EPISTOLARUM

BEATI PAULI APOSTOLI

TRIPLEX EXPOSITIO.

IMPRIMERIE DE OUTHENIN-CHALANDRE FILS.

EPISTOLARUM
B. PAULI APOSTOLI
TRIPLEX EXPOSITIO;

Analysi, Quâ textûs Apostolici ordo et connexio declaratur;
Paraphrasi, Quâ mens Apostoli breviter exponitur et clarè;
Commentario, Ubi litterales notæ, variæ lectiones, sensusque textui conformiores afferuntur.

ACCEDUNT ET OBSERVATIONES DOGMATICÆ, PIÆ, MORALES ET ASCETICÆ, NECNON VARIÆ PRAXES CHRISTIANÆ PER TOTUM COMMENTARIUM DISPERSÆ, ET IN COROLLARIO PIETATIS, POST SINGULA CAPITA COLLECTÆ.

Liber itaque utilissimus, non modò Divini verbi concionatoribus, ad suî et aliorum salutem; sed et omnibus quibusque ad Divinam mentis et cordis vitam;

AUCTORE

R. P. BERNARDINO A PICONIO,

MINORITA CAPUCINO, SACRÆ THEOLOGIÆ EMERITO PROFESSORE, ET ANTIQUO PROVINCIÆ PARISIENSIS DEFINITORE.

TOMUS SECUNDUS.

LUGDUNI,
APUD RUSAND, CLERI TYPOGRAPHUM.

1834.

PRIMÆ EPISTOLÆ
B. PAULI AD CORINTHIOS
TRIPLEX EXPOSITIO,
ANALYSI, PARAPHRASI, ATQUE COMMENTARIO.

PRÆFATIO.

Corinthus, quam Cicero totius Græciæ lumen appellat (*pro lege Manilia*), Achaiæ, quæ nunc Morea dicitur, metropolis erat; duobus inclyta portubus, Ionio et Ægæo mari imminentibus, ut ait D. Chrysostomus.

In hoc nobilissimum Emporium D. Paulus Athenis venit, ibique à Christo Domino monitus, per decem et octo menses mansit, tantoque incolarum profectu Evangelium prædicavit, ut quàm plurimos ad Christi fidem converterit. *Actor.* 18. *l.* 19.

At postquam prædicationis gratiâ in alias civitates et provincias profectus est omnium gentium Apostolus, Corinthii, quia divites erant, deliciis assueti, et sæcularis sapientiæ nimis studiosi, à primo fervore statim de-

lapsi, dein à falsis Apostolis seducti, in tam varios errores, et tot abusus provoluti sunt, ut et de mortuorum resurrectione dubitaverint.

Quod ut audivit Paulus, Corinthiorum Pater; ipse enim, ut ait, per Evangelium eos Christo genuerat; filiorum sibi charissimorum salutis zelo succensus, ad eos hanc priorem epistolam maximâ animi libertate scripsit; tum ut monita illorum emendationi necessaria daret, tum ut quæstionibus ab eis sibi propositis responderet: scripserant enim ad eum zelantiores, ut patet ex cap. 7. ℣. 1.

Ac primò quidem, quia Corinthii de suorum magistrorum præcellentia inaniter et vanè contendebant, et propterea inter eos schisma natum erat, hortatur ut, his inanibus contentionibus diremptis, sint unanimes; quia verò ex immodica sapientiæ sæcularis existimatione exortum erat hoc schisma, hinc quatuor primis capitibus humanam sapientiam deprimit, crucis autem humilitatem commendat.

Capite quinto arguit eos, quòd hominem incestuosum in Ecclesia sua tolerent, quem excommunicari jubet.

Capite sexto lites damnat, et præsertim coram infidelium tribunalibus; et quorumdam impudicitiam redarguit.

Deinde capite septimo et sequentibus varia sibi proposita dubia resolvit, de matrimonio et virginitate, de esu idolothytorum, de mulierum in templis velatione, de Cœna Eucharistica, de Spiritûs sancti donis, de præcellentia charitatis, de usu donorum Sancti Spiritûs in Ecclesia, de corporum resurrectione, quam probat et explicat.

Denique Corinthios ad eleemosynas Jerosolymitanis pauperibus faciendas hortatur.

Scripta est hæc epistola Ephesi, in Asia, ut colligitur ex cap. 16. ℣. 8. vel saltem in loco ei vicino, anno Christi 57. *Videatur D. de Tillemont, nota 44. in S. Paulum, et P. Amelotte in Præfat, Fromondus. Cornel. à Lap. Estius.*

ANALYSIS CAPITIS PRIMI.

Solemni salutatione præmissâ, ℣. 1. 2. 3. D. Paulus Deo gratias agit, ob spiritualia dona Corinthiis ab eo collata, quæ Christi Evangelium in eis confirmant, spemque dant quòd Deus gratiam illis conferet usque in finem sanctè perseverandi, ℣. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

Hâc honorificâ præfatione Corinthios ad ictum paratos, ferit Apostolus, at leniter, eos obsecrans per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut natum inter eos schisma dirimant, ℣. 10.

Rem exponit, ut ei relata est, ℣. 11. 12. Hujus schismatis sequelas absurdas et sacrilegas exaggerat, ℣. 13. Deo gratias agit, quòd nullam ex parte sua schismati dederit occasionem. Vix quemquam, inquit, ego baptizavi; tantummodo prædicavi; idque simpliciter, ne per me crux Christi reddatur inanis, ℣. 14. 15. 16. 17.

Prædicationis suæ simplicitatem sic justificat, ut et latenter transeat ad schismatis causam, quam omnino destruat.

Quia igitur ex nimio humanæ sapientiæ studio et affectu, natum est Corinthiorum circa magistrorum suorum præcellentiam schisma; ut illud radicitùs evellat, aperit eis Dei consilium, homines per crucis stultitiam salvos faciendi, reprobatâ à Deo sapientiâ sæculari, ℣. 18.

Hoc Dei consilium probat ab Isaia prædictum, ℣. 19. Probat de facto adimpletum, ℣. 20. Hujus rationem reddit, ℣. 21. quia per sapientiam mundus Deum non glorificavit; hinc, eâ reprobatâ, Deo placuit per crucis stultitiam salvare credentes.

Mirum quidem Dei placitum, et hominum placitis oppositum! nam Judæi signa petunt, et Græci sapientiam, ℣. 22. at nos Apostoli, Dei placito obedientes, hominum placita negligentes, simpliciter prædicamus crucifixum; Judæis, scandalum; gentibus, stultitiam; fidelibus verò, Dei virtutem et sapientiam, omni humanâ virtute et sapientiâ longè et infinitè superiorem, ℣. 23. 24. 25.

Hoc Dei consilium Corinthii in sua ipsorum conversione videant: animadvertent quòd stulta, infirma et contemptibilia Deus elegit, ut sapientes, potentes et in maximo pretio habitos confunderet, ℣. 26. 27. 28.

Et hoc, ut tota nostra gloriatio sit, non in nobis, nec in aliis hominibus; sed in Christo Jesu, qui nostra factus est sapientia, justitia, sanctitas et redemptio, ℣. 29. 30. 31.

CAPUT PRIMUM.

Textus.

1. Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, et Sosthenes frater,

2. Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro.

3. Gratia vobis, et pax à Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu :

5. Quòd in omnibus divites facti estis in illo in omni verbo, et in omni scientia.

6. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis :

7. Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi,

8. Qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventûs Domini nostri Jesu Christi.

9. Fidelis Deus : per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri.

10. Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domi-

CAPUT PRIMUM.

Paraphrasis.

PAULUS Dei jussu vocatus (seu cœlesti vocatione), Apostolus Jesu Christi, et Sosthenes frater,

Congregationi Dei, quæ est Corinthi, seu fidelibus per Baptismum à Jesu Christo sanctificatis, et ad sanctitatem vocatis; iisque omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, ubicumque sint illi et nos, salutem.

Gratia vobis et pax multiplicetur à Deo Patre nostro et à Domino nostro Jesu Christo.

Gratias ago semper Deo meo pro vobis, ob gratiam Dei, seu ob dona vobis cœlitùs collata per Jesum Christum.

Gratias, inquam, ago quòd in Christo, et per Christum spiritualibus divinæ scientiæ et eloquentiæ divitiis cumulati estis; seu quòd in Ecclesia, per Christi merita, Deus vobis amplam dedit facultatem omnia fidei mysteria intelligendi et eloquendi.

Per quæ dona Evangelium Christi confirmatum est in vobis.

Ita ut nullum vobis desit charismatum genus, donec fiat manifestatio gloriæ Domini nostri Jesu Christi, quam expectatis.

Spero quòd et Deus, cui gratias ago, confirmabit vos usque in finem (seu dabit gratiam perseverandi usque in finem), ut inculpati sitis in die adventûs Domini nostri Jesu Christi.

Id, inquam, spero, quia Deus qui vos in communionem Filii sui Jesu Christi Domini nostri vocavit, fidelis et constans est (perseverabit ergo auxilia dare, quæ jam cœpit largiri).

Vos autem, fratres, obsecro per nomen Domini nostri

in nostri Jesu Christi : ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata : sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia.

11. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.

12. Hoc autem dico, quòd unusquisque vestrûm dicit : Ego quidem sum Pauli : Ego autem Apollo : Ego verò Cephæ : Ego autem Christi.

13. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis ? aut in nomine Pauli baptizati estis?

14. Gratias ago Deo, quòd neminem vestrûm baptizavi, nisi Crispum et Caium :

15. Ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati estis.

16. Baptizavi autem et Stephanæ domum : cæterùm nescio si quem alium baptizaverim.

17. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare : non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.

18. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est : iis autem qui salvi fiunt, id est, nobis, Dei virtus est.

19. Scriptum est enim : Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo.

Jesu Christi, ut omnes idem dicatis, et non sint in vobis dissensiones; sed tam perfecta sit concordia, ut omnium vesrûm eadem sit mens, eadem sententia.

(Nec id sine causa moneo.) Mihi enim de vobis, fratres mei, manifestum est à domesticis Chloes, sororis nostræ, quòd sint inter vos dissidia.

Hoc repeto, quod (ut mihi relatum est) unusquisque vesrûm dicit: Ego quidem sum Pauli discipulus, dicit unus: Ego Apollo, dicit alter: Ego Cephæ, dicit tertius: Ego Christi, dicunt sapienter alii.

Ergone Christus apud vos divisus est et multiplicatus? an Paulus apud vos Christus est? an pro vobis Paulus, ut Christus, crucifixus est? an in nomine Pauli, quasi Christi, baptizati estis?

Idem intellige quæsitum de Petro, etc.

Gratias ago Deo, quòd neminem vestrûm meis manibus baptizaverim, nisi Crispum et Caium.

(Id ejus divinâ providentiâ factum est), ne cui darem occasionem dicendi, quòd in nomine meo baptizati sitis.

Baptizavi etiam et Stephanæ familiam: nescio num aliquem alium è Corinthiis baptizaverim.

Non enim me Christus primariò seu principaliter misit, ut baptizarem, sed ut prædicarem, non sermonibus eruditione multâ et eloquentiâ ornatis, ne inanis reddatur crux Christi scilicet in hominum opinione).

Simplex enim crucis, et crucifixi prædicatio, licèt incredulis, ob incredulitatem suam pereuntibus, stultitia videatur; credentibus tamen, seu nobis per fidem viam salutis ingressis Dei virtus est et potentia.

(Quòd simplex crucis verbum, non verò eloquentia, aut philosophia, sit Dei virtus ad salvandos homines), prædixit Isaias 29. 40. Rejiciam sapientiam humanam, et prudentiam secularem reprobabo. Seu his non utar ad veram beatitudinem, æternamque salutem hominibus procurandam.

20. Ubi sapiens? ubi Scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?

21. Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.

22. Quoniam et Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt:

23. Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam;

24. Ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam:

25. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26. Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles:

27. Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia:

28. Et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret:

29. Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

Reverà, ubi Gentilis Philosophus? ubi Judæorum Doctor? ɔi, curiosus naturærerum indagator? (quis eorum Evangelii linister?) Nullus. Nonne ergo hoc suo contemptu Deus osendit fatuam et inanem esse mundanam sapientiam?

(Et sanè meritò.) Quia enim mundus ex Dei sapientia, in eaturis elucente, per suam humanam sapientiam Deum non ɔgnovit, multò minùs glorificavit; (ideo reprobatâ hâc saientiâ) placuit Deo per prædicationem crucis, quæ mundo ultitia videtur, salvos facere (non disserentes), sed credentes.

Mirum sanè Dei placitum! Etenim Judæi prodigia petunt; entiles sapientiam et eloquentiam quærunt.

Nos autem (Dei jussu) prædicamus Christum crucifixum; ui, quia crucifixus, Judæis scandalum est; Gentilibus autem ultitia videtur.

Prædicamus tamen, quia iis, qui divinâ gratiâ sunt ad fidem ocati, sive Judæi sint, sive Gentiles, iis, inquam, Christus rucifixus, Dei virtus est et sapientia.

Quod enim stultum Græcis videtur in Deo crucifixo, hoc ɔsum omni humanâ sapientiâ est sapientius; et quod infirmum udæis videtur in Messia crucifixo, hoc omni potentiâ forus est.

Hoc in vestra vocatione patet: videte enim sive vocantes, ve vocatos; certè non multos reperietis inter illos carnali saientiâ, potentiâ et nobilitate præditos.

Sed eos elegit Deus, quos velut fatuos reputat mundus, ut apientes confundat; et eos qui nullius in mundo sunt potenæ, ut potentes sæculi confundat.

Et ignobiles, et despectos, et pro nihilo habitos in mundo Deus elegit, ut ea quæ sunt in magno pretio destrueret, scicet nobiles, potentes, sapientes.

Hocque totum, ut nullus mortalium coram Deo in quouam glorietur (nisi in Dei gratia).

30. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, et justitia, et sanctificatio et redemptio :

31. Ut quemadmodum scriptum est : Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Ex qua et per quam et vos, ô Corinthii! estis Christiani, Christó incorporati; qui Christus à Deo nobis datus est, ut nostra sit sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio.

Ut, sicut scriptum est, qui gloriatur, in Domino glorietur (ergo non in hominibus doctoribus).

Commentarius in caput primum.

℣. 1. PAULUS *vocatus Apostolus Jesu Christi.* Ecce proœ mium confestim increpans falsos doctores, ait Theophy quasi diceret: Non à memetipso intrusus, sed cœlesti voca tione, Deique jussu *Apostolus Jesu Christi,* seu missus a prædicandum Jesu Christi Evangelium.

Utinam hoc verè dicere possit omnis Ecclesiæ seu Præla tus, seu Minister; non meâ, sed Dei voluntate, in ministe rium ingressus sum. Missus sum à Christo, non fui propri suffragio electus.

Utinam de nullo verè dici possit, non per Dei voluntaten sed secundùm ejus indignationem et iram, propter subdito rum peccata, ut ait et explicat D. Thomas.

Itaque voluntas Dei, et quidem beneplaciti, debet es Apostolatus, et omnis Ecclesiasticæ dignitatis origo.

Et Sosthenes frater, de quo Act. 18. ex Archisynagog seu Synagogæ Corinthiacæ principe, factus fuerat D. Pau comes.

Putat Estius hanc Epistolam, D. Paulo dictante, fuis à Sosthene scriptam; hincque Sosthenem ab Apostolo sociu in salutatione adhibitum.

Quidquid sit, hac in re modestiam nos docet Apostolus dum hominem sibi longè inferiorem associat, et suam sim indicat prudentiam, cùm Corinthios corrigere volens, Cori thiacum Archisynagogum, sibi socium adjungit in salutatio ne; ut sciant Corinthii id quod in Epistola continetur, no à Paulo tantùm, sed et à Sosthene proficisci.

℣. 2. *Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi;* id est, congrega tioni fidelium, seu fidelibus Corinthi congregatis à Deo, ad Dei cultum.

Ecclesia Dei, quia à Deo, et ad Deum, et in Deo.

Deo vocata, ad Deum colendum congregata, in Deo consistens, et à Dei Spiritu gubernata. *Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

Sanctificatis in Christo Jesu. Explicat quæ sit illa Ecclesia Dei; fidelibus scilicet, à Jesu Christo per Baptismum à peccato ablutis, et gratiâ Dei donatis.

Vocatis sanctis, quasi diceret : Hinc meritò sancti vocantur, quia reverà jam sanctificati sunt, et vocatione divinâ sunt ad sanctitatem vocati.

Cum omnibus qui invocant... quasi diceret : Non Corinthiis tantùm, sed et omnibus Christianis, ubicumque sint illi et nos. Supple scribit, vel salutem dicit.

Ex Apostoli mente, Epistola hæc circularis, seu ad omnes Christianos, specialiter tamen ad Corinthios.

Omnes ergo Christianos salutat *in* quocumque *loco ipsorùm et nostro,* seu nos et illi simus. Hoc unitatem insinuat : licèt enim Christiani sint loco separati; unum quid sunt omnes, una Ecclesia, unum Christi Corpus : hinc omnis illorum locus et noster est.

℣. 3. *Gratia vobis, et pax.* Scilicet multiplicetur, *à Deo à quo Patre... omne bonum* Jacob. 1. *et Domino Jesu Christo... per quem omnia,* seu *per quem maxima et preliosa donavit.* 2. Petr. 1.

Tacetur Spiritus sanctus, quia in donis intelligitur, ait D. Thomas; *gratia et pax*, quæ per Spiritum sanctum donantur.

℣. 4. *Gratias ago Deo meo... in gratia Dei,* id est, ob gratiam Dei, quæ data est vobis per Jesum Christum, seu ob dona vobis cœlitus collata, quæ ℣. 5. explicat.

In omni ferè Epistola gratias agit Deo, ut nos doceat esse gratos. Omnia bona sunt à Deo : ad Deum ergo per gratiarum actionem sunt remittenda, ut uberiùs refluant ad nos; sicut aquæ ad mare recurrunt, ut iterum fluant. Omnia per Christum, et propter Christum nobis donantur : ergo per Christum nostra gratiarum actio referenda.

℣. 5. *Quòd in omnibus divites facti estis.* Gr. ditati estis;

id est, gratias, inquam, ago; quòd abundatis, seu cumulati estis omnibus divitiis spiritualibus.

In illo. Id est, in Christo, et per Christum, seu in Ecclesia Christi, et per Christi merita.

In omni verbo, et in omni scientia. Id est, in omni dono linguarum, et in omni cognitione rerum divinarum: seu quòd cumulati estis omnibus divitiis spiritualibus scientiæ et eloquentiæ divinæ.

Corinthii divites erant ob commercium. Ad hoc alludens, ait, et spiritualiter facti estis divites; Deus vobis amplam facultatem dedit omnia fidei mysteria intelligendi et eloquendi. Hoc intellige de perfectioribus, quos hìc laudat, imperfectiores postea correcturus. Vide ℣. 10.

℣. 6. *Sicut testimonium Christi... Sicut*, secundùm quod, pro, per quæ; id est, per quæ dona, intelligentiæ scilicet et eloquentiæ, Evangelium Christi, quod prædicavi vobis, confirmatum est. Seu, ut ait Theophylactus, per quæ stabilita est in vobis prædicatio Christi. Fortè simpliciùs, quæ dona testimonium sunt, Evangelium Christi confirmans in vobis. Vide secundam ad Cor. 12. ℣. 12.

Hic versus per parenthesim legendus.

℣. 7. *Ita ut nihil vobis desit...* Gr. in ullo gratuito dono; id est, ita ut nullum vobis desit donum gratuitum.

Exspectantibus revelationem... Syr. sed exspectetis, etc.; id est, donec fiat revelatio, seu manifestatio gloriæ Domini nostri Jesu Christi, quam exspectatis. Hæc revelatio fiet in secundo adventu, in quo omnia gratiarum dona consummabuntur.

Laudat resurrectionem exspectantes, et obliquè ferit dubitantes, seu non credentes, de quibus infrà, cap. 15.

℣. 8. *Qui et confirmabit vos in finem sine crimine....* Gr. inculpatos.

Verba sunt bonæ fiduciæ, sicut ad Philip. 1. *confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi...* quasi diceret: Spero quòd Deus (cui scilicet gratias ago) *confirmabit vos*, seu dabit gratiam

erseverandi *usque in finem ;* ut inculpati, *sine crimine,* id st, sine gravi peccato, sed justi et sancti appareatis *in die dventûs Domini nostri Jesu Christi.*

Precatur firmitatem et perseverantiam, et ut sint sine cri- iine; per quod ostendit nonnihil concussos, et eos crimini- us obstrictos, ait Theophylactus. Idem dixerat Theodo- etus.

Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem... id utem spero quia Deus, qui vos ad societatem Filii sui, et onsequenter ad sanctitatis illius imitationem vocavit, verax, fi- elis et constans est in promissis suis : dabit ergo auxilia ad nctè perseverandum necessaria, quæ jam dare cœpit, et einceps daturum se promisit.

In societatem. Gr. in communionem. Syr. in consortium; ocietatem Filii, adoptionem vocavit Theodoretus.

NOTA MORALIS.

Hìc cum D. Chrysostomo nota et mirare Christiani dig- tatem! Papæ quantam donationis magnitudinem! D. hrys. Christi filii Dei socius, consors, cum eo quid unum, iasi Christus a'ter est.

Quia per Baptismum factus sum Christi membrum, hristi corpus, quid unum cum Christo, quasi Christus ipse. inc in illo sum filius Dei, hæres Dei, cohæres, consors, cius Christi.

Baptismus itaque vocatio est ad societatem, consortium, mmunicationem filiationis divinæ, hæreditatis æternæ, nnium Dei bonorum fruitionis æternæ cum Christo.

Sed quid secum importat hæc vocatio, et ad quid astrin- ?

Ut sicut sum Christi membrum, Christi corpus; sic et de iritu Christi vivam, spiritu Christi in meis actionibus et ssionibus animer, Christi mores, vitam et exempla imi- r, socius sim et consors sanctitatis Christi : *Sancti estote,*

ô Christiani! consortes mei, *quia ego sanctus sum;* quò plus sancti, eò plus et consortes mei.

Omnes baptizati de societate quidem sunt Filii Dei, sed plus aût minus, juxta majorem aut minorem spiritûs et gratiæ Christi participationem, et juxta majorem aut minorem vitæ Christi internæ et externæ imitationem.

Hæc itaque spiritûs Christi in terna participatio, hæc Christi vitæ imitatio, totum debet esse studium meum, desiderium meum, votum meum.

O Deus misericors, Deus clemens, qui me immeritum ad societatem Filii tui vocâsti; da mihi, licèt indigno, ejusdem Filii tui spiritu animari, et in omnibus vivere; ut me spiritu Christi animatum et viventem, Christoque indutum, agnoscas pro filio, et in sinu tuo, ut filium, recipias in æternum. Amen.

℣. 10. *Obsecro autem vos, fratres.* Huc usque præfatus est Apostolus, et quidem honorificè; quia totam Ecclesiam Corinthiacam, in qua spirituales et perfecti plures, allocutus est.

Ob hos ergo perfectiores totam laudavit Ecclesiam, de parte, quasi de toto loquens, ait D. Augustinus; sicut et postea malos ejusdem Ecclesiæ ita reprehendet, quasi omnes essent culpabiles, ut idem D. Augustinus annotavit Ep. 19. q. 6.

Postquam ergo bonis et benignis verbis aures Corinthiorum præparavit, nunc accusationem incipit; non eam tamen nudam inducens, sed obsecrationem et admonitionem præmittens. *Obsecro*, Theodoretus.

Per nomen Domini nostri Jesu Christi. Obsecrationi rectè adjungit nomen Domini nostri Jesu Christi, ait idem Theodoretus: id enim erat quod ab ipsis spernebatur; quia cùm oporteret eos ab ipso appellari, à suis præsidentibus denominationes assumebant.

Ut idipsum dicatis omnes; id est, idem dicatis. Syr. ut sit unus sermo vobis omnibus, et non sint inter vos dissidia; sed ut sitis perfecti unâ mente, unâque sententiâ.

Intelligitur ergo perfectio unitatis : sitis compacti in eadem mente et in eadem sententia; Theophyl. quasi diceret: Omnium vestrûm sit idem animus, idem sentiatis, idemque dicatis.

Unum estis omnes in Christo, juxta. ℣. 9. ergo et inter vos unum in Christo estote. Unum mysticum Christi corpus estis omnes : ergo et omnium vestrûm unus sit animus : unanimes estote : idem vobis sit intelligere, velle, dicere.

Duo Christianos omnes ad perfectam invitant unionem : scilicet, unitas corporis Christi, quod sumus omnes ; unitas spiritûs Christi, quo vivere debemus omnes. Hinc omnium nostrûm deberet esse mens una, cor unum, idem sermo, idem sensus.

℣. 11. *Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloes.* Syr. à domesticis Chloes. Arab. familiares Chloes ; ita et D. Chrys.

Chloe itaque femina fuit Christiana inter Corinthios illustris; quasi diceret: Non sine causa, vos, fratres, hortor ad unionem ; didici enim à domesticis Chloes, sororis nostræ, quòd sint inter vos dissidia.

℣. 12. *Hoc autem dico quod unusquisque...* repeto quod, ut mihi relatum est, unusquisque vestrûm dicit : *Ego sum Pauli.* Vide paraphr. intellige : Ego sum discipulus, sectator, filius spiritualis *Pauli. Ego Apollo... Ego autem Christi.* Non reprehendit quòd dicant : Ego sum Christi, sed quòd non omnes hoc dicant. Theophylactus.

Hæc D. Paulus refert secundùm quod illi relatum fuit à domesticis Chloes; debent ergo verè et litteraliter intelligi de Paulo, de Apollo, de Cepha.

Non est ergo verum, ut putant aliqui, quòd hæc nomina usurpet Apostolus ad significandas personas, seu philosophorum, pseudoapostolorum, à quibus Corinthiorum factiones sua nomina trahebant.

Non dubito tamen quin Apostolus bonos hìc Doctores nominans, sub eorum specie, falsos percutiat Apostolos; si enim in eis, qui boni sunt, gloriandum negat; quantò magis

in malis doctoribus, quorum doctrina falsa et vita corrupta! hoc cap. 4. ℣. 6. declarat Apostolus dicens : *Hæc transfiguravi in me et Apollo, propter vos.* Vide locum.

Litteraliter ergo textus intelligendus de Paulo et Apollo, ob quos primariò principaliter exortum fuit hoc Corinthiorum schisma, ut colligi potest ex cap. 3. ℣. 4. 5., etc.

Sed quomodò à bonis et optimis Doctoribus schisma?

Hæc videtur schismatis origo fuisse.

D. Paulus omnium primus Christum Corinthi prædicavit, Corinthiosque ad fidem convertit; vide Act. 18. 11. Hinc Corinthiorum verè pater et Apostolus.

Post Paulum Apollo, *vir eloquens et potens in Scripturis*, magno spiritûs fervore Corinthi Christum docuit et explicuit. Vide Act. 18. ℣. 24. 25.

Hinc verisimiliter factum, ut quibusdam Paulus, huic Apollo comparatus, frigidior et minùs eloquens visus fuerit.

Et hinc schisma; dum alius se Pauli, tantæ famæ viri, discipulum esse jactat; alius verò se Apollo, hominis tam diserti, discipulum esse gloriatur; tertius, sive quia Romæ, Antiochiæ, aut alibi à D. Petro edoctus et Baptizatus; sive, quod putat Baronius, quia vult hoc schisma ob Paulum et Apollo exortum, declinare; se Petri omnium Apostolorum Principis discipulum et filium gloriatur.

Quartus denique altiùs assurgens, et sapienter sentiens et eloquens, dicit : *Ego sum Christi;* cujus ministri tantum sunt omnes Apostoli : ego sum Christianus.

Hoc Corinthiorum schisma non videtur magni fuisse momenti; omnes enim in Christum credebant, omnes se Christianos esse gloriabantur; at D. Paulus Christi Domini verè et unicè amator, ferre non potest quòd suum, vel cujuslibet hominis nomen cum glorioso Christi Jesu nomine misceatur: Paulus, inquam, unitatis Ecclesiæ perfectus amator, omnem horret mystici corporis Christi scissionem; ne minimam quidem illius divisionem pati potest. Ne igitur Ecclesia Christi in varias dividatur sectas, sicut apud paganos Corinthi et alibi

hilosophorum sectæ: hanc primam fidelium divisionem totis c impugnat viribus.

Insimulans ergo et arguens Corinthios, quòd non omnes Christianos esse et dici glorientur; sed aliqui se Paulia-os, alii Petrianos, alii Apollonianos dici velint; obsecrat s,

Et quidem *per nomen Domini nostri Jesu Christi*, quod dit, ut indicet quòd non *sit aliud nomen sub cœlo datum, quo oporteat nos salvos fieri*, aut gloriari.

Per hoc ergo sanctum et adorabile nomen Domini Jesu, ob-crat ut idem dicant, scilicet, ego sum Jesu Christi, ego sum hristianus, Deo et Christo totus addictus,

Et ut non sint deinceps inter eos schismata, circa homines hristi ministros; sed sicut omnes in Christum credunt, sic omnes sese Christianos dicant; sicque perfecti sint unâ ente, unâque sententiâ: sicut omnium una fides, ita et num nomen.

Ut autem aliter loquentibus horrorem incutiat, in sequen-bus versibus ostendit illorum loquelæ absurditatem, quasi asphemam; quia supponere videtur Christi multiplicitatem, od sanè blasphemum.

℣. 13. *Divisus est Christus?* (interrogativè). Syr. numquid visus est Christus?

Quasi diceret: An apud vos Christus divisus et multiplicatus t? seu an plures apud vos sunt Christi? an Paulus Christus, Apollo? an Petrus Christus? seu ut ait Theodoretus, num-uid dominii et potestatis socios habet Christus, et propterea visus est?

Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? scilicet, quasi hristus; an non solus Christus pro vobis mortuus est? Theo-oretus. Idem intellige de Petro, de Apollo: numquid Pe-us, ut Christus, crucifixus pro vobis?

Proprium nomen adducit, ne videatur, livore ductus, alio-m nomina recordari. D. Athanasius.

Aut in nomine Pauli baptizati estis? scilicet, quasi Chris-; idem intellige de Petro et Apollo.

His absurdis et blasphemis interrogativè enuntiatis, osten-

dit absurditatem quasi blasphemam Corinthiorum, dicentium: *Ego Pauli*, *Ego Petri*, etc. quia videntur supponere multos Christos.

Illisque Corinthiis concludendum relinquit, quòd sicut unus Christus est, qui pro nobis crucifixus fuit, et in cujus nomine baptizati sumus; sic et unus tantùm magister et doctor, in quo et de quo gloriandum nobis est, et à quo nomen nobis ducendum.

Cæteri magistri et doctores, homines tantummodò sunt, Christi humiles servi sunt; propter Christum, illorum et nostrûm Dominum, honorandi quidem sunt; sed nec in eis gloriari nos oportet, nec ab eis nomen sumere licet.

Hâc doctrinâ, hocque facto Paulus omnes in Ecclesia sectas et factiones simul jugulat: vult omnes in Christum credentes, in Christo et de Christo gloriari, à Christo nomen sumere et gloriam: sicut ipse solus pro nobis mortuus est, ita in ipso solo nobis gloriandum.

OBSERVATIO MORALIS.

Hinc ergo discat omnis doctor, animarumque minister, animas ad Christum adducere, uni Deo et Christo devovere.

Caveat ne eas sibi devotas alliciat, ut faciat suas: totis suis viribus impediat ne de suo nomine, aut personâ glorientur.

Meminerit se ministrum, nòn Dominum: se canalem, non fontem: ad Dominum, et ad fontem eas doceat oculos attollere: Dominoque et fonti gratas esse.

Hinc et discat omnis anima Christiana Christi ministros, doctoresque suos revereri, ob Christum, et in Christo: reverentiam illis debent et honorem; sed caveant ne quasi Christos reputent, ne illis superstitiosè adhæreant: aliàs illis meritò dicetur; *Divisus est Christus?* an Doctor vester Christus? an pro vobis doctor vester crucifixus?

Meminerit quòd sicut unus Christus est, sic et unus magister, unusque doctor, in quo nobis est gloriandum.

Ideo pro nobis crucifixus est Christus: ideo in sanguine

lius baptizati sumus; ut illi simus toti devoti et addicti; *Empti estis pretio magno, glorificate* Redemptorem, et propter Redemptorem honorate redemptionis Ministros, Doctores, Baptistas, Confessarios, etc.

℣. 14. *Gratias ago Deo, quòd neminem...* id est, neminem ferè, seu perpaucos manibus meis baptizaverim; id enim divinâ providentiâ factum agnosco, ne huic blasphemæ absurditati, ultimò enuntiatæ, occasionem darem.

Per hoc arguit et baptizantes et baptizatos, qui, ad injuriam Salvatoris, Baptismatis ejus gratiam hominibus deputabant; illis dissimulantibus gloriæ causâ; Ambros. seu Hilarius diaconus, ut volunt.

Neminem vestrûm baptizavi, nisi Crispum. Fuit Corinthi Archisynagogus, sicut et Sosthenes, sive uterque simul Archisynagogi fuerint in duabus Synagogis; erant enim plures aliquando in eadem urbe; sive alter alteri successerit in eadem Synagoga: *et Caium*, hospitem, scilicet meum.

℣. 15. *Ne quis dicat quòd nomine meo...* Gr. quòd in nomen meum baptizavi: ne quis calumnietur dicens, quòd in nomine meo vos baptizaverim, voluerimque vos nominari Paulianos.

℣. 16. *Baptizavi autem et Stephanæ domum:* cujus elogium vide cap. ultimo, hujus epistolæ ℣. 15. *Nescio num aliquem alium* è Corinthiis baptizavi.

D. Thomas arbitratur hinc Græcos hâc formâ baptizare: Baptizetur servus Christi, etc., non verò: Ego te baptizo, etc., ne cui daretur occasio dicendi: *Ego sum Pauli, ego Cephæ...*

℣. 17. *Non enim misit me Christus baptizare...* non enim me primariò et principaliter misit Christus ut baptizarem, sed ut prædicarem.

Prædicati oprimarium est Apostolorum munus. Hinc Episcopis à Conc. Trid. præscriptum.

Non in sapientia verbi: à schismatis reprehensione transit latenter ad schismatis originem; et quia ex immodico eloquentiæ studio et affectu exortum fuerat, ideo hìc et tribus

sequentibus capitibus sapientiam sæcularem deprimit; crucis verò virtutem et humilitatem ubique commendat.

Misit, inquam, Christus me, prædicare, non sermonibus multâ eruditione et eloquentiâ ornatis.

Reprehendit ergo Corinthios sapientiæ et eloquentiæ nimiùm addictos.

Ut non evacuetur crux Christi... Syr. ne inanis reddatur crux Christi: in hominum scilicet opinione, dum putarent se ad fidem per eloquentiæ vim adductos, non per virtutem crucifixi et gratiam.

Ubi major apparatus eloquentiæ, ibi minor virtus apparet in cruce; quia tunc fides Evangelio data, artificiosis hominum verbis potest ascribi, non soli crucis virtuti.

Ut non evacuetur... ut hanc vocem benè intelligas,

Supponendum 1.° quòd crux, ob Christum in ea crucifixum, sit salutiferâ virtute plena; arbor est vitæ, lignum salutis, fons gratiæ.

2.° Quòd hæc vita, hæc salus, hæc gratia è cruce, et è Crucifixi corde per fidem fluat in animas credentium; *fides autem ex auditu, auditus verò per verbum.*

Hinc sicut fides est simplex, et sicut crux nuda fuit; ita verbum fidei sit simplex; ita prædicatio crucis nuda, non ornata, non compta.

Quò simplicius verbum, eò clarius apparet et crucis virtus et gratia Crucifixi: quò plus studii in sermone, eò minùs virtutis apparet in cruce; per sermonis apparatum extenuatur, evacuatur virtus crucis; crux et Crucifixus defraudatur suæ virtutis et potentiæ laude.

Caveat ergo curiosior divini verbi præco, ne Christus in judicio sibi improperet, quòd nimio sermonis ornatu, et variâ eruditionis ostensione, virtutem crucis evacuaverit, seu crucem suâ laude defraudaverit.

Caveat et Crucifixi præco, ne suæ potiùs, quàm Crucifixi gloriæ studiosus, ne sibi improperetur quòd crucem evacuaverit, Crucifixum suâ gloriâ spolians, ut eam faceret sibi propriam.

℣. 18. *Verbum enim crucis...* Dixi, ne *evacuetur virtus crucis;* et non sine causa dixi. Nam simplex prædicatio crucis et crucifixi, seu potiùs de Christo pro nobis in cruce mortuo, licèt incredulis, salutis viam per fidem ingredi nolentibus, et ideo *pereuntibus*, stultitia videatur; nobis tamen credentibus et in salutis via per fidem constitutis *Dei virtus est*, et potentia. Quid stultius, inquiunt infideles, quàm salutem ab homine crucifixo sperare? seipsum non salvavit, quomodo salvabit alios?

Hæc quidem blasphemant impii; quia crucis virtutem et crucifixi potentiam ignorant: at nos, fideles, novimus quòd, *etsi ex infirmitate carnis crucifixus est*, virtute tamen divinitatis est potentissimus; scimus quòd ipsius mors vita nostra sit, et quia id scimus per fidem.

Hinc Christi mors nobis *Dei virtus est*: hinc simplex hujus mortis prædicatio medium et instrumentum est, quo Dei potentia salutem nostram operatur.

℣. 19. *Scriptum est enim...* quòd simplex crucis verbum, non verò sapientia et eloquentia humana, sit Dei virtutis medium et instrumentum, per quod salutem hominum operaturus esset Deus.

Probat ex Isai. 29. 14. juxta LXX. prædicente, quòd Deus sapientiam humanam esset reprobaturus, et eâ ad opus salutis nostræ non usurus.

Perdam, id est, ostendam perditione dignam, rejiciam *sapientiam* mundi, sive sæcularem, *et prudentiam prudentium reprobabo*. Syr. et prudentes mente privabo; abscondam, efficiam ne luceat; ostendam nulli eam esse usui ad homines ducendos ad Christum.

℣. 20. *Ubi sapiens...* Altero Isaiæ loco 33. 18. id factum esse probat, quærens: *Ubi sapiens?* id est Gentilis Philosophus? *ubi scriba?* Judæorum Doctor? *ubi conquisitor hujus sæculi?* seu curiosus rerum naturæ indagator? Physicus. Syr. disputator; quia res physicæ disputationi maximè subsunt: *Mundum tradidit disputationi eorum*. Quasi diceret: Quem eorum Deus assumpsit in Evangelii sui ministrum?

Supponens quòd respondeatur quia nullum, concludit : *Nonne stultam fecit Deus sapientiam...* quasi diceret : Nonne hoc suo contemptu Deus ostendit stultam esse hujus mundi sapientiam ?

Nonne infatuavit Deus sapientiam mundi, ait Tertullianus, palàm ostendit esse fatuam, inanem, inutilem, nullius momenti, quam Deus suis rebus adhibere noluit ?

Quàm fatua, quàm vana, inanis et contemptibilis illa sapientia, quæ nec potuit veritatem invenire, nec alios ad veritatem adducere !

Quàm sapiens, et docta, et veneranda crucis stultitia quæ cœlestem Evangelii veritatem et docuit homines, et in mundo stabilivit, invitis omnibus mundi sapientibus et potestatibus !

Hæc est Dei virtus ! hæc gloria Christi ! hæc sapientiæ mundanæ confusio !

Ubi nunc sapientes? Confusi sunt, depressi sunt, annihilati per piscatorum prædicationem.

℣. 21. *Nam quia in Dei sapientia...* Gr. postquam enim in Dei, etc. Hujus rei rationem reddit Apostolus, idque justum ostendit.

Nam quia mundus, seu mundi doctores et sapientes, *ex Dei sapientia*, id est, ex rebus à Deo sapienter factis, seu creaturis, in quibus elucet mira Dei sapientia, Deum mundi opificem, per suam sapientiam et solertiam *non cognovit*, non reveritus est, nec glorificavit.

Græci, seu Gentiles, doctorem habebant sapientiam Dei, nempe illam quæ in creaturis cernitur. Deum tamen non agnoverunt. Theophylactus.

Placuit Deo... ideo, reprobatâ hâc sapientiâ, *placuit*, bene visum est *Deo*, per prædicationem crucis, (quæ videtur mundi sapientibus stultitia), *salvos facere*, non sublimia speculantes aut disserentes, sed simpliciter *credentes*.

Mutata est itaque per peccata hominum via salutis. Deus creator noster sapientiam suam in hujus mundi-opificio, tam sapienter conditi, visibiliter hominibus exposuerat ; ut ex

operis admiratione raperentur in opificis cognitionem, admirationem, amorem et cultum.

Hoc non cessit feliciter: *evanuerunt homines in cogitationibus suis... Deumque non glorificârunt:* hinc *placuit Deo* per crucem, specie contemptibilem, sed virtute mirabilem, vanam castigare sapientiam, hominesque non speculantes, aut disputantes salvare, sed *credentes.*

Fides ita salutis medium necessarium, ut sine fide illa, vana sit et inutilis scientia.

℣. 22. *Quoniam et Judæi signa petunt...* explicat præcedentia, scilicet, *placuit Deo per stultitiam...* quasi diceret: Mirum sanè Dei placitum! *quoniam et,* Gr. et Syr. quandoquidem et *Judæi* miraculis assueti, *signa quærunt* quibus ad credendum moveantur.

Græci, seu Gentiles, ratiocinationibus dediti, *sapientiam quærunt;* argumentis et syllogismis volunt suaderi.

℣. 23. *Nos autem*, Dei jussu, *prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum;* quia crucifixus: exspectabant enim Messiam summa cum potentia et majestate venturum. Hæc infirmitas et crucifixio Judæis est lapis offensionis et petra scandali.

Gentibus autem stultitiam: quid enim stultius quàm ab homine crucifixo salutem sperare?

℣. 24. *Ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis.* Objici poterat: Ad quid ergo prædicas crucifixum, Apostole, qui scandalum et stultitia est, sicque Judæos et Græcos offendit? Cui respondet: Ideo crucifixum prædico, quia crucifixus meus et infirmitas est et potentia; et stultitia est sapientia: noncredentibus quidem stultitia et imbecillitas; *iis autem* qui, divinâ gratiâ ad fidem *vocati*, credunt, sive Gentiles sint sive Judæi, iis inquam, hic Crucifixus *Dei virtus est et sapientia:* sicut sol cæcis tenebræ, videntibus verò lumen. Theodoretus.

℣. 25. *Quia quod stultum est Dei...* Probat hanc ultimam propositionem, quòd vocatis crucifixus sit Dei virtus et sapientia; quia quod stultum Græco videtur in Deo crucifixo, hoc ipsum omni sapientiâ humanâ sapientius est; quod infir-

mum Judæis videtur in Messia crucifixo, hoc omni potentiâ humanâ fortius.

Hoc enim stultum et infirmum Dei fecit quod nec omnis humana sapientia, nec tot prodigia fecerunt; sive in Gentilibus, sive in Judæis; scilicet homines convertit; salutem operatum est.

Hoc stultum Dei omni sapientiâ humanâ sapientius est; quia omnem tandem Philosophiam devicit, sibique subjecit omnem intellectum, *captivavit in obsequium Christi.*

Hoc infirmum Dei omni humanâ potentiâ fortius; quia omnem sibi contradicentem potentiam superavit : crucifixus, morte quasi victus, omnem vicit, sibique subjecit mundum.

Hìc ergo repeti potest, quod dictum supra. *Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor...* Adde, ubi nobilis? ubi potens?

℣. 26. *Videte enim vocationem vestram...* quasi diceret : Hoc omne quod dico vobis, scilicet et *quòd per stultitiam prædicationis...* ℣. 20. *et quòd Christus Dei sit virtus et sapientia* 24. *et quòd stultum Dei...* 25. Hoc, inquam, patet in vocatione vestra.

Attendite enim ad vocationis vestræ rationem et modum : sive Dei ministros, qui vos vocârunt, spectetis; sive vosmetipsos, qui vocati estis; certè non multos reperietis, aut inter illos, aut inter vos, qui humanâ et carnali sapientiâ, potentiâ et nobilitate sint præditi.

Dicit non multos : erant enim aliqui, v. g., Dionysius Areopagita, Paulus Proconsul, Nicodemus, ipse Paulus, Apollo.

Videte vocationem vestram; id est, et vocantes et vocatos; scilicet, videte quales sint.

℣. 27. *Sed quæ stulta sunt mundi...* Sed Deus eos elegit quos, ob simplicitatem et ignorantiam, quasi stultos reputat mundus, *ut confundat sapientes.* Et eos qui nullius sunt in mundo potentiæ, plebeios, *ut confundat*, Gr. pudefaciat. Syr. pudore afficiat; *fortia* : hujus sæculi potentes.

℣. 28. *Et ignobilia mundi...* Et ignobiles et despectos, et pro nihilo habitos in mundo Deus elegit *ut destrueret* eos qui

in magno habentur pretio, scilicet nobiles, potentes, sapientes, eosque quasi nihil esse ostenderet.

Ea quæ non sunt; id est quæ nihil esse reputantur, *ea quæ sunt:* id est quæ magni æstimantur.

Tria mundus æstimat et miratur: sapientiam, potentiam, nobilitatem; hæc tria Deus sprevit in hominum vocatione ad salutem; è contrà, insipientiam, impotentiam, et ignobilitatem ad salvandos homines elegit.

Qui ex nihilo fecerat omnia, ex privationibus reparavit omnia. Per insipientes docuit mundi sapientes; et per infirmos et impotentes superavit Reges, omnes sæculi potestates; per ignobiles omnem humiliavit nobilitatem et excellentiam mundanam.

℣. 29. *Ut non glorietur omnis caro...* homo à parte suî viliore caro dicitur ad majorem humiliationem; quasi diceret: Mortalis, ut nulli mortalium occasio detur jactandi se vocatum, sive ad Christianismum, sive ad munus Apostolicum, vel ob scientiam, vel ob natalium nobilitatem, vel ob potentiam, vel ob alia præclara merita: sed ex mera Dei gratia.

Hinc in omnium mortalium cordibus annihilatio coràm Deo; sive in nobilibus, potentibus, sapientibus; quia propter arrogantiam suam à Deo contempti, neglecti, repudiati. Ut enim bene notat Theophylactus, id non ex primario Dei consilio factum est: sed propter arrogantiam suam, indigni facti sunt prædicatione Evangelii, ejusque susceptione, sive in plebeiis, ignobilibus, indoctis; quia ex mero Dei beneplacito assumpti.

Soli ergo Deo gratias referant humiles et grati.

Hinc et disce, quisquis sis, omnem sæculi pompam et celsitudinem spernere, si velis salvari.

Omnia quæ plurimi æstimentur à mundo, Deus habet pro nihilo: ergo et tu habe pro nihilo, si velis à Deo æstimari, diligi.

Cor tuum cordi divino conforma; sperne quod spernit Deus; æstima quod Deus considerat.

Cor tuum, ô Deus! imprime cordi meo; pone te ut signaculum super cor meum.

℣. 30. *Ex ipso autem vos estis... ex ipso* et per ipsum; id est, ex ipsius dono, et per illius gratiam; *et vos*, ô Corinthii, estis *nova in Christo creatura;* Christiani; Christo inserti, incorporati.

Qui factus est nobis sapientia à Deo, qui Christus à Deo nobis datus est, ut auctor sapientiæ, justitiæ, sanctificationis et redemptionis; seu, per quem Christum, Dei beneficio, accepistis veram sapientiam, justitiam, etc.

Pro nobis moriens, nos à peccati servitute redemit: per Baptismum nos in suo sanguine lavans, fecit justos et sanctos; in eodem sanguine nos regenerans, ex ignobilibus fecit nobiles; ex filiis iræ, Dei filios; ex peccatoribus, justos et sanctos; ex stultis, sapientes, divinâ scilicet sapientiâ.

Hæc omnia nobis Christus per suam passionem promeruit, et per suam gratiam et sacramenta produxit in nobis.

Per Christum Deus nobis omnia dedit, et veram sapientiam et justitiam, et sanctificationem; et aliquando à morte et à miseria redimemur, ut in Domino solo gloriemur.

Omnia supernaturalia per ipsum, tota Religio in ipso.

Per redemptionem potest intelligi perfecta redemptio, à morte scilicet et miseriis, per resurrectionem.

Potest et dici quòd Christus Evangelio suo sit nostra sapientia; suâ gratiâ, nostra justitia; sacrificio suo, nostra justificatio; suâ resurrectione, nostra redemptio à miseriis.

℣. 31. *Ut quemadmodum scriptum est...* Jerem. 9. 23. 24. non iisdem verbis, sed sensu, hinc concisè sumpto.

Ex Dei Dono Christus omnia nobis factus est; ut nemo nostrûm nec in seipso, nec in alio quopiam homine glorietur; sed *in Domino*, seu in Dei bonitate, quasi diceret: Quid ergo vos, ô Corinthii, gloriamini, sive in vobis ipsis, sive in aliis hominibus, ob sapientiam, etc. gloriamini autem in eo, qui in Christo Jesu vos regeneravit, illuminavit, justificavit, Spiritu sancto donavit, à morte aliquando vindicabit, hincque Christiani denominamini.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite primo ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

In hoc primo capite tria ad suam ædificationem notet omnis et quilibet Christianus.

Primum, quanti facere debeat Christianismi gratiam.

Secundum, quantùm horrere debeat omnem in Christianismo divisionem.

Tertium, quantùm spernere debeat quæ mundus quidem æstimat, Deus autem spernit, sapientiam humanam, potentiam, nobilitatem.

Primum colliget.

Ex ℣. 9. ubi Christianismus dicitur communio, societas cum Christo.

Per Baptismum Christo, Filio Dei, unitus, incorporatus, factus sum unum quid cum eo, quasi Christus ipse.

Per Baptismum itaque factus sum in Christo filius Dei, hæres Dei, cohæres, consors, socius Filii Dei; jus habens in illo ad æternam bonorum Dei fruitionem cum eo.

Quid majus, quid nobilius potest excogitari? quid felicius Deus ipse mihi dare potest? Ob id gratias immensas Deo.

Ibidem ℣. 9. vide ad quid astringat hæc nobilitas; scilicet, ad participationem, seu imitationem internæ et externæ Christi sanctitatis.

Illum imitaberis intus, si Spiritu Dei agaris.

Imitaberis exteriùs, si sancta quæque opereris.

Hæc utraque imitatio debet esse tota nostra æmulatio; quò plus similes erimus Christo, eò plus socii, consortes, cohæredes erimus Christi. Vide ibid.

Secundum colliget.

Primò ex dictis ad ℣. 10. Duo Christianos omnes ad perfectam unionem invitant, nimirum unitas corporis, et unitas spiritûs.

Unum corpus sumus omnes.

Unus spiritus, quo vivere debemus omnes.

Omnes ergo mens una, cor unum debemus esse; qui secùs facit, Christi corpus, Christique Spiritum quasi dividit; quod horrendum.

Secundò ex dictis ad ℣. 12 et 13. de horrore quem ipse D. Paulus habuit de minima corporis Christi scissione.

Tertiò ex ejus interrogatione, *numquid divisus est Christus?* quæ interrogatio potest Christianorum divisionibus applicari.

Tertium colliget.

Ex dictis ℣. 27. 28. 29. Tria mundus æstimat, sapientiam seu scientiam, potentiam, nobilitatem; et hæc tria Deus sprevit in hominum salute procuranda. Stulta, infirma, ignobilia elegit Deus, et ea quæ non sunt; ut ea quæ sunt, scilicet nobiles, potentes, sapientes, destrueret.

In his ergo non gloriandum, imò ob hæc tremendum, quia à Deo contempta, et reprobata.

In Deo solo gloriandum.

Deus unicè diligendus.

Cor nostrum cordi Divino penitus conformandum.

Speciatim notanda ab Ecclesiæ Ministris.

In hoc eodem capite, præter tria jam notata, et omnibus Christianis communia, Ecclesiæ Ministri habent quædam sibi speciatim annotanda.

Omnes ergo primum versum notent : *Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei :* et hinc ad suam vocationem attendentes, videant an per Dei voluntatem in

inisterium sint ingressi; timeant ne secundùm ejus indignaonem et iram. Videant ibi dicta.

Pastores, Directores, omnesque animarum curam habentes, otent dicta ad ℣. 14. videantque num animas ad Christum Dominum ducant; an verò sibi ipsis devotas alliciant, reddantue suas.

Concionatores, verbi Dei Ministri, notent dicta ad ℣. 17. *Non in sapientia verbi, ne evacuetur crux Christi;* et ad emetipsos reflexi, videant quâ simplicitate, tum animi, im verborum, prædicent verbum crucis, seu crucifixum. Videant ibi dicta; videant et dicta ad ℣. 20. 21. 22. 23. 5, 26.

ANALYSIS CAPITIS SECUNDI.

In hoc capite applicat sibi quæ in primo dixit; quia ergo Deus, sapientiâ sæculari reprobatâ, elegit stultitiam prædicationis crucis, ad salvandos credentes; stultaque et infirma Deus elegit, ut confunderet sapientes et potentes.

Hinc asserit primò se ideo ad eos venisse, non in sublimitate sermonis et sapientiæ, sed in simplicitate et in infirmitate, ut Evangelium annuntiaret, ℣. 1. 2. 3. 4. 5.

Asserit secundò se tamen veram non ignorare sapientiam; hanc enim, ut ait, loquimur inter perfectos; sapientiam non hominum, sed Dei; quam nemo, nec hominum, nec dæmonum novit; sed quam solus Dei Spiritus, omnia scrutans et omniscius, revelat, ℣. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

Hanc sapientiam nos, inquit, docuit Spiritus sanctus, ℣. 12. hanc et nos loquimur inter perfectos, seu spirituales, ℣. 13. quia animalis homo non percipit eam, sed ei stultitia videtur. 14. 15. 16.

CAPUT SECUNDUM.

Textus.

Et ego cùm venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi.

2. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.

3. Et ego in infirmitate, et timore, et tremore multo fui apud vos :

4. Et sermo meus, et prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritûs et virtutis :

5. Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos : sapientiam verò non hujus sæculi, neque Principum hujus sæculi, qui destruuntur.

7. Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram,

8. Quam nemo Principum hujus sæculi cognovit : si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

9. Sed sicut scriptum est : Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum :

CAPUT SECUNDUM.

Paraphrasis.

Hinc et ego veniens, Evangelium Christi vobis annuntiaturus, veni ad vos, non per sublimitatem sermonis, neque per subtilitatem sapientiæ sæcularis (sed illud vobis simpliciter prædicavi).

Ita enim me gessi apud vos, quasi nihil aliud scirem, nisi Jesum Christum, huncque pro nobis crucifixum.

Hinc etiam et ego apud vos conversatus sum magna cum humilitate et cum timore et tremore (humilitatis comitibus).

Propterea et mei sermones privati, et meæ conciones publicæ, non constiterunt verbis, quibus humana sapientia uti solet ad persuadendum; sed Dei Spiritum et virtutem præ se tulerunt.

Ut vestra fides non nasceretur ex humana scientia et eloquentia, sed ex Dei potentia.

(Veram tamen non ignoro sapientiam), siquidem eam loquor inter perfectos: sapientiam verò non sæcularem, seu mundanam; neque superstitiosam; dæmonum adminiculo inventam, quorum potestas per Christum destruitur.

Sed loquimur Dei sapientiam, in mysterio et per mysterium (Incarnationis), absconditam, quam ab æterno Deus prædestinavit ad gloriam nostram (et temporalem et æternam).

Quam nullus ex Principibus hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent eam, nequaquam Dominum gloriæ cruci affixissent.

Sed in hoc mysterio impletum est quod prædixerat Isaias 64. 4. Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec mens cujusquam hominis concepit quæ Deus præparavit iis, qui diligunt ipsum.

10. Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum
Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

11. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nis
spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt
nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.

12. Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus
sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à De
donata sunt nobis :

13. Quæ et loquimur non in doctis humanæ sapien-
tiæ verbis, sed in doctrina Spiritûs, spiritualibus spi-
tualia comparantes.

14. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt
Spiritûs Dei : stultitia enim est illi, et non potest in-
telligere : quia spiritualiter examinatur.

15. Spiritualis autem judicat omnia : et ipse à ne-
mine judicatur.

16. Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat
eum? Nos autem sensum Christi habemus.

(Quod autem hactenus fuit absconditum) hoc Deus nobis Apostolis suis revelavit per Spiritum suum : hic enim Spiritus omnia etiam abditissima Dei penetrat.

Quis enim hominum novit quæ in hujus, vel illius hominis animo sunt occultata? Sanè solus istiusmet hominis spiritus, qui unum cum ipso est: ita et solus Spiritus sanctus, qui ex Dei substantia est, et unum cum Deo, novit quæ Dei sunt.

Nos autem Apostoli recepimus, non spiritum hujus mundi, sed Spiritum Deo coessentialem, ut per illum cognoscamus ea beneficia, quæ nobis à Deo concessa sunt in Christo.

(Quæ nobis à Spiritu sancto revelata) loquimur, aliosque docemus, non doctis humanæ sapientiæ verbis; sed eloquiis Spiritûs sancti, spiritualibus spiritualia conferentes. (Seu, ut dixi, sapientiam loquentes inter perfectos), non indiscriminatim omnibus omnia tradentes.

Animalis enim homo (seu qui solius animæ lumine naturali ducitur) non percipit spiritualia; stulta ei videntur, et ea non potest intelligere, quia spiritualiter sunt examinanda.

Spiritualis autem (seu perfectus, et à Sancto Spiritu illustratus) omnia etiam spiritualiora discernit et judicat: ipse vero à nemine non spirituali dijudicatur.

Nam quis hominum naturali lumine cognoscit consilia Domini? qui doceat eum? Nos autem Apostoli, ex Spiritûs sancti revelatione, tenemus Christi mentem et sensum.

Commentarius in Cap. 2.

℣. 1. ET *ego cùm venissem ad vos...* Ut horum verboru
connexionem cum præcedentibus advertas, eorumque sensu
meliùs percipias,

Nota quòd cap. 1. ℣. 21. dixerit Apostolus quòd Deus
rejectâ sæculari sapientiâ, decreverit *per prædicationis stu
titiam*, seu simplicitatem, *salvos facere credentes.*

Ideo, addit Apostolus ℣. 27. rudes et simplices Apostol
elegit Deus: *quæ stulta sunt mundi.... et infirma.*

Ab hac thesi ad hypothesim nunc descendens, hæcq
suprà dicta generaliter, sibi ipsi applicans, ait: *Et ego cù
venissem ad vos.*

Quasi diceret: Quia Deus, rejectâ sæculari sapientiâ, decr
vit per simplicitatem prædicationis, hominum salutem repara

Hinc et ego veniens, Evangelium Christi vobis annunti
turus, veni ad vos, non per sermonis sublimitatem, seu p
eloquentiam, neque per subtilitatem sapientiæ sæcularis, s
per philosophiam; sed Evangelium Christi vobis prædica
simpliciter, sine adminiculo eloquentiæ, aut philosophiæ.

In cap. 1. ℣. 1. Apostolum se dixit Paulus *per voluntate
Dei:* hìc autem insinuat Apostolatum se gessisse juxta v
luntatem Dei; quia ergo Deus simplicitatem ornamentis h
manæ sapientiæ prætulit in nostræ salutis opere; inde Paul
secundùm Dei voluntatem Apostolus, Evangelium Chris
simpliciter prædicat, non ornato et sublimi sermone, qu
tale est placitum Dei.

In se reflectat vir Evangelicus; an per et juxta voluntate
Dei ministerium impleat?

Caveat ergo sibi prædicator concinnatus, et de verboru
elegantia nimis sollicitus; advertatque tandem se à Dei vo
luntate, et ab Apostolorum imitatione psorsus alienum.

In sublimitate. Gr. κατὰ secundùm sublimitatem, seu p

eminentiam sermonis. Syr. non sermone grandiloquo, neque sapientia annuntiavi vobis arcanum Dei.

Testimonium Christi; id est, Evangelium, quod est *testimonium Christi*, seu de Christo. Gr. testimonium Dei, id est, misericordiæ Dei. Utrumque verum est: Evangelium enim testis est divinæ in nos misericordiæ, et infinitæ Christi charitatis.

℣. 2. *Non enim judicavi me scire...* id est, non declaravi, dissimulavi me aliud scire, etc., seu ita me gessi apud vos, quasi nihil aliud scirem, quàm Jesum Christum, huncque pro nobis crucifixum.

Huic autem scientiæ conformis fuit mea loquendi et agendi ratio. Qualis scientia, talis est loquela; seu meus prædicandi modus fuit prædicationis meæ subjecto conformis, simplex et humilis.

Secundam ergo dat rationem, ob quam simpliciter eis sit locutus. Prima quidem fuit, quia tale est Dei placitum, qui simplicitatem prætulit eloquentiæ. Secunda verò, quia Corinthiis Jesum Christum, huncque crucifixum, quasi nihil aliud sciret, prædicabat.

Notanda ad intelligentiam.

Ut D. Pauli mentem pleniùs habeas, hæcque verba profundiùs intelligas,

Attende ad ℣. 6. ubi ait sapientiam se *loqui inter perfectos:* et ad ℣. 13. ubi *spiritualibus spiritualia* confert, et ad initium tertii cap. ubi dicit quòd Corinthiis non potuit *quasi spiritualibus loqui; sed lac, tanquam parvulis in Christo,* potum dedit, non escam, cujus nondum erant capaces.

Et hinc intelliges 1°. hunc potum, hocque pietatis Christianæ lac, esse Jesum Christum, huncque crucifixum.

Intelliges 2°. Paulum se gerere apud Corinthios, quasi nihil aliud nisi Jesum Christum, huncque crucifixum, sciret; idem esse ac simpliciter et nudè Corinthiis exponere fidei Christianæ mysteria, ac præsertim Incarnationem Dominicam: quòd Deus pro nobis factus sit homo, pro nobis passus; quòd

Deus crucifixus et mortuus, surrexit à mortuis, ascendit ad cœlos, sedetque ad dexteram Majestatis.

Hæc sunt elementa fidei, hocque lac quod Corinthiis, utpote infantibus in Christo, simpliciter exponebat est potum dabat.

Quando ergo dicit: *Non enim judicavi...* idem et ac si diceret: Non putavi expedire, hinc et decrevi apud vos non uti aliâ scientiâ, quàm quæ est de Christo crucifixo: illum vos docui, quasi nihil aliud scirem: fidei Christianæ rudimenta, quasi catechista, vobis simpliciter exposui. Hinc simplex, non sublimis, fuit mea loquendi ratio.

Potuisset Apostolus Corinthiis, sicut et Atheniensibus, de Divinitate sublimia dicere; at de Incarnatione Dominica, de passione et de morte Jesu Christi simpliciter agebat apud eos.

Potuisset de ipsa Incarnatione apud Corinthios, sicut inter perfectos, altè et profundè loqui; id est, multa sublimia et profunda disserere: at illis simpliciter exponebat elementa hujus mysterii, communiora et ab omnibus necessariò ad salutem credenda.

Omnes quidem articulos fidei docebat Corinthios; at præsertim illis inculcabat articulum de Jesu Christo, passo, et crucifixo, et pro nobis mortuo; quia cæterorum est basis.

Mors quippe Christi, vita nostra; in ejus morte baptizati sumus, vitamque Divinam in ejus sanguine reperimus: sanguis Christi, lac nostrum.

OBSERVATIO MORALIS.

Nota et animadverte quòd ex mente D. Pauli, Jesus Christus, hicque crucifixus, sit Christianæ pietatis lac: at lac Divinum, lac ab omnibus Christianis, quasi modo genitis infantibus, semper optandum, semperque potandum: quia vim habet omnium vitiorum ardores in nostris cordibus exstinguendi; vim habet omnium virtutum Christianarum pulchritudinem in animabus nostris efformandi.

1°. Exstinguit omnium vitiorum ardores pecaminosos. Jesus Christus enim crucifixus bene potatus, bene meditatus et digestus docet nos suis doloribus, omnem carnis concupis-

centiam crucifigere; suâ nuditate ac summâ paupertate docet nos omnem oculorum concupiscentiam crucifigere; suâ ignominiâ suisque opprobriis docet omnem vitæ superbiam crucifigere.

2⁰ Efformat ac nutrit omnes in nobis virtutes Christianas: quia exstinctis ardoribus vitiosis, omniumque peccatorum crucifixis captibus; Jesus Christus crucifixus, bene potatus, meditatus atque digestus, docet nos cordis sui humilitatem, spiritûs paupertatem, corporis abnegationem, atque mortificationem; hisque virtutibus sese efformat in nobis ipse Jesus Christus crucifixus; parvi fimus in eo et cum eo crucifixi; ut aliquando simus in eo et cum eo gloriosi, similes evadimus crucifixo, ut regnanti et summè beato simus in æternum similes.

Felicem ergo, ô terque quaterque felicem illum qui Jesum Christum crucifixum bene sciverit! qui hoc pietatis lac bene potaverit, bene digesserit; quique hâc digestione Jesum Christum crucifixum in se efformaverit!

Hanc sacram scientiam, ô Deus misericors! da mihi servo tuo; omnia nesciam, cæterorum obliviscar! unum sciam Jesum Christum, huncque crucifixum.

Christe Jesu crucifixe, tu te cordi meo pone, nobile signaculum; da mihi tuam humilitatem, paupertatem, mortificationem imitari.

℣. 3. *Et ego in infirmitate...* dixit suprà ℣. 27. *infirma elegit Deus...* hoc sibi ipsi nunc applicans, ait, *et ego* quoque *in infirmitate;* id est, magna cum humilitate, et animi demissione conversatus sum apud vos, laborans meis manibus, victumque mihi labore meo comparans.

Et timore, et tremore multo fui, humilitatis comitibus: multa mala Corinthi passus est Paulus, et pejora timuit; adeo ut per Christum in visu roborari indiguerit. Vide Act. 18. 12.

Sensus itaque est quòd non sermone tantùm imperitus fuerit; sed et personâ et conversatione humilis, seu simplex et infirmus, quia *stulta et infirma Deus elegit.*

℣. 4. *Et sermo meus et prædicatio meà...* hinc, ut jam dixi, et mei privati seu familiares sermones, et meæ conciones publicæ, *non in persuasibilibus...* id est, persuasoriis, seu aptis ad persuadendum. Syr. non fuit in persuasione verborum sapientiæ: id est, non in verbis et argumentis, quibus utitur humana sapientia ad demulcendum et ad persuadendum.

Sed in ostensione... sed si sermonibus meis defuit ars humana, sanè non defuit eis virtus Divina: verbis quidem et argumentis ad demulcendum et persuadendum ab humana sapientia exquisitis non usus sum in Evangelio prædicando; sed signis et miraculis, Spiritûs sancti virtute patratis.

Dei Spiritum, et virtutem Spiritûs sancti demonstrârunt et præ se tulerunt sermones mei.

Habent Mathematici suas demonstrationes, habent et Physici suas. Apostolorum demonstrationes fuerunt, magno Spiritûs impetu et charitatis ardore res altas et Divinas eructare, signis et prodigiis eas confirmare.

Qui voluerit ergo Apostolicus fieri, studeat ejus esse eloquentiæ, quæ res Divinas decet; non concinnatæ et de verbis sollicitæ; sed quæ res altas, veritates sublimes, profunda mysteria, ingenti dicat animo, prout Spiritûs sancti tulerit impetus.

Tunc verba ejus erunt *quasi ignis*, aut ignitæ sagittæ corda audientium penetrantes, *et quasi malleus conterens petram.*

℣. 5. *Ut fides vestra non sit...* id est, non nascatur, etc., ut in Paraph. seu ut vestra ad Christum conversio non ascribatur humanæ sapientiæ, sed virtuti Divinæ; non humanum credatur opus, sed Divinum.

℣. 6. *Sapientiam autem loquimur...* suam tuetur apud Corinthios auctoritatem, et quia eorum aliqui Paulum, ut ineloquentem et imperitum, minùs existimabant, asserit quòd veram non ignoret sapientiam.

Quasi diceret: Licèt apud vos, ut dixi, juxta Dei placitum neglexerim sæculi sapientiam, veram tamen non ignoro; siquidem sapientiam loquor *inter perfectos;* id est, spirituales,

provectiores, quos infrà ℣. 14. et cap. 3. ℣. 2. carnalibus et animalibus opponit.

Sapientiam verò non hujus sæculi... explicat quæ sit illa sapientia, quam scit, et cum perfectioribus loquitur.

Ac 1.° explicat quid non sit: *non hujus sæculi;* id est, non sæcularis, mundana, humana, seu philosophia humanâ ratione comparata; sapientia hominum: hæc enim vana est.

Neque principum hujus sæculi; id est, neque dæmonum: diabolus in Scripturis sæpe vocatur, *princeps hujus sæculi.* Joan. 12. 31.

Neque sapientia dæmonum adminiculo inventa, seu philosophia diabolica, v. g., ars divinandi, magia, cultus dæmonum. Sapientia superstitiosa, quæ tunc erat frequens. Ista enim vanissima.

Qui destruuntur: scilicet quantùm ad potentiam, seu quorum dæmonum potestas per Christi regnum destruitur. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Joan. 12. 31.

Si cum aliis, *per principes hujus sæculi,* intelligas magnates, qui sapientiâ, opibus et potentiâ præstant inter homines; et quorum scientia est politica, jurisprudentia, cognitio historiarum: intellige etiam qui per mortem abolentur, et evanescunt.

Sed loquimur Dei sapientiam. 2.° Explicat quid sit: *sapientiam Dei,* et consequenter veram, sicut Deus ipse verus est.

Sapientiam in mysterio absconditam: seu quæ abscondita est in mysterio, et per mysterium Incarnationis; quæ Incarnatio est per excellentiam, *mysterium Dei, Sacramentum Dei;* ut ipse Paulus loquitur.

Quænam est ergo illa Dei sapientia quam D. Paulus loquitur cum perfectis?

Ipse Dei Filius incarnatus; seu Christus Dominus, *in quo sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ...*

Notanda ad intelligentiam.

Ut hanc Dei sapientiam intelligas absconditam in mysterio, Recordare quòd Filius Dei, Verbum Patris, æterno in sinu Patris, est splendor gloriæ, ipsaque Dei sapientia. Ubi verò Filius Dei factus est filius hominis, ubi Verbum caro factum est; hic Dei Filius fuit splendor absconditus in carne, sapientia Dei fuit abscondita sub tegumento humanitatis nostræ. Christus itaque est verè sapientia Dei in mysterio abscondita.

Ut autem intelligas Paulum dicentem: *Sapientiam Dei in mysterio absconditam loquor, inter perfectos,*

Nota et adverte quòd D. Paulus Christum, Filium Dei, Verbum carnem factum, omnibus quidem loquebatur et prædicabat; sed diversimodè, scilicet, unicuique pro suo captu: parvulis et adhuc infantibus in Christo, Christum ut lac, potum dabat; id est, eos rudimenta Christianæ fidei et ab omnibus necessariò credenda simpliciter docebat, ut jam dictum est, ℣. 2. perfectis verò, spiritualibus et provectioribus, Christum, ut solidum cibum, porrigebat; id est, eos altiora et sublimiora fidei Christianæ mysteria docebat: et hoc vocat *sapientiam loqui inter perfectos:* seu, ut est in Gr. *in perfectis.*

Itaque in Christo, sapientiâ Dei, seu in Incarnationis mysterio duo sunt distinguenda, juxta mentem D. Pauli.

Alia communia, ab omnibus ad salutem necessariò credenda; v. g., quòd Deus factus sit homo, pro nobis passus, mortuus, etc., et hæc quia creditu necessaria et intellectu faciliora, Paulus loquebatur omnibus.

Alia verò secretiora, altiora, sublimia, v. g., quæ spectant ad modum et finem Incarnationis, Passionis et Redemptionis Christi: quæ ad adoptionem filiorum, ad prædestinationem, etc.; quæ ad moralem significationem Passionis, crucifixionis, mortis et sepulturæ, Resurrectionis et Ascensionis Christi. Et hæc D. Paulus loquebatur et explicabat, non omnibus, sed capacioribus tantùm, et in fide jam provectis.

Hoc autem vocat *sapientiam inter perfectos loqui*, sublimiora scilicet et profundiora de Christo, sapientiâ Dei disserere; secretiora Dei consilia et fidei mysteria exponere.

Sensus igitur est, etsi vobis, ô Corinthii, utpote, in Christo parvulis, et in fide infantibus, communia tantùm fidei mysteria, seuquasi Christianæ religionis rudimenta, simpliciter exposuerim; Christumque, Dei sapientiam, vobis, velut lac, potum dederim; non ignoro tamen sublimiora de Christo mysteria; hanc enim *Dei sapientiam, in mysterio absconditam*, altè et profundè loquor cum perfectioribus et in fide provectioribus.

Recordandum hìc, quòd D. Paulus Corinthi Christianæ religionis fundamentum jecerit, Christumque pro nobis crucifixum simpliciter prædicaverit: Apollo autem iisdem Corinthiis Christum sublimiter et eloquenter explicuerit, hincque inter Corinthios schismatis origo; dum aliqui dicunt se esse Pauli, primi illorum Apostoli; alii verò se esse Apollo, viri Paulo sublimioris et eloquentioris.

D. Paulus hìc Apollo sublimiter et eloquenter prædicantem non damnat; sed suæ simplicis apud Corinthios prædicationis rationem ita reddit, ut suam tueatur apud eos auctoritatem et famam, et nolit ab ipsis ut minùs sapiens et imperitus haberi. Hinc, ait, *sapientiam loquimur*, non cum parvulis, utpote illius incapacibus, ut dicet cap. 3. sed cum perfectis.

In mysterio. Multi et plerique recentiores, Estius, Cornel. Menoch. Tyrin., etc., volunt, *in mysterio*, referri ad *loquimur*: quasi diceret Apostolus: Loquimur secretò et apud pauciores.

Contrarium tamen asserit Theodoretus; sensus non est: in mysterio loquimur, sed sapientiam, quæ est in mysterio absconsa, hominibus proferimus. Verba sunt Theodoreti. Idem post ipsum censent alii multi.

Sed ad hanc constructionem præferendam duo me movent: primùm, quia sensus multò planior et plenior est, si jungatur, *in mysterio*, cum, *quæ abscondita est*, et intelligas, ut suprà explicui, sapientiam Dei, seu Filium Dei, per Incarna-

tionis mysterium absconditam; quæ Incarnatio hìc et alibi est antonomasticè *Sacramentum et Mysterium Dei, et Sacramentum absconditum.*

Secundum, quia inutile est addere quòd loquatur secretò et apud paucos, cùm dixerit, *inter perfectos*, qui sanè pauci sunt.

Quæ abscondita est. Hæc enim Dei sapientia, Incarnatio Verbi huc usque abscondita fuit, mundo prorsus ignota, ipsis fidelibus, sanctisque viris, Dei amicis, velata figuris et umbris.

Quam prædestinavit Deus... Hanc tamen ab æterno Deus decrevit ad nostram sanctificationem et gloriam; seu ad gloriam nostræ adoptionis in terris; et ad gloriam nostræ beatitudinis in cœlis.

OBSERVATIO MORALIS.

Hìc siste, Lector, verba perpende, et mirare mecum: sapientiam suam, Filium suum, in mysterio absconditam, Deus prædestinavit ad gloriam tuam.

Concipe 1.° si potes, sapientiam æternam Dei, Deum ipsum, in mysterio et per mysterium Incarnationis absconditam, et quasi annihilatam.

Concipe 2.° si potes, hanc sapientiam Dei, sub humanitate nostra sic absconsam, ex ineffabili Dei bonitate, prædestinatam ab æterno ad tuam gloriam et temporalem et æternam.

Deus ad hominum gloriam prædestinatus! Creator ad creaturæ bonum! Filius Dei factus est filius hominis, ut tu, hominis fili, fieres filius Dei, nunc per gratiam, aliquando per gloriam.

Hanc æternam charitatem, nimiam et incomprehensibilem mirare, adora, ama, redama.

℣. 8. *Quam nemo principum hujus sæculi...* Hanc Dei sapientiam, Christum Filium Dei incarnatum, ad nostram gloriam destinatum, peccatorum nostrorum purificationem in suo sanguine facturum; et æternæ vitæ gloriam nobis per

mortem suam promeriturum, nemo nec dæmonum, hujus sæculi principum; nec hominum quorumcumque potestatem in hoc sæculo habentium, cognovit.

Nemo dæmonum: nunquam enim id attentâssent, unde suum imperium erat evertendum; nunquam per suos ministros eum crucifixissent, qui per suam mortem nobis æternam daturus erat vitam, et per suam ignominiam nos ad sempiternam adducturus erat gloriam.

Nemo hominum, potestatem in sæculo habentium, nec Pilatus, nec Herodes, nec Annas et Caiphas, etc.; aliàs enim Christum, auctorem gratiæ, et gloriæ distributorem, nequaquam crucifigi jussissent. Idem dixit D. Petr. in Act. Apost. *Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri*, etc.

Non ideo tamen excusati, post tot et tanta miracula à Christo in Divinitatis suæ testimonium patrata.

Abscondit se Deus Homo, sapientia Dei, ut morti tradatur, et morte suâ vitam nobis mereatur. O bonitas! quorumdam hominum peccato usus est Deus, ad salutem omnium procurandam. O sapientia!

℣. 9. *Sed sicut scriptum est...* sed evenit per hoc mysterium, quod *scriptum est;* seu in hoc mysterio impletum est quod de eo prædixerat Isaias 64. 4.

Prophetæ sensum exprimit Apostolus, verba non scrupulosè refert.

In cor hominis ascendit. Id est, in mentem venit.

Isaiæ verba sunt hæc: *A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparâsti exspectantibus te.* Isai. 64. 4.

Quæ præparavit. Scilicet Incarnationis mysterium, Christum Filium tuum, Salvatorem nostrum, nostramque per eum adoptionem, ac denique gloriam æternam.

Siquidem, ut ℣. 7. dictum est, Sapientiam suam, Filium suum, prædestinavit Deus ad gloriam nostram, et temporalem in terris, et æternam in cœlis.

Superat autem omnem sensum et intellectum et cognitio

Incarnationis Filii Dei, Salvatoris nostri, et cognitio nostræ per eum adoptionis, et cognitio nostræ per eum glorificationis æternæ.

Hic itaque Isaiæ textus intelligi potest et de Salvatore, quem nobis præparavit Deus, et de salute nostra, per gratiam in terris inchoata, et per gloriam in cœlis consummanda.

Quæ salus est Incarnationis fructus et finis, juxta illud, *quam prœdestinavit...*

De his tribus, *absque te, Deus,* nec rectè cogitare, nec loqui possumus.

℣. 10. *Nobis autem revelavit Deus...*

Consequenter ad præcedentia poterat objici:

Si nec sensibus attingi, nec mente percipi potest hæc sapientia Dei in ministerio abscondita, nostraque salus ab ea manans; unde ergo tu, Apostole, eam nòsti, eamque loqueris?

Huic objectioni occurrens, eamque solvens dicit: *Nobis* Apostolis suis Deus illam *revelavit per Spiritum sanctum suum,* quem in nos effudit abundè.

Spiritus enim omnia scrutatur.

Hic enim Dei Spiritus, utpote Deus ipse, intimè penetrat, et perfectè cognoscit omnia quæ in Deo sunt, etiam abditissima et secretissima, absque ulla inquisitione, aut perscrutatione; Deus, uno æterno mentis intuitu, omnia videt et intimè penetrat: hunc autem intuitum Dei omnia penetrantem Scriptura, humano more loquens, exprimit per verbum *scrutatur,* quia nos scrutari solemus quæ planè et perfectè cognoscere volumus. Hinc dicit: *Scrutans corda et renes Deus.*

℣. 11. *Quis enim hominum scit quæ...* Per similitudinem probat quòd Spiritus Dei omnia novit quæ sunt in Deo, et quòd solus novit.

Sicut enim nullus hominum novit quæ sunt occultata in animo hujus, vel illius hominis, nisi spiritus, seu mens et intellectus istiusmet hominis, qui spiritus est unum quid cum illo homine:

Sic et solus Spiritus sanctus, qui eamdem cum Deo naturam ac substantiam habet, omnia quæ Dei sunt, et in Deo, novit.

℣. 12. *Nos autem non spiritum...* Id est, non humanâ ac sæculari sapientiâ donati sumus, ut terrena et sæcularia sciamus et loquamur.

Sed Spiritum qui ex Deo est. Id est, qui ex Dei ipsius substantia est, seu Spiritum coessentialem et consubstantialem Deo, hunc præceptorem et instructorem habuimus. Ita D. Athanasius, Theophylactus.

Ut sciamus... Et quia lux est ille Spiritus Dei, per illum sumus illuminati, ut per fidem cognoscamus ea mysteria, quæ in nostrî gratiam facta sunt, et ingentia beneficia, quæ ex summa Dei misericordia nobis sunt præparata, et jam in Christo concessa.

Agit D. Paulus, ut patet, de beneficiis toti humano generi, totique Ecclesiæ collatis, per Christi mysteria; frustrà ergo hæc verba contorquent hæretici, ut suam stabiliant specialem fidem ac scientiam de sua, v. g., justificatione in individuo: de hoc enim non agitur.

℣. 13. *Quæ et loquimur...* Id est, quæ mysteria et dona Dei, nobis per Spiritum sanctum revelata, loquimur, aliosque docemus; non verbis artificio rhetorico constructis, nec argumentis et rationibus ex philosophia deductis: sed eloquiis Spiritûs sancti, seu quæ nobis suggerit Spiritus sanctus.

Gr. ἐν διδακτοῖς *in doctis Spiritûs sancti*, supple verbis. Noster interpres legit, ἐν διδαχῇ, *in doctrina*. Syr. legit idem.

Spiritualibus spiritualia comparantes. Gr. conferentes. συγκρίνοντες,

Hoc nomen (*spiritualibus*) duplici modo potest sumi, vel in neutro genere, vel in masculino, et hinc duplicem sensum habet.

Si in neutro genere sumatur, sensus est quòd divus Paulus spiritualiter, seu eloquentiâ spirituali tradat res spirituales.

Si in masculino sumitur, sensus est quòd viris spiritualibus res spirituales tradat Apostolus.

In primo sensu, sermo accommodatur materiæ.

In secundo, materia accommodatur auditoribus.

Primum sensum sequitur D. Chrysostomus, et post eum multi antiqui et recentiores.

Secundum affert Theophylactus, eumque sequitur D. Thomas, et alii multi.

Sed quis sensus litteralior est, et Paulinæ menti conformior?

Attentè consideratis et præcedentibus et sequentibus, puto quòd secundus: hic enim locus relationem habet ad id, quod ℣. 6. præcessit. *Loquimur sapientiam inter perfectos*, et ad id quod sequitur ℣. 14. 15., etc., et maximè initio cap. 3. *Non potui vobis quasi spiritualibus* loqui, *sed tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi.*

Spirituales hìc vocat, quos supra vocavit perfectos; per spiritualia hìc intelligit, quod suprà sapientiam appellavit, scilicet sublimiora et secretioria fidei. Vide dicta ℣. 7.

Vult ergo dicere Paulus, quòd mysteria sibi revelata doceat quidem alios, non indiscriminatim, omnia omnibus tradens: sed accommodatè, et proportionatè, pro suorum auditorum captu, ea conferens et explicans; spiritualia scilicet et sublimiora tradens viris spiritualibus et perfectis: communia verò, et ab omnibus necessariò credenda, dans potum sicut lac parvulis, quos hìc animales vocat. Vide dicta ℣. 2. et ℣. 7.

Itaque *συγκρίνοντες*, consulto et adhibito judicio tradentes, conferentes.

Comparatio est, ubi distinctio ac separatio.

℣. 14. *Animalis autem homo....* Dat rationem cur agat cum distinctione supradicta.

Ut autem textum intelligas, nota quòd *animalis*, seu qui animâ vivit, tripliciter sumitur in Scripturis. Primò qui crescit, nutritur et alimentis indiget, ut vivat, sicut alia animalia indigent alimentis; et hoc sensu Adam dicitur *animalis*, 1. Cor. 15. 45.

Secundò qui sequitur animæ sensitivæ concupiscentias, seu carnis desideria; sic Judas in sua canonica quosdam vocat animales, spiritum non habentes.

Tertiò qui solius animæ lumine naturali ducitur, et sic etiam fidelis, qui tamen sensus, et naturale rationis lumen plerumquè sequitur, et vix assurgit ad ea, quæ sunt sensibus et rationi superiora, dicitur animalis.

Quo sensu animalis, parvulus in Christo, carnalis, et secundùm hominem, hìc idem sunt.

Itaque parvulus in Christo, et adhuc animalis homo, fide licèt instructus, et mysteria credat, præ imbecillitate tamen spiritûs, non intelligit ea quæ sunt Spiritûs Dei; id est, magis spiritualia, sublimiora, ac diviniora in mysteriis fidei.

Stultitia enim est illi. Hæc, quia altiora, videntur illi absurda et rationi contraria, et ea non potest intelligere, *quia spiritualiter* sunt discutienda, examinanda, judicanda. Biblia Romana habent, examinantur; hoc autem ipsius captum superat, utpote, qui naturali tantùm rationis lumini est assuetus.

Sicut suprà, cap. 1. 18. dixit quòd *Verbum Crucis pereuntibus,* id est, infidelibus *est stultitia :* sic nunc dicit quòd spiritualiora fidei sunt ipsis fidelibus, sed in fide parvulis, stultitia.

Hincque probat quòd hæc spiritualiora non sint illis parvulis et infirmis exponenda, ut ne D. Thomas explicat: his in verbis hæc includitur ratiocinatio :

Nulli sunt tradenda documenta, quæ capere non potest; sed homo animalis non potest capere spiritualia documenta: ergo non sunt ei tradenda.

℣. 15. *Spiritualis autem... spiritualis* tripliciter etiam sumitur. 1°. Qui cibo non eget, ut Christus nunc. 2°. Qui spiritûs dictamen sequitur. 3°. Qui sublimiora fidei mysteria intelligit.

Itaque *spiritualis,* perfectus, ac solidus Christianus, qui Spiritum sanctum doctorem habet; discernit, discutit et judicat omnia, etiam sublimiora.

Et ipse à nemine judicatur. . . . quia aliorum examine et judicio superior est, utpote Dei Spiritu illuminatus. Hoc ergo intelligendum de homine verè spirituali, et ut spirituali, seu ut spiritualiter judicante: aliàs errare et argui potest; sicut D. Petrus à D. Paulo reprehensus fuit.

℣. 16. *Quis enim cognovit....* rationem dat, ob quam spiritualis non potest judicari ab animali: quia scilicet animalis caret sensu et intellectu rerum divinarum et spiritualium.

Quasi diceret: Ut animalis homo spiritualem judicare posset, deberet Dei mentem et secreta meliùs nosse, quàm norit homo spiritualis; at non cognoscit ea: vel enim illa naturaliter et vi luminis naturalis nosset; quod est impossibile; vel supernaturaliter, Deo scilicet revelante; sed supponitur contrarium, cùm supponatur animalis, seu solius animæ naturali lumine ductus. Quis enim hominum humano lumine mentem Dei meliùs novit, ut doceat eum?

Nos autem sensum Christi habemus. Syr. mentem; Arab. intellectum; Æthiop. cogitationes tenemus ac novimus ex revelatione Spiritûs sancti, ut dictum est ℣. 10.

Apostoli mens his in verbis est Corinthiis insinuare, 1° quòd Apostoli per Spiritum sanctum, spiritualem ac divinam receperunt sapientiam, ad cœlestia fidei mysteria homines edocenda; 2° quòd hæc divina sapientia Apostolorum sit sine comparatione sublimior ac præstantior humanâ ac sæculari sapientiâ, quam tantopere mirantur Corinthii; quia adhuc animales et nondum spirituales.

Mundanæ sapientiæ contemptum ingerit; cœlestis et Divinæ sapientiæ amorem inspirat; abstrahit ab illa, ut ad hanc transferat: juxta D. Pauli scopum, istam et tu contemne; hanc ama et desidera.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 2. maximè notanda, et ad praxim redigenda.

PRIMÒ.

VIR Apostolicus in Apostolo Paulo observet Apostolicum vitæ, scientiæ, conversationis et prædicationis modum.

Paulus jussu Dei, Apostolus Jesu Christi, ut Apostolatum juxta Dei beneplacitum exerceat, humilis est in se, humiliter, et cum omnibus sinceræ humilitatis indiciis, inter homines conversatur, ℣. 3. quasi solum Jesum Christum, huncque

crucifixum sciat ℣. 2. Hunc unum prædicat simpliciter, abjectis humanæ scientiæ ornamentis, ℣. 1. 4. at magno spiritûs ardore, ei Spiritum præ se ferente, ℣. 4.

Hæc est veri Apostoli idæa, hic à Spiritu sancto nobis in D. Paulo descripta; ad quam quò propiùs quis accesserit, eò justiùs Apostoli titulum merebitur.

Videat Concionator Evangelicus dicta ℣. 1. 2. 3. 4.

Videat speciatim quæ sint Apostolicæ demonstrationes, ut illis utatur. Vide ℣. 4.

SECUNDÒ.

Omnis anima Christiana discat ex ℣. 2. quod sit lac Christianæ pietatis, sanguis nimirum Domini nostri Jesu Christi, Filii Dei, pro nobis passi, crucifixi, mortui.

Hoc lacte nutriatur per continuam meditationem.

Hoc divinum lac bene potatum et digestum, omnium vitiorum ardores exstinguit in piis cordibus.

Hoc idem lac omnium Christianarum virtutum pulchritudinem efformat in animabus sanctis.

Vide fusiùs dicta ad versum secundum.

TERTIÒ.

Vir spiritualis et perfectus discat ex ℣. 7. quæ sit vera sapientia, cui debeat perpetuò studere, scilicet Jesus Christus, Deus homo, seu æterna Dei sapientia, sub humanitatis nostræ tegumento abscondita; *in ipso habitat plenitudo Divinitatis*: hinc in eo *absconditi sunt omnes scientiæ et sapientiæ thesauri.* Quò intimiùs illum penetraveris, eò profundiores scientiæ et sapientiæ thesauros invenies.

Hanc sapientiam miraberis pro te in mysterio absconditam, et quasi annihilatam, ℣. 7. initio.

Hanc sapientiam amabis ab æterno prædestinatam ad tuam temporalem et æternam gloriam, ℣. 7. in fine.

ANALYSIS CAPITIS TERTII.

PAULUS, qui in capite 2. ℣. 13., spiritualibus spiritualia confert, Corinthiis, utpote carnalibus, spiritualia conferre non potuit; sed lac, quasi parvulis, potandum dedit, ℣. 1. 2.

Etiam et nunc carnales sunt et parvuli, quia de magistrorum suorum præcellentia pueriliter inter se contendunt, ℣. 2. 3. 4.

Ut hanc Corinthiorum infantiam erudiat, simul et illorum schisma funditus evertat, quærit: Quid ergo sunt illi magistri vestri, ob quos inaniter contendistis? ℣. 4.

Nonne Ministri Dei, qui vobis fidem dedit; et quidem Ministri tales, quales illos effecit. ℣. 5.

Hinc eis concludendum relinquit: Ut quid ergo de Ministris gloriamini, et non potius de Domino, à quo et fides vestra et vestrorum præceptorum omnis excellentia?

Rem duabus illustrat similitudinibus.

Prima. Agricultura estis, ô Corinthii; Deus agricola; vestri præcones sunt ejus Ministri; unus eorum vos Dei jussu plantavit, alter rigavit: ut Deus solus effecit, at plantati et rigati, germinaretis, cresceretis et fructificaretis, ℣. 6.

Concludendum relinquit: Ergo Deo agendæ gratiæ, et in Deo gloriandum; non in Ministris, qui suam a Domino mercedem pro labore recipient, ℣. 8.

Secunda. Vos, ædificium; Deus architectus; Apostoli sunt ejus cooperarii; unus, Dei jussu, fundamentum posuit; alii superædificant, ℣. 9.

Hic, relicto tantisper ædificio, deflectit ad operarios. Ego, inquit, inter vos fundamentum posui; videat quivis alius operarius quid fundamento superædificet.

Equidem non potest aliud poni fundamentum, quàm quod à me positum est, scilicet Christus Jesus, ℣. 11. Potest autem diversimodè huic fundamento inædificari, scilicet vel aurum, vel argentum, vel lapides pretiosi; vel ligna, vel fœnum, vel stipula, ℣. 12.

Quale autem fuerit cujusque opus, ignis probabit in die judicii: ille, cujus tunc opus in igne illæsum permanserit, ℣. 13. Bonus operarius reputabitur et remunerabitur, ℣. 14. Ille verò, cujus opus arserit, operam laboris sui perdet, et æris sui dispendium patietur; et ipse salvabitur sicut homo, incensâ domo, transiens per ignem, ℣. 15.

Redit ad ædificium. Templum Dei vos estis, ℣. 16.;

deinde malos operarios alloquitur : Væ eis qui templum Dei violaverint, disperdet illos Deus , ℣. 17.

Hìc illos omnes alloquitur , et eos præsertim , qui ob sapientiam humanam efferebantur. Et sicut suprà, ℣. 10. dixit : *Videat unusquisque*, etc. sic nunc : *Nemo se seducat, humana sapientiâ deceptus ;* sed qui hâc sapientiâ sapiens est, simplicitati et humilitati Evangelicæ studeat ; ut verè sapiat , ℣. 18.

Corinthios omnes alloquens , ex supradictis concludit : nemo glorietur in hominibus , quicumque sint illi , sed in Domino : omnia quippe per Christum nostra sunt , nos Christi , Christus Dei. Itaque in Christo Domino gloriemur, per quem et in quo nobis omnia donata sunt; et in Deo , qui nobis Christum ipsum , et omnia in ipso nobis donavit , ℣. 21; etc.

CAPUT TERTIUM.

Textus.

1. Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam parvulis in Christo,

2. Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis.

3. Cùm enim sit inter vos zelus, et contentio, nonne carnales estis, et secundùm hominem ambulatis?

4. Cùm enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli; alius autem: Ego Apollo; nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus?

5. Ministri ejus, cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit.

6. Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit.

7. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat, Deus.

8. Qui autem plantat, et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.

9. Dei enim sumus adjutores: Dei, agricultura estis, Dei ædificatio estis.

CAPUT TERTIUM.

Paraphrasis.

Et ego, fratres, cùm essem apud vos, non potui convenienter vobiscum loqui quasi cum spiritualibus; sed veluti cum carnalibus, seu adhuc in Christo parvulis,

Lac vobis potandum dedi; non escam solidam præbui: nondum enim eam ferre poteratis; imò ne nunc quidem potestis; quia carnales et infantes adhuc estis.

Cùm enim inter vos, quasi inter parvulos, sit æmulatio; et ex æmulatione contentio; nonne carnales estis, secundùm humanum et carnalem affectum ambulatis?

Cùm enim unus vestrûm dicat: Ego sum Pauli; et alter dicat: Ego sum Apollo; nonne humanis et carnalibus affectibus estis obnoxii?

Quid sunt igitur sive Apollo, sive Paulus, sive alii?

Ministri sunt ejus, cui credidistis: et illorum unusquisque ministrat, sicut illi dedit Dominus.

Ego Paulus, Dei minister, Ecclesiam vestram plantavi per fidem; Apollo, alter Dei minister, vos quasi plantam novellam rigavit uberiori doctrinâ; sed Deus vobis à me plantatis, ab Apollo rigatis, dedit vitam gratiæ et incrementum fidei.

Itaque nec plantator, nec rigator debent à vobis ut aliquid considerari; sed Deus solus, qui vitam vobis et incrementum dedit.

Uterque autem et plantator et rigator æquè sunt ministri ejusdem Domini, à quo unusquisque illorum propriam mercedem recipiet, secundùm laborem suum.

Dei enim sumus cooperarii, in vobis colendis, qui Dei estis agricultura; et in vobis ædificandis, qui estis ædificium Dei. (Hinc unum sumus, hincque à Domino merces nostra).

10. Secundùm gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui : alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet.

11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.

12. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam,

13. Uniuscujusque opus manifestum erit : dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur : et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.

14. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet.

15. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur : ipse autem salvus erit ; sic tamen quasi per ignem.

16. Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?

17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

18. Nemo se seducat : si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.

19. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim : Comprehendam sapientes in astutia eorum.

20. Et iterum : Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.

Ego Paulus, secundùm gratiam à Deo mihi datam, Ecclesiæ vestræ fundamentum posui ut architectus sapiens; alius autem super illud ædificat: porro videat quisque quomodo superædificet.

Nam quòd ad fundamentum spectat, nemo potest aliud ponere quàm quod ego posui, scilicet, Christum Jesum; (cujus fidem vos primus docui).

Si quis autem super hoc fundamentum ædificat aurum, vel argentum, vel lapides pretiosos, vel ligna, vel fœnum, vel stipulas,

Quale sit uniuscujusque opus aliquando manifestum erit: hoc enim dies Domini declarabit; quia in igne et cum igne fiet et declarabitur dies illa: et tunc ignis uniuscujusque opus non manifestabit tantùm, sed et probabit.

Ille, cujus opus, quod superædificavit, illæsum manserit in igne, laboris sui justam recipiet mercedem.

Ille verò, cujus opus exustum fuerit ab igne, et laboris operam perdet, et operis sui dispendium patietur; ipse tamen salvus erit, sed sicut homo qui, incensâ domo, transit per ignem.

Nescitis vos Dei templum esse, et Spiritum Dei in vobis habitare?

Si quis autem templum Dei destruxerit, eum Deus malè perdet: siquidem templum Dei sanctum est, quod estis vos.

Nemo semetipsum seducat: si quis inter vos sapiens esse videtur (sapientiâ sæculari) stultus evadat, simplexque fiat, ut sit verè et coram Deo sapiens.

Sapientia enim mundana non pluris æstimatur à Deo quàm stultitia. Scriptum est Job. 5. 13. Capiam sapientes in calliditate ipsorum.

Et Ps. 93. 11. scriptum est: Novit Dominus cogitationes hominum, qui sapientes sibi esse videntur, vanas et stultas esse.

21. Nemo itaque glorietur in hominibus.

22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia enim vestra sunt:

23. Vos autem Christi: Christus autem Dei.

Quapropter nemo glorietur in hominibus.

(Sed in Deo, per cujus misericordiam) omnia vestra sunt, ve Paulus, sive Apollo, sive Petrus (aliique Dei ministri), ve mundus, sive vita, sive mors (et prospera, et adver-ι), sive præsentia, sive futura, omnia, inquam, vestra ınt (per Dei gratiam).

Vos autem estis Christi : Christus autem Dei :

Ergo in Christo gloriamini, cujus estis, et in Deo, qui obis Christum et in Christo omnia dedit.

Commentairus in Cap. 3.

℣. 1. ET *ego, fratres...* sicut hic locus ad præcedentium intelligentiam confert, sic ex præcedentibus ipse clariùs intelligitur.

Quis sit spiritualis, intelligitur ex cap. 2. ℣. 15. quis sit carnalis, parvulus in Christo, seu animalis, ex ℣. 14. cum hoc discrimine, quòd animalitas hìc imbecillitatem mentis ac judicii dénotet; carnalitas autem vitium affectûs indicet.

Quid sit lac, seu facilior et suavior Christianæ religionis doctrina, ex ℣. 2 de humanitate et passione Christi; quid esca, seu solidus cibus, sublimior doctrina, sapientia, ℣. 7.

Horum autem cum præcedentibus connexio clara est.

Paulus suprà dixit quòd sapientiam loquatur inter perfectos, ℣. 6. et quòd spiritualia spiritualibus conferat, seu sublimiora perfectis, ℣. 13.

Nunc Corinthiis rationem reddit, cur hanc apud illos sapientiam non sit locutus; nimirum quia illius incapaces erant.

Et ego, fratres, cùm apud vos essem, non potui convenienter, seu non judicavi expedire vobis, quasi spiritualibus spiritualia conferre, et sapientiam inter vos loqui (non propter suam egestatem, sed propter illorum imbecillitatem), sed necesse duxi vobis, *quasi carnalibus,* id est, adhuc in Christo parvulis,

℣. 2. *Lac vobis....* dare potandum; seu elementa fidei simpliciter tradere; non escam, seu solidum cibum præbere, quem nondum ferre et concoquere poteratis.

Quasi diceret: Temperanda et vobis accommodanda fuit Christi doctrina: quia ergo parvuli eratis in Christo, et quasi modò geniti, *lac vobis dedi,* non cibum; ut parvulis locutus sum, simplicem fidei doctrinam simpliciter vobis tradidi; sapientiam verò, seu sublimiorem ejusdem fidei doctrinam

non sum locûtus: non quia nesciebam, sed quia non vobis expediebat: illius enim eratis incapaces: *animalis homo non percipit...* ut dixi suprà, cap. 2, ℣. 14.

Nota et adverte quòd postquam Apostolus in præcedentibus suam in prædicanbo simplicitatem apud Corinthios tuitus est; 1.° quia talis fuit Dei voluntas, qui simplicitatem prætulit humanæ sapientiæ, cap. 1. ℣. 21. 27. 2.° quia prædicationis suæ materia, scilicet, Jesus Christus, hicque crucifixus, simplicem prædicandi modum postulat. cap. 2, ℣. 2;

Tertiam nunc rationem addit, quæ Paulinæ prædicationis simplicitatem ita justificat, ut et Corinthiorum supercilium, ob sapientiam sæcularem superbientium, deprimat.

Affirmat enim quòd ob eorum in religione Christiana ruditatem et infantiam, necesse habuerit eis simpliciter loqui, utpote, altioris doctrinæ, seu sapientiæ incapacibus.

Hinc discat omnis doctor, quòd doctrina sit auditoribus accommodanda; parvulis lac sit dandum, provectioribus esca solidior præbenda.

Omnium quippe est fides; at paucorum intelligentia: hujus prudentiæ defectu, quot conciones inutiles!

Doctrinam auditoribus accommodabat Doctor gentium; quia semetipsum non prædicabat, nec suam in prædicando gloriam quærebat, sed auditorum salutem.

Quot, è contrà, concionatores, quia semetipsos quærunt, sublimia prædicant, non utilia; cibum solidiorem apponunt, ubi lac præbendum foret!

Caveant et sibi directores animarum, qui antequam à vitiis purgaverint, vanis et curiosis spiritualitatibus animas occupant.

Sed nec nunc quidem potestis.... Imò ne nunc quidem potestis, tanto post fidem acceptam tempore; quia scilicet carnales adhuc et infantes estis.

Confundit, ut proficiat; pungit, ut ulcus aperiat et sanet.

℣. 3. *Cùm enim sit inter vos zelus...* id est, æmulatio, invidia, quasi inter parvulos, *et contentio*, id est, et ex invidia pueriliter contendatis de vestrorum præceptorum dig-

nitate. Gr. addit, et dissidia, id est, et ideo inter vos scindamini : Syrus addit idem quod in Græco.

Gradationem observa : invidia contentionem parit, contentio divisionem : seu, ut ait Theodoretus, zelus est pater contentionis; hæc autem gignit dissidia.

Nonne carnales estis : ad Gal. 5. 20. inter opera carnis enumerat contentiones, etc. *et secundùm hominem ambulatis,* id est, secundùm affectum humanum et carnalem.

℣. 4. *Cùm enim quis dicat : Ego quidem...* id est, cùm enim unus vestrûm dicat : *Ego sum Pauli,* et alter dicat : *Ego sum Apollo ...* nonne hinc sequitur quòd secundùm carnem adhuc vivitis, et non secundùm Spiritum; et ideo carnales estis, non spirituales?

In forma : ille carnalis est qui invidiæ, contentioni et scissuræ subjacet : tales estis, cùm unus vestrûm contentiosè dicat, *Ego*, etc. ergo carnales estis.

Quot Christianos ferit hæc ratiocinatio! quot enim invident, contendunt, scinduntur, et toto tempore vitæ sunt carnales!

Hinc discamus charitati, paci, et unitati studere, qui fructus sunt spiritûs et veræ spiritualitatis characteres.

℣. 5. *Quid igitur est Apollo?* Ecce tandem securim ad schismatis radicem apponit. Quid sunt igitur sive Paulus, sive Apollo, sive omnes illi magistri, ob quos inaniter contenditis?

Ministri ejus cui credidistis. Gr. per quos credidistis. Syr. idem; id est, ministri sunt, quorum operâ externâ usus est Deus ad vobis prædicandum verbum, per quod fides vobis est data.

Et unicuique sicut Dominus dedit, id est et sicut unicuique dedit Dominus. Seu unusquisque illorum ministrat et secundùm talentum à Domino acceptum, et secundùm ministerii officia illis à Domino distributa.

Concludendum relinquit : ergo vobis in Domino gloriandum, cujus sunt ministri; in illo, inquam, à quo et fides vestra, et à quo omnis ministrorum excellentia.

Hinc disce quo loco Doctor sit habendus : minister est, non dominus ; canalis est, non fons ; à Deo habet quidquid est et quidquid habet : et ministerium, et talentum, et sapientiam.

Deus itaque in illo considerandus, audiendus, reverendus. Vide dicta in cap. 1. ℣. 13.

Idem de libro sapiente dicendum ; ita legendus est, ut per eum, quasi per canalem, ad sapientiæ fontem ascendamus.

Fons sapientiæ Verbum in excelsis : hinc omnis sapientia creata fluit. Ad hunc itaque fontem recurre, attende, quotiescumque videris aliquem sapientiæ rivulum. Bibe de rivulo, gratias age fonti ; lauda Deum omnis sapientiæ fontem ; ama, cole, reverere Verbum æternum, ipsam sapientiam : ipsi omnis honor et gloria.

℣. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit.* Similitudine rem illustrat.

Ecclesia vestra agricolatio est, Deus agricola, Apostoli vestri sunt agricolæ servi, quorum unusquisque diversum officium accepit à Domino, et talentum ad illud aptum.

Ego Paulus, Dei minister, Apostolus juxta Dei voluntatem, Dei jussu, Ecclesiam vestram *plantavi* per fidem, quam vobis prædicavi primus : seu vos, ô Corinthii, in Ecclesiæ agro plantavi, prima Christianæ religionis elementa docens.

Apollo, alter Dei minister, superveniens, vos quasi plantam novellam fovit, excoluit, *rigavit*, uberiori et ampliori doctrinâ Christum et Christianam religionem vos docuit.

Sed Deus incrementum dedit : at Deus solus, agricola primarius, vobis à me plantatis, et ab Apollo rigatis, vitam gratiæ, et incrementum fidei et virtutum dedit. Ipse solus per suam gratiam internam fecit, ut vos, plantati, rigati, viveretis, germinaretis, cresceretis et fructificaretis.

℣. 7. *Itaque neque qui plantat. . .* itaque nec plantator, nec rigator debent à vobis ut aliquid considerari, sed Deus solus, à quo vestra gratiæ vita et incrementum fidei.

Illi quidem extrinsecum suum dederunt vobis ministerium, secundùm quod illis à Domino datum et præceptum est : at

actione suâ non attigerunt interiorem effectum conversionis et sanctificationis vestræ; sed illam solus Deus, ut auctor gratiæ effecit; sicut Deus solus, ut auctor naturæ, vegetationem dat plantis naturalibus, non autem illarum plantator et rigator.

Itaque plantator et rigator, si ad Deum comparentur, non sunt aliquid, nihil sunt : 1°. quia à se non sunt, seu nihil sunt; 2°. quia quod sunt et quod habent, seu quòd plantant et rigant, hoc habent à Deo; 3°. quia per suam operam externam non attingunt internum gratiæ effectum, non sunt auctores, aut conversionis ad fidem, aut majoris sanctificationis per incrementa fidei, spei et charitatis.

Concludendum relinquit :

Ut quid ergo gloriamini in hominibus, qui nihil sunt, nihil habent, nihil possunt?

Deo soli gratias agite, qui vobis per suos ministros vitam gratiæ dedit : in Deo solo gloriamini, à quo et vita vestra, et omnis ministrorum suorum opera et excellentia.

Hoc sciat et ad hoc attendat omnis anima fidelis. Arbor seu planta sum in Ecclesiæ agro per Baptismi ministrum plantata; rigata per verbi divini et sacramentorum ministros; et à Deo solo pendet spiritualis et divina animæ meæ vita; ipse solus dat gratiam, et incrementum gratiæ.

Hinc sub Dei manu omnipotenti frequenter et assiduè humilietur; in manibus tuis sors et æterna vita mea : sic humiliata, annihilata oret, instet, gemat, speret.

Et de hoc persuasus sit omnis operarius in agro Dei laborans : nihil sum; nihil possum; à Deo solo salus : Domini est movere, tangere, convertere, incrementum dare. De hoc persuasus laboret, omnia exspectans à Deo, et laboris sui fructum et mercedem.

℣. 8. *Qui autem plantat et rigat, unum sunt;* id est, æquè sunt ministri unius et ejusdem Domini, à quo quisque illorum propriam mercedem recipiet secundùm laborem suum.

Quasi diceret : Aut nihil sunt, aut idem sunt : nihil in se et à se; ut quid ergo in illis gloriamini, quasi magni sint ali-

quid? Idem sunt, Dei ministri, et cooperarii secundùm talentum unicuique datum; ut quid ergo eos discernitis et unùm alteri præfertis, et ob eos qui sunt unum et idem, scindimini?

Quòd si labore et merito sunt dispares, hoc nihil ad vos, sed ad Dominum spectat, cui reddet unicuique secundùm proprium laborem et meritum.

Nota, pro magnitudine laboris erit merces : hoc solari debet operarios, qui non secundùm fructum, qui non pendet ab illis; sed secundùm laborem suum, remunerabuntur.

℣. 9. *Dei enim sumus adjutores.* Dat rationem cur dixerit: *Qui plantat et qui rigat, unum sunt.* Scilicet, Dei cooperarii; Domino ut primario agricolæ subservientes, ut vos, planta ejus, excolamus Domino, ut summo architecto subservientes, ut vos, ædificium ejus spirituale, exstruamus.

Nota quòd Apostoli Deo cooperantur, hìc; et Dominus Apostolis cooperatur, Marci 16. 20. sed ubique Deus Dominus est, ubique Apostoli, ministri.

Magna tamen et divina est hæc dignitas, Dei cooperatorem esse in reductione rationalis animæ ad suum principium; id est, in conversione animarum, ex D. Dionysio citant Estius et Cornelius.

Licèt itaque Apostoli et Apostolici viri, ad Deum comparati, nihil sint, ut suprà dictum est ℣. 7 et 8. ad nos tamen comparati, in Deo et ob Deum maximè reverendi sunt; quia Dei cooperarii, Deique adjutores.

Intellige adjutores, non ex indigentia, aut infirmitate, sed ex misericordia et bonitate: nullius operâ indiget Deus.

Dei ædificatio estis. Hìc altera incipit metaphora, quâ rem eamdem illustrat : scilicet; quòd Apostoli sunt ministri Dei.

Vos, ô Corinthii! spirituale et divinum estis ædificium, cujus ipse Deus architectus est; nos Apostoli, sumus Dei cooperarii et adjutores; quorum alii, jubente Deo, ponunt fundamentum; alii super jactum fundamentum ædificant.

℣. 10. *Secundùm gratiam Dei. . . Ego* Paulus, *per voluntatem Dei Apostolus,* Deique cooperarius, vestri spiritua-

lis ædificii *fundamentum posui, secundùm gratiam. . . quæ data est mihi,* à Deo scilicet.

Hoc addit expressè, ut Corinthiorum nullus ob id in Paulo glorietur, quasi Paulus ex se et suâ virtute hoc illis beneficium præstiterit; sed ut omnes ipsi Deo, bonorum omnium largitori et fonti, gratias agant, quòd per Paulum, suum servum et cooperarium, eos in fide fundaverit.

Alius autem superædificat. Apollo, et omnes alii, qui post me supervenerunt, ut vos erudiant in fide super fundamenta per me posita ædificant.

Notandum ad intelligentiam litteralem.

Nota quòd sicut, ex D. Paulo, hìc plantare et fundare sunt unum et idem, scilicet, prima fidei elementa docere; ita et in ejus mente rigare et superædificare sunt idem; nimirum, doctrinam fidei traditam perfectiùs docere et fusiùs explicare.

In sensu itaque litterali, per *superædificantes,* hìc et in sequentibus verbis, Paulus intelligit doctores omnes qui post ipsum Corinthios in fide docturi supervenerunt.

Unusquisque autem videat... relicto igitur ad tempus ædificio, deflectit ad ædificantes, et doctores alloquitur, præsertim eloquentes, quibus à vanitate periculum est, eosque monet ut ab ea sibi caveant.

Corinthi enim fuisse doctores vanos et inflatos patet ex cap. 4. ℣. 18 et 19. illos ergo alloquens, ait: Videat quisquis ad vos prædicaturus supervenit, qualem doctrinam principiis fidei à me positis superaddat; seu videat quid, quomodo, quo fine, quâ charitate, ac animi puritate vos doceat.

OBSERVATIO MORALIS.

Hic quidem sensus est litteralis, ut ex contextu patet; sed non propterea contemnendam puto D. Joan. Chrysostomi interpretationem, quæ per superædificantes intelligit omnes et singulos fideles: imò tanti Doctoris revereor sententiam; quia si non est ipsissima mens D. Pauli, saltem ipsi est conformissima, et hæc in illa includitur.

Ut hanc ergo tanti viri sententiam, quæ valde instructoria et ædificatoria ést, intelligas;

Omnis et quælibet anima fidelis, sicut et Ecclesia, sive particularis, sive universalis, ædificium est spirituale et divinum, cujus architectus ipse Deus; ejus autem cooperarii Apostoli, seu Episcopi, seu Sacerdotes; fundamentum est fides in Christum per Baptismum data; operarius autem superædificatus est omnis et quicumque fidelis.

Hoc nostrum ædificium spirituale debet usque ad finem vitæ crescere; id est, supra fidei fundamentum in anima per Baptismi ministros positum, debet unusquisque fidelis continuè superædificare, seu bona opera omnium virtutum superaddere.

Putat ergo D. Chrysostomus, et alii interpretes Græci, illius sequaces, quòd D. Paulus transiens à doctrina ad mores, Corinthios fideles et nos in eorum persona alloquatur dicens:

Unusquisque autem videat fidelis, quid supra fidem sibi datam ædificet.

Superædificatio debet esse fundamento congrua: videte ergo quid Christo Domino, per fidem in animabus vestris posito, quasi fundamento, inædificetis, qualia opera fidei in Christum superaddatis.

Hoc tu, Christiane, tanquam tibi ipsi dictum assume tuumque redde. Cogita quòd per Baptismum factus es templum Dei. Tunc inceptum est in te et quasi fundatum hoc Dei templum. Cogita et quòd in eo superædificando, sis Dei cooperarius et adjutor; toto vitæ tuæ tempore huic fundamento per Baptismum jacto, debes inædificare templum Dei.

Vide ergo quid ædifices. Cave ne quid Christo Domino indignum et incongruum inædifices.

Templum Dei sanctum sumus; templum in Christo Domino fundatum, templum in quo habitat Spiritus sanctus: ad hæc tria attende, et vide ne quid eis indignum facias.

℣. 11. *Fundamentum enim aliud...* dat rationem ob quam superædificantes moneat, et discrimen affert inter se fundatorem et alios doctores superædificantes.

Nam quod spectat ad fundamentum, nemo potest aliud ponere, quàm quod ego posui, scilicet, Jesum Christum, cujus fidem et doctrinam ego vos docui primus.

Christus primarium est Ecclesiæ fundamentum, seu fundamentum fundamentorum, et habens à se suam soliditatem, sicut rupes aliqua, ut ait D. Thomas.

Hoc tamen non impedit quominùs Apostoli sint ejusdem Ecclesiæ fundamenta secundaria, in Christo ipso proximè fundata, et ab ipso suam soliditatem habentia : ait idem angelicus Doctor.

Idem intellige de anima fideli, templo Dei ; illius fundamentum non potest aliud poni, quàm fides in Christum Jesum : *Nec enim aliud est nomen sub cœlo datum in quo nos oporteat salvos fieri :* domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, amando perficitur. D. Augustinus.

Huic ergo primario et propriè unico totius religionis fundamento, unire, et innitere. O anima Christiana ! unire, inquam, fide, charitate, ipsique unita et totaliter innixa, omnes religionis actus exerce ; adora, gratias age, veniam pete, ora pro te et aliis : in Christo, cum Christo et per Christum age, patere, offer, ora, ut jam dictum est Ep. ad Rom. cap. 16. in corollario : omnia cum Christo, nihil sine Christo.

℣. 12. *Si quis autem superædificat. . .* unica quidem est fundandi ratio, ut jam dixi ; at diversimoda potest esse superædificatio.

Potest enim super fidei fundamenta jam posita superædificari, vel aurum, vel argentum, vel lapides pretiosi, v. g., marmorei et porphyretici ; vel potest superaddi lignum, fœnum et stipula.

Quandoquidem doctores superædificantes alloquitur, ut ℣. 10, notatum est ; consequens est ut de doctrina intelligatur, quod metaphoricè vocat *aurum, etc. vel lignum, fœnum, etc.*

Per tria, quæ præclara sunt in mundo, bonam doctrinam significat, ait Ambrosius.

Per tria frivola, vana et corrupta dignoscitur doctrina, ait idem : per corruptam intellige minùs puram. Agit enim Apo-

stolus de superædificantibus, non de corrumpentibus, seu de struentibus, de quibus ℣. 17.

Itaque per *aurum*, *argentum*, *lapides pretiosos*, quæ, ut ait D. Thom. inclytam habent claritatem, inconsumptibilitatem et pretiositatem, intelligit doctrinam solidam, puram, lucentem pariter et ornantem, seu ædificantem, quæ ex sacris Scripturis sit hausta, vel ex ipsis fidei principiis, vel mysteriis educta.

Per *ligna*, *fœnum*, *stipulam*: quæ vilia sunt, obscura, et facilè consumptibilia, intelligit doctrinam, equidem in se bonam (aliàs destrueret fidem, non super fidem ædificaret), sed minùs solidam, minùsque utilem, nimis curiosam, phaleratam, pomposam, quæ philosophiæ ac sæcularis sapientiæ ornamentis sit permixta, et ideo ad applausus sit aptior quàm ad ædificationem.

Videat ergo unusquisque Doctor quid *super* fidei fundamenta per me posita *ædificet*; an doctrina ejus sit solida, pura, lucens, ornans et ædificans Ecclesiam; an verò vana, minùs solida, nimis humana et ornata.

Et hoc quidem puto litteraliter intelligi: bene tamen et in sensu Apostoli, si non primariò, saltem secundariò, hoc de fidelibus omnibus intelligere potes, fidei fundamento proprias suas actiones superexstruentibus; vel bonas, per aurum, argentum et lapides pretiosos significatas; vel minùs bonas, et peccatis venialibus infectas, per lignum, fœnum et stipulam figuratas.

Videat ergo unusquisque fidelis quid fidei in Baptismo acceptæ inædificet: an charitatis aurum, sapientiæ et contemplationis argentum, et omnium virtutum lapides pretiosos? an verò opera bona quidem, sed vanitate, vel aliis peccatis venialibus infecta?

Nota quòd cùm de superædificantibus hìc agat Apostolus, et non de destructoribus, de quibus ℣. 17. consequenter hæc ejus doctrina non potest intelligi de Doctoribus hæreticis, eorumque doctrinis impuris; etenim fidem evertunt, non super fidem ædificant. Nec etiam de peccatis

mortalibus, quia qui talia agunt, non salvantur; hi autem de quibus agit Apostolus, salvabuntur. ℣. 15.

Videat ergo quid, quomodo, et quo animo quisque fidelis superædificet.

℣. 13. *Uniuscujusque opus*. . . quia uniuscujusque opus aliquando tandem erit omnibus manifestum: materiæ differentiam patefaciet dies judicii. Theodoretus. *Dies enim Domini*. . . Gr. nam dies. Syr. dies enim ille. Dies judicii dicitur antonomasticè, *dies* vel *dies illa*, vel *dies Domini*.

Jam nostra dies est, dies hominis, tempus nostrum, quando nostram implemus voluntatem, etiam contra Deum, ait D. Thomas, post D. Anselmum.

Dies autem judicii erit dies Domini; quia voluntas Domini complebitur de hominibus, qui per justitiam, vel præmiabuntur, vel damnabuntur.

Dies ergo judicii declarabit quale fuerit opus cujuscumque; *quia in igne revelabitur*.

Alludit ad id quod scriptum est, Psal. 96: *Ignis ante ipsum præcedet*. Ignis nempe conflagratorius mundi, quasi divinæ justitiæ lictor, judicem mundi præcedet et per illum *revelabitur*, id est, declarabitur, seu apparebit quòd dies illa sit dies judicii.

Quia ergo in igne et cum igne fiet dies illa.

Hinc, ait D. Paulus, *uniuscujusque opus*, non tantùm erit manifestum, sed et probatum; ignis quippe suâ luce manifestabit, et suo calore probabit uniuscujusque opus.

Sicut ignis noster nunc aurum purum probat, impurum purgat, stipulas et ligna comburit;

Ita ignis conflagratorius omnes justos, qui tunc erunt super terram, probabit quidem: sed quos puros, ut aurum, invenerit, illæsos et doloris immunes servabit; quos autem bonos quidem, sed culpis venialibus impuros repererit, purgabit plus aut minùs, pro cujusque meritis, torquendo; malos autem et impios secum tandem in infernum convolvens inflammabit et torquebit in æternum.

Erit ergo ignis ille, probatorius, purgatorius, et vindicatorius, sed diverso respectu.

Sufficit itaque ad explicandos effectus hìc ab Apostolo designatos, scilicet probare, purgare, perdere seu punire; nihil ergo melius intelligi potest per ignem hìc ab Apostolo allegatum, quàm ignis conflagratorius mundi: qua de re vide fusiùs Estium, et Cornelium à Lapide.

Notanda ad intelligentiam.

Ad hunc omnem locum breviter et clarè explicandum,

Nota 1°. quòd per diem Domini designetur dies judicii universalis, in quo, ut canit Ecclesia, Christus venturus est judicare sæculum per ignem.

De hoc die loquitur Apostolus hìc et alibi, tanquam instet et suo tempore sit futurus, ut ad eum, velut incertum et vicinum, assiduè se præparent omnes fideles.

Sed sub hac die judicii universalis comprehenditur et dies judicii particularis, seu dies mortis, in quo unusquisque judicatur: idem enim utriusque diei judicium erit, et eadem utriusque judicii sententia.

Nota 2°. quòd per ignem, de quo hìc Apostolus, intelligitur ignis conflagrationis, qui prævius, comes et lictor Christi judicis erit; quique probabit et purgabit eos qui tuncvivent, impuris mortem et pœnam, plus aut minus acerbam, pro cujusque meritis afferens.

Sed sub hoc igne intellige purgatorium ignem quo statim post mortem purgantur animæ justæ; et ita intellexerunt Patres latini in Concilio Florentino: uterque ignis purgatorius est: ille conflagrationis, scilicet, purgatorius erit universorum tunc viventium; hic nimirum, ignis purgatorii, est singulorum nunc decedentium, purgatorius.

Hìc ergo se habet ad illum tanquam pars ad totum, et unus in altero debet intelligi.

Hac de re vide plura apud Cornel. à Lapide, qui existimat non improbabiliter, quòd unus et idem ignis futurus sit; ita ut

desinente purgatorio in fine mundi, ignis illius loci fiat conflagrationis ignis.

℣. 14. *Si cujus opus manserit....* operarius ille, *cujus opus*, utpote solidum, vim ignis toleraverit et in illo *permanserit* illæsum, bonus reputabitur operarius, et à Domino, supremo architecto, remunerabitur: seu justam laboris sui *mercedem recipiet.*

Perseverat in metaphora ædificii à ℣. 9. cœpta: domus ex auro, argento, marmore, nòn læditur ab igne: ita doctrina pura et sana (vel opera sancta) nihil patientur in Dei judicio, sive universali, sive particulari, ut dictum est ℣. 13.

Sed sive Doctor, sive Christianus quicumque sit, laudabitur et præmiabitur æternitatis coronâ.

℣. 15. *Si cujus opus arserit...* ille verò, *cujus opus* exustum fuerit ab igne, sicut fœnum et stipula comburi solet, is et laboris sui perdet operam, et operis sui dispendium patietur: idem Doctori vano (idem et omni Christiano vano) continget, quod architecto, cujus ædificium, quia ex materia combustibili constructum, ab igne consumeretur.

Domus ex ligno, fœno et stipula facilè comburitur et in pulverem reducitur: ita et doctrina vana, pomposa, nimis ornata, minùsque utilis et solida; ita et opera vana, ex amore rerum temporalium facta.

Ipse autem salvus erit.... talis, sive Doctoris, sive Christiani vanitas in igne, vel conflagrationis, vel purgatorii, cremabitur; id est, Doctor ille, vel Christianus mulctabitur quidem, et vanitatis suæ luet pœnas: *Ipse* tamen *salvus erit;* sed sicut homo, qui, incensâ domo, elabitur et transit per ignem combustus.

Cùm, ex D. Paulo, salvandus sit hic operarius, consequens est, ut hic locus non intelligatur de operario absolutè malo, id est, nec de Doctore hæretico, nec de Christiano mortaliter peccante: hi enim non salvabuntur, sed in æternum torquebuntur.

His ergo versibus agit de sanctis et salvandis, sive Doctoribus, sive simpliciter Christianis: versu 14. quidem, de

sanctis omnino puris, ut aurum; versu autem 15. de sanctis qui aliquibus culpis venialibus reperientur impuri, et hi punientur, sed puniti salvabuntur.

Versu 17. de Doctore hæretico, et pernicioso, seu fidei eversore loquetur: idem intellige de omni qui in peccato mortali repertus fuerit, seu qui peccato templum Dei violaverit, Sanctumque Spiritum ex corde suo exsulaverit.

OBSERVATIO MORALIS.

Ad hæc omnia suprà dicta attende, et sæpè reflecte; ô anima Christiana! Templum Dei facta es per Baptismum; per fidem tunc tibi datam, inchoatum est in te hoc Dei templum: toto autem vitæ hujus tempore crescere et continuè perfici debet.

Dei in hoc ædificando cooperarius es, Christiane: vide ergo et attende seriò quid et quomodo superædifices: qualia opera fidei fundamento superaddas: an pura, sancta, et solida; an frivola et vana?

Hoc Deus, qui totus lux et ignis est, in suo severo examine et judicio probabit.

Ante hunc Judicem, corda et animos scrutantem, illa sola opera subsistent, et erunt solida, quæ in charitate, et ex charitate facta fuerint.

Quidquid vel vanitate, vel quâvis cordis impuritate, seu affectu inordinato vitiatum et infectum erit; hoc omne coram Deo lignum erit putridum, fœnum aridum, palea combustibilis, et in favillam reducenda.

Hoc igitur omne comburetur: hujus igitur operam et mercedem perdes, imò ob hoc omne mulctaberis.

Et quia nihil impurum intrabit in regnum cœlorum; hinc ob minimam cordis impuritatem, pœnas lues in igne purgatorio, et nonnisi per ignem purgatus, salutem consequeris à Domino.

Quòd si autem de bonis etiam actibus tunc eris reus, quid ergo de malis? Ad hoc attende seriò; hoc severum Dei ju-

dicium fidei nunc lumine præveni; examina tu ipse, et proba opera tua: an aurum? an lignum? an argentum? an fœnum, etc.

Heu! quæ convenientia fidei tuæ cum operibus tuis? quæ convenientia Christi tecum, ô Christiane?

Itaque dole de præterito, et per pœnitentiæ dolorem redime tempus, repara præteritum.

Per charitatis ardorem sanctifica præsens, vivifica omnia opera tua, Christoque digna redde et congrua.

Per assiduum orationis studium, præpara futurum; vide, vigila, ora, sicque tuum Judicem propitium habebis.

℣. 16. *Nescitis quia templum Dei estis*... Redit ad fideles Corinthios, à quibus deflexerat ad eorum Doctores.

Quos ergo priùs vocavit *ædificium Dei*, nunc vocat *templum Dei*, ob inhabitantem Dei Spiritum in vobis, scilicet per gratiam, fidem, spem, charitatem, aliaque dona sua.

Et Ecclesia, et quælibet anima sancta, est *templum Dei*, in qua Spiritus sanctus inhabitat augustiùs quàm in arca, quæ Ecclesiæ et animæ sanctæ erat tantùm figura.

℣. 17. *Si quis autem templum Dei violaverit*.... Malos hìc Doctores, falsosque Apostolos alloquitur, qui suis perversis doctrinis fidem, domûs Dei fundamentum, evertebant.

Illi non salvabuntur quasi per ignem, sed in igne peribunt, et per ignem cruciabuntur in æternum: Templi sui destructorem *Deus perdet*, seu damnabit in æternum.

Templum enim Dei sanctum est...

Hujus æternæ punitionis assignat rationem.

Nec enim impunè violantur sacra Deo, ut patere potest in Athalia et Balthasare, quos perdidit Deus: hunc, quia sacra Templi vasa, Danielis 5. ℣. 3. illam, quia Dei Templum profanavit. 2. Paral. 24. 6. 7.

Si autem materialis Templi profanatores perdidit Deus, quantò magis disperdet eos qui spirituale Dei Templum, quod estis vos, suis erroribus evertere conantur!

Hoc idem cum Patribus Græcis intellige de iis Christianis

qui sordidis moribus profanant aut violant in semetipsis Templum Dei.

℣. 18. *Nemo se seducat : si quis videtur...*

Assignatis diversis eventibus, qui unicuique operario, in die judicii, contingent; in qua boni et optimi præmiabuntur: boni, sed aliquo affectu inordinato vitiati, per ignem priùs purgati, salvabuntur; perversi autem damnabuntur;

Rursus ad eos, qui ob externam sapientiam efferebantur, sermonem habet; et sicut ℣. 10. dixit eis: *Unusquisque videat quomodo superædificet*, ita tunc eisdem ait:

Nemo se seducat, humanâ sapientiâ deceptus; nemo de se, et de suo opere præsumat, ob sæcularem sapientiam.

Quinimò, *si quis videtur* hâc sapientiâ præditus (tremens ne ut palea comburatur), hanc reprobet sapientiam, *stultusque fiat;* id est, simplicitati et humilitati Evangelicæ studeat, ut verè et coram Deo fiat sapiens, et quasi aurum purum reputetur in die illa.

℣. 19. *Sapientia enim hujus mundi....* Dat rationem, ob quam reprobanda sit à nobis sapientia sæcularis; nempe quia à Deo reprobata et contempta, ut dictum est 1. cap. ℣. 19, etc.

Sapientia enim mundana non pluris æstimatur à Deo quàm *stultitia*, quia nihil confert ad salutem, imò sæpe obest saluti; quia à vera et divina distrahit sapientia, inflat, seducit.

Scriptum est enim.... Job. 5. 13. Verba sunt Eliphaz: *Comprehendam*, capiam sapientes in calliditate eorum; detegam omnem eorum astutiam, et detectam evertam, stultamque monstrabo.

℣. 20. *Et iterum.* Psalm. 93. 11. *Novit Dominus cogitationes hominum,* qui sibi sapientes esse videntur, vanas et stultas esse, et ad salutem inutiles: verum putant quod falsum, falsum quod verum.

℣. 21. *Nemo itaque glorietur in hominibus....*

Omnes hìc Corinthios alloquitur, ex suprà dictis concludens, nemini gloriandum esse in hominibus, quicumque sint

illi, et quantâlibet sapientiâ sint præditi; quasi diceret: Cùm ita sit *quòd Ministri nihil sint*, ℣. 7. et quòd *sapientia sit stultitia apud Deum*, ℣. 19.

Nemo itaque glorietur in hominibus propter eorum humanam sapientiam; nemo ob illos contendat, et eis nemo sese addicat.

℣. 22. *Omnia enim vestra sunt....* Dat rationem cur in hominibus, quamvis sapientibus, non sit nobis gloriandum; sed in Deo solo, qui nobis per Christum et ob Christum dedit et ministros salutis, et omnia ad fidem necessaria.

Quasi diceret: Per Dei misericordiam et liberalitatem, *omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Petrus*, sive quicumque alius Dei minister; Dei jussu et voluntate saluti vestræ famulamur omnes.

Sive mundus, omnesque in eo contentæ creaturæ, quæ etiam suo modo saluti vestræ procurandæ, Dei jussu subserviunt.

Sive vita, quæ vobis à Deo data est, ut in ea beatitudinis æternæ merita colligatis.

Sive mors, quam quidem non fecit Deus, sed quam justè ordinavit, ut peccati supplicium; sed et misericorditer ut pœnitentibus esset meritum, illisque transitus, et quasi porta ad æternam vitam; et prospera et adversa, et vita et mors vestræ saluti cooperantur, Dei providentiâ.

Sive præsentia, id est, omnia bona, tum naturæ, tum gratiæ, quæ vobis in præsenti vita dantur ad æternitatem promerendam.

Sive futura gloriæ bona, quæ vobis per Christum, et ob Christum promittuntur in cœlis.

Omnia enim vestra sunt, tum naturæ, tum gratiæ, tum gloriæ bona, *omnia propter electos*.

℣. 23. *Vos autem Christi.* Supple estis, qui pretio magno, sui scilicet sanguinis, vos redemit; cujusque membra, peculium, et possessio estis.

Christus autem Dei. Quia secundùm divinitatem est Dei Filius; secundùm humanitatem Dei servus et possessio.

Ergo in Christo et in Deo vobis gloriandum:

In Christo quidem, cujus estis, in quo, et ob quem *omnia vestra sunt.*

In Deo autem, qui et Christum et omnia in Christo donavit vobis. *Quomodo non omnia nobis in illo donavit?*

Gloriamini igitur in Christo, omnis gratiæ fonte.

Gloriamini in Deo, omnium bonorum fonte et principio.

Lætamini in Domino, et exultate, justi, et gloriamini, omnes recti corde.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 3. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Ex versu 2. discat omnis Doctor, Concionator, animarum Director, doctrinam, conciones, directionem, animarum sibi subditarum capacitati proportionare. Vide in Commentario.

Ex ℣. 5. discat omnis Christianus quid debet in suo Doctore, Concionatore, Directore, considerare, audire, revereri. Vide in Commentario.

Ex ℣. 7. 9. discamus omnes quid in Ecclesia simus:

PRIMÒ.

Plantæ in agro Dei, quas Deus, ut agricola, per suos Ministros plantavit et rigat: at quibus ipse solus, per suam gratiam interiorem, dat vitam et incrementum.

Hinc Dei Ministros ita revereamur, ut à Deo solo pendeamus, in ipso confidamus, humiles vitam et incrementum exspectemus ab eo. Vide ℣. 6 et 7.

SECUNDÒ.

Ædificium, domus, palatium, templum, in Christo, angulari lapide, fundatum; in Baptismo inceptum est hoc ædificium: per totam autem vitam debet crescere et perfici, ℣. 10.

Perficitur à Sacerdotibus per doctrinam; perficitur et ab unoquoque nostrûm per opera bona.

Videant Sacerdotes quid doceant, et superædificent: at nos ipsi videamus quid super Christum, in Baptismo datum, superædificemus, an aurum, argentum, lapides pretiosos? Vide ℣. 10. 11. 12.

PRAXIS.

Ut hoc meliùs dignoscas, sistere frequenter coram Deo Judice, qui totus lux et ignis est; et ante ipsum examina opera tua; an in charitate, et ex charitate sunt facta? an alicujus inordinati affectûs impuritate vitiata? hæc in favillam redigentur, illa sola coram Deo subsistent. Vide ℣. 15.

Hinc treme, dole, pœnitentiam age, ora, attentus vive.

ANALYSIS CAPITIS QUARTI.

PERGIT Apostolus in evellendo radicitus Corinthiorum schismate; et quia tum ex Doctorum, tum ex Discipulorum culpa fuerat exortum;

Hinc in hac conclusione, in qua rem tandem conficit, modò hos, modò illos, modò utrosque simul alloquitur, arguit et docet :

In ℣. 1. Magistros, qui sint ministri scilicet, non domini: specialius tamen docet Discipulos quomodo debeant suos honorare Doctores, scilicet ut Christi Ministros.

In ℣. 2. Magistros monet officii sui; Domino suo sint fideles.

In ℣. 3 et 4. Eosdem exemplo suo docet, hominum judicia spernere, non laudem ab eis quærere.

In ℣. 5. Discipulos docet de suis magistris non judicare, sed eorum judicium Domino relinquere.

In ℣. 6. Utrosque alloquitur, et monet quòd et cur eos sub suo et Apollo nomine docuerit : at quia multò magis peccavere Doctores quàm Discipuli, hinc relictis ad tempus Discipulis,

℣. 7. Doctores vanos, et de Dei donis inaniter gloriabundos redarguit. Eosdem præsumptores postquam ℣. 8. gravi suggillavit ironiâ; suo et aliorum Apostolorum exemplo, vitam apostolicam à qua longè distabant, seriò docet, ℣. 9. 10. 11. 12. 13.

℣. 14. Redit ad Discipulos, et pudefactos ob suam in talibus magistris gloriationem, solatur, dicens quòd non exprobrans, sed diligens hæc dixerit.

℣. 15. Suum in eos paternum testatur affectum, eosque ad suî imitationem hortatur, ℣. 16 et 17. ; ℣. 18. suum promittit ad eos adventum.

In sequentibus minatur se gloriosos et inflatos Doctores puniturum, seque eorum non verba, sed opera examinaturum.

CAPUT QUARTUM.

Textus.

Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.

2. Hìc jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

3. Mihi autem pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die : sed neque meipsum judico.

4. Nihil enim mihi conscius sum : sed non in hoc justificatus sum ; qui autem judicat me, Dominus est.

5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus : qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium : et tunc laus erit unicuique à Deo.

6. Hæc autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo, propter vos : ut in nobis discatis, ne suprà quàm scriptum est, unus adversùs alterum infletur pro alio.

7. Quis enim te discernit ? Quid autem habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis ?

8. Jam saturati estis, jam divites facti estis : sine

CAPUT QUARTUM.

Paraphrasis.

Unusquisque nos Apostolos et Evangelii prædicatores existimet, quales reverà sumus, nimirum Christi Ministros et dispensatores mysteriorum Dei.

Cæterùm id præcipuè requiritur in dispensatoribus, ut quis inveniatur fidelis.

Quod ad me, parum meâ refert quid vos, aut quivis alius hominum, de me dijudicetis: quid enim aliorum judicia curem, ne quidem ego memetipsum judico.

Nullius equidem rei mihi conscius sum; sed non ideo apud Deum justificatus sum; qui verò de me certò judicat, Dominus est.

Nolite igitur, ô Corinthii, de vestris Magistris judicare: sed exspectate diem illum, quo veniat Christus Dominus, omnium Judex; occultas ipse tunc hominum actiones proferet in lucem, et omnibus manifestas faciet latentes in corde voluntates, sicque tunc patebit quid laudis quisque mereatur apud Deum.

Hæc quæ hactenus dixi vobis, fratres, proposui in mea et in Apollo persona; nec ullum Doctorum vestrorum nominavi, ne quemquam offenderem; et hoc propter vos, ut in nostro duorum exemplo discatis, sicut scripsi, Doctores vestros, Christi omnes Ministros esse, sicque nullus vestrûm ampliùs infletur adversùs alium pro suo Magistro.

Quis enim te, ô Doctor, discernit ab aliis? quid habes quod à Deo non acceperis? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis.

Jamdudum saturati estis et ditati: independenter à nobis

nobis regnatis : et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus.

9. Puto enim quòd Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos : quia spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus.

10. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo : nos infirmi, vos autem fortes : vos nobiles, nos autem ignobiles.

11. Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus,

12. Et laboramus operantes manibus nostris : maledicimur, et benedicimus : persecutionem patimur, et sustinemus :

13. Blasphemamur et obsecramus : tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

14. Non ut confundam vos hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

15. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.

16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

17. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis in Domino : qui vos commone-

regnatis ; et utinam regnum adepti sitis, ut et nos vobiscum regnemus !

Tantùm enim abest ut nos regnemus ; quinimò arbitror quòd Deus nos Apostolos in infimo loco constituerit ; tanquam homines ad mortem damnatos ; quippe qui (quasi in theatro collocati) spectamur undique à mundo, id est, ab angelis et hominibus.

Nos propter Evangelium Christi irridemur ut stulti ; vos verò in Ecclesia, sapientum nomine gloriamini ; nos sumus imbecilles, vos autem potentes ; vos clari, nos obscuri.

A prædicationis initio, ad hanc usque horam omnia patimur incommoda vitæ, et esuriem, et sitim, et nuditatem, et opprobria, nec certam habemus sedem, undique à malevolis profligati.

(Supple hìc dicta ℣. 9. vos autem saturati estis, ditati, regnum adepti.)

Manuum nostrarum labore victum nobis comparamus ; maledicimur, nos autem bene precamur ; persecutionem patimur, et patienti sustinemus animo.

Convitiis afficimur, et nos Deum pro ipsis obsecramus ; usque nunc facti sumus quasi sordes hujus mundi, omnium rejectamenta (adeo abjecti sumus, quasi hominum vilissimi et abjectissimi).

Hæc scribo (Apostolicam vitam cum Doctorum vestrorum vita conferens), non ut vos pudefaciam ; sed ut vos, tanquam charissimos filios meos, moneam, sicque emendemini.

Si enim decem millia pædagogorum habeatis ; sed non multos patres habetis : siquidem ego solus vos per Evangelium in Christo Jesu genui.

Hinc rogo vos, ut me (vestrum in Christo Patrem) imitemini, sicut et ego Christum imitor.

Hac de causa misi ad vos Timotheum, qui est filius meus dilectus et fidelis in Domino ; ipse vobis in memoriam redu-

faciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18. Tanquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.

19. Veniam autem ad vos citò, si Dominus voluerit: et cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem.

20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

21. Quid vultis? in virga veniam ad vos? an in charitate et spiritu mansuetudinis?

cet quomodo vivam juxta præcepta Jesu Christi, et quomodo vivendum esse doceam ubique in omnibus Ecclesiis.

Ideo quidam ex vobis ita superbè se gesserunt, quia crediderunt quòd non sim venturus ad vos.

Sed si Domino placuerit, citò veniam ad vos, et explorabo, non sermonem eorum qui superbiunt, sed opera. (Non quàm disertè loquantur, sed quàm potenter operentur.)

Etenim regnum Dei in facundia non consistit, sed in virtute operibus exhibita.

Quid è duobus eligitis? an ut veniam ad vos cum virga severæ correptionis, an in spiritu charitatis et mansuetudinis?

Commentarius in Cap. 4.

℣. 1. SIC *nos existimet homo ut ministros Christi....*

Hæc pars connectenda cum præcedenti cap. 3. ℣. 21. Pergit enim Apostolus in conclusione ibi cœpta : *Nemo itaque glorietur in hominibus...* sed quicumque nos honorare voluerit, honoret ut ministros Christi.

In priori parte vetuit honorem indebitum, ne quis glorietur in hominibus : hic verò docet modum, quo Doctores salutis sint honorandi, scilicet ut ministri Salvatoris.

Sic nos existimet homo, id est, quilibet. Hebraismus est, *ut ministros* et legatos à Christo missos ; *et dispensatores.* Gr. œconomos.

Mysteriorum. Syr. arcanorum Dei, id est, mysticæ et divinæ doctrinæ, simul et Sacramentorum et omnium cœlestium bonorum, à Deo per Christum Ecclesiæ concessorum : agitur enim in hac epistola et de Doctoribus et de Baptistis.

Ecclesia est familia Dei; Apostoli, Episcopi, etc. sunt ejusdem familiæ œconomi, dispensatores, thesaurorum arcarii.

His verbis edocentur simul Doctores et discipuli ; quasi diceret : Doctores, Prælati, mementote vos tantùm ministros esse non dominos, ne ergo quæ Domini sunt, arrogate vobis ; ne sinatis à vobis discipulos cognominari, et in vobis et de vobis gloriari.

Servi, ministri, œconomi estis, et de vestra œconomia rationem reddituri: ergo vos ipsi humiliamini sub potenti manu Dei, et timete.

Fideles, Christiani, scitote vestros Doctores et Prælatos esse ministros tantùm ; ne ergo nimiùm extollatis eos: at scitote Christi Salvatoris ministros esse; ne ergo contemnatis unquam, quinimò illos honorate et reveremini; quia ministri Salvatoris; et quia cœlestium bonorum dispensatores, à quibus pendet salus, et spiritualis abundantia vestra.

℣. 2. *Hìc jam quæritur inter dispensatores...* Gr. ὁ δὲ λοιπὸν cæterùm, de cætero, id præcipuè in dispensatoribus requiritur, ut quis inveniatur fidelis. Syr. hìc jam requiritur, etc.

Laus præcipua dispensatoris est fidelitas.

Hæc fidelitas Corinthiorum Doctoribus deerat: ipsi enim non Domini gloriam, sed suam apud homines quærebant; et de Dei bonis, quasi de suis gloriabantur.

Illos ergo monet officii sui, sed modestè et indirectè, et eorum tacito semper nomine, ut in tota hac epistola, de quo reddetur ratio ℣. 6.

Hìc interim nota quòd, quia schisma hoc Corinthiorum, partim ex Doctorum, partim ex discipulorum culpa erat exortum; Doctores enim inanis gloriæ cupidi, et discipulos ad se attrahere volentes, studebant eis eloquentiâ, et sæculari sapientiâ placere:

Discipuli verò nimiâ hujus eloquentiæ, et sæcularis sapientiæ opinione ducti, de Magistrorum merito ex eloquentia dijudicabant; unum alteri præferebant; huic sese addicebant, et de eo gloriabantur.

Hinc Apostolus in hac conclusione, ubi totam hanc de schismate rem concifit, modò Magistros, modò discipulos, modò utrosque simul alloquitur, arguit, et docet.

In 1. ℣. discipulos et Magistros quasi promiscuè docuit, specialiùs tamen discipulos; in hoc 2. ℣. Magistros principaliter officii sui monet; studeant Domino fideles esse, Dei gloriam quærere, non suam; animarum salutem quærere, non sua lucra; Christianos sibi subditos ad Deum adducere, non sibi addicere; Dei thesauros, quibus, quomodo, et quantùm opus est, distribuere; non prodigere, et temerè indignis erogare.

℣. 3. *Mihi autem pro minimo est...*

Gr. in minimum est. Syr. mihi verò minima res est à vobis judicari.

Corinthii de suis Doctoribus dijudicabant; viros sanctos et pios, propter simplicitatem irridebant; malos et vitiis ple-

nos, propter eloquentiam magni existimabant, ait D. Chrysostomus.

Hæc judicia in discipulis coercet Apostolus, et exemplo suo docet à Doctoribus sperni debere.

Mihi minima res est, parum meâ refert quid vos de me dijudicetis, qualis aut quantus à vobis judicer.

Aut ab humano die. Syr. aut à quovis homine. Alludit Apostolus ad Jerem. 17. ℣. 16. Laus mea tu es, et diem hominis non desideravi, id est, laudem et approbationem humanam: quia dies pro prosperitate, nox pro adversitate sumitur. Hinc, inquit Gagnæus, dies humanus dicitur, approbatio, favor et commendatio hominum.

Dies hominis, judicium est hominis, Ambrosius; sive quia dies Domini in Scripturis frequenter est judicium Dei; sive quia reis dicitur dies, cùm citantur ut se judicio sistant; sive quia judicium lumen est sicut et dies.

Sed neque meipsum judico...

Quasi diceret: Quid aliorum judicia curem? ne quidem ego memetipsum certò possum judicare, quia sæpe nescio quo fine, quo motivo, quâ scientiâ agam.

℣. 4. *Nihil enim mihi conscius sum...*

Quanquam enim non mihi veniat in mentem, me in meo ministerio infidelem fuisse; non ideo tamen apud Deum ab omni culpa sum liber.

Delicta quis intelligit? Psalm. 18. *in angelis reperit pravitatem.* Job. 4. 18. quot ergo nævos Deus in me videt, quos ego non video?

Majorem offensarum partem ne intelligimus quidem, ait D. Basilius in Constitut. monach. c. 1.

Qui autem judicat me... Qui verò de me, et omnibus aliis certum et exactum potest ferre judicium, *Dominus est;* ipse enim actus, non tantùm externos videt, sed et omnes affectus internos: illi ergo relinquendum est omne judicium.

℣. 5. *Itaque nolite ante tempus*, scilicet judicii, *judicare*, id est, de Magistris vestris:

Quoadusque veniat Dominus; id est, sed exspectate diem illum, quo veniat Christus Dominus, omnium Judex.

Qui et illuminabit abscondita tenebrarum, id est, tenebris; occultas scilicet hominum actiones, seu bonas, seu malas, proferet in lucem.

Et manifestabit consilia cordium, id est, latentes in corde voluntates; seu tunc manifestum faciet omnibus, quo consilio, quo fine, et quâ intentione, quisque sua fecerit opera.

Tunc laus erit unicuique, justo scilicet; seu tunc parebit omnibus, quid laudis quisque mereatur à Deo, seu quis sit laude dignus, aut alio dignior.

Quot in tenebris nunc latent actiones, sive bonæ, sive malæ! quot in cordibus latent voluntates et consilia!

Dies Domini, dies lucis, has omnes dissipabit tenebras; perspicua reddet omnium corda, conscientiasque apertas manisfestabit omnibus.

Tunc laus erit vera, quia à Deo; solida, quia æterna.

Interim vanam, et citò diffluentem hominum laudem sperne; conscientiæ dictamen sequere; Dei voluntatem in omnibus adimple.

℣. 6. *Hæc autem, fratres, transfiguravi. . . .*

Mirâ prudentiâ et charitate, D. Paulus sub suo et Apollo nomine, Corinthiorum Doctores correxit et instruxit; quos ne nominavit quidem.

Non nominavit, ait D. Thomas, ne videretur ex odio vel invidiâ contra eos loqui. Potest et dici quòd non nominavit, ut eos sub suo et Apollo nomine modestiùs corrigeret, et eorum discipulos non offenderet; sicque majorem dissensionum occasionem non præberet. Vide etiam ℣. 18.

At nunc tandem veritatis Doctor censet utrisque aperiendum esse quo id animo præstiterit, scilicet, propter majorem eorum utilitatem, et modestiorem instructionem.

Hæc quæ hactenus dixi, fratres, de Magistris, in quibus gloriamini, et ob quos contenditis,

Transfiguravi in memetipsum et Apollo. Syr. posui super

personam meam et Apollo; seu proposui in mea et Apollo persona.

Transfiguravi, μετεσχημάτισα. μετεσχηματίζειν, propriè significat habitum mutare; per metaphoram transfertur ad orationem, et significat locutionem figuratam, quæ sic unum dicit, ut aliud innuat.

Vult ergo dicere Paulus, quòd ubi in superioribus retulit quod unusquisque Corinthiorum dicebat, scilicet: *Ego sum Pauli, ego Apollo: quid igitur est Paulus? quid Apollo?* sub suo et Apollo nomine alios etiam intellexerit Magistros, ob quos inter se contendebant Corinthii.

Equidem ob Paulum et Apollo quidam contendebant: sed et propter alios multos dissidebant plurimi.

Ostendit, ait Divus Chrysostomus, personas alias, quæ erant absconsæ in Pauli et Apollo appellatione.

Propter vos; quasi diceret: Hoc feci, seu memetipsum et Apollo nominavi! non verò Doctores vestros, propter vestram utiliorem instructionem.

Propter vos. In Gr. refertur ad Magistros et ad Discipulos simul; seu omnes fideles Corinthios comprehendit, ut ex sequentibus patebit.

Ut in nobis discatis.... Gr. ut in nobis discatis, non suprà quàm scriptum est sapere. Syr. ut per nos discatis non ampliùs de vobis sentire quàm scriptum est. Similiter Arab. D. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus.

Et hæc pars pertinet ad Magistros, estque sensus: Ideo memetipsum et Apollo nominavi, non [vos, ô Magistri, ut in nostra persona discatis modestè de vobis sentire; nec alium de vobis sensum et affectum habere, quàm quem suprà de nobis scripsi; scilicet vos esse sicut et nos, Christi ministros, utilitati fidelium subservientes. cap. 3. ℣. 5. ℣. 22. et cap. 4. ℣. 1.

Unus adversùs alterum... Gr. ut ne unus super unum infflemini adversùs alterum. Syr. et ne quis supra proximum suum efferatur propter aliquem. D. Chrys. ne unus pro uno infletur

adversùs alterum ; et hoc, ait idem D. Chrysostomus, increpat discipulos, estque sensus :

Et ut vos, ô discipuli, discatis, non ampliùs unus, discipulus scilicet, adversùs alterum discipulum inflari, superbire, et insolenter gloriari pro alio, scilicet Magistro, quasi sapientiore et eloquentiore; quandoquidem ex supra scriptis videtis quòd nec nos Apostoli patimur nostros discipulos pro nobis adversùs alios efferri, nec in nobis gloriari.

Juxta vulgatam nostram hæc verba *propter vos*, videntur ad discipulos potiùs pertinere; sic tamen ut in eis et per eos corrigat et instruat Doctores.

Propter vos, seu propter vestram instructionem, scilicet, ut, ubi dixi cap. 3. ℣. 4. *Quid igitur est Apollo, quid Paulus? ministri...* et ℣. 22. *Omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo...* in nostro duorum exemplo discatis Doctores vestros Christi ministros esse, vestræ saluti sub ipso servientes; ideoque nullus suum extollens Magistrum, infletur adversùs alium ; etenim ut scripsi cap. 3. ℣. 8 : *Omnes unum sunt*, æquè sunt ministri Christi; nullusque hujus vel illius hominis sese discipulum esse glorietur, sed quòd Christi sitis discipuli.

Nemo itaque glorietur in hominibus, sed sic nos existimet homo.

℣. 7. *Quis enim te discernit?*

Equidem, ut dixit ℣. 2. Magistri simul et discipuli simul schismatis causa fuerunt; Doctores tamen multò magis rei, quàm discipuli: qui enim in Deum humiles, et grati, ob dona ab eo sibi collata debebant esse ; vani et inflati de acceptis à Deo, quasi suis, gloriabantur. Qui humilitatis exemplar aliis hominibus esse debuerant, discipulorum applausus quærentes, eos vanitatem suo docuerant exemplo : et Doctor unus alium superbè spernens, idem faciendi auctor fuerat plebi; sicque major et præcipua schismatis et contentionis causa.

Hinc Apostolus hos Doctores vanos, et de Dei donis inaniter gloriabundos, alloquens, tacito tamen nomine ob rationem ℣. 6 et 18. datam, ait:

Quis te, ô Doctor, *discernit,* quasi cæteris excellentiorem? quis te fecit aliis præstantiorem, et velut ab illis discretum? Loquitur de discretione donorum naturalium, sapientiæ, eloquentiæ, etc. sed par ratio de discretione gratiæ, seu per gratiam.

Quòd si dicas: Labor et industria mea; insto:

Quid autem habes, quod non accepisti? à Deo scilicet? si autem accepisti et ingenium et industriam, *quid gloriaris?...* honor est penes dantem, non penes accipientem: *quid ergo gloriaris?* Deo, qui omnia tibi dedit quæcumque habes, gratias age, honorem redde. Deus hæc tibi charismata dedit ad suam gloriam, non ad tuam; in suos usus, non ad tuos, aut ad tua lucra; quid ergo tu tibi ea arrogas? et facis propria, fur gloriæ et bonorum Dei?

Hæc Doctoribus vanis dicens, corrigit et discipulos eximia doctorum talenta vanè mirantes, in magistris suis gloriantes, hominique, non Deo, gloriam de suis donis reddentes.

Omnes ergo docet Deum omnium bonorum auctorem et largitorem laudare: in Deo gloriari, qui omne bonum est; non in hominibus, qui ex se nihil sunt, nihil habent, nihil possunt.

Hanc generalem Apostoli sententiam, D. Aug. et Conc. Arausic. 2. can. 6. accipiunt in particulari de discretione per gratiam et electionem Divinam; negantque contra Pelagianos et Semipelagianos, posse quemquam à massa perditionis et peccatorum se discernere, et salutis suæ initium ordiri per se, seu solis naturæ viribus: sed statuunt ad hoc necessariò requiri gratiam Dei excitantem, cooperantem, quâ liberum adjuvetur arbitrium.

℣. 8. *Jam saturati estis....* Eosdem Doctores altè de se sentientes et vanè præsumentes, gravi et longâ suggillat ironiâ: eorum tumorem pungit, ut sanet; ulcus aperit, ut curet.

Jamdudum, jam, tam citò; ut ostendat ex tempore hoc impossibile esse, ait D. Chrys.

Jam ergo ad satietatem usque repleti estis omnibus bonis et in omni munere Divino opulenti.

Quasi diceret: Nihil vobis exoptandum deest.

Ita de se sentiebant.

Sine nobis, id est, nostro non indigentes auxilio, et independenter à nobis; *regnatis*, scilicet inter Corinthios, apud quos dominabantur.

Et utinam!... non invideo, quinimò exopto: dummodo verè ad vestram, et ad vestrorum subditorum salutem regnetis.

Ut et nos per charitatem vestri boni participes effecti *vobiscum regnemus.*

℣. 9. *Puto enim quòd...* Opponit suam et verorum Apostolorum vitam, vanæ et molli horum Doctorum vitæ; ut eos pudefactos, ad vitam Apostolicam, à qua longè distabant, alliciat, impellat.

Tantùm enim abest ut nos regnemus; quinimò, arbitror, seu videtur, quòd Deus *nos Apostolos*, in infimo constituerit loco, tanquam homines ad mortem destinatos.

Ostendit, constituit, ait Syr. fecit ultimos tanquam reos et damnatos. D. Chrysostomus.

Novissimos elegit velut bestiarios, ait Tertul. id est, damnatos ad bestias: speciem pro genere: sors horum hominum erat omnium infima, et regno maximè opposita.

Hinc Apostolus, postquam hos doctores in throno collocavit, se et alios Apostolos in infimo constituit loco.

Regnatis. Et nos Apostoli, omnium mortalium vilissimi et abjectissimi sumus, quasi ad bestias, aut ignes damnati. Valde dolentis et eos pudore afficientis verba sunt hæc, ait D. Chrysostomus: pudorem inducentis verba sunt, ait Theophylactus.

Quia spectaculum... G. θεάτρον, pro iis qui spectantur. Damnati, seu ad bestias, seu ad ignes, in theatro collocati, supernè spectabantur ab omnibus, eorum ludibriis expositi.

In hac ergo similitudine pergens Apostolus, ait: Quippe qui, tanquam in theatro collocati, ab omnibus spectamur et omnium nos spectantium ludibriis exponimur.

Mundo; id est, Angelis et hominibus, qui sunt nostri certaminis spectatores.

℣. 10. *Nos stulti propter Christum;* id est, propter Evangelium Christi, nos irridemur, ut stulti. *Vos autem prudentes in Christo;* id est, vos verò in eodem Evangelio prædicando sapientiæ et eloquentiæ gloriam acquiritis: pseudoapostolorum vanitatem pungit.

Dum irridemur ut stulti, vos in Ecclesia sapientum et prudentum nomine gloriamini.

Nos infirmi, imbecilles; *vos fortes,* seu potentes, *vos nobiles*, clari; nos obscuri et inglorii.

℣. 11. *Usque in hanc horam...* hìc eorum mollitiem percutit: hæc enim opponit dictis ℣. 9. de doctorum horum satietate et abundantia. *Jam saturati*, etc. Nos ab initio nostræ prædicationis usque in hanc horam indigentes, patimur omnia vitæ incommoda: famem, sitim, nuditatem, opprobria; vagi et instabiles, nullum certum locum stabilem habentes.

℣. 12. *Laboramus...* ut victum nobis comparemus.

Maledicimur... Syr. ignominiâ nos afficiunt, nos autem bene precamur. *Persecutionem...* insectantur nos, Syr. patienti sustinemus animo.

℣. 13. *Blasphemamur,* id est, conviтiis afficimur. *Obsecramus* Deum pro ipsis, vel obsecrantium more blandè et humiliter cum eis loquimur et agimus.

Tanquam purgamenta... id est, excrementa, sordes, fæces.

Peripsema, vox græca ἀπὸ τοῦ περιψᾶν, radere, abstergere: *peripsema*, id est, ramentum, res vilissima, quæ abjicitur, pedibus calcatur: quisquiliæ, ait D. Hieronymus. Quo nomine metaphoricè usus est Apostolus ad significandum hominem abjectissimum, contemptissimum.

Tanquam purgamenta. Gr. περικαθάρματα. Ambros. Gagnæus. (Grotius) et alii volunt περικάθαρμα idem significare, ac κάθαρμα lustramen; seu lustramenta, piacula; seu hostias piaculares.

Viles, scelesti et exitiales ad id adhibebantur homines, quos quasi totius civitatis sceleribus onustos, diis sacrifica-

bant, vel in mare projiciebant, dicentes: Esto nostrum peripsema, id est, nostra piacularis hostia. Apud Hebræos, caper emissarius, de quo Levit. 16. 21. fuit tale piaculum.

℣. 14. *Non ut confundam vos...* Viva hæc Apostolicæ vitæ idea cum molli Corinthiorum doctorum vita comparata, non hos tantùm doctores pudefacere debebat, sed et ipsorum discipulos, utpote, qui, postpositis Apostolis, tanta et talia pro ipsorum salute passis, tales prætulerant magistros, et eorum sese discipulos esse gloriati fuerant, ab eisque cognominari voluerant.

Hinc Apostolus, relictis Doctoribus, quibus in tota hac epistola nonnisi indirectè loquitur, sermonem dirigit ad fideles Corinthios, ut vulnus curet, quod inflixit.

Non vos pudore afficiens hæc scribo: sed, etc. quod per verba fecit, id dicit se non fecisse; vel potiùs se fecisse quidem dicit, sed non malâ mente, ait D. Chrysost. Non exprobrans, sed diligens hæc dico.

Mihi, inquit, ignoscite, si quid gravius dictum est; hæc fiunt ex dilectione, idem D. Chrysost. *ut filios meos charissimos admoneo,* non ut pudefaciam, sed ut emendemini.

℣. 15. *Nam si decem millia pædagogorum...* ad vestros mores efformandos.

Ego solus sum vester spiritualis pater, qui vos per Evangelium Christo genui; cæteri sunt vestri pædagogi, qui vos à me genitos, instruunt.

℣. 16. *Rogo ergo vos...* ut mei similes sitis. Syr. in Græc. et Syr. non est, sicut et ego Christi.

℣. 17. *Ideo misi ad vos Timotheum...* propterea, ut me patrem vestrum, imò Christum ipsum imitemini, et pædagogorum vitia non contrahatis.

Hac de causa *misi ad vos Timotheum*, *qui est filius meus charissimus;* et qui, in Christo prædicando, ejusque Evangelio propagando, est mihi comes et coadjutor fidelissimus. Is itaque, cujus fides in iis quæ Dei sunt, mihi perspecta est, in memoriam vobis reducet *vias meas;* id est, quo-

modo vivam secundùm præcepta Christi, et vivendum esse doceam ubique.

Tria paucis dicit his verbis. Primum, quòd nihil singulare docuerat Corinthios, sed id quod ubique docet omnes. Doctrina Christiana est Catholica, omnibus, ubique, semper eadem.

Secundum, quòd Timotheum præmittat, non ut doctorem, sed ut monitorem. Ne id ferrent molestiùs, quia Timotheus nondum erat ætate provectior.

Tertium, vias suas, vias esse Christi; sive per vias intelligas conversationem et institutum vitæ, sive intelligas doctrinam et prædicationem: eadem est Pauli ac Christi conversatio, eadem prædicatio.

℣. 18. *Tanquam non venturus sim...* Syr. quasi verò ipse venturus non sim ad vos, superbierunt quidam ex vobis.

Quidam, scilicet ex pædagogis, seu magistris, quos in tota hac epistola nusquam nominat, ne eos irritet et insanabiles reddat, et ut modestè et tacito nomine moniti, libentiùs corrigerentur; sed quos in 2.ª Ep. quia contumaces et falsæ doctrinæ convictos, acriùs arguet, ut pseudoapostolos.

Quidam ergo sic *inflati sunt*, ita superbè se gesserunt; quia crediderunt quòd *non sim venturus ad vos*. Tangit causam illorum elationis et insolentiæ, ut eam reprimat et curet.

Sicut mali discipuli absentiâ magistri facti sunt arrogantiores, socordiores.

℣. 19. *Veniam autem ad vos citò*, etc. promittit, non prædicit. Nec enim tam citò ad eos ivit: hinc secundam epistolam post aliquod intervallum scripsit, antequam Corinthum rediret.

Et cognoscam, observabo, attentè perspiciam: non eorum facundiam, sed energiam, efficaciam.

Explorabo non an diserti sint, sed quàm potenter operati sunt illi, qui sic superbiunt. Quàm christianè vixerint ipsi, et quantùm apud vos profecerint in vestris efformandis moribus.

Loquitur enim de pædagogis, quorum munus est puerorum mores efformare.

Aliqui intelligunt de virtute faciendi miracula, quanta per eos Deus operatus sit.

℣. 20. *Non enim in sermone...* regnum Dei, Christianismus, per quem Deus regnat in nobis, non consistit in facundo sermone, seu in facundia; sed in virtute operibus exhibita, et præcipuè in tolerantia, de qua ℣. 10. 11. etc. Qui per virtutem intelligunt potentiam miracula faciendi, explicant: Non enim verbis excultis et tumidis, sed miraculis Spiritûs sancti virtute editis, stabilitum est regnum Dei.

℣. 21. *Quid vultis...* utrum è duobus eligitis? an ut veniam ad vos cum virga? id est, severitate, seu cum potestate puniendi filios dyscolos.

An potiùs in spiritu dilectionis et mansuetudinis? an ut pater severus? an ut pater benignus?

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 4. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

PRÆLATI, Doctores, Christi sunt ministri et œconomi, qui de sua œconomia rationem Deo sunt reddituri.

Quia Christi sunt œconomi, à Christianis sunt quidem honorandi; non verò judicandi, sed domini sui judicio relinquendi.

Quia autem Christo sunt de sua œconomia rationem reddituri, studeant ipsi fideliter ministrare, hominumque judicia parum curantes, Domini judicium timeant, qui et abditissima manifestabit. Vide ℣. 1. 2. 3. 4. 5.

Versum septimum penetra, et de nulla re vanè gloriaberis, sed de omni gloriam Deo dabis.

Apostolorum vitam ℣. 9. 10. 11. 12. descriptam qui bene conceperit, hunc suæ mollis, vanæ et inutilis vitæ pigebit et pudebit.

Non in sermone est regnum Dei. ℣. 20. Hujus veritatis recordare tu, qui de sermone plus quàm de vita sancta cogitas et curas.

ANALYSIS CAPITIS QUINTI.

Corinthios graviter increpat, quòd hominem notoriè incestuosum, in suo cœtu, taciti ferant; hincque ℣. 2. novam occasionem sumit eorum fastum deprimendi.

℣. 3. 4 et 5. Sceleratum hunc jubet à fidelium cœtu præscindi, ut humiliatus resipiscat.

Rursus v. 6. Insanam eorum gloriationem redarguit.

℣. 7. et 8. Jubet nòn hunc tantùm, sed et omnes publicè facinorosos vitari à fidelibus; ut puri, et sine fermento nequitiæ, Christum, perenne pascha nostrum, comedant.

℣. 9. 10. 11. Explicat de quibus vitandis loquatur facinorosis, scilicet non de gentilibus, quibus plenus erat mundus, et quos vitare non possent, sed de eis qui Christo nomen dederunt.

℣. 12. De Paganis non judicat, sed eos tremendo Dei judicio relinquit. De cætero ipsi incestuosum hunc à se projiciant.

CAPUT QUINTUM.

Textus.

1. OMNINO auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2. Et vos inflati estis : et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrûm qui hoc opus fecit.

3. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum qui sic operatus est,

4. In nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu,

5. Tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.

6. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

7. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque

CAPUT QUINTUM.

Paraphrasis.

NON sine causa dixi : *Quid vultis? in virga...* Etenim non levi et vago rumore, sed certâ et publicâ famâ, auditur inter vos impudicitia talis, qualis nec inter gentes audiri solet : ita ut novercam suam aliquis habeat in concubinam.

Et vos, hoc scientes, superbitis et vanis contentionibus occupamini, ubi humiliari et lugere debebatis, et curare ut de vestro cœtu præscindatur ille facinorosus.

Ego à vobis absens quidem corpore, vobis autem animo et affectu præsens, decrevi, quasi de facto præsens vobis essem;

Decrevi, inquam, in nomine et auctoritate Domini nostri Jesu Christi, quâ fungor, ut (vobis in unum congregatis, quibus et ego spiritu præsens ero, unà cum potestate mihi à Domino nostro Jesu Christo tradita);

Incestuosus ille per excommunicationem permittatur potestati dæmonis, ad carnis illius vexationem, ut ejus anima resipiscens, salva fiat in die judicii.

Sanè non èst bona, imò mala et intempestiva est vestra de sapientia sæculari gloriatio : scire enim debetis, quòd sicut modicum fermentum totam farinæ massam, cui immiscetur, imbuit : ita hoc unius hominis scelus totam vestram Ecclesiam potest inficere.

Accuratè igitur et perfectè purgate vos ab hoc, et ab omni flagitioso (seu ab omni quod vos corrumpere potest), ut nova et pura massa sitis, sicut puri et sancti esse debetis; etenim Christus, Agnus noster paschalis, immolatus est.

Festum igitur agamus epulis de more solemnibus, non cum

in fermento malitiæ et nequitiæ : sed in azymis sinceritatis et veritatis.

9. Scripsi vobis in epistola : Ne commisceamini fornicariis.

10. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus : alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

11. Nunc autem scripsi vobis non commisceri : si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax : cum ejusmodi nec cibum sumere.

12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis qui intus sunt, vos judicatis?

13. Nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis.

---

pane fermentato veteris hominis, neque cum pane fermentato actionum malarum et nequam; sed cum moribus puris et sanctitate vera.

Scripsi vobis in epistola, ut cum fornicariis non conversemini.

Id autem intelligi volo, non de Paganis scortatoribus, aut oppressoribus, aut raptoribus, aut idolorum cultoribus; alioquin cogeremini etiam ex hoc mundo exire; quia talibus est plenus.

Sed quod scripsi vobis, *ne commisceamini*, intelligo de Christianis, ita ut si quis Christianus sit scortator, aut oppressor, aut idolorum cultor, aut conviciator, aut ebriosus, aut raptor, cum talibus ne cibum quidem sumatis.

Quid enim ad me attinet judicare de iis qui sunt extra Ecclesiam? nonne vos de iis, qui intra vestram sunt Ecclesiam, judicatis?

Cæterùm eos qui sunt extra Ecclesiam, Deus judicabit. Quod ad vos attinet, hunc incestuosum de cœtu vestro projicite.

Commentarius in Cap. 5.

℣. 1. OMNINO *auditur inter vos fornicatio...* Explicat cur dixerit in ultimo præcedentis capitis versu, *quid vultis? in virga veniam ad vos...*

Multa igitur cum emphasi exponit facinus, tam enorme quàm singulare, publicum tamen et certum, et nihilominu à Corinthiis toleratum; quasi diceret :

Non sine causa dixi : *Quid vultis? in virga veniam ad vos.* Etenim *auditur omnino*, id est, non levi, vago et incerto rumore; sed constanti, certâ, et publicâ famâ; ab omnibus jam passim auditur ex publica fama, D. Chrysostomus; nihil vulgatius, ait Photius à Gagnæo citatus.

Inter vos, fideles scilicet, qui tanta percepistis mysteria, qui arcanorum fuistis participes, qui ad cœlum vocati estis, D. Chrysostomus.

Fornicatio. Gr. πορνεία. Quo nomine significatur omnis illicita conjunctio, sive scortatio sit, sive adulterium.

Et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, id est, qualis nec inter Ethnicos, à vera Dei notitia alienos, auditur; id est, vix auditur, non sine horrore auditur, non solet audiri.

Gr. et Syr. addunt, nominatur : sed meliùs cum interprete nostro subaudies, auditur, ut jam explicatum est.

Ita ut uxorem patris sui, id est, novercam.

Non dixit tamen novercam, sed uxorem patris sui, ut eò acriùs feriat, dum patris meminit, ait Theophylactus post D. Chrysostomum.

Habeat, nimirum in concubinam, non in conjugem : etenim ne Gentiles quidem id ferrent.

Ex secundæ Cor. cap. 7. ℣. 12. ubi dicitur : *Nec propter eum qui passus est injuriam*, communiter colligitur quòd pater ille viveret adhuc, sicque incestus erat et adulterium.

Tanta fuit, etiam in primis sanctimoniæ sæculis, humana

ſragilitas! Inter Christi Domini discipulos, unus fuit fur et proditor; inter Apostolorum discipulos, fuit unus incestuosus et adulter.

Hinc collige quòd nec tempus, nec locus, nec societas nos eximunt à fragilitate : semper et ubique timendum, vigilandum, orandum : *Et ne nos inducas in tentationem.*

℣. 2. *Et vos inflati estis... Et vos,* ô Corinthii, hoc scientes, tantæque turpitudinis apud vos commissæ conscii, nihilominus superbitis, et præ superbia vanis contentionibus occupamini.

Et Magistros hìc et discipulos alloquitur, et ob unius publicum crimen, pudore suffundit omnes.

Et non magis luctum habuistis. Gr. luxistis, id est, cùm potiùs humiliari et lugere debuissetis, humiliati et lugentes curare ut de vestro cœtu præscinderetur ille facinorosus.

Hinc disce quòd unius crimen, si publicum fuerit et scandalosum, publicas omnium exigit lacrymas; quia noxa est publica : communem omnium postulat sollicitudinem, ut procul pellatur; quia pestis est publica.

Conveniebat ut oraretis et ploraretis, tanquam super morbo et peste, ut tolleretur è vobis ceu publica noxa. Theophyl.

℣. 3. *Ego quidem absens...* postquam unius enorme facinus exposuit, et omnibus illud exprobravit, eorum negligentiam supplet, et remedium præscribit, et incestuoso profuturum, et toti Corinthiorum cœtui; scilicet, jubet ut excommunicetur, ne alios inficiat, et ut ipse humiliatus resipiscat.

Ego à vobis *absens quidem corpore :* vobis autem affectu et sollicitudine *præsens,* statui et decrevi, quasi de facto et corpore vobis præsens essem.

Jam judicavi; id est, decrevi hujusmodi incestuosum tradere, seu ut tradatis; vel condemnavi eum tradendum esse Satanæ.

Uno verbo incestuosum Apostolus ipse non excommunicat, sed excommunicandum esse statuit.

℣. 4. *In nomine Domini nostri Jesu Christi....* decrevi, inquam, et statui *in nomine Domini nostri Jesu Christi*, id est, illius auctoritate et vice, quâ fungor.

D. Chrys. hæc verba, *in nomine Domini nostri Jesu Christi,* jungit cum sequentibus, *congregatis vobis,* etc., quia fideles in Christi nomine conveniunt.

D. Thomas hæc eadem verba jungit cum præcedente, *judicavi,* seu decrevi: quia nonnisi, ut Christi vicarius et minister, judicandi potestatem habebat Apostolus.

Et hanc constructionem puto magis Apostoli scopó congruam: vult enim significare quòd rem tantam non aggrediatur ut persona privata; sed in persona Christi, ut Christi vicarius et minister.

Decrevi igitur, *in nomine Domini nostri Jesu Christi,* ut *vobis* in unum *congregatis,* quibus et *ego spiritu præsens ero,* unà *cum virtute* et potestate à Domino nostro Jesu Christo, mihi data.

℣. 5. *Tradere hujusmodi Satanæ...* ut incestuosus ille tradatur Satanæ, id est, excommunicetur et per excommunicationem ejiciatur ab Ecclesia, regno, domo, et corpore Christi: et sic cum ignominia ejectus, permittatur potestati dæmonis, cujus regnum est extra Ecclesiam, seu regnum Christi; *in interitum carnis*, id est, ad carnis illius vexationem; seu ut corpore vexetur et maceretur à dæmone. Tunc excommunicatos dæmon etiam visibiliter vexabat; *ut spiritus salvus...* ut ejus anima, hâc confusione et vexatione resipiscens, salva fiat in die judicii.

Circa excommunicationem notanda.

Ex his tribus versibus collige excommunicationis, 1° antiquitatem: incepit ab Apostolis: ideoque ita antiqua est ac ipsa Ecclesia.

2.° Ministrum: scilicet, Apostolos, Episcopos, etc. *Ego quidem...*

3.° Auctoritatem principalem: *In nomine Domini nostri*

Jesu Christi; id est, in nomine, auctoritate et in persona Domini nostri Jesu Christi, à quo Apostolorum et Episcoporum auctoritas.

Christus igitur ipse principalis est excommunicans; Episcopus nonnisi ut Christi vicarius, Christique vicem et personam supplens.

Et consequenter in Spiritu Christi excommunicare debet, eodem animo ac fine, quo Christus ipse, hominum salvator, excommunicaret; nimirum, ut salvet animas.

Christi, peccatorum salvatoris, vicarius est; peccatorum ergo salutem in ipsa excommunicatione intendat; secet, ut medeatur; separet, ut fortiùs uniat; puniat in tempore, ut salvet in æternum.

Recordetur se Pastorem, se Patrem, se Salvatorem esse.

Caveat sibi ab omni dominationis animo, ab omni vindictæ, vel iræ affectu, et commotione.

Nec enim Dei potestas, Christique auctoritas ministrorum suorum passiones confirmabit unquam.

Homo potest et debet Dei minister esse: Deus hominis iniqui minister esse nequit.

4.° Modum: *congregatis vobis;* id est, in publico cœtu fidelium: ad aliorum terrorem, *et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu Christi;* Episcopus quidem cum plebe sua; sed in Episcopo, non in plebe, residet auctoritas Christi, seu potestas excommunicandi.

Equidem Ecclesiæ corpori data est, et ad Ecclesiæ bonum; sed ab ejus visibili capite exercenda, vice et in virtute Christi Domini, visibilis ejus capitis.

Hinc, ait Apostolus, *Vobis congregatis*, quibus et *spiritu præsens* ero, unà *cum virtute Domini nostri Jesu Christi*, mihi data.

Quasi prævideret novantes hæreticos, qui docturi erant penes plebem esse potestatem excommunicandi, eosque voluerit refellere.

Ego, inquit, unà cum potestate Christi, vestro cœtui

adero, et per eum, qui meâ vice vobis præest, sententiam pronuntiabo.

5.° Formalitatem : *tradere Satanæ*, id est, ejicere extra Ecclesiam, ejicere à Christi corpore, separare ab omni cum Christo unione, privare omnibus Ecclesiæ Sacramentis, orationibus et suffragiis;

Sicque spoliatum omnibus bonis, omni auxilio et protectione destitutum, permittere diabolicæ potestati, sicut ovis errans et derelicta exponitur lupo : non traditur directè, sed indirectè.

6.° Effectum : *in interitum carnis*, id est, ut peccatoris hujus caro affligatur à dæmone, morbis, vulneribus et plagis.

Hoc miraculorum tempore, excommunicati solebant à dæmone vexari, etiam visibiliter, in corpore.

Hoc refert Gagnæus, qui citat Theodorum. Hoc Cornel. à Lap. qui multos citat. Hoc Tyrinus, qui citat Orig. Hilar. Hieron. Ambros. August. Hoc et affirmare videtur D. Chrys. qui sic explicat, eum tradens diabolo, tanquam pædagogo : hoc et Theophylactus.

Hoc tamen non improbabiliter refutat Estius, qui vult tradi Satanæ, nihil sit aliud quàm excommunicari; quanquam nulla corporalis infestatio, quæ fiat à dæmone, excommunicationi conjuncta fuerit.

7.° Finem, scilicet, animæ salutem, ut vexatus et humiliatus resipiscat, et in die judicii salvus fiat.

Punitur ut melior fiat, attrahat gratiam et in æternum salvetur : sicque lucrum pœnâ majus : pœna enim temporalis, lucrum est æternum. D. Chrysost.

℣. 6. *Non est bona...* rursus vesanam eorum redarguit gloriationem, scilicet, ob sapientiam sæcularem, de qua in præcedentibus capitibus dictum est.

Patres tamen Græci intelligunt hanc gloriationem Corinthiorum, ob sapientiam hujus incestuosi : putant enim quòd fuerit unus è primis eorum magistris, factionisque dux : hinc, inquit D. Chrys. à schismate transiit Apostolus ad hunc schismatis ducem.

Hoc post D. Chrysostomum asserunt Theodoretus et Theophylactus : sed cùm non appareat quo fundamento id ab eis dicatur ; et aliunde Estius multis probabilibus id rationibus refutet, priorem explicationem puto veriorem, scilicet :

Non est bona jactantia vestra de sæculari sapientia, nec contentio de magistrorum præcellentia : etenim vani et tumidi estis, ubi timidi, humiles, suffusi et tristes esse debetis.

Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit. Gr. ζυμοῖ, fermentat. Sed pater Amelotte vult nostrum interpretem legisse λοδοῖ, corrumpit ; et citat manuscripta, et auctores qui sic habent, aut legerunt : vultque à D. Paulo hìc fermentum considerari, non ut fermentationis principium ; sed ut alterans, et acore suo corrumpens ; ideo legendum, *corrumpit.* D. tamen Hieronymus voluit legi, *fermentat.* Quidquid sit, sensus est :

Nescitis quòd sicut fermentum, quantumlibet modicum, totam farinæ massam, cui immiscetur, acore suo imbuit : ita hoc unius hominis infandum scelus, à vobis cognitum et toleratum, totam vestram Ecclesiam potest inficere. Tum pravitate exempli ; malum enim unius exemplum multos plerumquè corrumpit. Tum imputatione ; justum quippe est ut scelus ab omnibus cognitum, et ab omnibus toleratum, omnibus imputetur, et in omnibus puniatur.

Intellige, si ex conniventia toleretur, non ex prudentia : seu, ut ait D. Thomas, si peccanti consentiunt, saltem non corrigendo, dum possunt corrigere.

℣. 7. *Expurgate vetus fermentum ;* id est, veteris hominis fermentum, seu quidquid vim habet corrumpendi mores. Omne vitium, ait D. Chrysostomus : hunc ergo flagitiosum et omnes alios intelligit, idem Chrys.

Expurgate ; id est, accuratè et perfectè vos purgate ab omni flagitioso; seu promptè et sollicitè hunc et similes à vobis ejicite.

Ut sitis nova conspersio. Gr. nova massa, id est, nova et pura massa ex farina et aqua, quæ barbarè pasta dicitur, et quæ nullo fermento sit infecta, seu ut sitis puri, sancti.

Sicut estis azymi ; id est, sicut estis, et secundùm vestram

professionem debetis esse, sine ullo peccatorum fermento; puri et sancti. Panes azymi sunt panes sine fermento : homines azymi sunt homines sine peccati fermento, sine morum corruptione; homines qui sibi cavent ab omni morum corruptela.

Tales autem sunt et esse debent Christiani, per Baptismum ab omni peccato mundati et sanctificati, toti vitæ tempore ab omni peccato debent esse puri.

Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Cœptam prosequitur allegoriam; quia ergo meminit azymorum, et in Paschate Judæi comedebant azymos.

Hinc rationem reddens cur dixerit nos debere esse azymos, seu puros, subjungit : Etenim Christus, noster Agnus Paschalis, immolatus est.

Quasi diceret : Perenne celebramus Pascha; Christus Agnus Dei, nosterque Paschalis Agnus, jam immolatus est, et in perpetuum immolatus.

Sicut ergo Judæi Pascha celebrantes abstinebant à fermento : ita nos, in quibus completæ sunt figuræ, continuum Pascha celebrantes, continuè debemus à delictorum fermento abstinere; semper debemus esse azymi, puri et sancti.

℣. 8. *Itaque epulemur;* Gr. et Syr. festum agamus. Noster interpres dixit *epulemur,* quia in signum lætitiæ, epulis solemnibus festum agebatur : à festo, dicitur *festin.*

Itaque epulemur; id est, festum agamus epulis de more solemnibus : explicat de quibus epulis loquatur.

Non in fermento veteri; id est, non in pane fermentato veteris hominis, seu veteris vitæ peccatis infecto.

Neque in fermento malitiæ et nequitiæ, id est, neque in pane fermentato actionum malarum et nequam, id est, actionibus malis et nequam;

Sed in azymis sinceritatis, id est, moribus puris, seu omnem horrentes impuritatem; *et veritatis,* id est, sanctitate verâ omnem fugientes simulationem et hypocrisim : permansit in metaphora, et ostendit quidnam fermentum, quid azymum vocaverit. Theodoret.

Pro majori suprà dictorum intelligentia, notandum quòd Pascha sumitur aliquando pro festo Paschali; aliquando pro Agno, seu victima Paschali; aliquando pro epulo Paschali, seu comestione Agni Paschalis.

Hìc autem sumitur pro Agno Paschali, sed mysticè intellecto. Explico.

Agnus Paschalis, sive ille, cujus sanguine suis postibus illito, Israelitæ liberati sunt ab Angelo Ægyptiorum primogenita percutiente, de quo Exodi 12. ℣. 3., etc., sive ille, quem quotannis immolabant Judæi in tanti beneficii memoriam, de quo ibid. ℣. 27.

Ille, inquam, Agnus Paschalis figura fuit innocentis Christi, qui dicitur Agnus Dei, qui venit in mundum pro nobis immolari, et nos per suum sanguinem ab æterna morte liberare.

Sicut Agni Paschalis sanguine postibus illito, Judæi liberati sunt ab Angelo devastatore : sic per Christi sanguinem cordibus nostris aspersum, per fidem et per sacramenta, ab æterna morte liberamur.

Agnus quotannis in Pascha immolandus, debebat esse sine macula : Christus fuit semper sine peccato, semper purus et innocens.

Agnus ille Paschalis debebat die 14. lunæ immolari : Christus hâc ipsâ die fuit mactatus.

Paulus ergo à sensu allegorico argumentans, ait : Pascha nostrum, Christus, verus Agnus Paschalis, veraque paschalis victima, immolatus est, nos morte suâ liberavit ab Angelo devastante et à diabolicæ servitutis jugo, etc.

Ergo sicut Judæi, ubi figuralis Agnus erat immolatus, abstinebant à fermento : sic et nos, immolato Christo, verò Dei Agno et nostro, à peccato abstineamus, puri et sancti simus, epulemur spiritualiter in azymis sinceritatis et veritatis.

Et quia semel, sed pro semper immolatus est Christus; perenne celebremus Pascha; tota nostra vita sit nobis unus et continuus Paschæ dies, quo spiritualiter Christo, agno Dei,

pro nobis immolato, vescamur, fide, spe, charitate, morum puritate et innocentiâ.

Et hæc est mens divi Pauli.

Quòd si Christianus omnis, ob memoriam Passionis Christi, debet esse purus, sanctus, innocens, à peccatoribus segregatus; quantò magis sacerdos Christianus, ob epulum Paschale, sanctissimam Eucharistiam, Agnum Dei, mysticè immolatum, quem quotidie comedit, debet esse sanctus, purus, innocens, à peccatoribus segregatus! Ejus vita continuum est Pascha; sit ergo spiritus purus et sanctus, laus Dei perpetua, continuum justitiæ sacrificium.

℣. 9. *Scripsi vobis in epistola.*

In hac ℣. 2 et 7. hujus cap. inquiunt Patres Græci; in alia præcedenti, quæ deperdita est, aiunt D. Thomas et alii. Vide Estium.

Ne cum fornicariis communionem habeatis.

℣. 10. *Non utique cum fornicariis....*

Explicat de quibus loquatur, scilicet non de gentilibus, quos vitare vix possetis; quia mundus plenus est hujusmodi hominibus.

℣. 11. *Nunc autem scripsi vobis.*

Sed quod scripsi, intelligi volo de Christianis: ita ut si quis Christianus sit fornicator, aut, etc., cum hujusmodi publicis peccatoribus omnem convictum et consuetudinem devitate.

Eheu tempora nostra! hæc vitia non sunt jam apud Christianos minùs communia, quàm olim apud Paganos; talibus modò plenus est mundus: quò fugiet, qui voluerit maledicos aut impuros vitare?

℣. 12. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare?*

Quasi diceret: Non ad me pertinet de Gentilibus judicare. Qui Christi non est, nec fuit; nec ad Ecclesiam, nec ad Ecclesiæ Ministros pertinet.

Nonne vos de iis, qui sunt intra vestram Ecclesiam, judicatis, et debitis, si scandala fecerint, pœnis punitis?

℣. 13. *Nam eos qui foris sunt Deus judicabit.* Non Ecclesia; eos ergo Dei judicio relinquite.

Quod ad vos spectat, *auferte* fornicarium à vobis.

Corollarium pietatis, seu in hoc Cap. 5. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

In hoc 5. capite duo præcipuè ad praxim notanda.

PRIMUM.

Quòd non de nostris tantùm peccatis, sed et de alienis, præsertim ubi publica sunt et scandalosa, dolere et lugere debemus, tanquam de morbo et peste publica, nos omnes comminante.

Hinc et pro aliorum peccatis orare, conteri, pœnitentiam agere debemus, ne et nos inficiant. Vide ℣. 2 et 6.

SECUNDUM.

Quòd tota Christiani vita debet esse pura, sancta, à peccatis munda, quia pascha continuum.

Christus Agnus noster paschalis immolatus est.

Ergo sicut Judæi, ubi figuralis Agnus paschalis erat immolatus, abstinebant à fermento:

Sic et nos, Christo vero paschali Agno immolato, à peccati fermento debemus abstinere, puri et sancti vivere.

Quia ergo Christus semper immolatus; ideo et Christianus debet semper epulari in azymis sinceritatis et veritatis. Tota ejus vita Pascha perenne, vita pura, vita sancta.

Quòd si hoc de omni et quolibet Christiano verum est, quantò magis de sacerdote, ob epulum paschale! Vide ℣. 8.

ANALYSIS CAPITIS SEXTI.

In hoc cap. de duobus agit: lites damnat, et impudicitiam insectatur.

Quod spectat ad lites: primò factum exponit, non sine indignatione; deinde damnat illud ex quacumque parte consideratum; ex parte Judicum, in primis versibus: ex parte litigantium, ℣. 6.; ex parte litis ipsius, quæ peccatum est, ℣. 7.; tum in læso qui non tulit injuriam, tum in lædente qui fecit injuriam.

Ut hunc corrigat, et ad pœnitentiam adducat; monet injustos regnum Dei non hæreditaturos: hincque sumit occasionem alia multa enumerandi enormia peccata, à Dei regno excludentia, ℣. 9. 10. 11. Idque ideo facit, quia Corinthiorum multi tales aliquando fuerant.

℣. 12. Duplici occurrit objectioni, quæ in supra dicta de litibus fieri potest. Denique ℣. 13. duas breviter affert rationes alias, ob quas Christiano non expedit litigare.

In eodem ℣. 13. sensim sine sensu transit ad fornicationem apud Paganos habitam pro re indifferenti: sed apud Christianos horrendum est sacrilegium; quia per eam membrum Christi fit membrum meretricis; templum Spiritûs sancti polluitur; emptitius Dei servus Deum Dominum offendit per ea ipsa, quæ Domini sunt.

Denique concludit Deum à nobis et in corpore et in anima glorificandum.

CAPUT SEXTUM.

Textus.

1. Audet aliquis vestrûm habens negotium adversùs alterum, judicari apud iniquos, et non apud sanctos?

2. An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?

3. Nescitis quoniam angelos judicabimus? quantò magis sæcularia?

4. Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.

5. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?

6. Sed frater cum fratre judicio contendit, et hoc apud Infideles?

7. Jam quidem omnino delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?

8. Sed vos injuriam facitis, et fraudatis: et hoc fratribus.

9. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

CAPUT SEXTUM.

Paraphrasis.

FIERINE potest ut quis Christianus, controversiam habens adversùs alterum Christianum, audeat apud infideles Judices litigare, potiùs quàm apud aliquos è Christianis arbitros?

An ignoratis quòd sancti hunc mundum judicabunt? Quòd si per vos mundus ipse judicandus est; an estis indigni, qui judicetis de minimis et frivolis negotiis?

An ignoratis quòd ipsos angelos (scilicet apostatas) judicabimus? quantò magis digni estis, qui de temporalibus judicetis!

Si ergo de rebus hujus vitæ controversias habeatis, eos, qui in Ecclesia sunt infimi, constituite in judices (potiùs quàm ad Gentiles recurratis).

Id ad erubescentiam vestram dico vobis. Adeone nemo est inter vos sapiens et eruditus, qui possit fratrem suum judicare?

Sed Christianus in Christianum litigat, et hoc apud Judices infideles!

Jam quidem procul dubio delinquitis in hoc, quòd inter vos forenses disceptationes habetis: quare non potiùs illatam sustinetis injuriam? quare non potiùs illatum damnum patimini?

Sed è contra vos ipsi injuriam et damnum infertis, et hoc vel fratribus vestris.

An ignoratis quòd injusti regnum Dei non hæreditabunt? ne erraveritis: neque scortatores, neque cultores idolorum, neque adulteri,

10. Neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

11. Et hæc quidem fuistis : sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.

12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt : Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate

13. Esca ventri, et venter escis : Deus autem et hunc et has destruet. Corpus autem non fornicationi, sed Domino: et Dominus corpori :

14. Deus verò et Dominum suscitavit : et nos suscitabit per virtutem suam.

15. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.

16. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne una.

17. Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.

Neque qui turpia patiuntur, neque qui turpia agunt, neque qui clam rapiunt aliena, neque qui fraude, neque qui per vim rapiunt apertè, neque ebriosi, neque maledici, regnum Dei hæreditate possidebunt.

Et quidem tales quidam ex vobis fuerunt : sed abluti estis, et sanctificati estis, et justificati estis, Christi Domini redemptoris nostri merito, et Spiritûs sancti beneficio.

Omnia legibus non prohibita, mihi et vobis licent quidem; sed non omnia quæ licent, expediunt : quasi diceret (esto lites liceant, non tamen expediunt. Esto etiam liceat coram Ethnicis litigare), non expedit, ne sub eorum redigamini servitute.

Adde quòd esca, res vilis, ventri sedando destinata; et venter, pars ignobilis, cibis coquendis destinatus.

Adde quòd Deus utraque destruet, seu eorum usum brevì abolebit : non expedit ergo propter hæc vilia, et brevì desitura, litigare.

Porro corpus non sic fornicationi destinatum est, sed Domino consecratum (cujus est membrum), et Dominus corpori datus est caput (et hoc in æternum).

Deus enim qui Dominum suscitavit, et nos per suam omnipotentiam suscitabit, ut in æternum Christo, capiti nostro, uniamur.

Si nescitis, sanè scire debetis corpora vestra esse Christi Domini membra : ergone membra quæ Christi sunt, tradam ea meretrici? Absit hoc sacrilegium.

Illud tamen committit fornicator Christianus, quia adhærens meretrici, fit unum cum ea corpus; juxta illud quod Scriptura dicit Genes. 2. erunt duo per carnalem unionem, una caro.

Qui autem Deo charitate conjungitur, fit unus cum eo spiritus.

18. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est : qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritûs sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, et non estis vestri ?

20. Empti enim estis pretio magno. Glorificate, et portate Deum in corpore vestro.

Sacrilegam ergo horrete et fugite fornicationem.

Omne aliud peccatum, quod ordinariè committunt homines, extra ipsorum corpus est (non peccant in corpus suum):

Fornicator autem in proprium corpus suum peccat, quod ex Christiano et Divino facit meretricium et bestiale.

An ignoratis copora vestra esse templum Spiritûs sancti, qui habitat in vobis, et quem accepistis à Deo?

Denique scire debetis quòd vestri juris non estis: etenim empti estis pretio magno, sanguinis Jesu Christi; itaque glorificate, et portate Deum in corpore vestro.

Commentarius in Cap. 6.

Audet *aliquis vestrûm*... Corinthios reprehendit, quòd apud Judices paganos litigent, non sine magno Evangelii dedecore.

Ac primò factum exponit. *Audet aliquis...*

Exprobrantis, et ex indignatione mirantis locutio. Quasi diceret : Fierine potest ut quis Christianus, controversiam habens adversùs alterum Christianum, audeat apud infideles Judices fratrem suum in jus vocare, potiùs quàm aliquem, aut aliquos è fratribus arbitros eligere, qui rem pacificè et cum charitate componant?

Hæc reprehensio cadit in actorem, qui fratrem suum ad Ethnicorum tribunalia trahebat : nec enim qui vocabatur in jus, legitimum Judicem vitare poterat.

Apud iniquos. Ethnici sunt iniqui; tum quia fide carent, quâ vivit justus; tum quia carent verâ religione, et consequenter Deo non reddunt quæ debent. Iniquos autem expressè vocat eos, ut insinuet quòd immeritò jus ab eis quæratur.

Quasi diceret : Iniqui sunt; quomodo jus reddent vobis? Deo non reddunt quæ debent; quomodo quæ sua sunt, hominibus reddent?

Qui in Deum iniquus est, et in homines erit iniquus.

Christiani è contra sancti sunt, quia veram fidem ac religionem habent, et quia per Baptismum sanctificati sunt : hinc æqui in Deum et in homines. Hinc præstat infimum et minùs eruditum Christianum habere judicem, quàm apud infidelem eruditissimum litigare : justus justitiam reddit.

℣. 2. *An nescitis quoniam sancti...* Factum ℣. 1. expositum damnat, quia divinæ fidelium auctoritati derogat.

An nescitis quoniam Christiani, Christi membra, cum Christo capite suo, mundum universum judicabunt?

Sancti mundum judicabunt, approbando sententiam Judicis. Apostoli, eisque similes, Christi assessores, sententiam proferent; non ore, sed spiritu, ait et explicat D. Thomas.

Et si in vobis... id est, si per vos mundus ipse et homines mundani quoad æterna sunt aliquando judicandi, quomodo horum hominum judicia quæritis? quasi vosmetipsos indignos arbitremini, qui de minimis, caducis et frivolis negotiis judicetis, qualia sunt ea ob quæ litigatis.

Mundi judices cùm sitis, cur à mundo judicari mavultis, quàm à fratribus vestris ad concordiam charitativè reduci?

℣. 3. *Nescitis quoniam angelos...* Crescit oratio; quasi diceret: Parum est vos hominum iniquorum Judices esse cum Christo: *angelos* ipsos *judicabimus*: bonos quidem laudis et approbationis judicio, malos verò damnationis et exprobrationis judicio.

Una est Ecclesia Christi, ex angelis et hominibus conflata; unum est omnium caput, unus Judex Christus Dominus: angelos ergo judicabit et homines.

In hoc Christi judicio augebitur sanctorum angelorum accidentale præmium, ex præmio sanctorum hominum quos illuminârunt. Malorum autem angelorum augebitur pœna, ex pœna hominum per eos seductorum, ait D. Thomas. Hìc addi potest quòd multò magis augebitur eorum pœna, ex gloria sanctorum hominum, à quibus ipsi victi sunt; et qui tunc de ipsis triumphabunt, quasi victores de victis.

Omnes ergo sancti judicium Christi de sanctis angelis laudabunt et glorificabunt: at præterea dæmonum victores, eis tanquam victis, vilibus, à Deo contemptis, et in æternum projectis, insultabunt, et exprobrabunt quòd homines, fragili carne vestiti, steterint in veritate, cadentibus angelis.

Hìc igitur tuam, ô Christiane, dignitatem agnosce: mundi, dæmonumque Judex futurus es: cùm ergo tanta sit in cœlis auctoritas tua, ne vilescas in terris.

Mundi Judex, ne mundo subjiciaris; ne mundanis inhies, mundo ne inhæreas, de mundanis ne litiges, mundanorum hominum opiniones et judicia ne quæras.

Dæmonum Judex, dæmoni ne obtemperes unquam; dæmones constanter vince, quibus in lavacro renuntiâsti: ut aliquando toto spectante mundo, victos traducas palam, et triumphes illos in Christo. Ex Coloss. 2. ℣. 15.

Quantò magis sæcularia. Gr. Βιωτικα, res hujus vitæ, res ad victum, vestitum, etc., pertinentes, id est, quantò magis digni estis, qui de temporalibus, scilicet de pecuniis, de agris, etc., judicetis!

Cùm mundum et angelos ipsos sitis judicaturi quoad æterna, quàm indignum est vos apud Paganos de rebus caducis litigare et judicari!

℣. 4. *Sæcularia igitur judicia...*

Ex suprà dicta Christianorum auctoritate judiciaria concludit quòd infimus Christianus sit rebus sæcularibus judicandis superior et nimis idoneus.

Si ergo de rebus hujus vitæ controversias aliquas habeatis, *contemptibiles.* Gr. nihili factos, id est, abjectos, contemptos; eos qui in Ecclesia infimi sunt et minimi æstimantur, *constituite* in Judices. Gr. καθίζετε sedere faciatis; scilicet ut judicent tanquam arbitri, potiùs quàm ad Gentiles Judices recurratis.

Hujus vitæ bona, Christiani contentionem non merentur, cujus sollicitudo continua debet esse de æternis. *Porro unum est necessarium.*

Quòd si tamen aliqua inter Christianos oriatur controversia, præstat arbitros ab eis eligi, quàm apud Judices litigare.

Præstat arbitros minùs eruditos, sed sanctiores et æquiores eligi, quàm ad Judices eruditiores, sed minùs æquos recurri.

℣. 5. *Ad verecundiam vestram dico...* monet quòd hoc dicat, non stabiliens, quasi velit tales de facto judices, contemptos et imperitos eligi: sed ut vos, ô Corinthii, pudore suffundam, eò quòd ad Gentiles recurratis, quasi non sint apud vos sapientes et periti, qui litigia vestra possint componere.

Sic non est inter vos sapiens, id est, adeone nemo est inter vos sapiens et eruditus, qui possit fratrem suum judicare?

Gr. οὐδὲ εἷς ne unus quidem.

℣. 6. *Sed frater cum fratre...* id est, Christianus in Christianum, membrum Christi in aliud Christi membrum. Ecce malum ex parte litigantium.

Et hoc apud infideles. Ecce aliud malum, ex parte Judicum, ad quos, non sine Ecclesiæ contemptu et scandalo, recurritur.

Postquam factum initio expositum damnavit ex parte Judicum, damnat et ex parte litigantium; illud in seipso tandem damnaturus.

Sed quid diceret Paulus, si filios in parentes, etc., si Monachos in Abbates, etc., si Sacerdotes in Episcopos cerneret litigantes, et hoc apud Laicos et Sæculares?

℣. 7. *Jam quidem omnino delictum est...* Litem ipsam in se consideratam damnat quasi delictum, Gr. ἥττημα diminutio, defectus, minoratio, à verbo ἡττῶμαι succumbo, cedo, vincor, frangor.

Itaque ἥττημα significat hìc quamdam animi impotentiam et imbecillitatem, quâ Corinthii iræ vel lucri cupiditati succumbentes, inter se litigabant.

Gr. jam quidem igitur omnino minoratio in vobis est. Syr. jam itaque vosmetipsi culpæ obnoxii estis, etc. Audaciam superiùs vocavit ad infideles judices recursum; hìc delictum vocat ipsummet Corinthiorum litigare.

Mens sancti Pauli circa lites.

Jam quidem omnino delictum est. Non dico, quòd Judices Ethnicos adeatis; sed hoc ipsum quòd judicia, seu lites habeatis.

Et quia pars læsa poterat dicere, Injuriâ sum affectus, hanc ejus excusationem rejicit dicens : *Quare non magis injuriam accipitis?...*

Sic itaque litem ipsam Corinthiorum damnat, ut et litis et litigantis excusationem non admittat.

Ita D. Paulum explicuit et intellexit D. Augustinus in Enchirid. cap. 78.

Ita D. Thomas : ad delictum vobis imputatur, quod post conversionem vestram judicia habetis inter vos, inter quos scilicet debet esse pax, etc.

Ita ante omnes D. Chrysostomus, qui quadruplum hìc crimen agnovit : primum nescire injuriam ferre ; secundum injuriam facere, una pars enim alteri facit injuriam ; tertium ad iniquos recurrere ; quartum in fratrem litigare, sicque fraternam charitatem cum scandalo lædere.

Sed, inquies, peccatumne est Christiano litigare? seu in judicio sua repetere?

Respondet D. Thomas, post Glossam : 1.° perfectis, quibus nihil est proprium, peccatum est, si quid in judicio repetunt, quasi proprium : licet tamen eis in judicio repetere ea quæ sunt communia ; hoc enim, inquit, est opus charitatis defendere, vel recuperare res pauperum.

2.° Omnibus peccatum est ob tria : 1. ob causam ex qua quis judicium habet, si ex cupiditate et avaritia ; 2. ob modum judicii, si cum contentione et detrimento pacis judicium prosequatur ; 3. ob perversitatem judicii, si injustè et fraudulenter in judicio procedat ; 4. ob scandalum.

3.° Ex charitate licet sua in judicio repetere, si sic in judicio procedatur, ut nihil fiat contra justitiam, contra charitatem.

Quod quia factu difficillimum ; plerumquè enim lites, non ex charitate, sed ex inordinato rerum temporalium amore, suscipiuntur : plerumquè ex litibus nascuntur plurima contra charitatem peccata ; sinistræ suspiciones, odia, obtrectationes, vindictæ, etc., plurima contra justitiam, fraudes, doli, falsitates, calumniæ.

Adde temporis jacturam, mentis distractionem, salutis ob temporalia negligentiam, Dei oblivionem.

Hinc concludi debet quòd lis quidem non sit in se quid malum ; sed infinita propemodum mala secum trahit, ita ut sit inexhaustus malorum et criminum incautis abyssus.

Itaque Christianus obediat Christo dicenti Matth. 5. 40. : *Ei, qui vult tecum judicio contendere, et tunicam tuam*

tollere, dimitte ei et pallium. Et Luc. : *Ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere....* Et *qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.*

Hæc præcepta Domini, ait D. Thomas, non sunt semper observanda in exsecutione operæ, sed semper sunt habenda in præparatione animi; ut scilicet simus parati hoc facere, vel sustinere, potiùs quàm aliquid agere contra charitatem fraternam.

*Quare non magis injuriam accipitis...*hoc Apostolus parti læsæ dicit. Duabus enim ex causis nascuntur lites: vel quia personæ læditur honor, vel quia damnum aliquod in temporalibus infertur.

Quare non potiùs injurias personæ illatas, et damna in temporalibus facta patienter sustinetis, quàm ut judicio contra inferentem, vel injuriam, vel damnum contendatis?

Si crimen est injuriam non ferre, quantò majus injuriam facere, ait D. Chrys.

℣. 8. *Sed vos injuriam facitis...* hoc parti lædenti dicit; sed vos ipsi et injuriam et damnum infertis, et hoc fratribus, quod crimen auget.

℣. 9. *An nescitis quia iniqui.* Gr. injusti, id est, qui injustitiam aut injuriam faciunt, *regnum Dei hæreditate non possidebunt?*

Nota ex D. Paulo delictorum discrimen; delicti quidem non patientem injurias accusavit, sed de eo non dicit quod de facientibus injuriam hìc affirmat, *Regnum Dei non possidebunt.*

Nolite errare, præfatio Paulo solita in rebus majoris momenti, quas vult observari et retineri.

Neque fornicarii... multa gravia enumerat peccata à Dei regno excludentia: neque scortatores, neque cultores idolorum, neque adulteri.

℣. 10. *Neque molles*, qui turpia patiuntur, ait Theophyl. scorta mascula, seu catamiti, ait Menochius, et alii. Plerique tamen per *molles* intelligunt suî ipsius corruptores, per voluntariam pollutionem.

Neque masculorum concubitores: sodomitæ, qui turpia et

infanda agunt; *neque fures*; qui clam rapiunt aliena; *neque avari*, qui fraude et dolo proximum suum circumveniunt; *neque rapaces*, qui per vim rapiunt apertè; *neque ebriosi*, *neque maledici*. Minora peccata hìc cum majoribus conjungit, quia non de supplicio nunc agitur, sed de regni amissione: è regno autem pariter excidunt, ait Theophyl.

Regnum Dei possidebunt, Gr. hæreditabunt. Syr. hæreditate non possidebunt.

Hæreditas filiorum est, non spuriorum: hæreditas ergo Dei, ad Dei filios, Deo similes, sanctos, justos, castos, omnibus ex charitate benefacientes, attinet; non ad injustos, impudicos, malos, et nequam, Deo in omnibus absimiles et oppositos.

Hinc in Scripturis tam sæpe monemur, ut Deo similes simus. *Sancti estote, quia sanctus sum, etc. Estote... perfecti sicut et Pater vester cœlestis, etc. Estote... imitatores Dei, sicut filii charissimi, etc.*

Nostra cum Deo in moribus temporalis similitudo pariet æternam nostram cum Deo in gloria similitudinem. Similitudo per gratiam producit similitudinem in gloria : gratia semen gloriæ.

Omnia Dei præcepta ad hanc temporalem in moribus similitudinem tendunt, seu ut simus sancti, justi, casti, etc., sicut Deus sanctus, justus, etc. est; ut scilicet in æternum Deo similes simus in gloria, illius regni hæredes, beatitudinis socii gloriæ consortes. *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus.* Erimus omne quod est, fruemur omni bono, quod est et quo fruitur ipse. O beatam hæreditatem! ô terque quaterque felicem omnis boni fruitionem! Vide corollarium pietatis.

℣. 11. *Et hæc quidem*... id est, et quidam ex vobis tales quidem fuerunt. *Sed abluti estis :* scilicet, his peccatorum sordibus per lavacrum regenerationis, et per pœnitentiæ lacrymas: et non abluti tantùm, *sed sanctificati estis ;* id est, veram adepti estis animæ sanctitatem, per internam Dei gratiam vobis infusam.

Sed justificati estis, id est, per eamdem gratiam, veram estis justitiam consecuti.

In nomine Domini nostri Jesu Christi, id est, Christi merito redemptoris nostri, ipse enim est causa meritoria nostræ justificationis; et Spiritûs sancti beneficio, ipse enim est nostræ sanctificationis auctor.

Gratias ergo æternas Domino nostro Jesu Christo, qui nos lavit in sanguine suo, peccatorumque nostrorum purgationem fecit in eodem sanguine.

Gratias æternas Deo, *qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum... in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo; in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum secundùm divitias gratiæ ejus.*

℣. 12. *Omnia mihi licent...* occurrit objectioni duplici, quam contra superiùs dicta Corinthii facere poterant.

1°. Contra ℣. 7. poterant objicere: Nonne licet sua in judicio repetere? cur ergo dicis: *Jam quidem omnino dictum est in vobis, etc.*

2°. Contra versum primum objicere poterant: Nonne sua repetere licet, coram legitimis judicibus, quanquam Ethnicis? cur ergo nos accusas audaciæ, etc. *audet aliquis vestrûm....*

Huic utrique objectioni occurrens respondet: primæ quidem, fatendo quòd liceat, seu nullâ lege sit prohibitum; sed non expedit, inquit, *omnia mihi licent*, id est, *omnia,* legibus non prohibita, *mihi*, et vobis *licent* quidem: *sed non expediunt omnia* quæ licent.

Quasi diceret: Non invehor in lites, quasi per se malæ sint, aut legibus prohibitæ; sed quia non expediunt, ut huc usque probavi.

Secundæ objectioni respondet, eadem verba repetens: *omnia mihi licent;* quasi diceret: Licet coram Ethnicis etiam judicibus sua repetere: hoc nullâ quidem lege prohibetur.

Sed statim ut ab hoc faciendo avertat, novam, specialem et præcipuam rationem affert, ob quam non expedit.

Sed ego sub nullius redigar potestate; quasi diceret: Esto, liceat; non expedit tamen vobis, ne sub iniquorum judicum

potestate redigamini; fortè, non sine fidei vestræ periculo: etenim timendum ne vos avertant ab ea, ob temporalia.

Sed quare D. Paulus hæc ita vagè, concisè, obscurè, et sub suo nomine dixit?

Fortè, ne clariùs loquens, potestates et magistratus læderet, videreturque eorum jurisdictionis obtrectare; et ne, si hæc ejus epistola ad eorum notitiam perveniret, Evangelio noceret.

Quidquid sit, constans est Apostoli doctrina: *Subditi estote omni humanæ creaturæ, sive Regi.... sive Ducibus... sive Magistratibus...* coram eis vocati, comparate; interrogati, respondete: sed si qua sit inter vos de sæcularibus controversia, infimum Christianum eligite in arbitrium, potiùs quàm ad Ethnicos judices recurratis, ob multas jam allatas rationes; sed præsertim ne sub eorum servitute redigamini, cum magno vestræ salutis periculo.

℣. 13. *Esca ventri, et venter escis,* duas alias rationes paucissimis verbis affert, ob quas litigare prorsus non expediat.

Primam desumit ex vilitate rerum ob quas litigatur. *Esca*, res vilis, *ventri* sedando destinata; *et venter,* pars ignobilis, *escis* coquendis destinatus; quasi diceret: Vobis Christianis, ad Dei regnum hæreditate possidendum vocatis, non expedit inter vos lites habere; propter res, quæ ad escas et ad ventrem ferè tendunt omnes.

Secundam desumit à brevitate durationis illarum.

Deus autem et hunc et has destruet. Deus utraque et ventrem et escas destruet; id est, eorum usum abolebit: usus enim edendi cessabit in morte; post resurrectionem erimus sicut Angeli Dei, non comedentes, sicut nec nubentes.

Hæc dicuntur, ut harum rerum contemptus ingeratur; quasi diceret: Hæc in se vilia, et brevì desitura spernite, aliis relinquite; vos verò filii Dei, æterna, divina æstimate, curate, prosequimini totâ mentis sollicitudine et toto cordis affectu.

Deus cordis mei! ô Deus totius cordis mei! totum cor meum ad te trahe: totum cor meum ad te sursum leva,

nullaque pars ejus à te diffluens, trahatur in terram, inhæreat terræ!

Corpus autem non fornicationi... Gr. at corpus, etc. Syr. porro corpus non fornicationi, etc. cum puncto præcedente; ita ut incipiat phrasis, Porro, etc.

Cap. 5. de enormi impudicitia egit, et quæ talis erat, *qualis nec inter Gentes...*

Hìc de simplici fornicatione, et quidem inter Gentiles valde frequenti, et ab ipsis etiam Philosophis habita pro indifferenti.

Ne igitur Corinthii, à Gentilibus Philosophis seducti, putarent idem de fornicatione, ac de litibus esse; scilicet, licere quidem, sed non expedire; inter utrumque discrimen ostendit Apostolus, dicens:

Corpus autem non fornicationi, scilicet destinatum est, sicut venter escis coquendis; quasi diceret: Non ideo formatum est corpus nostrum, ut fornicationi vacet, sed ut famuletur Domino. *Sed Domino: et Dominus corpori;* id est,

Corpus nostrum Domini est, ut membrum ejus; et Dominus nostri corporis est, ut caput illius: nostrum ergo corpus Domino capiti nostro, castè et sanctè debet famulari, non verò fornicationi vacare.

Hìc primam rationem nota avertentem à fornicatione: Domini est corpus nostrum, et Dominus est nostri corporis: membrum sumus Christi Domini; Christus autem Dominus corporis nostri caput est: hæc relatio capitis ad membrum, et membri ad caput, infert castitatis obligationem.

Sicut Christus datus est caput corpori nostro, ut illud sanctificet et regat: sic corpus nostrum datum est Christo, ut illi castis et sanctis moribus deserviat.

℣. 14. *Deus verò et Dominum suscitavit: et nos...* ne putarent etiam hanc relationem temporalem esse, et brevì desituram, scilicet in morte, sicut tunc desinet relatio ventris ad escas, et escarum ad ventrem, de qua versu præcedente;

Affirmat æternam fore hanc nostri cum Domino relationem; quia sicut Deus Christum Dominum crucifixum et mortuum

suscitavit à mortuis : sic et nos ad vitam æternam, per suam omnipotentiam suscitabit, ut in æternum illi, tanquam capiti nostro, uniamur.

Christo itaque, in æternum nostro capiti et Domino, dignè, id est, sanctè et castè serviendum : omnis impudicitia Christiano fugienda, horrenda, nec nominetur in nobis.

℣. 15. *Nescitis quoniam corpora vestra.* Clariùs explicat suprà dictam relationem, et intimam Christi Domini, capitis Ecclesiæ, unionem cum corporibus nostris; ut Christianum omnem pressiùs urgeat ad fornicationem cum horrore fugiendam; utpote, quæ Christo Domino capiti nostro sacrilegam inferat injuriam.

Si nescitis, sanè scire debetis, corpora vestra esse Christi Domini membra. Sic Deus ipsum dedit caput Ecclesiæ, ut sit et singulorum fidelium caput: Ecclesia mysticum Christi corpus est; singuli Christiani, Christi membra, tum animâ, tum corpore; quia Christus integram nostram assumpsit naturam, et spiritualem et corpoream.

Licèt enim Christus Dominus sit caput nostrum, præcipuè ratione animæ, cui fidem, gratiam, vitam spiritualem et divinam inspirat; secundariò tamen nostrum etiam caput et respectu nostrorum corporum, quæ sunt animæ nostræ instrumenta, eisque largitur vim et facultatem, quâ faciliùs animæ imperanti pareant.

Ad hoc attende, ô Christiane! Christus caput tuum est: tu Christi, capitis Ecclesiæ, membrum : de te, in Baptismo et per Baptismum, tam verè dicere potest Christus : Hoc est corpus meum mysticum, scilicet et adoptivum; quàm in Eucharistia, hoc est corpus meum, naturale, per transsubstantiationem.

Hâc conceptâ et seriò attentâ veritate, concipe et horre fornicationis et omnis impuritatis sacrilegam enormitatem.

Tollens ergo membra Christi, faciam... ergone tollam membra, quæ Christi sunt, ut ea meretrici tradam?

Absit, inquis; hoc sacrilegium horres; revera tamen fit per fornicationem, ut probant sequentia.

℣. 16. *An nescitis quoniam qui adhœret meretrici...* Gr. qui agglutinatur meretrici, fit unum corpus cum ea? *Erunt enim, inquit Scriptura*, Gen. 2. 24. *duo in carne una*, id est, duo, per corporum unionem sunt una caro.

Quod non minùs physicè verum est de meretrice, quàm de conjuge; licèt enim actus externi conjugum et fornicantium valde differant in genere moris; conjugum enim actus sunt virtutis, justitiæ, et temperantiæ; actus autem fornicantium, sunt actus libidinis et vitii; non differunt tamen secundùm speciem naturæ, ut ait hìc D. Thomas.

℣. 17. *Qui autem adhœret.* Gr. agglutinatur Domino, id est, qui casto corpore et animo *adhœret Domino, unus* cum eo fit *spiritus, unus scilicet,* consensu et gratiâ.

NOTANDUM AD MORES.

Paucis verbis possunt hi tres ultimi versus in formam redigi.

Horrendum prorsus sacrilegium est Christi Domini membra in infamis meretricis membra commutare; hoc tamen facis, ô Christiane, quisquis sis, qui fornicaris; quia Christi membrum cùm sis per Baptismum, fis per fornicationem membrum et corpus meretricis; juxta illud Genes. 2. 24. *erunt duo una caro*, unumque corpus.

Hoc sacrilegium horres; horre ergo, et cum horrore fugito fornicationem, per quam membra Christi fiunt membra meretricis, et filii Dei sunt filii diaboli.

Hoc sacrilegium fugere non contentus, dilige Deum, adhære Deo; per charitatem agglutinare Deo, fies unus cum Deo spiritus, omnium Dei bonorum particeps et consors.

Ad hanc cum Deo unionem invitat Apostolus; quasi diceret: Sursum corda, ô filii Dei! Patrem vestrum diligite; ipsi casto amore adhærete, ut unus sitis cum eo spiritus.

℣. 18. *Fugite fornicationem.* Cætera vitia pugnando vincuntur: sola libido fugiendo vincitur; fugiendo scilicet, occasiones, aspectus, colloquia, consortia.

Omne peccatum quodcumque fecerit... aliud affert argumentum impuritatis fugiendæ, ductum à contumelia quam fornicator infert corpori suo; ut quem injuria Christo capiti nostro illata non moveat, moveat saltem contumelia proprio corpori suo illata.

Omne aliud *peccatum*, quod ordinariè committunt homines, *extrà* ipsorum *corpus est;* id est, non peccant ordinariè in suum corpus, non illud maculant et dehonestant.

Qui autem fornicatur, in corpus... specialem hic indicat fornicationis malitiam: in hoc nimirum quòd totum hominem immergit in cloacam. Audi D. Chrysostomum.

Quoniam dici non poterat nihil esse pejus fornicatore, aliter id amplificavit, dicens: In fornicatione totum corpus fit sceleratum et exsecrandum: tanquam enim incidens in lebetem immunditiæ, sordibusque et inquinamento tinctum, sic polluitur.

Fornicator peccat in corpus suum, illud corrumpendo et inquinando præter usum rationis, ait D. Thomas.

Vel, ut idem Doctor Angelicus ait ex D. Augustino, quia anima fornicatoris totaliter carni in illo actu subjicitur; ita ut nihil aliud possit ibi cogitare, fiatque *sicut equus et mulus,* totus caro.

Cæteras omitto aliorum interpretationes, quas videre est apud Estium, Cornelium, etc.

NOTANDUM AD INTELLIGENTIAM.

Sed ex earum varietate adverto, quòd interpretes semper laborârint in assignanda speciali ratione, ob quam fornicans peccet in corpus suum.

Œcumenius ex Patribus Græcis supra decem enumerat interpretationes; Patres Latini addiderunt et suas.

Præterea adverto quòd allatæ rationes, vel in actum conjugalem possunt retorqueri; vel ad animam spectant potiùs quàm ad corpus: hinc textum legi et relegi. Legenti et relegenti subiit in mentem, quod tamen scribo non affirmans, sed dubitans, et aliquando, si Deo placet, reflexurus, scilicet:

Vel hunc versum 18. esse præcedentium conclusionem et sequelam; quasi diceret: Horrete ergo et fugite fornicationem, per quam fornicator membra Christi commutans in meretricis membra, peccat et in corpus suum: etenim Christianum erat, seu Christi erat, et consequenter sanctum, purum, nobile, et quodam modo divinum; ex Christiano autem, ex sancto, nobili et divino, facit illud meretricium, vile, sordidum, bestiale.

Vel esse versûs 19 quasi antecedens, ita ut versus 19 sit hujus asserti probatio, seu ideo fornicatorem peccare in corpus suum, quia cùm per Baptismum Spiritûs sancti templum factum sit, polluit illud per fornicationis immunditiam.

Huic conjecturæ favet quòd iisdem verbis Apostolus fornicationis enormitatem exaggeret per relationem corporum nostrorum ad Spiritum sanctum, quibus ante per relationem ad Jesum Christum: *An nescitis quoniam membra vestra.*

19. *An nescitis quoniam membra vestra...*

Alterum argumentum fugiendæ fornicationis, cùm per Baptismum facti simus templum Spiritûs sancti, fornicatio est sacrilega atque impia templi profanatio.

Totus homo templum Dei est: mens hominis, quasi adytum templi; animæ facultates, basilica; corpus verò, quasi porticus.

Hinc, ut ait Tertullianus lib. de cultu fem. 2. hujus templi æditua et antistita pudicitia est.

Quem habetis à Deo.

Auctorem tanti muneris recenset, ut ingratitudinem exaggeret; quasi diceret: Injurius et ingratus est in Spiritum sanctum, qui per gratiam habitat in vobis, et in Deum ipsum; qui Spiritum sanctum misit in vos.

Totam itaque sanctissimam Trinitatem specialiter offendit Christianus fornicator: Filium, cujus est membrum; Spiritum sanctum, cujus est templum; Patrem, qui Spiritum sanctum nobis dedit, et per Filium nos redemit.

Et non estis vestri. Id est, vestri juris.

Ultimum argumentum ductum à sacrilego furto quod fornicator committit.

℣. 20. *Empti enim estis...* scilicet pretio inæstimabili sanguinis Jesu Christi, Filii Dei.

Servus emptitius maximam domino facit injuriam, si illum, per hoc ipsum quod ejus est, offendat.

Cavete ergo ne corpore, quod Domini est, Dominum offendatis; sed contrà,

Glorificate et portate...

Gr. in corpore vestro et in spiritu vestro, quæ sunt Dei. Syr. idem.

Portate Deum in corpore, templo quod inhabitat.

NOTANDUM AD INTELLIGENTIAM.

Nemo miretur quòd Apostolus ad Corinthios scribens, tam acriter in fornicationem invehatur: Corinthus civitas erat Veneri dicata, in qua scortationum et turpitudinum erat non tantùm omnis licentia, sed et honor.

Cothys, dæmon, apud Corinthios colitur, præses effeminatorum et impudicorum, ait Suidas verbo *cothys.*

Fanum Veneris Corinthi ita fuit locuples, ut plures quàm mille habuerit sacrorum famulas meretrices, quas Deæ viri mulieresque dedicârunt, ait Strabo lib. 9. et Herodotus in Clio.

Insuper mille quotidie selectissimæ ex tota Græcia et Asia puellæ omnibus adventantibus prostituebantur: quod illæ honori et pietati ducebant, putantes se hoc modo felix sibi matrimonium captare.

Vide Cornelium à Lapide in fine 6. cap. et in cap. 11. ℣. 3. Tyrinum in fine 6. cap. Fromondum in præfatione.

Hinc non minoribus indigebant argumentis, quibus à fornicatione arcerentur.

Corinthiari, idem ac scortari, lascivire, genio et libidini indulgere.

Hinc: *Non cuivis homini contingit adire Corinthum,* quia æs magnum ab amasiis suis exigebant.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 6. ad pietatem maximè notànda, et ad praxim redigenda.

PRIMÒ.

Nota Divi Pauli mentem circa lites, octo primis versibus expressam, ut omnem, quantùm poteris, litem vites. Vide etiam dicta ℣. 13.

SECUNDÒ.

Nota quòd ℣. 10. dictum est de hæreditate Dei possidenda à Dei filiis, Deoque similibus, justis et sanctis; non autem a spuriis, filiis nequam, et Deo dissimilibus.

Hincque stude Deo similis esse, sanctus, justus, peccatum horrens, omne bonum cogitans, amans, faciens.

Omnia Dei præcepta tendunt ad hanc nostram moralem cum Deo similitudinem efficiendam; seu ut Deo similes nos in moribus efficiant.

Malum prohibent, quod Deus, ipsa sanctitas, horret. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris.* Habac. c. 1. 13.

Bonum, sanctitatem, justitiam præcipiunt, quia Deus ipsa bonitas, ipsa justitia, ipsa sanctitas est.

Unumquodque Dei præceptum quædam divinæ sanctitatis est declaratio, quam imitemur, ut sancti simus, sicut et ipse sanctus est.

Ad hanc eamdem similitudinem procurandam tendunt Dei promissa et minæ.

Æternam Deus minatur exhæredationem, seu separationem et alienationem à se, summo et æterno bono, si fuerimus absimiles: *neque molles,... neque fures, neque avari.... neque ebriosi,... neque rapaces, hæreditabunt regnum Dei.*

Æternam hæreditatem, regnum suum, suæque beatitudinis consortium nobis promittit, si sancti fuerimus, ipsique similes in moribus.

Huic ergo divinæ similitudini totis viribus studeamus ; malum horreamus ; *quasi à facie colubri fugiamus peccatum* ; virtutem, sanctitatem omnem amplectamur.

TERTIÒ.

Nota rationes quibus Apostolus in septem ultimis versibus Corinthios fideles avertit à fornicatione ; et horrebis peccatum, Christiano, Christo, imò toti sanctissimæ Trinitati maximè injuriosum.

Christiano, quem ex sancto et divino facit sordidum et animalem, et quasi bestialem.

Christo, cujus membra facit meretricia.

Deo, quem offendit per hoc ipsum quod Dei est.

ANALYSIS CAPITIS SEPTIMI.

VARIA resolvit dubia sibi à Corinthiis proposita circa conjugium, viduitatem et virginitatem.

Primum dubium. Num Christiano homini, per Spiritum sanctum renato, liceat usus matrimonii?

Respondet quòd melius quidem foret ab eo abstinere; propter vitandas tamen impuritates, conjugati cohabitare pergant, mutuum sibi debitum reddant; nec sese separent nisi ex consensu mutuo, ad tempus, et ut orationi ferventiùs vacent et puriùs; post quod tempus, idem familiaritatis commercium repetant; quod tamen Paulus indulget, non jubet: cupit enim, si fieri commodè posset, ut omnes sibi forent in continentia similes, ℣. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Secundum dubium. An innuptis et viduis expediat nubere?

Respondet satius esse ut cœlibes maneant: quòd si tamen non se continent, nubant: melius est nubere quàm uri, ℣. 8 9.

Tertium dubium. An liceat divortium? ℣. 10.

Respondet ex Christi Domini præcepto, insolubile esse conjugium: conjugati igitur non discedant ab invicem, aut maneant cœlibes, quoadusque reconcilientur, ℣. 10. 11.

Quartum dubium. Num etiam insolubile sit fidelis cum infideli conjugium?

Distinguit Apostolus; si infidelis pacificè cohabitare consentit cum fideli, non discedat fidelis: quia tunc spes est quòd convertatur infidelis, et quòd utriusque filii sanctificabuntur, ℣. 12. 13. 14.

Si verò infidelis prior dirimit conjugium, et non est pacificus; sinatur abire, et à tali conjugio libera maneat pars fidelis: hac in re tamen consulatur Deus, et unusquisque secundùm gratiam sibi datam ambulet, ℣. 15. 16. 17.

A conjugiis etiam disparibus non temerè solvendis, transit Apostolus ad alias conditiones etiam non facilè mutandas: vult ergo, ut quantùm religio sinit, fideles sint in suo statu stabiles, ℣. 18, 19. 20. 21. 22. 23. 24.

Quintum dubium circa virginitatem. Illam commendat, ac matrimonio præfert, multas ob rationes; sic tamen consulit, ut non præcipiat: bonum quippe conjugium; melior virginitas et cœlibatus, à ℣. 25. usque in finem.

CAPUT SEPTIMUM.

Textus.

1. De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere:

2. Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat.

3. Uxori vir debitum reddat: similiter autem et uxor viro.

4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5. Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterùm revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

6. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium.

7. Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic.

8. Dico autem non nuptis et viduis: Bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego.

9. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quàm uri.

10. Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere

CAPUT SEPTIMUM.

Paraphrasis.

Quod spectat ad quæstiones, quas mihi per litteras vestras proposuistis; hoc meum habetote responsum.

Melius quidem est homini uxorem suam non tangere; tamen propter vitandas impuritates, unusquisque habitet cum uxore sua, et unaquæque uxor cum viro suo.

Mutuum sibi debitum reddant; vir uxori, et uxor viro.

Quia sibi mutuò sua corpora sic dederunt, ut nec mulier sui corporis potestatem habeat, sed vir; nec vir sui corporis jus habeat, sed uxor.

Nec itaque fraudetis vos invicem, nisi fortè cùm ambo consenseritis ad tempus, ut puriùs orationi vacetis; post quod, rursum ad idem commercium revertimini: ne Satanæ occasionem præbeatis vos ad incontinentiam tentandi, et ex infirmitate vestra tentationi succumbatis.

Hoc autem dico tanquam infirmis, indulgendo, non præcipiendo.

Vellem enim vos omnes esse sicut meipsum in continentia; sed unusquisque à Deo donum proprium habet; alius quidem tale donum; alius verò tale diversum.

Non nuptis autem et viduis dico quòd illis bonum est, si sic innupti maneant, sicut et ego sum innuptus.

Quòd si tamen non se continent, matrimonio jungantur: satius enim est uxorem ducere, quàm fornicari.

Conjugatis ego, non à meipso, sed auctoritate Christi Domini præcipio, ut ab invicem non separentur, facto scilicet quoad thorum divortio:

11. Quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12. Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam;

13. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum:

14. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem; et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15. Quòd si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.

16. Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? aut unde scis, vir si mulierem salvam facies?

17. Nisi unicuique sicut divisit Dominus; unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, et sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

18. Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.

19. Circumcisio nihil est, et præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei.

Quòd si verò ob aliquam causam separentur, maneant cœlibes, aut reconcilientur.

Quod spectat ad alios, scilicet disparis fidei conjugatos, Christus Dominus de talibus nihil præcepit; hinc ego Domini Spiritu motus dico: Si quis Christianus uxorem habeat idololatridam, et hæc cum illo habitare consentit, non dimittat eam.

Et si qua mulier Christiana virum habet idololatram, qui cum ea pacificè habitare voluerit, non dimittat eum.

Jam enim vir infidelis quasi sanctificatus est per mulierem fidelem. Spes est sanctificationis. Et mulier infidelis quasi sanctificata est per virum fidelem. Spes est quòd ad fidem convertatur, si simul cohabitent. Secus verò filii vestri illegitimi habebuntur, et in idolorum cultu educabuntur: nunc autem et legitimi et piè educati, et spes est quòd fient sancti, id est, Christiani.

Si verò Paganus prior discedit, et conjugium dirimit, sinatur abire; in tali enim casu non obligatur pars Christiana; libera manet à tali conjugio.

Ad pacem vocavit nos Deus; Christi religio non cogit nos ad servitutem, quâ pax nostra turbetur.

Ais, fortè, spes est conversionis. Res est valde incerta. Unde enim scis, etc. Itaque sine abire, et tutâ utere libertate.

Verumtamen unusquisque (hoc in negotio) secundùm gratiam sibi datam, ambulet, et in statu, in quo erat, cùm ad fidem vocatus est, stabilis permaneat. Ita doceo in omnibus Ecclesiis.

Aliquis ad fidem vocatus est, cùm jam esset circumcisus, ne cutem attrahi faciat: alius Gentilis in præputio fidem suscepit, non curet de circumcisione.

Nullius momenti sunt ad salutem circumcisio, aut præputium; sed fidelis observatio mandatorum Dei maximum ad eam momentum habet.

20. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.

21. Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed et si potes fieri liber, magis utere.

22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.

23. Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

24. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

25. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis.

26. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.

28. Si autem acceperis uxorem, non peccâsti: et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem autem carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

29. Hoc itaque dico, fratres, tempus breve est: reliquum est ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint:

30. Et qui flent, tanquam non flentes: et qui gau-

Unusquisque in eo vitæ genere, ordine, et conditione maneat. in quo erat, cùm vocatus est ad fidem.

Si servus vocatus es? ne sit tibi molestum: imò si potes in libertatem vocari, elige potiùs ut servias.

Quid enim de servitute aut libertate curas, cùm hæc apud Christum sint paria? qui enim servus vocatus est ad fidem, à Christo Domino liber factus est: et qui liber vocatus est, Christi Domini redemptoris nostri servus factus est.

Magno sanguinis Christi pretio redempti estis: ne ergo sitis passionum hominum servi, nec Deum offendatis unquam, ut hominibus placeatis.

Unusquisque igitur Deo serviens, maneat in statu in quo erat, cùm ad Christianismum vocatus est.

De virginitate servanda, nullum Christus dedit præceptum: hinc ego de ea vobis do tantummodo consilium; illud autem do vobis, tanquam vir, qui gratiam à Domino consecutus sum, ut sim fidelis minister Dei, ejusque mentem fideliter exponam.

Itaque existimo et dico, bonum et melius hoc esse, scilicet virginem permanere; ita dico, hoc homini, id est, utrique sexui, bonum et optimum est, propter vitandam inexistentem in conjugio molestiam.

Itaque si sis alligatus uxori, ne divortium quæras: sed si liber es, consulo ut sic permaneas, nec quæras uxorem.

Hoc tamen sic consulo, velut melius, ut nolim arbitreris quòd malè feceris nubendo. Si acceperis uxorem, non peccâsti; et si virgo nubat, non peccat: sed tales, contracto conjugio, multas secundùm carnem tribulationes habebunt; quibus ego vos, miseratione vestrî ductus, optem eximi.

Hoc itaque, fratres, vobis omnibus dico, et ad hoc attentos vos velim, scilicet quòd tempus vitæ breve est: hinc fiet, ut non virgines modò de nuptiis non cogitent, sed ut et ipsi conjugati sint sicut innupti;

Et qui ob adversa tristes sunt, tanquam non tristes; et

dent, tanquam non gaudentes: et qui emunt, tanquam non possidentes:

31. Et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi.

32. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.

33. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori; et divisus est.

34. Et mulier innupta, et virgo, cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

35. Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.

36. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, et ita oportet fieri; quod vult faciat: non peccat, si nubat.

37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.

38. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: et qui non jungit, meliùs facit.

qui ob prospera læti sunt, tanquam non læti; et qui acquirunt, fiuntque divites, tanquam nihil habentes;

Et qui utuntur hujus mundi bonis, quasi non utantur: quia transitoria est facies hujus mundi; in quo, sicut in scenis comicis, in momento vertuntur omnia.

Vos autem à conjugio dehortans, et ad cœlibatum exhortans, opto vos exemptos à rerum periturarum sollicitudine, ut Deo vacetis liberiùs. Qui cœlebs est, curat quæ Domini sunt, et quomodo placeat Deo; hoc agit præcipuè.

Uxoratus autem sollicitus est de rebus hujus mundi, quomodo placeat uxori; sicque mente et curâ divisus est, atque distractus.

Et mulier innupta et virgo unicè cogitat et meditatur quæ Domini sunt; hocque unum curat, ut sancta sit et corpore et spiritu: nupta verò studet utilitati ac venustati, reique familiari promovendæ.

Cæterùm, virginitatem vobis commendans, ad vestram utilitatem aspicio; non autem laqueum libertatì vestræ injicio, quasi velim continendi necessitatem vobis imponere: sed vos adhortor ad virginitatem, tanquam ad quid honestius, et quod majorem vobis præbeat facultatem Deo vacandi, et sine distractione Dominum obsecrandi.

Si quis autem putat se dedecoris aliquid pati, ex eò quòd virginem suam plus quàm nubilem servet, et judicat quòd eam debeat elocare; agat prout voluerit: non peccat, si tradat eam nuptui.

Qui verò firmum habens in animo propositum, cui aliunde proposito nihil obstat, sed plenam habet libertatem faciendi quod vult; is, inquam, si maturo judicio decrevit virginem suam in virginitatis statu servare, bene et meliùs facit.

Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: et qui non jungit, meliùs facit.

39. Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit. Quòd si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantùm in Domino.

40. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium: puto autem quòd et ego Spiritum Dei habeam.

Mulier vincta est lege conjugii, quandiu vivit ejus maritus : ubi verò mortuus est, libera est; cui vult rursum nubat, dummodo nubat viro Christiano.

Beatior autem erit, si cœlebs permanserit secundùm consilium meum : arbitror autem quòd Dei Spiritum habeam, et ideo quòd à Deo sit consilium meum.

Commentarius in Cap. 7.

℣. 1. De *quibus autem scripsistis mihi...* Juxta Theodoretum hìc incipit tomus secundus, ubi ad varia Corinthiorum consulta respondet Apostolus.

Primò autem rogârant Corinthii circa matrimonii usum; an baptizatis liceat post Baptismum uti conjugio, ante Baptismum contracto? sive pseudoapostoli, ut sanctiores haberentur, Corinthios docuerint à re uxoria abstinendum esse, ut ait Ambrosius, et post ipsum S. Anselmus, aliique recentiores multi: sive hoc aliqui Corinthiorum, pietatis studiosiores, excogitârint, ut orationi et pietati liberiùs vacarent. Sic volunt alii, inter quos Estius.

Quidquid sit, juxta omnes antiquos hìc non quæritur an baptizatis liceat uxorem ducere; de hoc enim ℣. 8.: sed an illis liceat uti conjugali consuetudine, ut loquitur Theodoretus; seu an illis abstinendum esset à re uxoria, an non, ut ait D. Athanasius; et ita explicant D. Chrysostomus, Theophylactus, Hieronymus adversùs Jovinianum l. 1. citatus à Gagnæo, Cornelio, etc.

Huic autem quæstioni respondet Apostolus continentiam quidem laudans, fornicationem verò vituperans, conjugalem autem continentiam concedens, ait Theodoretus.

Sensus itaque est: quod spectat ad quæstiones, quas mihi per vestras litteras proposuistis, hoc meum habetote responsum.

Primum dubium, seu prima quæstio.

AN CHRISTIANO LICEAT USUS CONJUGII?

At, quia primò rogâstis num Christiano, homini quippe cœlesti, et per Spiritum sanctum renato, liceat usus matrimonii;

Respondeo *bonum.* Gr. pulchrum ; id est, egregium et laudabile, seu melius et laudabilius esse quidem uxorem suam *non tangere,* id est, non cognoscere, seu ab illius amplexu abstinere, et nullum conjugii actum exercere. Syr. ad mulierem non accedere ; abstinere ab uxore, ait Erasmus.

Hoc enim angelicum est, et summè optandum, homineque cœlesti et renato maximè dignum.

In uno sexu, alterum intellige, ait Divus Chrysostomus.

℣. 2. *Propter fornicationem...* Gr. ſornicationes, quod omnia impuritatis genera includit.

Fornicationum tamen et aliarum impuritatum vitandarum gratiâ, *unusquisque* vestrûm *uxorem* quam duxit, *habeat,* Syr. teneat. Æthiop. habitet cum uxore sua ; id est, habere pergat, eâque utatur.

Idem de uxore intellige, quandoquidem una est natura, ait Theodoretus.

Conjugalem continentiam concedit Apostolus, non præcipit, ut ipsemet explicat ℣. 6.

Multò minùs hìc conjugium præcipit omnibus, etiam sacerdotibus et monachis, ut perversè inferunt hæretici ex voce distributiva *unusquisque...*

Primò, quia de contrahendo conjugio hìc non agitur, sed ℣. 8.

Secundò, etsi ageretur de conjugio, illud Apostolus non præciperet, aliàs sibi ipsi contradiceret, dicenti ℣. 7. : *Volo omnes homines esse sicut meipsum.* ℣. 8 : *Non nuptis dico : Bonum est illis si sic permaneant.* ℣. 38 : *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; qui non jungit, melius facit.*

Adde quòd etsi conjugium præciperet, capacibus, et non impeditis hominibus illud præciperet : non autem voto obstrictis, et conjugii incapacibus.

Sed quid mirum, si tam perversè ratiocinentur hæretici, quos impuritas excæcavit?

Adeo verum est hæreticum vix ſuisse, qui non fuerit impudicus.

℣. 3. *Uxori vir debitum.* Gr. debitam benevolentiam, Syr. dilectionem.

Duplex vitanda fornicatio, propria et aliena.

Ad utramque vitandam, maritus uxori, et uxor marito debitum amoris et honoris reddat officium.

Debitum conjugale ad utrumque conjugem æqualiter pertinet.

℣. 4. *Mulier sui corporis potestatem.* Gr. jus, etc. Affertur ratio cur mutuum sit debitum, et utrique parti æquale; quia scilicet, sua sibi corpora mutuò dederunt: hinc neuter plenam sui corporis potestatem habet; neuter sui juris est in officio conjugali, sed alteri obstrictus.

Quia paria sunt jura; paria sunt et debita: hinc nec possunt sibi mutuò corpus denegare, nec alteri tradere.

℣. 5. *Nolite fraudare invicem...* *Defraudare* hic est continere, altero invito, ait Theophylactus.

Ne itaque hoc debitum vobis denegetis, *nisi ex* consensu, et *ad tempus, et ut orationi,* Gr. orationi et jejunio vacetis. Pœnitentia et oratio comites. Jejunium disponit ad orationem: oratio sanctificat jejunium. Pœnitentia et jejunium quasi corpus; oratio quasi anima; utrumque simul, quasi totum sanctitatis, Deo gratum efficit.

Non dixit simpliciter ut oretis, sed *ut orationi vacetis*, puriùs, ferventiùs et magis assiduè: sub orationis nomine intellige et sacrificium et Eucharistiæ perceptionem, quæ sunt orationes præcipuæ, et quæ majorem postulant et puritatem et recollectionem.

Hinc Ecclesia conjugatis continentiam suadet diebus Deo specialiter sacris, mysteriorum celebrationi et per Eucharistiam participationi dedicatis; similiter et temporibus orationi et pœnitentiæ destinatis.

Sic tamen suadet ut non præcipiat: hæc enim continentia debet ex consensu mutuo fieri.

Et *iterum revertimini in idipsum...* Syr. ad idem negotium. Æthiop. vers. et iterum estote simul. Reverà ἐπὶ τὸ αὐτὸ, significat in unum, seu in eumdem locum vel thorum.

Igitur sensus est: quo solemnitatis et orationis expleto tempore, solitum familiaritatis commercium repetite. Ne si diutius maneatis thoro separati, Satanas ex hac diuturnitate sumat occasionem vos tentandi; et vos, ob incontinentiam ad quam proclives estis, tentationi succumbatis.

Corinthii, ut notat Baronius An. 10. 1. erant genio suo salacissimi, et præ cæteris Græcis veneris studio deditissimi. Vide dicta in fine cap. 6.

℣. 6. *Hoc autem dico...* hoc, scilicet, *revertimini.*, non præcipio, sed permitto: non jubeo, sed indulgeo. Syr. hoc autem dico tanquam infirmis, non ex præcepto.

℣. 7. *Volo enim omnes vos...* Gr. omnes homines. Syr. siquidem ego velim omnes homines esse meî instar in puritate. (Qualis fuerit Paulus, indicat ℣. 8.)

Volo, opto, vellem, optârim: si posset; votum est, non præceptum: optârim *omnes vos esse sicut meipsum* in continentia, ait D. Chrysostomus.

Virgo erat Paulus, ait Œcumenius. Vide apud Estium multas Sanctorum Patrum citationes pro D. Pauli cœlibatu.

Sed unusquisque proprium donum... ad conjugatorum solatium, Dei donum appellat etiam matrimonium. Alia quippe Dei dona sunt majora, alia minora. Castitas autem conjugalis, licèt donum sit virginitate minus, Dei tamen donum est.

℣. 8. *Dico autem non nuptis et viduis....* Secundum dubium; seu secunda quæstio.

AN CHRISTIANO EXPEDIAT NUBERE?

Quæsierant Corinthii circa nondum nuptos et viduas, num expediat nubere?

Dico non nuptis unquam, seu qui matrimonii jugum nondum acceperunt; *et viduis*, id est, iis qui acceperunt quidem, sed morte disjuncti fuerunt. Theodoretus.

Bonum est illis. Syr. satius est, seu expedit ut cœlibes maneant, sine matrimonio, sicut et ego cœlebs sum. Idem Theodoretus.

Tantùm abest ut Apostolus conjugium præcipiat, sicut in

℣. 2. dicunt hæretici; quinimo dehortatur ab illo, omnesque innuptos ad suî exemplum in cœlibatu imitandum hortatur. D. Ambr. et D. Anselmus hìc asserunt D. Paulum nunquam fuisse uxoratum; si enim uxorem duxit qui hoc dixit *sicut et ego,* ergo omnes homines uxoratos esse voluit, nullamque virginem esse; sibique ipsi contradiceret. D. Ansel. ex D. Ambrosio, seu, ut volunt alii, ex Hilario Diacono.

℣. 9. *Quòd si non se continent, nubant,* id est, matrimonio jungantur. Hoc intellige sicut omnes intellexêre Sancti Patres, apud Estium citati, scilicet de iis quibus nubendi potestas est, non verò de obstrictis continentiæ voto.

Hi enim ad sanctiora incontinentiæ suæ remedia debent confugere, ait Estius, ad jejunium, orationem, vigilias, pias meditationes, lectiones sacras, perpetuam occupationem; ad fugam otii, periculosorum colloquiorum, aspectuum, etc.

Melius est enim nubere quàm uri. Gr. igniri. Æthiop. versio, quàm fornicari; eodem modo D. Hieronymus ab Estio citatus.

Sicut uritur ab igne, non qui calorem sentit, sed qui ab igne læditur et realiter aduritur: ita à libidine uritur, non qui sentit eam, sed qui consentit illi; qui ab ea vincitur, et victus succumbit tentationi; hoc est propriè igniri, πυρεύεσθαι.

Tentatio itaque non est ustio, sed solus tentationi consensus: quinimo tentatio, si vincatur, coronæ materia est.

Sanè si non coronatur nisi victor; si nulla sine certamine victoria; tentari, contra tentationem certare, eamque vincere, ad coronam necessarium est.

℣. 10. *Iis autem qui matrimonio...* Tertium dubium, seu tertia quæstio.

AN INTER CHRISTIANOS LICEAT DIVORTIUM?

Circa matrimonii insolubilitatem consultum erat à Corinthiis. D. Paulus respiciens ad præceptum Domini de uxore non dimittenda, ait:

Conjugatis *præcipio, non ego, sed Dominus;* id est, ego non à meipso, sed ex Christi Domini auctoritate et voluntate nobis traditione nota, jubeo ut ab invicem non separentur,

facto scilicet quoad thorum divortio. Nec uxor à marito discedat, nec maritus uxorem dimittat. Intellige clausulam à Christo Domino additam, *nisi ob fornicationem.* Quæ clausula ad utrumque sexum æqualiter spectat. Hoc Domini præceptum de matrimonii insolubilitate, nunc quidem scriptum est Matth. 5. 32. et 19. 9; Marci 10. 9; Lucæ 16. 18. Tunc autem solâ traditione, ac memoriâ notum erat.

℣. 11. *Quòd si discesserit*... quòd si ob fornicationem, aut aliam ob causam uxor separata fuerit à viro suo, aut maneat cœlebs, aut cum viro suo reconcilietur.

Idem intellige de viro; paria etenim utrinque jura. Eligant, aut jure conjugii non uti, aut reconciliari.

Christus Dominus hìc, sicut alibi, *fecit et docuit.* Ecclesiam enim sponsam suam, in suo sanguine lotam, sibi copulavit in æternum. Nec Ecclesiam dimittit Christus unquam; nec Christum Ecclesia deseret. Hocque facto docet et præcepto conjugatos insolubiliter uniri.

Sacramentum hoc, matrimonii, *magnum est*, ait Apostolus: *Ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Sacræ Christi cum Ecclesia unionis insolubilis honorarium signum est matrimonium; et in hoc sacramentum est.

Conjuges igitur suâ insolubili unione, suo amore sincero, et complacentiâ mutuâ, hanc imitentur et fideliter exhibeant Christi unionem cum Ecclesia sponsa sua. Caveant ne sint signa mendacia, fallacia; et ne Christi et Ecclesiæ sint opprobria. De his fusè Ephes. cap. 5. in fine.

℣. 12. *Nam cæteris ego dico, non Dominus*... hæc verba multi ad præcedentia in ℣. 8. referunt, voluntque hunc esse sensum: conjugatis præcipit Dominus, non ego, etc.

Cæteris autem, scilicet non nuptis, ego consulo, Dominus non præcipit, ut innupti permaneant. Fromondus ait quòd Catharinus primus hæc verba sic intellexit contra omnes veteres.

Sed cùm nihil ad hoc cogat, puto naturalius, si ad sequentia referantur: ita ut per cæteros intelligantur conjugati disparis fidei. Ita intellexit D. Aug. apud Fromondum. Ita

D. Anselmus: quasi diceret: De conjugatis fidelibus hactenus egi, ut ℣. 5, satis indicavi, dicens, *ut vacetis orationi:* jam cæteris loquor, iis nimirum qui sunt disparis fidei, seu quorum unus Christianus est, alter paganus.

Tunc, ad Apostolorum prædicationem, quotidie contingebat ut unus conjugatorum crederet in Christum, fieretque Christianus; alter verò in infidelitate sua remaneret. Hinc ergo difficultas oriebatur, num Christianus ab infideli deberet discedere, an verò cum illo permanere. Et probabile est quòd hanc difficultatem Corinthii per litteras suas Apostolo proposuerint.

Quartum ergo dubium, seu quarta quæstio.

NUM FIDELIS CUM INFIDELI CONJUGIUM SIT INDISSOLUBILE?

Nota quòd difficultas sit de matrimonio ante fideī susceptionem contracto: nec enim fideli licuit cum infideli contrahere; sed ut in fine capitis dicit ipse Paulus, *tantùm in Domino*, id est fideli et pio, ut explicat Theodor. Hinc D. Chrys. et post eum Theod. Theoph. notant quòd non dicit Apostolus: Si quis vult accipere infidelem; sed *si quis habet infidelem.*

Nota et quòd cultûs disparitas nondum irritabat matrimonium: hoc enim non à D. Paulo, sed ab Ecclesia fuit institutum.

Dubium resoluturus Apostolus, quasi præfatur dicens: *Nam cæteris ego dico...* id est, de talibus conjugiis Christus nihil dixit, nihil præcepit: sed *ego* Apostolicâ auctoritate fretus et Domini Spiritu motus *dico*:

Si quis Christianus uxorem habet idololatridam, et hæc cum illo habitare consentit, non illam dimittat.

℣. 13. *Et si qua mulier...* utrique sexui paria dat monita; quia par utriusque conditio, et par utriusque conjunctio.

℣. 14. *Sanctificatus est enim vir infidelis...* Duas superioris assertionis, seu resolutionis affert rationes.

Primam ex parte conjugum ductam, quasi diceret: Tantùm

abest ut in allegato casu sit pro Christiano aliquod fidei periculum ; quinimo magna spes est sanctificationis pro pagano.

Sanctificatus est enim... non dixit, sanctus est, sed sanctificatur, D. Chrys. ; id est, præparatur ad sanctitatem ; disponitur ad fidem, quæ radix est sanctitatis.

Etenim paganus ille cum uxorė sua Christiana benevolè et pacificè vivendo, eique sua Christianæ religionis exercitia permittendo, sibi ipsi viam sternit ad sanctitatem ; magna spes est quòd per uxorem suam brevì convertatur ad fidem et sanctificetur. Candidatus est timoris, ait Tertull. candidatus est fidei, ait D. Hier. Sancta et fidelis domus virum sanctificat infidelem ; jam candidatus est fidei, quem filiorum et nepotum credens turba circumdat. D. Hier. ad Lætam.

Multis exemplis confirmata fuit hæc veritas, quæ apud P. Cornel. vídere licet.

Et sanctificata est mulier... similiter et uxor ad sanctitatem præparatur per jugem conversationem cum viro fideli ; cùm enim animis consentiant, spes est quòd nec fide, nec religione dissentient.

Hæc explicatio valde naturalis est, atque adeo litteralis : sed omittendam non puto D. Joan. Chrysostomi et aliorum ejus sequacium opinionem, qui hanc sanctificationem explicant de usu matrimonii. Scrupulosè timebant Corinthii, ne fidelis pollueretur per contactum infidelis ; seu, ut ante ipsum dixit Tertullianus à Grotio citatus, verebantur ne non liceret eis matrimonio suouti, qui in carnem sanctam credidissent.

Paulus ut hunc metum eximeret, ait : Sanctificatum esse usum matrimonii propter pietatem fidelis, seu partis Christianæ ; tanta est copia tuæ munditiæ !

Alioquin filii vestri... secundam ex parte liberorum ductam.

Alioquin, id est, si separaremini ab invicem, *Filii vestri essent immundi.* Hocque duobus modis : 1° quia illegitimi haberentur et ex illegitimo matrimonio nati ;

2.° Quia profani fierent et idololatræ ; quia in idolorum cultu educarentur.

Nunc autem sancti sunt, id est, et legitimi, et piè educati : hincque magna spes est quòd fient sancti, id est, Christiani.

Sunt quasi designati sanctitati, et per hoc etiam saluti, ait Tertullianus lib. de anima cap. 39.

Hinc ergo nullum Calvino patrocinium dicenti, fidelium filios nasci sanctos, et Baptismo non indigere. Etenim hìc Apostolus non agit de interna animæ sanctitate, aut parentum, aut filiorum ; sed de imperfecta, inchoata, seu de præparatione ad sanctitatem.

Parentum quidem infidelium, per sanctam conversationem cum parte fideli : filiorum verò, per sanctam educationem, seu, ut ait Tertull. de anima, per institutionis disciplinam. Hinc enim et Apostolus ex sanctificato altero sexu sanctos procreari, ait, tam ex seminis prærogativa, quàm ex institutionis disciplina. Tertull.

℣. 15. *Quòd si infidelis discedit*, id est, quòd si pars pagana, sive vir, sive mulier, discedat, et prior conjugium dirimat, sinatur abire; et à tali conjugio libera maneat pars Christiana, ita ut alias nuptias possit contrahere.

Non enim servituti... Christiana etenim religio non cogit nos ad servitutem, quâ pax nostra turbetur : in tali ergo casu non obligatur fidelis, ut vel cœlebs maneat; aut ad priora connubia redeat : ut dixi supra de fidelibus conjugatis loquens.

In pace autem vocavit... ad pacem nos vocavit Deus. Ergo si te perturbat paganus ; seu quia prior discedit, conjugiumque dirimit ; seu, ut ait D. Chrys. quia pugnat, bellumque movet : si jubet te sacrificare, aut sociam esse impietatis, melius est discedere, melius est divellatur matrimonium, quàm pietas. D. Chrysostomus.

Major Dei causa est quàm matrimonii ; nec debetur reverentia conjugii, ei qui horret auctorem conjugii : nec oportet litigare cum eo qui discedit : quia odio Dei discedit, ac per hoc nec dignus habendus est. Ambros. in Paulum. Contumelia Creatoris solvit jus matrimonii. Idem.

℣. 16. *Unde enim scis mulier...* Occurrit rationi quæ posset in contrarium afferri : nimirum, spes est quòd convertatur, et respondet quòd res sit valde incerta. *Unde enim scis*, etc.

Itaque sine abire, et tu discede, tuâque utere libertate.

℣. 17. *Nisi unicuique sicut divisit...* Syr. sed unusquisque ut sibi partitus est Deus, et unusquisque ut eum vocavit Dominus, ita ambulet. Æthiop. et Arab. verumtamem unusquisque sicut, etc. Itaque *nisi* positum pro *sed*, et ita etiam Theophylact. Sensus ergo est :

Sed hoc in negotio, unusquisque secundùm gratiam à Deo sibi datam ambulet; et in statu in quo erat, cùm vocatus est ad fidem, stabilis permaneat.

His verbis indicat Apostolus fidelem non teneri sub præcepto ad dimittendum paganum, etiam discedentem; sed posse retineri, et cum eo habitare, si sit spes eum Christo lucrifaciendi.

Præceptum quidem est non discedendi ab infideli pacificè cohabitare volente, sed non est præceptum repudiandi volentem discedere, nisi fortè sit propriæ subversionis periculum.

Hac in re Deus consulendus est, et secundùm ejus voluntatem et gratiam unusquisque debet agere : sed nihil agendum temerè.

Hominis conditionem fides, seu Baptisma non mutat.

Ita doceo in omnibus Ecclesiis, et meritò, ne Christiana Religio Rempublicam perturbare videretur.

℣. 18. *Circumcisus aliquis vocatus est...* A conjugiis, etiam disparibus non facilè mutandis, transit ad alias conditiones etiam non mutandas.

Sive fuerit alia quæstio à Corinthiis proposita, scilicet an servi per Baptismum fiant liberi? an Gentiles baptizati debeant circumcidi? sive Paulus, pro suo more, ab una re, ad aliam similem transeat ex occasione.

Quidquid sit, vult Apostolus fideles, quantùm religio sinit, in suo statu stabiles esse.

Aliquis ad fidem vocatus est, cùm jam à parentibus Judæis esset circumcisus :

Non adducat. Gr. ne attrahat, id est, ne cutem medicamentis attrahi et extendi curet. Sicut quidam Judæi, de quibus, ex D. Epiphanio Gagnæus, Estius, Cornelius, Emmanuel Sa.

Alius ex Gentilibus natus, in præputio fidem suscepit, non curet de circumcisione.

℣. 19. *Circumcisio nihil est...* hæc quippe adiaphora sunt, non pertinent ad fidem, nulliusque momenti sunt ad salutem. *Sed* fidelis *observatio mandatorum Dei*, maximum momentum habet.

Non enim interest an quis sit circumcisus, an non : sed an sit fidelis servus Dei.

Diligere Deum ex toto corde, et ex amore ejus observare mandata : hæc est vera religio, sine qua cætera nihil.

℣. 20. *Unusquisque in qua vocatione...* unusquisque in quocumque vitæ genere, ordine et conditione maneat, in qua erat cùm vocatus est. Intellige de statu honesto, licito, inculpato.

℣. 21. *Servus vocatus es...* Syr. si servus vocatus es, non sit tibi curæ; quin etiam, si potes in libertatem vocari, elige tibi ut servias. Arab. præstantius est ut servitute utaris. D. Chrys. magis servi. Theod. Perge servire. Theophyl. servito.

Volens ostendere quòd non lædit servitus, sed etiam prodest, ait D. Chrysostom. qui refellit eos qui interpretantur : si potes liberari, liberare, quod D. Pauli scopo valde contrarium est, ait idem Chrysostomus.

Ex quo Filius Dei pro nobis exinanitus formam servi suscepit, servitus non est fugienda, quinimò propter Deum, libertati præferenda, ob majorem humilitatem et patientiam exercendam.

℣. 22. *Qui enim in Domino vocatus est servus...* Paucissimis verbis ostendit in Christo æquales esse servos et liberos, quasi diceret : Quid enim de servitute, aut libertate curas? apud Christum hæc paria sunt : qui enim servus vocatus est, à Christo liberatus est : et qui liber et dominus vocatus est, Christi Domini et Redemptoris omnium servus factus est.

Libertus dicitur, qui ex servo factus est liber; tales autem sunt omnes Christiani, qui à servitute peccati et diaboli, in libertatem filiorum Dei sunt asserti.

Omnes tamen Christi sumus servi; omnium nostrûm Dominus ac Redemptor est Christus.

Itaque, si servitus te conturbat, scito te libertum Christi; si libertas attollit, scias te servum Christi. Theophyl.

Conservi sumus omnes, liberti sumus omnes; in Christo itaque pares et servi et liberi.

℣. 23. *Pretio empti estis.* Omnes hic Christianos, sive ingenuos, sive liberos alloquitur. Magno sanguinis Christi pretio redempti estis et verâ filiorum Dei libertate donati: Christum ergo supremum Dominum vestrum agnoscite.

Nolite fieri servi hominum... tanquam supremorum dominorum: ne ergo quisquam vestrûm quid servile faciat in gratiam hominum: ne sitis servi passionum hominum: ne Deum offendatis, ut hominibus placeatis.

A Christo redempti, Christo servite, et propter Christum et juxta voluntatem Christi, temporalibus suis dominis obsequium et ministerium præstent quicumque sunt servi.

Duobus providet, et Deo et dominis temporalibus: videlicet, ne sub Dei prætextu discedant à dominis; et rursum ne à Deo deficiant, dominis supra quàm par est obsequendo. Theophyl.

℣. 24. *Unusquisque in quo...* Itaque dummodo Christi et Dei salvum sit obsequium, ne curate de statu; sed quisque Deo serviens maneat in eo, in quo erat, cùm Christianus factus est.

Fides omnem sanctificat statum; non ergo de statu mutando cogitandum, sed de sanctificando.

℣. 25. *De Virginibus autem...*

Quintum dubium seu quinta quæstio, à Corinthiis proposita.

AN VIRGINITAS A CHRISTIANO SERVANDA?

Hac de re, inquit, nullum Christus dedit præceptum; quod necessitatem imponat; hinc nec ego quidquam jubeo; sed *do vobis* tantummodo *consilium;* et ne spernatis, quia consilium tantummodo.

Etenim illud do vobis *tanquam vir*, qui gratiam à Deo sum adeptus, *ut sim fidelis* Dei minister, et consequenter qui Dei mentem omnibus fideliter exponam.

Fidelis est ministri omnem Deï voluntatem singulis et omnibus aperire; non præcepta tantùm declarare; sed et consilia; ut sciant et probent fideles, *quæ sit voluntas Dei*, *bona*, *beneplacens et perfecta.*

℣. 26. *Existimo ergo hoc bonum esse...* itaque *existimo* et dico, *hoc,* scilicet in perpetua virginitate permanere, *bonum.* Gr. pulchrum, eximium, præclarum, melius *esse.* Idque multas ob causas, ac,

Primò propter instantem, præsentem; ἐνεστῶσαν, inexistentem, scilicet in conjugio molestiam, id est, propter vitandas urgentes et inevitabiles rei uxoriæ molestias.

Syr. propter necessitatem temporis, id est, propter angustias temporis, propter urgentem brevì morienti necessitatem.

Hæcque ratio sic explicata convenit cum ℣. 29. ubi expressè dicitur: *Tempus breve est.* Quasi diceret: Adeo breve et angustum vitæ nostræ tempus, adeo coarctatum tempus nobis ad æternitatem promerendam concessum, ut nulla illius pars sit carni tribuenda; sed totum animæ saluti impertiendum.

Quoniam bonum est, non redditur hìc ratio, sed fit repetitio: quasi diceret: *Bonum* inquam et optimum est *homini*, id est, utrique sexui, *sic esse* et permanere virginem et sine conjugio.

℣. 27. *Alligatus es uxori...* Itaque, si quidem sis alligatus uxori et vinculum matrimonii contraxeris, ne divortium quæras, juxta præceptum Domini, de quo ℣. 10.

Sed si liber es, tuîque dominus, consulo ut sic permaneas,

nec quæras uxorem. Hoc enim melius et perfectius, ut jam dixi, et inferiùs dicam.

℣. 28. *Si autem acceperis...* hoc tamen tibi sic consulo; tanquam melius, ut nolim arbitreris, quòd peccaveris, si meo consilio non adhæreas. Si enim *conjugem acceperis*, *non peccâsti;* et si virgo nubat, non propterea peccabit; sed tales, matrimonio contracto, multas secundùm carnem, tribulationes et molestias habebunt.

Per tribulationem carnis, intellige, mille matrimonii incommoda, angores et curas, ait D. Athanasius: seu, ut ait D. Thomas, afflictiones pro procurandis necessariis sibi, et filiis suis et aliis.

Ego autem vobis parco. Id est, vestrî misereor; seu, à quibus angustiis, ego vestrî miseratione ductus, vos optârim eximi; seu vobis parco, dum vos à talibus exemptos volo.

℣. 29. *Hoc itaque dico: Tempus breve est.* Secundò ob vitæ nostræ brevitatem, et hujus mundi rerum vanitatem. *Hæc itaque*, fratres, vobis omnibus nuptis et innuptis habeo dicendum, et ad hoc vos attentos velim.

1°. *Tempus breve est.* Gr. contractum, id est, breve et angustum est vitæ nostræ tempus; *mors non tardat*, sed quasi fur stat in insidiis.

2°. *Præterit figura;* id est, facies, species, dispositio rerum hujus mundi transitoria est, et in continuo fluxu. Torrens rerum fluit, momentis transvolantibus cuncta rapiuntur. Aug.

Vel *præterit; παράγει*, quòd significat etiam fallit, decipit, species, apparentia hujus mundi. Omnia igitur hujus mundi fluxa sunt et fallacia, transitoria et deceptoria.

Hæc si bene penetraveritis, 1°. quòd instet mors, 2°. quòd omnia hujus mundi sint fluxa, 3°. quòd omnia fallacia.

Reliquum est, superest. Id est, hinc fiet, ut non virgines tantummodo de nuptiis contrahendis non cogitent: sed ut et ipsi conjugati, qui nuptias jam contraxerunt, sint sicut innupti: vivant ut soluti et liberi.

Et qui flent... ob tristia scilicet et mala quæ illis acciderunt;

sint quasi non flentes, et non multùm tristes; quia hæc mala brevia sunt et citò finitura. Nulla vos franget adversitas.

Et qui gaudent et læti sunt, ob propterea quæ iis contigerunt, non multùm gaudeant; quia hujus mundi bona inania sunt et fallacia.

Nulla vos corrumpet, aut inflabit prosperitas.

Et qui emunt... seu aliquid acquirunt, fiuntque divites, sint quasi nihil habeant, quia transitoria hæc bona, et ab eis statim evolatura.

℣. 31. *Et qui utuntur...* Et qui utuntur hujus mundi bonis, sint quasi non utantur. Gr. non abutentes.

Sine affectu et adhæsione utentur, cum moderatione propter necessitatem; scientes quòd in mundo, sicut in scenis comicis, in momento vertuntur omnia. Hoc significat: *prœterit enim figura.* Mundi figuram dixit, non substantiam; quia omnia ejus bona solo terminantur aspectu, et apparentia tantummodo sunt, et nullo subsistunt fundamento. Divus Athanasius, umbra boni, et umbra momentanea boni.

Figura. Gr. σχῆμα. Facies, dispositio. Vide dicta ℣. 29. παράγει, præterit, vel etiam decipit. Vide ibidem.

Omnia mundi levia sunt, et brevì avolatura; illudunt et seducunt

Talia cùm sint hujus mundi bona, inania et fluxa, transitoria et fallacia; cùm insuper mors omnes citò sit adæquatura;

Hinc Apostolus vult ab hominibus concludi, quòd omnes, sive nupti, sive innupti, sive tristes et infelices, sive læti et felices; sive divites, sive pauperes, in eadem cordis et animi debeant esse dispositione, nec esse quò se distinguant ab invicem; unumque debere curare omnes, ut Deo vacent, æternaque bona comparent: hæc quippe vera, solida, æterna.

℣. 32. *Volo autem vos sine sollicitudine esse.* Apertè ostendit quis sit scopus virginitatis: qui enim virgo est, à supervacaneis et inutilibus cogitationibus liberam habet animam; et futuram vitam, quantùm licet, imitatur. Theodoretus. Et hoc volunt sequentia.

Tertiam itaque rationem hìc affert Apostolus, ob quam

virginitas matrimonio sit præferenda, scilicet ob majorem facultatem Deum obsecrandi; quasi diceret :

Vos à conjugio dehortans, et ad cœlibatum exhortans, opto vos liberos à rerum inanium, et brevì periturarum sollicitudine, ut Deo et rebus divinis vacetis liberiùs.

Qui sine uxore est... Gr. cœlebs curat quæ Domini, quomodo placeat Domino.

Hoc unum agit, nihil aliud, aut vix aliud habet quod agat, nisi ut cogitet de Domino, illique placere studeat.

℣. 33. *Qui autem cum uxore est...* Uxoratus autem sollicitus est de rebus hujus mundi, *et quomodo placeat uxori.* Cura uxoris et filiorum, cogitatio mundi est, ait Ambrosius.

Et divisus est. Christo enim servit ad salutem, mundo ob uxorem; sicque curis divisus est et distractus.

Aliter Græcus textus hodiernus et Syrus, et sanctus Chrysostomus cum suis : jungunt enim hoc verbum cum sequentibus, faciuntque sensum : divisæ sunt mulier et virgo; seu, ut ait Syrus, porro differentia est inter mulierem et virginem.

Sed D. Hieronymus asserit hanc lectionem non esse Apostolicæ veritatis.

℣. 34. *Et mulier innupta, et virgo....* Idem asserit de feminino sexu, aut cœlibe, aut uxorato, quod priùs dixit de masculino.

Mulier innupta, et maximè virgo, conjugii expers, unicè studet ut placeat Deo, hocque unum curat, ut sancta sit corpore et spiritu. *Quæ autem nupta est...* cogitat de rebus mundi, et studet placere marito; comit se oculis ejus, eique mores suos accommodat; *sicque et divisa est*, dum Christo ad salutem placere studet, et mundo ob maritum.

Quàm periculosa est illa divisio, ubi Deo sæpe tribuitur pars minima; potior, mundo.

Quàm faciliùs est Deo totum cor tribuere, quàm justè illud inter Deum et uxorem, aut maritum dividere !

℣. 35. *Porro hoc ad utilitatem....*

Hoc itaque dico *ad utilitatem vestram;* id est, dum virginitatem vobis commendo, ad vestrum profectum spiritualem

aspicio; non autem laqueum vobis injicere volo, necessitatem vobis imponens, quam Christus non imposuit.

Sed ad virginitatem vos adhortor, tanquam ad quid honestius, et quod majorem vobis facultatem præbeat Dominum sine distractione obsecrandi.

Conjugati divisi sunt, et curis sæcularibus distracti, sicque minùs piis meditationibus et actionibus idonei: virgines verò conjugii perturbationibus liberi, faciliùs, et absque distractione Deo vacant.

Gr. Textus habet: sed ad decens et bene adhærens Domino indistractè. Id est, ad id quod honestum est (intellige honestius, nam et matrimonium honestum est); et ad id quod facit adhærere Domino sine distractione, seu quod majorem dat felicitatem Domino vacandi. Hoc significat, bene adhærens Domino, id est, facilè adhærens: indistractè, sine perturbatione, sine impedimento.

Nota quòd ubi Romana Biblia habent, Domino obsecrandi; Plantiniana et alia quædam habent, Dominum observandi; S. Gregorius Papa, Domino observiendi: et hæ tres expositiones respondent Græcæ voci (bene adhærens:) Deo enim adhæremus per obsecrationem, per observationem, per servitutem.

Virginitas ergo, ex mente Divi Pauli, matrimonio melior est, non tantùm ad vitandas curas et molestias temporales, ut voluit Lutherus; sed ut quis sanctior evadat, Deoque et rebus divinis faciliùs et perfectiùs vacet, ut sancti Patres docuêre, libris hac de re pluribus conscriptis. D. Chrysostomus, Basilius, Athanasius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus.

Bene ergo Divus Thomas in ℣. 25 hujus capitis ait: In virginitate permanere, bonum est; honestum propter puritatem; delectabile propter libertatem; utile propter mercedem; quia ei debetur aureola et fructus centesimus, Luc. 8. Et citans Divum Augustinum in Gloss. ait: Supergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines angelis assimilantur; major tamen victoria virginum quàm angelorum:

angeli enim sine carne vivunt; virgines autem in carne triumphant.

Vide apud Cornelium à Lapide in hunc ℣. 35. et in præcedenti 34. multa virginitatis encomia ex sanctis Patribus ducta, ubi et probat contra hæreticos, quòd virginitas sit virtus illustris, quâ Deus honoratur et colitur.

℣. 36. *Si quis autem turpem...* Gr. si quis autem indecens esse super virginem suam existimat, etc. Syr. si quis autem putat deridendam fore virginem suam, quòd præterierit tempus, nec dederit eam viro, etc. sensus ergo est:

Si quis putat se, virginemque suam aliquid dedecoris subire, ex eo quòd illam nubilem, et plusquàm nubilem (Gr. superætaneam, id est, supra ætatem nubilem) diutius servet et non elocet.

Et ita oportet fieri. Et putat quòd debeat illam locare, idque congruum et convenientius esse; agat prout voluerit, non peccat, si det illam nuptui.

Per illud *oportet*, intellige necessitates, tum decentiæ, tum conscientiæ; decentiæ quidem, quia putat se et filiam suam despici; conscientiæ verò, quia ipse pater novit, seu ex corpore, seu ex animo puellæ, seu alia ex parte, quòd necesse sit illam viro tradere.

Parentum quippe, ut sapientiorum, est omnia hac in re prudenter considerare; et hoc innuit Apostolus: non verò significat quòd possint pro suo arbitratu filiam nolentem dare nuptui.

℣. 37. *Nam qui statuit...* Gr. qui verò nullam habens necessitatem nec decentiæ, nec conscientiæ, de qua ℣. præcedenti, sed plenam habens libertatem faciendi quod voluerit (quia filia non obstat, sed parentum arbitrio se permisit);

Ille, inquam, qui talibus in circumstantiis firmum habet in animo propositum, et maturo decrevit judicio virginem suam in virginitatis statu servare, bene et meliùs facit, quia dat filiæ suæ quod est optimum.

Paucis verbis multa complectitur, indicatque quòd hac in re piè, prudenter, et liberè sit agendum.

Primò, piè: consulendus enim Deus, ejusque voluntas quærenda. Secundò, prudenter: omnia consideranda. Tertiò, liberè: voluntas præsertim et propensio filiæ attendenda.

Pater qui talibus in circumstantiis filiam volentem Deo consecrat, quasi sacerdos, Deo gratum offert sacrificium: qui verò nolentem et repugnantem pro suo tantùm arbitrio immolat, timeo ne filiæ suæ, et quoad corpus, et quoad animam, fiat tortor et carnifex.

℣. 38. *Igitur et qui matrimonio jungit... bene facit*, quia matrimonium bonum, sanctum, à Deo institutum.

Qui non jungit, meliùs facit, quia virginitas matrimonio melior ac præstantior, ut ostensum est in superioribus. Virginitas est aurum; cœlibatus argentum; conjugium est æramentum. Vide apud Cornelium à Lapide ℣. 35.

Laudem virginitatis vide apud Divum Thomam in commentario lect. 5, De virginibus autem, etc.

Mulier alligata est legi...

Ultimum dubium, seu sexta quæstio.

AN VIDUIS LICEAT ITERUM NUBERE?

Mulier, quandiu vivit ejus maritus, vincta est per legem conjugii; ita ut nec à viro suo discedere possit, nec alteri nubere.

Idem intellige de viro conjugato.

Insolubile ergo jugum matrimonii, solâ morte solvendum.

Quòd si dormierit, liberata est à tali lege; id est, libera est, et jus habet de se statuendi.

Cui vult nubat, tantùm in Domino. Id est, dummodo viro fideli et Christiano.

Hinc infertur, lege divinâ et apostolicâ, nuptias fidelium cum infidelibus esse prohibitas.

Exempla quarumdam sanctarum mulierum in contrarium, excusantur vel ignorantiâ legis, vel interpretatione legis non obligantis in certis casibus, ait Estius.

℣. 40. *Beatior autem erit... si* cœlebs *permanserit, secun-*

dùm consilium, quod dedi supra, et ob easdem rationes. ℣. 8 31. 34.

Puto autem quòd et ego Spiritum Dei habeam... Magnæ quidem humilitatis sunt hæc verba, dum dicit, puto: sed magnæ etiam sunt auctoritatis, dum dicit: *Spiritum De habeam...* hoc enim affirmat consilium Pauli pro Dei sententia amplectendum.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 7. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

Ex ℣. 1. 5 et 6. patet usum conjugii ab Apostolo concedi secundùm indulgentiam, propter incontinentiam, et ob vitandas impuritates.

Caveant itaque conjugati, ne remedio, secundùm indulgentiam, et ob infirmitatem concesso, abutantur ad voluptatem, et ad ipsam incontinentiam.

Remedium est: illo igitur utantur, ut remediis uti solent; in necessitate, non sine quadam repugnantia, cum circumspectione et præcautione multa, moderatè, ad sanitatem.

Sic intentio pura, modus honestus, usus moderatus. De his vide fusiùs Ephes. 5. in fine.

Ex ℣. 5. conjugati discant apostolicam praxim, et ad quam eos invitat Ecclesia.

Contineant diebus Deo specialiter sacris, orationi, jejunio, pœnitentiæ, sacræ communioni, et mysteriorum participationi destinatis.

Et ℣. 10. discant conjugati, secundùm Christi Domini præceptum et exemplum, indissolubile esse conjugium.

Caveant itaque ab omni divortio: caveant ne sint signa fallacia, et ideo Christi et Ecclesiæ opprobrium. Vide epist. ad Ephes. cap. 5. in fine.

Attendat omnis Christianus ad ℣. 29. et si ibi dicta bene penetraverit, omnia transitoria facilè contemnet.

Attendant parentes ad dicta ℣. 36. circa filiarum suarum collocationem, et ad dicta ℣. 37. circa earum consecrationem; ut hæc observent in utraque.

[illegible], quod dedit supra, et ubi [illegible] V. 25.
V. 31.

Deinde autem quod et [illegible] [illegible] [illegible] sunt hoc [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] in Christo et in Ecclesia [illegible] pro [illegible].

Conjugatorum officia, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad prolis educationem.

Fratres: [illegible] conjugati ab Apostolo [illegible] [illegible], propter [illegible], [illegible] impetrandum.

Caveant itaque conjugati, ne [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Recordentur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible], [illegible] ad [illegible].

Sic [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Vide [illegible] Ephes. 5. in fine.

Et V. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et ad [illegible] Ecclesia.

Contemplari debent Deo specialiter [illegible], [illegible], pœnitentiæ, sacræ communioni, [illegible] [illegible] [illegible].

Et V. 29. docent conjugati, [illegible] Christi Domini [illegible] et [illegible], [illegible] [illegible].

Caveant itaque ab omni [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fallaria, et ideo Christi et Ecclesiæ [illegible]. Vide quæ ad Ephes. cap. 5. in fine.

Attendat omnis Christianus ad V. [illegible], et si [illegible] [illegible], omnia [illegible] [illegible] [illegible].

Attendant parentes ad dicta V. 36. circa filiorum [illegible] collocationem; et ad dicta V. 37. circa [illegible] [illegible]; ut hæc observent in utroque.

ANALYSIS CAPITIS OCTAVI.

Corinthii doctiores quidam idolothyta liberiùs, et cum infirmiorum scandalo comedebant; illos D. Paulus tribus capitibus sequentibus corrigit et instruit.

Et quia scientiam sibi vindicabant, eâque freti, scandalizabant infirmos; hinc illorum arrogantiam mirâ prudentiâ comprimit, tribus primis versibus hujus capitis, in quibus scientiam charitate destitutam, non tantùm inutilem, sed et ipsi scienti et aliis noxiam esse docet.

Deinde ℣. 4. 5 et 6. assumit principium, quo freti doctiores illi, liberè et indifferenter idolothytis vescebantur; scilicet idolum nihil est: quia unus tantùm Deus: idolothytis ergo nihil accidit ex eorum immolatione: ergo cibi sunt ab aliis non differentes.

Hoc tanquam verum concedit Apostolus: at non ideo comedenda cum scandalo.

Etenim ait ℣. 7. hanc scientiam non habent omnes: quippe sunt inter vos multi, recenter à Paganismo conversi, qui, antiquâ suâ de idolis et de idolothytis opinione nondum planè rejectâ, vestro exemplo scandalizantur; et ad idolothyta contra conscientiam comedenda provocantur.

Hinc eos doctos, ℣. 9. etiam atque etiam hortatur, ut à tali scandalo caveant.

Re vobis quidem inutili, ℣. 8.; tali enim comestione nec sanctiores eritis, nec abstinentiâ, pejores; re verò fratribus vestris maximè perniciosâ, cùm de illorum agatur salute, ℣. 10.

℣. 11 et 12. exaggerat hoc illorum peccatum: in Christum peccant.

℣. 13. Asserit quòd ipse mallet carnem nunquam comedere, quàm ullum è fratribus scandalizare.

CAPUT OCTAVUM.

Textus.

1. De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas verò ædificat.

2. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire.

3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

4. De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, et quòd nullus est Deus, nisi unus.

5. Nam etsi sunt quæ dicantur dii, sive in cœlo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, et domini multi);

6. Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum: et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum.

7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: et conscientia ipsorum cùm sit infirma, polluitur.

8. Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus; neque si non manducaverimus, deficiemus.

CAPUT OCTAVUM.

Paraphrasis.

Quod spectat ad cibos immolatitios, scimus quòd nos omnes perfectiores sufficientem habeamus scientiam: at scientia sola inflat et reddit superbum; charitas verò proximum ædificat.

Si quis autem putans se aliquid scire, hinc inflatur, hic nondum cognovit quomodo oporteat scire.

Si quis verò doctus Deum diligit, et ex amore Dei studet proximorum ædificationi: hic à Deo cognitus, approbatus ac dilectus est.

Quod spectat igitur ad immolatitios cibos, scimus quòd nihil habeant sacri, quia scimus quòd idolum nihil est, et quòd unus tantùm est Deus.

Licèt enim sint qui dii dicuntur, sive in cœlo, sive in terra; siquidem in falsa Paganorum opinione multi sunt dii, et multi domini;

Nobis tamen fidelibus unus tantùm est Deus: Pater æternus, ex quo omnia per creationem, et in, seu, propter quem nos; et unus nobis est Dominus Jesus Christus, per quem omnia (creata) et per quem nos et creati et redempti.

Sed hæc scientia non est in omnibus: sunt enim aliqui, qui in sua conscientia, quam ad hoc usque tempus de idolis habent, idolothytum tanquam immolatum et sacrum edunt; cùmque infirma sit hæc eorum conscientia, contaminatur.

Aliunde verò hæc esca non facit Deo gratos: neque enim ex ea manducantes fiemus Deo gratiores, novamque gratiam acquiremus: neque ab ea abstinentes, habebimus minùs quid virtutis et meriti.

9. Videte autem ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.

10. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia ejus, cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?

11. Et peribit infirmus in tua scientia, frater, propter quem Christus mortuus est?

12. Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

13. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

Cavete igitur ne hæc vestra edendi libertas fiat infirmis occasio lapsûs et ruinæ.

Si quis enim infirmus viderit quem doctum in templo cum idololatris epulantem, nonne ejus conscientia, jam infirma, confirmabitur in errore suo ad comedendum idolothytum, ut idolothytum?

Sicque per tuam hujusmodi scientiam, quâ abuteris, peribit frater infirmus, propter quem salvandum Christus mortuus est.

Et sic in fratres infirmos peccantes, infirmamque eorum conscientiam vestro imprudenti factò vulnerantes, in Christum ipsum, eorum caput, peccatis.

Quam ob rem, si esca fratrem meum scandalizat, eligam potiùs carnem quamcumque nunquam manducare, quàm fratrem, manducando, scandalizare.

Commentarius in Cap. 8.

℣. 1. DE *iis autem quæ idolis sacrificantur.* Gr. de idolothytis, id est, de immolatis idolo, *ἀπο του εἴδωλον θύειν.* Idolothyta ergo sunt panis, vinum, carnes, et alii cibi idolis immolati.

Quod spectat ad cibos immolatitios.

Scimus, id est, non ignoro, de seipso loquitur in plurali, ut alibi sæpe.

Vel doctiores alloquens, eos correcturus, illis sese adjungit, ut modestiùs arguat.

Scimus quòd nos *omnes* perfectiores, et infide Christiana bene instructi, sufficientem *scientiam habeamus.* Ita Syr. Æthiop. Arab.

Et hic est sensus litteralis; sed intentus, hic est qui sequitur:

Non ignoro quòd vos spiritualiores sufficientem habeatis de idolothytis scientiam: scitis enim quòd ab aliis cibis non differant, ut ℣. 4. dicetur; sicque necessarium non est ut vos hac de re doceam.

Scientiam illis esse concedit: at quia abutebantur illâ, statim adjungit: *scientia inflat.* Et hìc incipit correctio; eorumque animi tumorem, ex scientia conceptum, reprimit.

Illos tamen modestè corrigit, loquens in genere, nec eos specificans, ut magis prosit correctio.

Scientia, sola scilicet, et sine charitate, *inflat*, tumet, turget; seu, ut ait Syrus, reddit arrogantem.

Charitas verò ædificat. Id est, aliorum saluti studet, illam promovet; dictat videndum esse non tantùm quod in se licitum est, sed quod aliis expedit.

Quasi diceret: Equidem scitis sufficienter: at quia charitas scientiæ vestræ non est adjuncta; scitis inutiliter, imò nocivè et vobis et aliis.

Vobis quidem, quia hæc scientia vestra vos inflat, arrogantes reddit et superbos.

Aliis verò, scilicet infirmis, quibus vos, inflati scientiâ, quasi stupidis insultatis, et quos abusu scientiæ pertrahitis in peccatum, ut dicetur infra.

Scientia inflans, scientia in peccatum trahens, scientia dæmonum est, non pastorum.

Væ ergo tali scientiæ, quia diabolica. Væ taliter scienti, quia ipse duplex portabit judicium; et pro suis et pro alienis punietur delictis.

Bene et congruè D. Thomas hìc: Ægyptiorum, id est, sapientium hujus mundi, hæc fuit plaga, scilicet vesicæ turgentes, de quibus Exod. 9.

At speciatim Doctoribus scientiâ turgentibus convenit, quod de maleficis Ægyptiis dicitur ibidem ℣. 11. nec poterant malefici stare coram Moyse, propter ulcera, seu vesicas, quæ in illis erant.

Nec sibi, nec aliis proderant ob vesicas.

Sic Doctor turgidus sibi et aliis inutilis, quin et noxius.

℣. 2. *Si quis autem se existimat*.. Gr. non est, *se;* sed subauditur.

Si quis putans se aliquid scire, ideo inflatur, et in sua sibi scientia complacet, eamque ad aliorum salutem non refert: hic *nondùm cognovit quomodo oporteat scire.* Scilicet cum humilitate et cum charitate, illos rursus humiliat ut corrigat, sed semper in tertia persona loquens, ob rationem superiùs datam.

Si quis autem... quasi diceret: Etsi rem sciatis, quoad substantiam; modum tamen bene sciendi nescitis: sicque imperfectam tantùm scientiam habetis.

OBSERVATIO MORALIS.

Quis autem sit bonus sciendi modus; seu quid sit scire quomodo oportet,

Ex D. Pauli verbis superioribus colligi potest, scilicet,

sine inflatione, seu cum humilitate; sine aliorum scandalo, sed cum ædificatione. Itaque humilitas et charitas duo sunt modi bene sciendi.

Ad habendum utrumque, recordare semper principii et finis scientiæ.

Principium, Deus, Pater luminum, à quo omne lumen: hinc humilitas: *Quid habes quod non accepisti?*

Finis, Dei gloria, salus proximi: hinc charitatis exercitium: non mihi, propter me, data est scientia; sed propter ædificationem aliorum: *Luceat lux vestra coram hominibus.*

De Doctoribus dicendum quod de divitibus: sicut hi divitiarum non sunt domini, sed depositarii; ita docti, scientiæ non sunt proprietarii, sed depositarii; illis pro aliis data est, illam debent communicare ad aliorum ædificationem, non illam appropriare sibi, aut ad aliorum scandalum uti.

D. Thomas ex D. Bernardo, ait: Modus sciendi est, ut scias quo ordine, quo studio, quo fine, scire quæque oportet.

Quo ordine, ut id priùs, quod maturiùs ad salutem; quo studio, ut id ardentiùs, quod efficaciùs est ad amorem; quo fine, ut non ad inanem gloriam, vel curiositatem, vel aliquid simile, sed ad ædificationem tuî et proximi.

Sunt namque qui scire volunt eo fine tantùm, ut sciant, et curiositas est; quidam ut sciantur, et vanitas est; quidam ut scientiam vendant, et turpis quæstus est; quidam ut ædificentur, et prudentia est; quidam ut ædificent, et charitas est. D. Bern. Ser. 36.

Bonæ autem scientiæ fructum disce, ex versu sequenti.

℣. 3. 4. *Si quis autem diligit...* Humiliat Paulus ut erigat; corrigit ut perficiat: hinc ut hos et omnes alios excitet ad bene sciendum, et scientiâ meliùs utendum; docet eos bonæ scientiæ fructum; scilicet, Deo gratum efficere.

Quasi diceret: *Si quis,* charitate junctâ scientiæ, *Deum* et proximum *diligit*; ita ut scientiâ suâ ad Dei gloriam et proximi salutem utatur; hic Deo gratus; et in hoc complacet sibi Deus.

Quale discrimen inter scientiam et scientiam!

Si quis scientiam habet sine charitate, hic Deum novit quidem, sed à Deo ignotus est: *nunquam novi vos*, ait multis malis prophetis et doctoribus, Matth. 7. ℣. 13.

Si quis autem scientiam habet cum charitate, hic et Deum novit et à Deo cognitus et dilectus est: in hoc complacet sibi Deus.

Sicut in Verbo divino, Spiritûs sancti comprincipio, complacet sibi Pater æternus;

Sic à proportione, in Doctore, charitatis promotore, complacet sibi Deus.

Tales igitur estote Doctores: charitatem scientiæ adjungite; et ex amore Dei proximum ædificate: ne dicatur vobis: *Non novi vos*, sed ut audiatis: *Venite, benedicti, dilecti, etc.*

℣. 4. *De escis autem....* Superioribus, quasi per parenthesim, contra vanam scientiam dictis, redit ad propositum, exponitque scientiam, de qua doctiores illi gloriabantur, et quâ abutebantur cum infirmiorum scandalo.

Quod spectat igitur ad immolatitios cibos;

Scimus, non vos soli scitis; scimus sicut et vos, hocque sciunt in fide bene instructi.

Scimus, scilicet, quòd ab aliis cibis non differant, nihil sacri aut religionis traxerint ex immolatione;

Quia *scimus quòd idolum nihil est*. Quidquid sit quoad materiam, nihil est quoad formam, seu repræsentationem; nihil numinis habet et repræsentat; imago falsa, et rei falsæ est.

Figura, seu idolum Jovis, ut Dei, v. g., nihil est, quia revera Jupiter non est Deus: idolum ergo nihil est, non est quod repræsentat, non est Deus.

Scimus et quòd unus tantùm Deus est, non verò plures dii: hinc etiam *idolum nihil est;* non est Deus, quoniam idola multa; Deus autem unus.

Ad vitandam hæreticorum fraudem, qui imaginem cum idolo confundunt, ut ex Scripturis probent imagines vetari; nota quòd ex Divo Thoma hìc imago, seu simulacrum est similitudo alicujus rei naturalis. Idolum autem nullius rei similitudo;

Vel idolum est similitudo rei falsæ, v. g., similitudo vel repræsentatio Jovis ut Dei, qui non est Deus.

Imago autem est rei veræ, quales sunt omnes imagines sacræ, de quibus vide Bellarminum l. 2. de imaginibus cap. 5.

℣. 5. *Nam etsi sunt qui dicantur dii*, scilicet à gentibus idololatris, *sive in cœlo*, astra, etc., *sive in terra*, Reges.

Siquidem apud ipsos *sunt dii multi*, in falsa illorum opinione, et *domini multi*.

Græci deos cœlestes appellabant Jovem, Apollinem, Junonem, etc., terrenos, Herculem, Bacchum et Æsculapium, Nymphas, etc., Theodoretus.

℣. 6. *Nobis tamen...* fidelibus et rectè sentientibus, *unus tantùm est Deus*.

Pater æternus, *ex quo*, tanquam primo principio, et omnis entis fonte, *omnia* per creationem;

Et nos in illum, seu propter illum, ad illius gloriam et obsequium.

Sicut nostrum est primum principium; sic et noster ultimus finis est, ad quem per fidem tendimus; nostrum est specialiter summum bonum.

Et unus Dominus Jesus Christus, per quem, ut Verbum, *omnia* creata; *et nos per ipsum*, ut Deum hominem, redempti.

Sicut per ipsum, Deus mundum creavit; sic per ipsum Deus mundum reparavit.

Hinc duplici ratione ex Deo sumus per Filium: et quòd cùm non essemus, facti sumus; et quòd redempti sumus, reparati et facti fideles, seu nova creatura.

Fidem nostram hìc non explicat Apostolus, sed eam summariè opponit infidelium erroribus: apud infideles, inquit, multi sunt dii, et domini multi.

Nobis autem fidelibus est *unus tantùm Deus, et unus tantùm Dominus*.

Nota autem cum S. Chrysostomo, Theodoreto, et aliis Patribus, quòd dii et domini; Deus et Dominus, hìc æqualem vim habeant.

Cùm ergo dicit: *Unus est Deus, Pater*,

Et unus Dominus Jesus Christus; per primum non excludit Filium et Spiritum sanctum, sed tantùm falsos Deos.

Per secundum non excludit Patrem et Spiritum sanctum, sed falsos dominos. Excludit solùm deorum et dominorum apud nos multitudinem, ait D. Chrysostomus.

Nominatur autem in primo Pater, quia fons est Divinitatis, et esse divinum aliis communicat personis.

Hinc *ex quo omnia,* non tantùm quæ sunt ab eo diversa; sed et Filius, et Spiritus sanctus procedunt.

Solus autem Filius, Jesus Christus, dicitur Dominus, quia jure redemptionis nostræ, pretio sanguinis sui, noster Dominus est.

Sed reipsa sicut Pater est Dominus; sicut et Spiritus sanctus est Dominus: ita Filius et Spiritus sanctus est Deus.

Nobis tamen *est unus Deus*, *et unus Dominus* essentialiter.

Videatur D. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, qui mirantur hìc Divi Pauli prudentiam, eò quòd Corinthiorum infirmiorum, et recenter ab errore conversorum, imbecillitati parcat.

℣. 7. *Sed non in omnibus est scientia.*

Concedit Apostolus, hoc quidem esse verum; scilicet, quòd idolum nihil, et quòd idolothytis nil religionis ex immolatione adveniat: et consequenter cibi sunt ab aliis non differentes; hoc scimus, sicut et vos; hoc sciunt omnes spirituales et perfecti.

Sed non ideo licet vobis indifferenter et passim idolothytis vesci.

Quia non est in omnibus hæc scientia, non sicut omnes quod nos scimus, idolum nihil esse, et idolothytis nihil advenire.

Quidam autem cum conscientia usque nunc... id est, sunt enim nonnulli qui, cum opinione quam usque nunc conservant de idolo, nimirum quòd aliquid numinis, seu vim aliquam habet; et cum hac opinione et conscientia, idolothytum ut idolothytum, seu ut quid sacrum comedunt; scilicet eâdem conscientiâ quâ gentes.

Et conscientia ipsorum cùm infirma; id est, et quia infirma est et erronea eorum conscientia; hoc errore suo polluitur per idolothytorum comestionem.

℣. 8. *Esca autem nos non commendat Deo...* Aliunde verò hæc esca nos Deo gratos non facit; nihil facit ad pietatem, quâ Deo placeamus: neque enim ex ea manducantes, fiemus apud Deum meliores, seu gratiam acquiremus: neque ab ea abstinentes, minùs quid habebimus virtutis et meriti, *non deficiemus.*

Ut quid ergo appetitis illam, vobis quidem inutilem, fratribus verò infirmis nocivam?

Nota quòd Paulus agat de esca idolothytorum, et de hac abstinentia: non autem de abstinentia, quæ fit per pœnitentiam; sicque nihil hinc contra Ecclesiæ doctrinam et praxim de jejunio. Non virtus escæ, sed virtus abstinentiæ prodest, ait Divus Thomas, id est, temperantia, obedientia, religio.

℣. 9. *Videte autem ne fortè hæc...* Itaque cavete, ne hæc vestra libertas indifferenter ex eis comedendi sit infirmis occasio lapsûs et ruinæ.

Non negat, imò concedit licitum esse comedere: sed videte ne vestro jure et libertate abutamini.

℣. 10. *Si enim quis viderit eum...* Explicat quod in superiori versu dixit, *si enim quis* infirmus, recens à Paganismo ad Christum conversus (quales tunc multi), *viderit eum*, Gr. *te, qui habet scientiam.* Gr. habentem scientiam, id est, qui scit idolothytum non esse sacrum.

Si, inquam, viderit hunc doctum in templo, vel in mensa idolo consecrata, cum idololatris epulantem et de idolothytis comedentem.

Mos Gentilium, sicut et Judæorum, erat victimas, utpote sacras, in templo, vel in loco templis vicino comedere.

Nonne conscientia ejus, infirmi scilicet, hoc tuo exemplo provocabitur ad comedendum idolothyta, hocque contra conscientiam, quæ dictat illi hoc non licere. Supponitur erronea, ut dictum est. Hoc factum graviùs culpabit capite decimo, ℣. 20. 21. mensam appellans dæmoniorum.

Ædificabitur ad manducandum. Syr. confirmabitur. Theophylactus, magis stabilietur, intellige, in errore suo, seu ad comedendum idolothytum, ut idolothytum, supra.

Hinc disce quòd scandalum sit inordinata constructio; seu, ut ait Tertullianus, scandalum, non bonæ rei, sed malæ exemplum est, ædificans ad delictum. lib. de vel. virg. cap. 3.

℣. 11. *Et peribit infirmus in tua scientia...*

Sicque per tuam hujusmodi scientiam, quâ contra charitatem abuteris, *peribit frater infirmus*, peccans scilicet et Deum offendens; *propter quem Christus* Dominus *mortuus est*, ut illum à peccatis erueret.

Peribit etiam, quia tuo exemplo scandalizatus, in persecutionis tempore sacrificabit idolis; sicque per tuam scientiam excidet à salute is, pro quo salvando Christus mortuus est.

℣. 12. *Sic autem peccantes in fratres...* scilicet infirmos; quos scandalizatis, et quodam modo vulneratis vestro imprudenti facto, *in Christum* ipsum *peccatis.*

Tum quia quem redemit Christus, vos perditis; sicque mortis ejus fructum destruitis; tum quia Christus, omnium fidelium caput, arrogat sibi factum quidquid uni ex minimis fratribus fit: quia ejus membra. Matth. 15. 40.

Sunt itaque quatuor crimina, eaque maxima, ait D. Chrysostomus, quòd et frater et infirmus, et cujus Christus tantam habuit rationem, ut etiam pro eo sit mortuus; et quòd propter cibum perit.

Exaggerat etiam verbum *percutientes*, seu verberantes, *et infirmum.* Quid sævius quàm infirmum et ægrotantem verberare? est tamen quovis vulnere gravius scandalizare, seu offensionem dare. Vide D. Chrysostomum.

Percutis infirmum, inhumanitas est; percutis Christum, impietas est; destruis quod ipse proprio ædificavit sanguine; occidis quod suâ morte vivificavit, immanitas est. Pater Georgius Ambianus.

℣. 13. *Quapropter si esca...* Quam ob rem, ne sic in Christum, et in fratres peccem, eligam potiùs totâ vitâ ab omnibus prorsus, etiam licitis carnibus abstinere, quàm ut scandalum quoquo modo cuiquam objiciam.

In tantùm charitati studendum docet, ut licita pro illicitis habeantur, ne obsint fratri, ait Ambrosius.

Hæc opportunè nobis dici possunt, qui salutem proximi despicimus, et illa satanica verba dicimus: Quid curo an iste offendatur, aut ille pereat? est illius crudelitatis et inhumanitatis. Divus Chrysostomus, qui hanc moralitatem egregiè prosequitur in eos, qui fratres suos despiciunt, ob conditionum vilitatem.

Quò quis Christo et Apostolis similior, eò magis Christianus et frater noster est: tales autem sunt conditione humiles et pauperes. Vide hìc D. Chrysostomum.

Nota quòd Apostolus hanc de idolothytis quæstionem non absolvit, sed illam perficiet, cap. 10. ℣. 20. 21., etc.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 8. *ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.*

Ex primis versibus tria nota circa scientiam.

Primum, quòd scientia sola, seu sine charitate, inflat; et ideo inutilis, imò nociva scienti et aliis.

Scientia dæmonum est, trahens ad peccatum.

Tales docti similes sunt Ægyptiorum sapientibus, qui ob vesicas, nec sibi, nec aliis proderant. Vide ℣. 1.

Secundum, quòd è contra scientia cum charitate, et scienti, et aliis utilissima; in tali Doctore, alios ad amorem Dei promovente, Deus sibi complacet, sicut in Verbo divino, Spiritûs sancti comprincipio. Vide ℣. 2.

Tertium, quis sit bonus sciendi modus, scilicet cum humilitate et charitate. Vide ℣. 2. et ad utramque conducentia. Ibidem vide.

Ex versibus 11 et 12. nota quàm grave sit infirmorum

scandalum, et quàm offensivum Christi, et ideo quanto studio vitandum!

Ex ℣. 13. Quòd nullius sit despicienda salus, ob conditionis vilitatem.

Quò quis pauperior, et conditione vilior, eò est Christo et Apostolis similior : ergo eò magis Christianus, nosterque in Christo frater.

ANALYSIS CAPITIS NONI.

Quibusdam à se factis, et quidem omni carnis abstinentiâ multò difficilioribus, confirmat quod docuit in capite præcedenti, omnino vitanda esse scandala, et quod ultimo versu dixit: *si esca, etc.*

Primum Apostoli factum.

Apostolus Corinthiorum cùm sit, et ideo vitæ necessaria jure potuerit ab eis exigere, maluit omnia vitæ incommoda pati, quàm hoc uti jure, ne offendiculum daret Evangelio apud eos.

Secundum factum.

Liber cùm sit, et sui juris, servus omnium sponte factus est, ut omnes Christo lucrificaret.

Concludendum eis relinquit, quòd si Paulus tanta passus est et fecit pro vitando infirmorum scandalo, et pro omnium salute procuranda: quidni et ipsi aliquid, easdem ob causas, patiantur et faciant?

Itaque primis tribus versibus suum apud eos Apostolatum breviter stabilit.

℣. 4. Duo Apostolatûs jura, non minùs sibi, quàm aliis Apostolis debita, exponit.

Jus alimenta ab ipsis exigendi, probat variis argumentis à ℣. 7. ad ℣. 14.

℣. 15. Hoc jure non est usus, nec vult uti, ne, ut dixit ℣. 12. offendiculum det Evangelio.

Tacitè, sed efficaciter hoc dicit Corinthiis. Hinc discite, saltem à re vobis inutili, scilicet ab idolothyto abstinere, ne scandalizetis infirmos.

℣. 19. Liber cùm sit, omnium servus factus est. ℣. 20. 21. 22. varios assignat servitutis suæ modos.

℣. 23. Id facit propter Evangelium, et ut præmii ab eo promissi sit particeps.

Hoc efficaciter dicit Corinthiis; et vos, eamdem ob causam studete omni modo proximi salutem procurare, et vestram operari: et ut ad hoc eos efficaciùs excitet;

Suæ charitatis exemplo adjungit similitudinem maxime

appositam et congruentem, ℣. 24. Vita Christiana stadium est, in quo currimus quidem omnes : non tamen omnes, sed qui legitimè currunt, coronam reportant; ergo sic currite, ut apprehendatis eam.

℣. 25. Docet modum coronam reportandi per abstinentiam, per laborem, per vim sibi faciendam; denique se proponit exemplum : et exemplo suo docet modum bene currendi et pugnandi.

CAPUT NONUM.

Textus.

1. NON sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?

2. Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatûs mei vos estis in Domino.

3. Mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est:

4. Numquid non habemus potestatem manducandi et bibendi?

5. Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et cæteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas?

6. Aut ego solus, et Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi?

7. Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat?

8. Numquid secundùm hominem hæc dico? An et lex hæc non dicit?

9. Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo?

CAPUT NONUM.

Paraphrasis.

An non ego liber sum? An non ego sum Apostolus? (quid mihi deest ad Apostolatum)? Nonne Dominum nostrum Jesum Christum vidi, et ab eo missus sum? Nonne per Evangelium in Christo vos genui?

Et sanè, licèt aliis non essem Apostolus, sum tamen, et quidem indubitatus vester Apostolus: quia vos ipsi, vestraque conversio certum et authenticum estis Apostolatûs mei testimonium.

Et consequenter apologia, et defensio mea apud eos qui, de Apostolatu meo dubitantes, de eo me interrogarent.

(Cùm ergo vester sim Apostolus), numquid jus consequenter habeo cibum, potum, aliaque necessaria à vobis exigendi?

Nonne et jus habeo, quod habent alii Apostoli et cognati Domini, et quo utitur ipse Petrus; scilicet aliquam matronam Christianam nobiscum ducendi, quæ ut soror nobiscum vivens, de nobis prædicantibus curet?

Aut fortè solus ego et Barnabas, hoc jus (ex Evangelio vivendi, et piam mulierem nobiscum ducendi) non habemus?

Quis miles stipendiis à duce, cui militat, acceptis non vivat? quis vinitor de vineæ suæ fructibus non comedat? quis pastor de sui gregis lacte non pascatur?

Numquid ad probandum quod dico, humana tantùm mihi suppetunt argumenta? nonne et lex Divina hoc etiam dicit?

Scriptum est in lege, Deuter. 25. Non occludes capistro os bovis triturantis: unde sic ratiocinor: An in hac lege ferenda, Deo præcipua cura est de bobus?

10. An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt : quoniam debet in spe, qui arat, arare : et qui triturat, in spe fructûs percipiendi.

11. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?

12. Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potiùs nos? sed non usi sumus hâc potestate : sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.

13. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt : et qui altari deserviunt, cum altari participant?

14. Ità et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.

15. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc, ut ita fiant in me : bonum est enim mihi magis mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet.

16. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria : necessitas enim mihi incumbit : væ enim mihi est, si non evangelizavero.

17. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo : si autem invitus, dispensatio mihi credita est.

18. Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium præ-

An verò debemus existimare quòd propter nos præcipuè hanc legem tulerit? Ita sanè propter nos (Apostolos, aliosque Dei Ministros in arca sua triturantes), hoc scriptum est. Quandoquidem qui arat, cum spe messis participandæ, arat; et qui triturat, cum spe participandæ trituræ, triturat:

Magnumne erit, si nos, qui spiritualia vobis seminavimus, carnalia metamus?

Si alii hoc in vos jure utuntur, quantò magis nos (Apostoli, et Patres vestri, possumus uti)! sed nos hâc potestate non usi sumus: imò omnia inde emergentia incommoda perferimus, ne quod demus, hâc libertate nostrâ, impedimentum Evangelio apud vos pr movendo.

Nescitis quòd qui in templo, sacra ministeria obeuntes, operantur, de templi oblationibus comedunt; et qui altari deserviunt, suas ex oblatis victimis partes accipiunt?

Hoc idem jus Christus dedit Apostolis, et divini Verbi ministris; ut scilicet Evangelium prædicantes, vivant de Evangelio.

Licèt autem tot sint argumenta, hoc jus mihi concedentia; nullo tamen persuasus sum, ut hâc uterer potestate: et ne putetis quòd hæc ideo scribam, ut deinceps necessaria mihi suppetantur; nec usus sum, nec in futuro uti volo hoc jure: ego fame perire malim, quàm ut quis inanem et vacuam reddat gloriam meam.

Quæ est illa gloria mea? an Evangelii prædicatio? non: quia quoad rem mihi necessaria est, ob præceptum Domini: ita ut maledictionem Dei incurram, si non prædicavero. (Solùm mihi restat optio circa modum prædicandi.)

Si enim voluntarius et gratis prædico, singularem habeo mercedem et gloriam: si verò reluctans et non gratis, tantò mihi pejùs; illâ singulari gloriâ carebo: prædicandum mihi tamen est; quia verbi prædicandi dispensatio mihi commissa est et injuncta.

Quæ est ergo mea singularis gloria? si sine impe sa et gra

dicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate meâ in Evangelio.

19. Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.

20. Et factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer.

21. Iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cùm ipse non essem sub lege), ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem: iis, qui sine lege erant, tanquam sine lege essem (cùm sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi), ut lucrifacerem eos qui sine lege erant.

22. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23. Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar.

24. Nescitis quòd ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis.

25. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.

tis Evangelium prædicem; si in Evangelio prædicando non utar protestate meâ, scilicet exigendi necessaria.

Nam cùm ab omnibus essem liber, et mei juris, sponte omnium me servum feci, ut eò plures lucrifacerem.

Cum Judæis religione, seu judaizantibus, factus sum tanquam judaizans, ut judaizantes Christo lucrarer.

Iis, qui sub lege mosaica sunt, sive Judæis, sive Proselytis, legem servantibus; similem me exhibui, legem observans (licèt scirem eâ me non adstringi), ut eos lucrifacerem. Iis, qui legem mosaicam non habent et non servant, id est, Gentilibus, factus sum quasi legem non habens; (licèt coram Deo sine lege non sim, quippe qui Christi legem servo), ut Gentiles lucrarer.

Factus sum infirmis velut infirmus, ut eos lucrifacerem Christo. Uno verbo, omnibus omnia factus sum, ut omnes salvos facerem.

Hæc autem omnia feci, et facio propter Evangelium faciliùs promovendum, et ut præmii in Evangelio promissi comparticeps efficiar, scilicet cum aliis fidelibus.

(Ut autem et vos faciatis idem), cogitate quòd sicut ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt; sed non omnes bravium reportant, sed ii soli, qui cursum legitimè perficiunt: ita nos currimus quidem omnes, sed non omnes Evangelii præmium accipiunt: sic ergo vos in Evangelii stadio currite, ut apprehendatis palmam.

Cogitate et quomodo omnis, qui cursu, vel luctâ certat, abstinet ab omnibus, vires, vel velocitatem corporis impedientibus: et illi quidem, ut coronam brevì perituram accipiant; quidni et nos Christiani, à multis abstineamus, quanquam licitis, ut æternam coronam obtineamus?

26. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans:

27. Sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo; ne fortè cùm aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

Ego igitur in Evangelico stadio sicut stadiodromus rectà curro, totoque nisu tendo ad destinatam metam, ut palmam apprehendam: sicut pugil in Evangelii palestrâ pugno, non inaniter aerem verberans:

Sed certis et destinatis ictibus corpus meum, spiritûs mei adversarium, obtundo; victumque ac edomitum, ago ut servum, mihique teneo subjectum; ne fortè, cùm aliis prædicaverim, viamque salutis ostenderim; ipse salute indignus inveniar, et à Deo tanquam reprobus ejiciar.

Commentarius in Cap. 9.

℣. 1. NON *sum liber? non sum Apostolus?* Gr. inverso ordine, non sum Apostolus? non sum liber? et ita divus Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus. Syrus tamen legit sicut interpres noster.

Apostolus in hoc capite docturus exemplis suis, quod in præcedente verbis docuit; nimirum omnino cavenda esse scandala : et factis, omni carnis abstinentiâ multò difficilioribus, probaturus quod in ultimo versu dixit : *Si esca,* etc.

Sic exorditur : An non ego sum Apostolus? an non ego sum liber? quibus interrogationibus asserit se liberum esse et Apostolum.

Quòd Paulus liber esset, id est, nulli mancipatus, hoc nullus unquam negavit; ideo probatione non indiget.

Quòd verò sit Apostolus, quidam malevoli, et pseudoapostoli negârunt : hinc contra eos breviter, sed efficaciter Apostolatum suum probat, dicens : *Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi?* Act. 9. ℣. 5.

Quasi diceret : Quid mihi deest ad Apostolatum? *Nonne Dominum nostrum Jesum Christum vidi?* non mortalem quidem, sed gloriosum, et in cœlis regnantem : nonne ab eo missus sum ad evangelizandum? Vide Act. 16. ℣. 15.

Quòd si hæc non sufficiant, sed ex opere vultis Apostolatum meum dignoscere;

Nonne opus meum vos estis in Domino? nonne per prædicationem, ad fidem Domini vos converti? nonne per Evangelium in Christo vos genui.

℣. 2. *Et si aliis non sum Apostolus....* Licèt ergo aliis non essem Apostolus, sanè sum indubitatus Apostolus vester.

Nam signaculum Apostolatûs mei.... id est, vos ipsi signaculum estis Apostolatûs mei, quia Apostolatus meus in vobis sigillatus est.

Fides Christi, quam, me prædicante, recepisti, signa et prodigia quæ, in fidei confirmationem, apud vos perpetravi; Spiritûs sancti charismata, quæ ad hoc usque tempus apud vos emicant, sigilla sunt Apostolatûs mei, et mea, apud eos qui me Apostolum esse negarent, apologia et defensio.

Σφραγὶς, sigillum, demonstratio, ait divus Chrysostomus, seu certum veritatis signum. Per tria hæc, *signaculum estis*, etc. Quasi diceret: Sicut per sigillum litteris appositum constat eam esse veras, sinceras, authenticas, seu instrumentum authenticum;

Sic per signa et prodigia, quibus vestram conversionem operatus sum, et confirmavi; patet omnibus, et constat me verum esse Christi Apostolum.

Conversio ergo vestra certum et authenticum est Apostolatûs mei testimonium, et evidens argumentum.

Vos ipsi sic sigillati, quasi patentes estis meæ missionis litteræ, et consequenter mea defensio, etc.

℣. 3. *Mea defensio....* Gr. mea apologia me *inquirentibus*, id est, si qui vel dubitantes, vel negantes, vel de meo Apostolatu volentes fieri certiores, me de eo interrogent, et examinent; *vos estis mea defensio*, mea apologia; vos eis produco, quasi certum et patens Apostolatûs mei argumentum: quia, ut dixi, vos estis quasi patentes, authenticæ, et sigillo munitæ, missionis et commissionis meæ litteræ. Idem ferè dicit secundæ Cor. cap. 12. ℣. 12.

Itaque et vobismetipsis, et aliis testimonium estis authenticum et demonstratio Apostolatûs mei: indubitatus ergo sum Apostolus, et Apostolus vester.

Hoc stabilito, et efficaciter probato, illis exponit Apostolatûs sui jura, et privilegia duo.

℣. 4. *Numquid non habemus potestatem....?*

Primum jus, vitæ necessaria exigendi ab eis, quibus evangelizatur.

Quando quidem vester sum Apostolus, vosque opus meum in Domino: jus consequenter habeo à vobis cibum, potum, aliaque necessaria petendi.

NOTA MORALIS.

Hoc jus commune est omnibus Ecclesiæ ministris : sed duo notent. Primum, quòd Apostolus jus suum fundat in labore, *opus meum estis*. Secundum, quòd Apostolus indicet jus necessaria exigendi.

Labor Apostoli, jus Apostoli; seu ex labore, et opere, jus edendi.

Laboranti debetur alimentum ; hoc jus est commune omnibus in Ecclesia laborantibus : et id probant omnes, quæ sequuntur, rationes.

Sed non laborantibus, otiosis, nihil facientibus, quodnam jus?

Sed malè agentibus, destruentibus, et scandalizantibus, quod, et quale jus?

Heu! quot in Ecclesia fures domestici, et iniqui Ecclesiæ bonorum prædones!

Laboranti debentur cibus, potus, vitæ necessaria; hoc jus commune est omnibus Ecclesiæ ministris laborantibus.

Sed si, necessariis non contenti, superflua quærant; si avari congregent divitias; si vani in vanis et luxuriosis; si voluptarii in deliciis et voluptatibus Ecclesiæ bona consumant;

Quodnam illis jus faciendi, quod ex se malum est, et omni jure, etiam sæcularibus, prohibitum?

Heu! quantum, et quale væ, talibus Ecclesiæ ministris dicet Christus, qui profanis etiam dixit: *Væ vobis divitibus! væ vobis qui ridetis...!*

℣. 5. *Numquid non habemus...*

Alterum jus, seu privilegium, quo cæteri Apostoli, etiam D. Petrus utebatur; imò et quo Christus ipse usus fuerat. Luc. 8. ℣. 3.

Vester Apostolus cùm sim, jus et potestatem consequenter habeo, quod habent alii Apostoli, et fratres, seu cognati Domini, Joannes, Jacobus, Judas, et Simon, et quo ipse Apostolorum Princeps, Petrus, utitur:

Scilicet matronam aliquam Christianam nobiscum ducendi,

quæ, ut soror, nobiscum vivens, curet de nobis, suisque facultatibus necessaria nobis prædicantibus subministret. Ita sancti Patres Græci et Latini.

Equidem hoc loco novantes, contra venerandam sanctorum Patrum auctoritatem, abusi sunt; nomenque γυναῖκα, quod significat mulierem in genere, uxorem interpretati sunt; ut plebi persuaderent Apostolos et Paulum fuisse conjugatos, et eorum exemplo sacrilegis suis patrocinarentur conjugiis.

Sed Tertullianus lib. de Monog. c. 8. D. Hieronymus epist. 22. et alii, quos videre est apud Bellarminum de cœlib. sacerd. docent expressè nullos Apostolorum, præter unum Petrum, habuisse uxorem: idque ante conversionem:

Quòd verò D. Paulus semper cœlebs fuerit, constat ex ipsiusmet verbis hujus Epist. c. 7. ℣. 7 et 8.

Hæretici unum citant sanctum Clementem Alexandrinum: sed quid unus contra omnes alios, qui negant absolutè?

Præterea Clemens hæreticorum causæ non favet, sed potiùs officit: quia addit Paulum, etsi uxorem habuerit ante conversionem, non ampliùs post conversionem habuisse, ut uxorem.

Citant et Epistolam D. Ignatii ad Philadelphios: sed Baron. an. 57. probat nomen divi Pauli huic exemplari insertum esse à Græcis Clericis recentioribus. Vide Tyrinum.

Itaque per ἀδελφὴν γυναῖκα, intellige, Christianam mulierem; sicut alibi per ἄνδροι ἀδελφοί intelligitur viri fratres, non verò mariti.

℣. 6. *Aut ego solus et Barnabas...*

Quasi diceret: Quare solus Barnabas et ego, qui eumdem cum illis Apostolatum gerimus, eamdem non haberemus potestatem, idemque jus, edendi scilicet, seu vivendi ex Evangelio, et mulierem circumducendi, etc., de quo in versu superiore?

Sanè sicut nobis omnibus par est conditio; ita et omnibus jura paria, licèt eis pariter non utamur.

℣. 7. *Quis militat suis stipendiis unquam?...* Jus mulierem

Christianam circumducendi, tetigisse contentus, multis argumentis probat jus ex Evangelio vivendi.

Primò probat illud ab exemplis consuetudinis humanæ.

Sicut æquum est, ut miles stipendiis vivat, quæ à duce cui militat, accipit; sicut æquum est ut vinitor de vineæ suæ fructibus comedat; et pastor de lacte gregis pascatur: ita par et æquum est ut Præcones Evangelii ex Evangelio vivant.

OBSERVATIO MORALIS.

Paritas est æqua; sed si cum Divo Chrysostomo Pauli vera perpendamus, sic præconis jus probant, ut præterea sacerdotem duo doceant.

Primum, quòd debeat pugnare, laborare, vigilare.

Pugnare contra vitia; laborare in vinea Domini; vigilare super gregem suum.

Habeat ergo militis fortitudinem, agricolæ diligentiam, et curam pastoris.

Secundum, quòd oportet Doctorem parvo solatio contentum esse, soloque necessario cibo, ait Chrysostomus.

Non dixit Apostolus, *quis militat*, et non est dives; *sed quis militat suis stipendiis?*

Neque dixit, *quis plantat vineam*, et aurum non colligit? aut fructum integrum non vindemiat: sed *ex fructu ejus non comedit?*

Neque dixit, *quis pascit gregem*, et de agnis non exercet mercaturam? sed *ex ejus lacte non comedit?* non ex agnis, sed *ex lacte.*

Hæc attendant, qui omnia volunt exedere, et totum fructum vindemiare. D. Chrysostomus.

℣. 8. *Numquid secundùm hominem hæc dico...* id est, numquid ad probandum quod dico, humana tantùm mihi suppetunt argumenta; divina verò mihi desunt testimonia? *nonne et lex hoc* etiam *dicit?*

Probat ex lege Moysis.

℣. 9. *Scriptum est enim in lege Moysi...* Deuter. 25. *non alligabis*, capistrabis, infrænabis.

Mos erat in Palæstina, sicut et in aliis multis regionibus Orientis et Græciæ, grana segetum ungulis boum, ex aristis excutere.

Tenaciores autem aliqui ora boum infrænabant, ne de frugibus, quas terebant, ederent : et quia hoc eratcujusdam inclementiæ, et, ut ita loquar, injustitiæ; æquum est enim ut animalia laborantia comedant : hinc Deus vetuit capistrari, seu capistro occludi ora boum triturantium.

Ex hac lege ratiocinatur Apostolus ad scopum suum, dicens : *Numquid de bobus est Deo?*

Non dubitat Paulus divinæ providentiæ de omnibus omnino curam esse : hoc enim fides docet. Matth. 10. 29.

Sed petit an Deus ita boves diligat, ut propter eos legem hanc principaliter ferat; an verò præterea Deus hanc legem ferens, altius quid aspiciat, scilicet boves mysticos, Apostolos, aliosque Ministros suos in area sua triturantes?

Hoc explicat in sequenti versu.

℣. 10. *Annon propter nos utique.* Gr. omninò, id est, præcipuè. Vide paraphrasim.

Respondet sibi affirmativè, dicens : *Nam propter nos scripta sunt;* id est, ita sanè propter nos Apostolos, aliosque Dei ministros, id scriptum est principaliter.

Itaque duo sunt attendendi sensus in hac Dei lege, litteralis scilicet et mysticus.

Litteralis est de bobus; mysticus verò est de Apostolis, eorumque similibus, qui in area Domini laborant.

Litteralis quidem primus sensus est; mysticus verò primarius est, principaliter à Deo intentus.

Legem itaque ferens Deus de bobus triturantibus, ne capistrarentur, voluit significare eos, qui in sua area laborant, non debere infrænari, id est, posse ex Evangelio vivere.

Argumentatur ergo hìc Apostolus à minori ad majus; quasi diceret : Si Deus consuluit de bobus, quantò magis servis suis, hominibus laborantibus, consultum esse voluit! si bovem voluit de sua tritura vivere, quantò magis Evangelii Ministrum de Evangelio?

Hoc præterea ostendit, multum esse debere Doctorum laborem, ait Divus Chrysostomus, utpote qui bobus triturantibus, seu frumentum à palea separantibus, assimilantur.

Ostendit etiam quòd quæ de brutis scripta sunt, ea præcipuè propter hominum doctrinam scripta sunt; v. g., hìc Judæis præcepit, etiam in jumentis misericordiam exercere; ut eam in homines multò magis exercerent.

Quoniam debet in spe, qui arat, arare...

Nova videtur esse probatio, ratione scilicet in Scripturis, et in natura rei, fundatâ; quasi diceret: Quandoquidem qui arat, cum spe messis participandæ arat; et qui triturat, cum spe participandæ trituræ triturat. Junge quod sequitur,

℣. 11. *Si nos vobis spiritualia...*

Magnumne erit, si nos, qui spiritualia vobis seminavimus, carnalia metamus?

Rursùs argumentatur à minori ad majus; ab hominibus terram colentibus, et terrena curantibus, ad homines animas docentes, et cœlestia, æternaque bona procurantes.

Hìc rursus indicat multum Doctorum laborem, ait Divus Chrysostomus, arant, serunt, triturant.

℣. 12. *Si alii potestatis vestræ participes sunt...* iterum à minori ad majus.

Si alii, qui per Evangelium in Christo vos non genuerunt, patresque vestri non sunt; hoc tamen jure fruuntur in vos; quantò magis nos, Apostoli et patres vestri!

Doctores quosdam falsos denotat, qui impudenter, et cum auctoritate accipiebant ab ipsis: hinc non dixit, si alii accipiunt, etc. sed *si potestatis vestræ participes sunt*, hoc est, dominantur, et imperium exercent in vos. Theophylactus Divum Chrysostomum secutus.

Sed non usi sumus hâc potestate, etc.

Sed nos hoc jure non usi sumus: sed omnia potiùs incommoda perferimus, ne quod demus impedimentum Evangelio promovendò; id est, ne demus occasionem obloquendi, et in vulgus spargendi, non animas quæri à nobis, sed divitias; hisque rumoribus retardaretur Evangelii promotio.

Ditiores erant Corinthii quàm largiores : hinc, ne fieret eis onerosus, hocque modo noceret Evangelio ; id est, ne propterea retardaretur eorum catechesis et institutio, noluit ab eis quidquam accipere.

Hæc nos audiamus, ô dilecti! ne despiciamus eos qui offenduntur ; nec aliquam afferamus offensionem Evangelio Christi, ne nostram prodamus salutem, ait D. Chrysostomus.

Et Paulus quidem esurit, ne offensionem daret Evangelio : nos autem, ne superflua quidem nostra audemus attingere; videntes innumerabiles animas evertendas. Vide hìc Divum Chrysostomum, egregiam moralitatem in immisericordes urgentem.

℣. 13. *Nescitis quoniam qui in sacrario...* Probat exemplo ministrorum Templi Jerosolymitani; nimirùm Pontificis, Sacerdotum et Levitarum, qui in templo oblatis deservientes, vivebant ex victimis in templo oblatis, quas cum altari *participabant*, id est, partiebantur ; quia ignis absumebat partem, quæ Dei erat; Ministri altaris edebant partes, quas illis lex concedebat. Levit. 7. 6. Deuter 18. 1.

Nescitis quòd qui in sacrario. Id est, templo, *operantur,* sacra scilicet ministeria obeuntes, *quæ de sacrario sunt,* id est, de templi oblationibus edunt.

Et qui altari assistunt, sive ipsi sacrificantes, sive illorum ministri, suas ex oblatis victimis partes accipiunt.

℣. 14. *Ita et Dominus ordinavit. . .*

Quod Deus in lege veteri statuit, hoc et Christus ordinavit in nova ; jus dedit Apostolis suis et divini verbi ministris, ut Evangelium prædicando, vivant de Evangelio. Matth. 10. 10. Luc. 10. 7. tunc autem id traditione notum erat.

Nota, vivere, non thesaurizare, ait Divus Chrysostomus, ut ostendat nihil accipiendum præter vitæ necessaria.

Ordinavit autem, non præcipiendo ut accipiant, nec enim Divus Paulus accepit ; sed jus et potestatem accipiendi dando.

Hìc notat Estius quòd Religiosi mendicantes, qui gratis evangelizant, Paulinæ perfectionis sint imitatores.

℣. 15. *Ego autem nullo horum usus sum.*

In his verbis concipe quamdam omnium prædictorum recapitulationem, et ad suum scopum applicationem; quasi diceret:

Licèt, ut hactenus ostendi, tot sint argumenta, hanc mihi facultatem concedentia, *nullo* tamen *horum usus sum;* id est, nullo persuasus sum, ut hâc potestate uterer.

Hinc nec alimenta, nec quidquam aliud a vobis accepi idque, ut ℣. 12. dixi, ne darem offensionem Evangelio; id est, ne vel minima per me contingeret Evangelii retardatio.

Quia autem hæc scribit Apostolus, ut exemplo suo Corinthios doceat, idolothyta cum fratrum scandalo comedentes:

Restat hìc Apostolici facti comparatio facienda cum Corinthiorum illorum facto.

Ego Paulus egens, omniaque vitæ incommoda sustinens, à necessariis, et aliunde mihi debitis, diu et magno cum labore abstinui; ne vel paululùm retardarem Evangelii cursum:

Et vos, ne ab inutili quidem vobis idolothyto abstinetis: ne fratres vestros scandalizetis, et ne hoc cibo vestro pereat infirmus frater.

Non autem scripsi hæc ...

Ne verò suspicentur Corinthii, quòd hæc dicat Paulus, ut saltem in posterum ipsi necessaria dentur;

Hanc suspicionem refellit, dicens: Non usus sum, sed nec modò, nec in futuro uti volo.

Jus quidem meum non ignoro; jus meum vobis ostendo; sed nec eo sum usus, nec unquam uti volo.

Abraham Genes. 14. ℣. 23. nihil accipere voluit de præda bello parta, ne dicas: *Ego ditavi Abraham...*

Paulus ne alimenta quidem vult à Corinthiis pro tot et tantis laboribus accipere.

Bonum est mihi magis mori, quàm ut gloriam meam... Gr. quàm gloriationem, etc.

Ego fame perire malim, quàm ut quis *evacuet*, id est, vacuam et vanam reddat *gloriam meam;* scilicet sine sumptibus, et gratis prædicare, ut explicavit ℣. 18.

Gloriam dixit, ut gaudii excessum ostendat. Theophylactus post D. Chrysostomum.

Ne quis suspicetur, quòd mœrens et lugens non acceperit; tantùm, inquit, absum à mœrore, ut gloriæ ducam. Athanasius; idem Divus Chrysostomus, Theophylactus.

℣. 16. *Nam si evangelizavero, non est mihi gloria...*

Explicat quid, seu quæ sit illa gloria.

Num est Evangelii prædicatio? Non; quia mihi necessaria est; gravi Domini præcepto injuncta, et taliter injuncta, ut nisi obediero, *væ mihi sit*, maneat me pœna, tanquam gravis Dei præcepti transgressorum.

Itaque sensus est: Evangelii prædicatio, ob Domini præceptum, est mihi quoad rem necessaria;

Væ enim mihi est... Etenim maledictionem Dei incurro, si non prædicavero.

Recordamini Jonæ Deo resistentis; mihi quid pejus imminet, si Domini præceptum de prædicando Evangelio non impleo.

Solùm mihi restat optio circa prædicandi modum; scilicet, ut vel lubens et voluntarius, et gratis prædicem; vel ut invitus, reluctans, et quasi coactus.

℣. 17. *Si enim volens, hoc ago...* Si lubens, *volens.* Gr. ἑκὼν, voluntarius, gratis, et liberaliter prædico, *mercedem*, non qualemcumque, sed singularem et eximiam *habebo.*

Scilicet mercedem non tantùm operis præcepti, sed gloriam operis indebiti, supererogati et heroici; nimirum gratis prædicare.

Si autem invitus. Gr. ἄκων non ultroneus, non sponte meâ, non liberaliter et gratis prædicem, sed reluctans, vel quasi coactus, seu, Dei præcepto, seu metu pœnæ; mihi quidem tantò pejùs: illâ enim singulari gloriâ et mercede eximiâ carebo.

Prædicandum tamen, quia *dispensatio mihi credita est.* Gr. dispensationem creditam suscepi; id est, et mihi credita e commissa Evangelii dispensatio et creditam dispensationem, suscepi: itaque prædicandum necessariò.

Si autem sic necessitate compulsus prædico, dispensationem mihi creditam adimpleo quidem, officioque meo fungor; sed

non est quòd inde glorier, facio quod debeo, et quod facere jussus sum; servus sum inutilis.

Hinc mihi nulla singularis gloria: præcepti tantùm operis mercedem habeo.

℣. 18. *Quæ est ergo merces mea*, id est singularis gloria? *ut Evangelium prædicans sine sumptu*... id est, si idem gratis, quod gratis accepi: si Evangelium gratuitum; Gr. à sumptibus immune, sine impensa prædicem: et si in Evangelio prædicando *non utar potestate meâ*, scilicet jure necessaria exigendi.

Non abutar, id est, omninò utar. Simplicem usum appellavit, abusum, ait Theophylactus; non utar, non perutar potestate meâ, etc.

Vel non abutar; quasi diceret: Si propter Evangelii promotionem, hominumque salutem, non faciam quod licet quidem, sed quod non expedit; tunc enim libertatis est abusus.

Tangit doctiores, suâ scientiâ et potestate abutentes; quasi diceret: Et vos discite non facere quæ licent quidem, sed quæ non expediunt; id est, vestrâ non abuti libertate ac potestate, cum infirmiorum scandalo idolothyta comedentes.

Hos doctiores Corinthios Paulus hucusque suâ à necessariis ipsis abstinentiâ, docuit ab inutilibus idolothytis abstinere.

Omnia enim superiùs dicta efficaciter dicunt: Ego Paulus, Apostolus vester, abstinui non à licitis tantùm, sed et à necessariis; idque diu, et magno cum labore, omnia vitæ incommoda sustinui, ne cujusquam vestrûm instructionem et conversionem retardarem.

Hujus rei vos testes estis, ô Corinthii! apud quos esuriens et manibus meis laborans vixi.

Hinc ergo discite saltem à rebus vobis inutilibus abstinere, ne scandalum infirmioribus præbeatis.

Sed hoc non contenti, discite altero exemplo non tantùm scandala non dare, sed et omni modo proximorum salutem promovere.

℣. 19. *Nam liber cùm essem.* Gr. liber existens, id est, liber cùm sim, aut cùm essem.

Hic versus refertur ad primum hujus capitis versum, ubi dixit, *non sum liber?* et sensus est:

Cùm mei juris essem, ab omnium hominum servitute liber; nulli mortalium, sive Judæo, sive Græco obnoxius, aut mancipatus;

Sponte meâ omnium hominum me servum feci; omnibus, et Judæis et Gentilibus memetipsum subjeci, quasi mancipium, ut eò plures Christo lucrifacerem, faceremque salvos.

Ecce factum, seu charitatis exemplum, priori facto longè majus est difficilius.

Non solùm à vobis nihil accepi; non solùm hoc meo jure apud vos non sum usus, ne vestræ instructioni in fide remoram ponerem; sed omnium hominum salutis amore et zelo pressus, omnium me servum dedi. Non uni tantùm homini servivi, sed universo orbi; non unâ tantùm servitute, sed omnimodâ. Ita ferè sanctus Chrysostomus.

℣. 20. *Et factus sum Judæis tanquam Judæus...* Varios assignat servitutis suæ modos.

Cum Judæis religione, seu Judaizantibus, factus sum tanquam judaizans, seu religione Judæus, ut eos Christo lucrarer, et salvos facerem. Exempla vide Act. 21. ℣. 24. 25. 26; ubi rasus est, purificatus, et quæ ad purificationem obtulit.

℣. 21. *Iis qui sub lege sunt...*

Explicat et extendit priora verba, Proselytos addens, genere Judæis; *iis qui sunt sub lege* Mosaica, sive Judæis, sive proselytis, id est, omnibus legem Mosaicam servantibus, similem me exhibui, legem servavi, quamvis probè scirem eâ me non adstringi.

Legalia servabat, ubi prodesse et expedire judicabat. Exemplum vide Act. 16. 13. ubi circumcidit Timotheum, ut everteret circumcisionem, ait Divus Chrysostomus.

Iis qui sine lege sunt... Gr. exlegibus, ut exlex; id est, iis qui legem Mosaicam non habent, nec servant; id est, omnibus aliis, extrà Judæos et Proselytos, factus sum quasi legem non habens; iis me assimilavi, legem Mosaicam non servavi.

Cùm sine lege non essem. Gr. non existens exlex Deo, sed inlex Christo. Hoc addit, ne quis malè interpretetur quod dixit *ut exlex*, *τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος*, quasi reverà pro libitu vixerit, seu ut impius. Licèt coram Deo sine lege non sim, quippe qui Christi legem servo; *ut exleges*, id est, Gentiles *lucrifacerem.*

℣. 22. *Factus sum infirmus infirmis...* ipsis scilicet in animo compatiens, eorum scandala vitans, ac propterea legales quasdam observantias exercens, ab idolothytis abstinens, etc.

Omnibus omnia factus sum... Uno verbo omnibus me attemperavi; in omnes me formas verti, quantùm permittit Deus, et exigit salus proximi, omnibus me similem exhibens, ut omnes salvos facerem.

Gr. ut omninò aliquos servem, quod Divus Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus vertunt, ut paucos saltem aliquos facerem salvos; miranturque D. Pauli zelum, qui vel unius gratiâ, omnem laborem suscepit. Ita disertè Theodoretus.

Sed, ut bene notat Estius, juxta nostram lectionem, quam etiam sequitur Syrus, *ut omnes servem*, non minor est Apostoli charitas, qui omnibus omnia factus sit, omnium studens saluti; id est, circa singulos quosque, excluso nemine, hoc agens, ut salvi fiant.

OBSERVATIO MORALIS.

Hic cum Divo Chrysostomo mirare Apostoli nostri demissionem et accommodationem; qui tantus in se cùm esset, omnibus omnia factus est, etiam exlegibus et infirmis.

Cum eodem Chrysostomo mirare hujus Apostolicæ demissionis effectum. Paulus, inquit, solus descendit: ascendit autem cum universo orbe terrarum (quem scilicet suâ charitate lucratus est).

Imitare Pauli demissionem, quisquis sis, hoc quoque fac, ait Chrysostomus: nec te existimes dejici et decidere, cùm

sis summus, si propter fratrem sustinueris aliquid humile et abjectum: si sic descendas, ascendes cum multo lucro.

Ut imiteris, disce ex Divo Chrysostomo quomodo descenderit Apostolus, seu omnibus omnia factus sit.

Non simulans, simulator enim quærit exitium; simulat ut accipiat, non ut det: Paulus verò non sic, sed tanquam medicus, tanquam magister, tanquam pater.

Ille quidem tanquam ægroto; hic verò tanquam discipulo; alter verò tanquam filio se demittit, ad correctionem, non ad damnum; ita etiam hìc quoque D. Chrysostomus.

Ardens sanctorum charitas pro sua et aliorum salute facit, quod cupiditas et passio vehemens peccatorum facit pro sua et aliorum perditione: charitate sancti fiunt omnibus omnia; cupiditate mali simulant omnia: illi ut salvent; hi ut perdant: sancti Christum imitantur; peccatores diabolum.

℣. 23. *Omnia autem facio... Hœc autem omnia* feci, *et facio propter Evangelium* faciliùs, celeriùs et latiùs promovendum; seu propter faciliorem, expeditiorem et diffusiorem fidei propagationem. Hæc ratio convenit cum allata ℣. 12. *ne quod offendiculum.*

Ut particeps. Gr. comparticeps *ejus efficiar;* id est, et ut Evangelio longiùs et abundantiùs à me disseminato ac propagato, fructum ejus cum aliis fidelibus in æternitate percipiam, seu fiam cum aliis fidelibus consocius et comparticeps præmii, quod nobis Evangelium promittit.

Attende humilitatem; qui primas meruit in bonorum communicatione, se simpliciter fidelibus conjungit, ait Theophylactus post Chrysostomum.

Eximia hæc D. Pauli charitas, cujus et testes fuerant Corinthii, ad imitationem ipsos efficaciter incitat, scilicet ut et ipsi proximorum saluti, omni modo serviant; sicque laborantes, contendant præmium fidelibus ab Evangelio promissum obtinere.

Hoc quippe suæ charitatis exemplo quasi dicit: Hinc et vos discite proximi salutem amare; eam non modò vestris

scandalis non retardare, sed et omni modo, pro vestris viribus promovere.

Sed ut pressiùs adhuc urgeat, suæ charitatis exemplo jungit appositam et valde congruentem similitudinem.

℣. 24. *Nescitis quòd ii qui in stadio...* Dixi quòd hæc ideo feci et facio, ut particeps sim præmii, quod promittit Evangelium.

Dico et tacitè quòd vos similiter agere debetis: nec sine causa utrumque dico.

Hujus enim vitæ cursus stadium est, in quo currimus omnes, et ad præmium in Evangelio promissum contendimus. Scitis autem *quòd qui in stadio currunt, omnes quidem currunt*, sed non omnes bravium accipiunt, sed ii soli qui cursum ritè et legitimè perficiunt: sic et omnes Christiani currunt quidem; at non omnes præmium Evangelii reportant, sed ii tantùm qui bene et legitimè juxta Evangelium currunt usque in finem.

Sic currite, ut comprehendatis. Sic ergo currite, sic vivite, ita vitæ vestræ cursum dirigite (scandala vitantes, proximo ex charitate servientes, de hoc enim semper est quæstio), ut æternum vitæ præmium reportetis.

Vel sic currite, ut in cursu primi sitis, et egregium assequamini præmium.

Agitur enim de præmio eximio, de quo ℣. 18.

Stadium, locus in quo currendum: hinc cursores stadiodromi.

Bravium, seu brabæum, præmium victoribus destinatum.

Palmam unus accipit apud stadiodromos: apud nos, omnes illi qui legitimè currunt. Comparatio itaque fit in eo, quòd non omnes accipiunt, non in eo quòd unus.

℣. 25. *Omnis autem qui in agone...* Gr. omnis agonizans, per omnia temperans est.

Alludit ad agones Olympicos, aliaque Græcorum certamina, et maximè Isthmia, quæ celebrabantur Corinthi.

De his vide Cornelium, Tyrinum.

Docet itaque modum quo possint bravium apprehendere:

omnis qui in cursu, aut pugilatu certat, per omnia temperans est; *abstinet ab omnibus*, quæ vires aut velocitatem corporis possent minuere, eumque in agòne impedire.

Servabant temperatissimam victûs rationem, abstinentes à superfluis, et delicatioribus cibis, contenti certo quodam ac demenso, seu necessario victu. Vide Cornelium à Lapide.

Abstinuit venere et vino, ait Horatius citatus à Grotio.

Et illi quidem, ut coronam corruptibilem... momentaneam ac brevì perituram, ex oleastro, aut picea, aut lauro.

Nos autem incorruptam... Quidni et nos Christiani, ut immarcescibilem et æternam coronam habeamus, abstinebimus à multis, quanquam licitis, vimque nobis faciemus, ut aliqua, quamvis difficilia, operemur ad nostram, et aliorum salutem.

Multùm dispar donum est, ait Ambrosius: ac per hoc vult diligentiores nos esse debere, quibus non terrenis et marcescibilibus floribus, sed æternis conserta gemmis, in modum regalis diadematis, spiritualis corona servatur. Ambrosius.

Modus itaque quo possimus hanc apprehendere coronam, est si abstineamus, si vim nobis faciamus, si ex charitate proximorum saluti studeamus; eòque libentiùs, quò gloriosior nobis corona proponitur.

℣. 26. *Ego igitur sic curro*... Rursus se in exemplum proponit, et exemplo suo modum currendi docet et pugnandi.

Stadiodromus, seu cursu certans in stadio, qui vult bravium reportare non divertit in cursu, quasi qui nullum scopum habet, sed rectà currit ad metam destinatam, ut ubi coronam ex edito appensam, et certantibus propositam, currendò manibus apprehendat.

Ego igitur more stadiodromorum *sic curro* in Evangelico ministerio, *non in incertum*, huc et illuc, in quamlibet partem, sed rectà, celeriter, totoque nisu tendens ad scopum, ut coronam expositam apprehendam.

Sic pugno, non quasi aerem verberans. Gr. πυκτεύω, pugnis ago, pugillum more decerto.

Pyctes, seu pugil, aerem sæpe verberat inani ictu, et incasso conatu, quem vitat adversarius.

Non sic ego pugno in Evangelii palæstra, non inaniter aerem verbero; non temerè, inconsideratè pugno, sed certis et destinatis ictibus hostem meum ferio. Ecquis ille? *corpus meum.*

℣. 27. *Sed castigo corpus meum.* Gr. obtundo, lividum facio. *Sed corpus meum*, spiritûs adversarium, *castigo*, obtundo, ictibus lividum facio, id est, multis incommodis afficio, labore manuum, fame, siti, etc.

Et in servitutem redigo, ut servum ago, ac mihi subjectum teneo.

Pugil victor adversarium victum trahebat, ut servum; ita Paulus de suo corpore victo et edomito triumphabat.

Corpus esse castigandum, multis sanctorum Patrum exemplis et auctoritatibus probat Cornelius à Lapide.

Idem notat solos sanctos austerioris vitæ miraculis claruisse.

Ne fortè cùm aliis prædicaverim, viamque salutis ostenderim, ipse salute indignus inveniar, et à Deo tanquam reprobus ejiciar.

℣. 28. Dixit: *Ut particeps efficiar Evangelii*... hìc per oppositionem, ne salute indignus efficiar.

Cohærent omnia.

Paulus metuit damnari: Calvinus credit fide se salvandum.

Hoc exemplo suo, hisque similitudinibus, Corinthios, etiam in idolio epulatores perstringit, simul et eos ad suî imitationem excitat.

Sic curro, rectà, celeriter, toto nisu; utque velociùs curram, ab omnibus etiam sæpe necessariis abstineo: sic et vos mecum currite rectà, diligenter, perseveranter; sic et mecum abstinete, non ab epulis et deliciis tantùm, sed et in ipso necessario victu temperantes estote.

Sic pugno, sic adversarium meum corpus certis ictibus obtundo, sicque variis laboribus et incommodis victum et edomitum in servitutem redigo;

Ita et vos mecum decertate, ita et corpus vestrum obtendite, ita et deliciis privatum, laboribus fractum, agite ut servum, et tenete subjectum.

Timeo *ne reprobus efficiar*. Et vos timete ; recordamini Israelitarum, quanta bona à Deo sunt adepti ; quanta deinde mala perpessi, et quot ex illis rejecti !

Hæc figura sunt malorum vobis imminentium, nisi Deo fideliores fueritis. Vide caput sequens.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 9. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

ALIQUA hìc ad Dei et Ecclesiæ ministros speciatim attinent ; aliqua ad omnes in genere Christianos : itaque,

PRIMÒ.

Omnis Dei et Ecclesiæ minister attendat ad ℣. 4. 7. 10. 11. 12. 14. hincque ab Apostolo tria discat, munus suum, jus suum, judicium suum.

Munus, scilicet laborare, pugnare, vigilare, ℣. 4. arare, serere, triturare, ℣. 11.

Jus, vivere, ℣. 14. vitæ necessaria recipere, ℣. 4.

Judicium et condemnationem suam, si otiosus, et iners, nec laboret, nec pugnet, nec vigilet : vel si nec aret, nec serat, nec trituret.

Si necessariis non contentus, quærat superflua ; si avarus, congreget divitias ; si vanus et voluptuosus, in vanis et deliciis Ecclesiastica bona consumat. Vide dicta ad ℣. 4. 7, etc.

Idem Dei et Ecclesiæ minister attendat ad ℣. 15. 16. 17. 18. hincque ab exemplo D. Pauli discat summam statûs sui perfectionem, scilicet gratis ministrare, nihilque ab hominibus accipere, ut Deus sit illius tota merces magna nimis.

Attendat ad ℣. 19. 20. 21. 22., ut ibi ab exemplo D. Pauli discat alteram sui statûs perfectionem, scilicet ex charitate omnibus omnia fieri : sit medicus, magister, pater. Vide dicta ad ℣. 22.

SECUNDO.

Omnis et quilibet Christianus assumat velut sibi dicta à versu 24. usque ad finem capitis, hincque discat,

Primò, quòd vita Christiana sit stadium et palæstra.

Secundò, quòd unusquisque Christianus stadiodromus sit et pugil : hinc in baptismo unctus fuit oleo.

Tertiò, quòd in hoc stadio et agone, antagonista noster sit caro, mundus, et dæmon : ita tamen, ut primâ subactâ, subigantur et alii.

Quartò, quòd bravium sit æterna gloria.

Quintò, quòd coliphium, seu panis athleticus, sit victus sobrius et jejunium, abstinentia à deliciis.

Sextò, quòd pugna sit virtutis exercitium, quod non peragitur sine conflictu interno et externo ; seu sine cordis mortificatione, et corporis castigatione.

Nobis omnibus itaque pugnandum, nobis currendum.

Ad exemplum D. Pauli sic curramus rectè, promptè, perseveranter, ut palmam tandem apprehendamus. Vide dicta ad ℣. 26. 27.

In hoc cursu sistere, regredi est et deficere, ait D. Bernardus, epist. 254.

Ad exemplum Divi Pauli sic pugnemus, sic obtundamus corpus nostrum; sic subigamus inediâ, vigiliis, ut victores aliquando coronari mereamur.

Victo corpore, facilè de mundo, et dæmone triumphabimus.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI.

CAPUT nonum Paulus absolvit, tremens ne reprobus efficiatur; hocque suo tremore, nos idem secum timere docuit.

In primis autem hujus capitis versibus, suum et nostrum timorem confirmat, exemplo veterum Hebræorum verè tremendo: licèt enim iisdem omnes à Deo beneficiis, etiam stupendis et inauditis, præventi fuerint; plerique tamen, ob ingratitudinem suam, morte puniti sunt in deserto: ita ut è sexcentis millibus, duo tantùm homines terram promissam ingressi fuerint.

Hæc, ait Paulus, ℣. 6. figura nostrî sunt. Populus ille nostrî figura; beneficia viatoribus illis omnibus collata, gratiarum nobis omnibus in hac peregrinatione collatarum figura; ingratorum illorum punitio, malorum nobis impendentium rudis delineatio, si sicut illi fuerimus malorum concupiscentes, idololatræ, fornicarii, tentatores Christi, murmuratores.

Hæc rursus, ait ℣. 11, sunt malorum nobis contingendorum prænuntia, et nobis erudiendis conscripta; ut nos Christiani, qui in ultima mundi ætate vivimus, alieno sapiamus exemplo.

Itaque ℣. 12. ait: Qui putat se stare, caveat ne cadat; sicut steterunt illi, et ceciderunt.

Ne nimio tamen timore dejiciantur Corinthii, ℣. 13. precatur ut non gravis eos invadat tentatio; eorumque animos spe in Deum erigit.

℣. 14. Terrore, ob superiùs dicta, Corinthiis incusso, utitur ad eos avertendos ab idolothytis, quæ hìc idololatriam apertè nominat, quia scilicet participationes sunt sacrificiorum dæmoniis oblatorum.

℣. 16. Sicut calix benedictus, seu Eucharisticus, communicatio est sanguinis Christi; et panis consecratus, communicatio corporis Domini: ita libamen, et idolothyta sunt participationes cum dæmoniis.

℣. 18. Sicut Israelitæ de victimis edentes, oblati sacrificii sunt participes; ita vos, ô Corinthii! idolothyta comedentes, sacrilegi sacrificii participes estis.

℣. 20. etc. Nolo autem vos Christianos fieri dæmonum socios. Non potest quis altaris Christi, et altaris dæmonum esse particeps. Hoc est Dominum irritare, et quasi ad zelotypiam provocare.

Ubi suam Paulus de idolothytis mentem hic integrè aperuit, et quasdam objectiones resolvit.

Tandem hanc de idolothytis quæstionem, ab octavo capite agitatam, ita componit, ut doctis aliquid concedat, et infirmorum saluti consulat.

℣. 25. Permittit, ut indifferenter emant et comedant ex omni quod in macello venale prostat, nullâ priùs interrogatione factâ, immolatumne sit, an non.

℣. 27. Permittit, ut apud ethnicos invitati, sine scrupulo comedant ex oppositis.

℣. 28. Quòd si quis dixerit: Hoc fuit immolatum, vetat ex eo ne comedant; ne libertate suâ malè utentes, quempiam scandalizent, dentque ei blasphemandi occasionem.

Hortatur denique, ut in omnibus honorem Dei quærant, et salutem proximi; et ab eis nulla oriatur causa scandali, sive infidelibus, sive fidelibus.

CAPUT DECIMUM.

Textus.

1. Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt;

2. Et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari:

3. Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt.

4. Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt: (bibebant autem de spiritali, consequente eos petrâ, petra autem erat Christus.)

5. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto.

6. Hæc autem in figura facta sunt nostrî, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt.

7. Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere.

CAPUT DECIMUM.

Paraphrasis.

Quidni reprobari timeam? quidni et vos idem mecum timeatis? memores estote eorum, quæ patribus nostris acciderunt: omnes illi post egressum ex Ægypto, sub columna nubis fuerunt, et omnes mare Rubrum mirabiliter transierunt;

Et omnes, Moyse duce et administro, quodammodo baptizati sunt in hac nube, et mari, nostri baptismatis figurâ.

Et omnes idem manna cœlitus datum comederunt.

Et omnes aquam divinitus datam biberunt: (bibebant autem de aqua, quam è saxo Moyses elicuit ictu virgæ, cujus aquæ rivuli castra eorum aliquandiu secuti sunt in deserto; hæc autem rupes figurabat Christum, è cujus latere percusso, fluxit aqua ad refectionem Ecclesiæ.) ;

Beneficia ergo omnibus illis communia quidem fuerunt verumtamen quamplurimos eorum Deus gratos non habuit, sed ob scelera mortè punivit in deserto, ita ut duo tantùm terram promissam fuerint ingressi.

Hæc autem omnia nostrî figura sunt; sicut beneficia illis omnibus collata, gratiarum nobis omnibus collatarum sunt figura; sic et illorum temporalis punitio, æternæ Christianorum punitionis figura. Si necessariis non contenti, per gulam peccemus sicut et illi.

Si efficiamini idololatræ, sicut quidam ex ipsis, qui Moyse absente, vitulum aureum conflaverunt, adoraverunt, hostiisque oblatis, sederunt ad comedendum immolatas carnes: deinde surrexerunt ad saltandum et ludendum circa vitulum.

8. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt unâ die viginti tria millia.

9. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, et à serpentibus perierunt.

10. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore.

11. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: Scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.

12. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.

13. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.

14. Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura:

15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.

16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

Si fornicarii fuerimus, sicut quidam ex illis cum filiabus Moab fornicati sunt, ob quod unâ die viginti tria millia occisi sunt.

Si Christum tentemus, de ejus promissis diffidentes; sicut et quidam eorum Christum ut Deum, eorumque ducem, toties exacerbârunt; ob quod ab ignitis serpentibus interfecti sunt.

Si mussitaveritis, et factiones suscitaveritis, sicut illi Moysi obmurmuraverunt, initâ conspiratione, ob quam ab Angelo exterminati sunt Core, Dathan et alii, etc.

Mementote, inquam, quòd hæc quæ Judæis acciderunt, sunt nobis contingendorum prænuntia,

Et quòd nobis erudiendis et corrigendis conscripta, ut nos Christiani, qui in ultima mundi ætate vivimus, alieno sapiamus exemplo.

Itaque nemo nostrûm sibi fidat, sed qui stat, timeat ne cadat: sicut steterunt illi, et tamen ceciderunt.

Opto, Deumque precor, ut tentatio vos non invadat, nisi levis, et superatu facilis; ne, si gravior, vos superet, et cadatis.

Confidite tamen, Deus, qui suis fidelis est, non patietur vos tentari suprà vires vestras, sed vos roborando, faciet ut tentatio felicem habeat exitum; ita ut possitis sustinere, imò et vincere.

Quapropter, hoc ut ita sit, ô charissimi mei! fugite, et procul estote ab omni idolorum cultu, et ab idolothytis, quæ quædam sunt idololatria.

Cùm viris prudentibus et sapientibus mihi res est: itaque vos ipsi judicate an verum sit quod dico; scilicet comestionem idolothytorum esse idololatriam.

Nonne calicem benedictum et consecratum bibentes, communicamus Domino, et ejus unimur sanguini? Nonne panem, quem consecramus, et consecratum frangimus, populo distribuendum, comedentes, communicamus, et unum fimus cum corpore Domini?

17. Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.

18. Videte Israel secundùm carnem : nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19. Quid ergo? dico quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quòd idolum sit aliquid?

20. Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum : Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum :

21. Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum.

22. An æmulamur Dominum? numquid fortiores illo sumus?

23. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

24. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

25. Omne quod in macello vænit, manducate, nihil interrogantes, propter conscientiam.

26. Domini est terra et plenitudo ejus.

Ita sanè, et ita realiter, ut nos omnes unus panis, unum Christi corpus simus, quia ex uno pane comedimus, qui est corpus Christi.

Idem ergo intelligite de bibentibus libamen, et de comedentibus idolothyta; communicant cum dæmoniis quibus oblata sunt.

Hoc ipsum videte ex Judaica religione. Nonne omnes apud Judæos, qui de victimis comedunt, oblati sacrificii sunt participes? ita ergo idolothyta comedentes, sacrilegi dæmonum sacrificii sunt participes.

An, propterea, dico idolum, aut idolothytum aliquid esse? minimè.

Sed dico, quòd illud ipsum quod Gentiles immolant, dæmoniis immolant, et non Deo: et ideo qui idolothyta comedunt, communicant cum dæmoniis: Nolo autem vos Christianos fieri dæmonum socios, per comestionem carnium illis oblatarum: Non potestis calicem Domino consecratum bibere, et vinum dæmoniis libatum.

Non potestis altaris Domini, et altaris dæmoniorum esse participes.

An Dominum volumus ad zelotypiam provocare? Num illo fortiores sumus? Sed ais: Numquid hoc in se licitum est? esto liceat in se idolothytum comedere; sed non expediunt omnia quæ licent:

Non expediunt, inquam, quia non ædificant; imò destruit et ad ruinam impellit hæc comestio in idolio, vel coram infirmo.

Charitas autem dictat ut non nostra quæramus, cum alterius scandalo aut incommodo.

Hanc tandem concludo quæstionem, meamque vobis aperio mentem. Primò ex omni quod in macello venale prostat, emite et comedite promiscuè, nihil interrogantes immolatum sit an non. Idque propter conscientiam; quâ scitis idolum nihil esse, et idolothytum nihil impurum habere;

Quia terra et omnia Domini sunt, et ideo bona.

27. Si quis vocat vos infidelium, et vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28. Si quis autem dixerit : Hoc immolatum est idolis : nolite manducare, propter illum qui indicavit, et propter conscientiam :

29. Conscientiam autem dico, non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?

30. Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quòd gratias ago?

31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis : omnia in gloriam Dei facite.

32. Sine offensione estote Judæis, et Gentibus, et Ecclesiæ Dei,

33. Sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

Secundò, si quis Ethnicus vos invitat ad comedendum, et vultis ire, de omnibus appositis sine scrupulo comedite, non inquirentes, sitne immolatum, necne; quia scitis nihil hinc impuritatis oriri.

Tertiò, si quis autem è convivis dicat, hoc fuit immolatum; ex eo ne comedatis, propter monitoris infirmam, et minùs instructam conscientiam.

Conscientiam dico, non tuam, quæ firma est, sed illius monitoris, quæ sentit hoc tibi non licere: Cur autem faciam id quod mihi quidem liberum est, et licitum in se; sed ob quod alius in conscientia sua me damnat?

Quòd si per Dei beneficium cibis utor, cur occasionem dabo, me quasi idolis devotum calumniandi, pro re de qua Deo, et non dæmoniis, gratias ago?

Sive ergo edatis, sive bibatis, sive quid aliud faciatis; omnia ad Dei gloriam referatis.

Nulla autem à vobis oriatur offensionis causa, sive Judæis, sive Gentilibus, sive Christianis fratribus.

Sicut et ego omnibus placere studeo, non quærens utilitatem meam, sed quod aliorum saluti maximè conducit.

Commentarius in Cap. 10.

℣. 1. NOLO *enim vos ignorare...*

Ut sequentium cohærentiam cum præcedentibus clariùs intuearis, recordare quòd capite præcedenti, ℣. 23. dixit: *Omnia autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar.*

Hocque dicens, Corinthios docuit æternam salutem suam omni modo stabilire.

℣. 24. Dixit: *Omnes quidem currunt, sed unus...* hâcque stadiodromorum similitudine, docuit ad salutem non sufficere, quòd Ecclesiæ stadium per fidem ingressi fuerint; sed totis viribus eis annitendum esse, ut præmium fidelibus promissum assequantur.

℣. 26. Addidit: *Ego igitur sic curro, et sic pugno...* hocque exemplo suo docuit alacriter currendum, fortiter pugnandum, ut bravium reportetur.

Denique ℣. 27. dixit: *Castigo... ne fortè et ipse reprobus efficiar;* hocque suo tremore docuit omnes Corinthios tremere, ne et ipsi reprobi fiant.

Hæc autem omnia, scilicet quòd æterna salus cum omni sollicitudine sit facienda; quòd nobis non sufficiat fidem recepisse, et in Ecclesiæ stadium ingressos esse: sed nobis currendum, nobis pugnandum; quòd de Dei donis acceptis, non sit nobis blandiendum, quinimò, ob illa nobis timendum, nisi vita gratiis correspondeat;

Hæc, inquam, omnia confirmat terribili veterum Hebræorum exemplo, qui licèt tot et tantis à Deo præventi beneficiis, licèt in nube et mari omnes baptizati, pane cœlesti nutriti, potu miraculoso recreati et refocillati, non omnes tamen, sed è sexcentis millibus duo tantùm terram promissam sunt ingressi.

Quod sanè apertissimè respondet allatæ similitudini: *Omnes*

quidem currunt, sed unus... et quod fideles prorsus omnes docet cum cura, cum omni sollicitudine et tremore salutem suam operari.

Nunc ad textum.

Nolo enim. Gr. autem. Ambrosius legit *enim,* cui consentiunt antiqua exemplaria, ait Erasmus; sicque meliùs hæc cohærent cum superioribus, quorum ratio datur.

Quasi diceret, dixi : *Ne fortè et ipse reprobus efficiar:* Quidni hoc timeam? quidni et vos idem mecum timeatis?

An propter gratias mihi et vobis à Deo datas, nobis blandiemur? quinimò, ob illas nobis maximè timendum.

Nolo enim vos ignorare... etenim recordari vos velim, memores estote, *quoniam*, id est, quòd *patres nostri,* id est, Hebræi, Judaicæ gentis, è qua sum, progenitores : et Christianæ Religionis, quam profitemur omnes, prodromi et antecessores.

Omnes sub nube fuerunt.

Primò recenset beneficia, et quidem insignia, illis omnibus à Deo mirabiliter collata.

Post miraculosum illorum ex Ægypto egressum, *omnes* illi *sub nube,* id est, sub columna *fuerunt*, in qua, ut dicitur Exod. 13. 21. *Dominus præcedebat eos ad ostendendam viam,* et quâ, ut dicitur Num. 9. ℣. 15. 16., etc., *eos operiebat,* ubi quiescebant; nubes expandebat se super castra, ut eos ab æstu solis protegeret.

Et omnes mare Rubrum miraculosè *transierunt.*

℣. 2. *Et omnes in Moyse.* Gr. in Moysen *baptizati sunt.* Hâc utitur voce, ut nostri baptismatis, et aliorum Christianæ religionis Sacramentorum, umbram et figuram clariùs exprimat.

Omnes in Moyse, id est, Moyse duce et administro, seu per Moysen, gentis Hebraicæ ducem, et divinæ voluntatis inter eos ministrum et interpretem.

Quodam modo *baptizati sunt,* scilicet typicè in hac nube et mari, nostri baptismatis figura, quatenus hæc nubes eorum capitibus impendens, erat figura aquæ eorum capitibus infundendæ; mare totum Judæorum corpus circumdans, figurabat

baptizandi immersionem in regenerationis lavacro. Ægyptii in hoc eodem mari submersi, figurabant peccata nostra, in hoc regenerationis lavacro submergenda.

Omnes igitur Judæi, Moysi, Dei ministro credentes; et illo præeunte, sub nube, et intra mare progredientes, quasi baptizati sunt.

Credibile est, ait Estius, quòd aliquibus maris guttis, et aliquo nubis rore fuerint aspersi, quo Baptismi sacramentum evidentiùs significaretur.

℣. 3. *Omnes eamdem escam spiritalem*, id est, manna. Dicitur esca spiritalis; tum quia angelorum manibus præparata; tum quia varios et miros gustus habens; tum et maximè, quia typus et figura Christi, panis vivi, qui de cœlo descendit; et sacratissimæ Eucharistiæ, panis cœlestis, mirabiles gustus hìc dantis, et in cœlo vitam æternam conferentis.

Porro eamdem, intellige, inter se; seu bonos, seu malos; tam qui perierunt, quàm qui servati sunt; ut patet, tum ex eo quòd de solis Hebræis hactenus actum est; tum ex sequentibus: *Sed non in pluribus eorum...* licèt omnes eamdem escam comederint, etc., non tamen omnes Deo placuerunt. Quod de Hebræis.

℣. 4. *Et omnes eumdem potum spiritalem*. Id est, aquam de petra percussa fluentem; quæ dicitur spiritalis, quia miraculo producta, et quia typus et figura sanguinis et aquæ, quæ de percusso Christi latere fluxerunt.

Hanc aquam divinitus datam biberunt omnes Judæi, et qui perierunt in deserto, et qui servati sunt, Josue et Caleb.

Bibebant autem de spiritali petra. Gr. enim rupes, seu petra Horeb, à Moyse percussa, dicitur spiritalis; quia non vi naturæ, sed divinâ virtute fundebat aquam; et quia typus et figura erat Christi in cruce lanceâ percutiendi.

Itaque spirituale hìc idem est ac mysticum, seu mysticum habens sensum.

Consequente eos. Syr. quæ cum ipsis veniebat. Hæc rupes Judæos secuta est effectu, seu per rivos aquarum, è rupe continuè manantium, quæ castra Hebræorum aliquandiu se-

cutæ sunt in deserto, juxta quod in psalm. 77. 16. dicitur: *Deduxit tanquam flumina aquas;* et psalm. 104. *Dirupit petram, et fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina.*

Petra autem erat Christus, id est, figurabat Christum, è cujus percusso latere fluxit aqua, ad refectionem et potationem Ecclesiæ Christianæ.

OBSERVATIO MORALIS.

Hucusque divinæ in Judæos misericordiæ beneficia retulit, et quidem omnibus omnino communia; omnes prorsus boni, mali, baptizati, mannâ pasti, potu miraculoso refocillati sunt.

In his modò, juxta Divi Pauli mentem, intuere gratiarum omnibus Christianis collatarum umbram et figuram.

Paucis Theodoretus. Illa, inquit, nostrorum typus erant: mare enim imitabatur lavacrum; nubes autem gratiam Spiritûs; Moyses verò sacerdotem; virga crucem; Israel transmittens, eos qui baptizantur; persequentes verò Ægyptii, figuram dæmonum implebant; ipse autem Pharao, figura erat diaboli.

Itaque transitus per mare Rubrum, in quo Pharao et Ægyptii submersi fuerunt, figura fuit nostri baptismatis in sanguine Christi; in quo omnia peccata nostra submersa fuêre, et nos à diaboli servitute liberati, translati sumus in regnum Christi.

Nubes sub qua fuerunt Hebræi, et quæ ipsos præcedebat, ut monstraret viam, fuit figura divinæ gratiæ, per Baptismum nobis collatæ, ut nos in hujus mundi deserto ducat ad terram promissam.

Nubes illa, seu potiùs columna, per noctem ignis erat, suâ luce tenebras dissipans, suo calore frigus et humorem expellens; per diem erat nubes refrigerans; diu, noctuque erat columna, juxta Exod. 13. 21 et 22. *Nunquam defuit columna nubis per diem, et columna ignis per noctem coram populo.*

Sic gratia, quasi divinus ignis illuminat et calefacit; quasi nubes refrigerat; quasi columna sustentat et roborat.

Suâ luce ignis ille divinus mentis nostræ tenebras illuminat; suo calore cordis nostri teporem et frigus accendit.

Nubes illa cœlestis ardorem et æstum concupiscentiæ refrigerat.

Hæc divina columna lassos sustentat, debiles et infirmos roborat.

Nunquam deest nobis ignis, nubes, columna.

Manna, sacratissimæ Eucharistiæ, animam variis gustibus recreantis, et in æternum vivificantis, figura fuit. Quatuordecim analogias inter utramque refert Cornelius à Lapide.

Petra Horeb figura Christi, lapidis angularis, et Ecclesiæ fundamenti.

Percussio petræ, figura percussionis lateralis.

Aqua saliens è petra, figura aquæ è Christi latere fluentis.

Petra Horeb, per aquarum rivos ex se manantes, secuta est Judæos in deserto, tanquam itineris comes.

Christus per sacramenta sanguinis et aquæ, tanquam gratiæ rivulos à corde suo manantes, et per Spiritum suum, nobiscum est usque ad consummationem sæculi: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, etc.*

Adsunt ergo divinæ misericordiæ beneficia, nobis omnibus collata, sicut et illorum figuræ omnino Judæis erant communes.

Omnes Baptizati sumus in Christi sanguine; omnes divinam gratiam recepimus in Baptismo; omnes panem vitæ comedimus in Eucharistia; omnes aquas de fontibus Salvatoris hausimus, et haurimus per hæc et alia sacramenta.

Omnes itaque gratias à Deo recepimus, et quidem beneficiis populo Judaico collatis, eò majores, quò illorum beneficia gratiarum nostrarum fuerunt tantùm umbræ.

Sed eheu! ne propterea nobis blandiamur; quinimò magis metuamus, nisi grati, humiles, devoti, et Deo obsequentes u erimus.

Videte patres nostros, memores estote eorum quæ eis acciderunt.

℣. 5. *Sed non in pluribus eorum...* Quamvis omnes, nullo excepto, fuerint baptizati, divinitus nutriti et potati, non

omnes tamen, sed ex illis duo tantùm in terram promissam fuerunt ingressi.

Omnes adulti, exceptis Josue et Caleb, mortui sunt in deserto. Hoc paucis Apostolus.

In pluribus. Id est, quamplurimis, plerisque non est beneplacitum Deo. Gr. εὐδόκησεν.

Plerosque eorum Deus non approbavit, gratos non habuit, scilicet ob idololatriam, murmurationes, et alia scelera, propter quæ puniti corruerunt in deserto.

OBSERVATIO MORALIS.

Quis hæc attentè legens, de se præsumat? quis è contra non contremiscat? et eò magis, quò Judaicæ ingratitudinis complementum apparet expressiùs in Christianis.

Omnes baptizati quidem; sed heu! quàm pauci, quàm paucissimi verè Christiani! verè Christo credentes, verè Christum imitantes, verè adimplentes quæ Deo, coram angelis, in Baptismo promiserunt!

Omnes sub nube... Spiritum sanctum, gratiam in Baptismo receperunt: sed quis servavit? quis illius lumen sequitur? quis ejus motioni obtemperat? quis ejusauxilio et sustentaculo fretus, ambulat in charitate, *de virtute in virtutem usque ad montem Dei?*

Omnes panem vitæ comedunt: sed quàm multi indignè! hinc tot infirmi et mortui.

Omnes de fontibus Salvatoris hauriunt aquas; alia Sacramenta percipiunt, sed non quâ par est devotione: hinc mortem hauriunt sæpe, unde vitam haurire deberent.

Inde quid nobis timendum?

Ne vobis eveniat quod contigit Judæis; ex infinita multitudine, duo tantùm promissam terram ingressi sunt.

Ne de nobis fiat quod prædixit Christus: *Multi vocati, pauci verò electi.*

Ne ex quamplurimis currentibus, unus tantùm, id est, paucissimi beatitudinis æternæ bravium assequantur: cæteri omnes,

ob inertiam, ob ingratitudinem reprobati, suppliciis addicantur æternis.

Prostratio Judæorum in deserto, figura est æternæ Christianorum prostrationis in inferno.

Mors illorum temporalis, æternæ Christianorum mortis est imago.

Ab eo, cui plus datum est, plus exigitur; et qui in majoribus fuit ingratus, graviora meretur supplicia.

Tot autem et tantis à Deo affecti sumus gratiis, ut beneficia Judæis collata, licèt insignia et portentosa, ad illas tamen comparata, figuræ tantùm sint et umbræ.

In tantis et tanta est ingratitudò nostra, ut Judæorum ingratitudo, infidelitatis nostræ sit tantùm umbra et figura.

Ingratitudinis ergo Judaicæ punitio, nostræ punitionis umbra tantùm est et figura, typus, rudis delineatio.

Hæc omnia seriò perpende, et time, et cum tremore salutem tuam, Deo fidelis, operare.

℣. 6. *Hæc autem in figura facta sunt nostrî.* Gr. hæc autem typis, seu figura nostrî facta sunt; quasi diceret: Hæc omnia quæ dixi, typi, seu rudis delineatio sunt quæ eorum circa nos facienda sunt.

Sicut beneficia Judæis collata figura tantùm et rudis delineatio sunt gratiarum nobis à Christo collatarum, ut dictum est ℣. præcedenti.

Sicut ingratitudo Judæorum, ingratitudinis nostræ figura tantùm est et umbra, ut ibid.: sic temporalis Judæorum punitio, æternæ Christianorum punitionis est figura. Vide ibidem.

Quantò culpa gravior, tantò pœna grandior.

Sicut in bonis longè melius est quod figuratur, quàm ipsa figura; ut regnum cœlorum, quàm terra promissionis: ita in malis longè pejus est quod figuratur, quàm figura significans.

Secundùm Augustinum illa supplicia quæ sustinuerunt, figura fuerunt gehennæ, quæ omni pœnâ major est. D. Thomas hìc.

Corinthiis itaque et omnibus Christianis indicat his verbis

Apostolus, nos non modò cruciatum iri, sed acrioribus esse, quàm Judæos, pœnis afficiendos.

Omnia quippe in figura contingebant illis; et beneficia, et supplicia figuræ tantùm erant, umbra, pictura, gratiarum et pœnarum apud nos futurarum realiter et verè, si peccatis similibus Deum offendamus.

Ut non simus concupiscentes malorum.

Nos itaque illorum punitio monet, ut nostris non obediamus concupiscentiis; seu ne, necessariis non contenti, per gulam peccemus sicut illi.

Sic præcipua Judæorum vitia tangit, ob quæ puniti corruerunt in deserto; ut ea Corinthiis applicet ad illorum emendationem.

Primò itaque respiciens ad id quod Num. 11. ℣. 4. 33 et 34. refertur de Judæis, qui, mannâ non contenti, dixerunt: *Quis dabit nobis carnes ad vescendum? etc.*

Ob quam concupiscentiam ita puniti fuerunt, ut vocatus sit locus ille, *sepulcra concupiscentiæ.*

Hocque gulosis et epulatoribus Corinthiis applicans, ait: Ista eorum punitio nos admonet ne, necessariis non contenti, sicut et illi, escas concupiscamus illicitas, aut saltem illicitè, scilicet cum scandalo, ut docti Corinthii.

Potest etiam aliquid in se licitum, illicitè appeti, si vehementer, ardenter et gulosè.

℣. 7. *Neque idololatræ efficiamini...*

Secundò respiciens ad id quod Exod. 32. refertur de populo Israelitico, qui Moyse absente, vitulum aureum conflavit, adoravit, hostiisque oblatis, sedit ad manducandum carnes immolatas; deinde surrexit ad saltandum et ludendum circa vitulum, ob quæ plurimi fuerunt occisi.

Hocque Corinthiis in idolio accumbentibus applicans, ait: Hæc punitio monet nos, ut non simus idolorum cultores, nec quid faciamus ad idoli cultum pertinens, aut saltem ad eum adducens.

Tale est idolothyta comedere, quod saltem gradus est ad idoli cultum.

Quasi diceret : Videte ne in idolio accumbatis, sicut illi sederunt, comesturi idolothyta : et ne fortè circa idola satiati, ludatis sicut et illi.

℣. 8. *Neque fornicemur sicut...*

Tertiò respicit ad Num. 25. ubi populus fornicatus est cum filiabus Moab, ob quod viginti tria millia occisi sunt.

Hocque fornicatoribus Corinthiis applicans, ait : *Neque fornicemur. Et ceciderunt unâ die viginti tria millia ;* in lib. Num. 25. ℣. 9. occisi sunt viginti quatuor millia. Hoc variis modis conciliat Estius : approbat tamen magis id errore scribæ factum esse cùm Œcumenius aliquando legerit in Septuaginta, eumdem numerum ac in D. Paulo legitur.

℣. 9. *Neque tentemus Christum..* Sæpissime Hebræi Deum tentaverunt in deserto ; at præcipuè respicit Paulus ad Num. 21. ubi populus, pertæsus itineris et laboris, locutus est contra Dominum et Moysem ; diffidens nempe de Dei promissis.

Ob quod ab ignitis serpentibus interfecti sunt serpentes illi dicuntur igniti, quia suo morsu calorem et sitim mortiferam causabant.

Hocque Corinthiis, de Dei promissis diffidentibus, et de Resurrectione dubitantibus, ut videre est c. 15. 12, Deum etiam in idolio tentantibus, ut hujus capitis ℣. 22. applicans, ait :

Non tentemus Christum, sicut quidam ex ipsis Christum, ut Deum, eorumque Ducem toties tentaverunt.

Vide apud Estium veterem traditionem, cui favet hic locus, scilicet quòd Angelus, Israelitarum ductor, Christi personam gesserit.

℣. 10. *Neque murmuraveritis...*

Denique respiciens ad Num. 11. 14 et 16. hocque applicans Corinthiis, qui adversùs Præfectos mussitabant, et factiones suscitabant, ait : *Neque murmuraveritis..*

Exterminator dicitur Angelus, cujus ministerio exterminati sunt Core, Dathan et Abiron et alii, etc. Num. 16.

℣. 11. *Hæc autem omnia in figura..* Rursus admonet hæc, quæ Judæis acciderunt, esse nobis contingendorum

prænuntia, eaque nobis erudiendis et corrigendis esse conscripta.

Scripta sunt ad correptionem. Syr. ad eruditionem nostram, id est, ad nos commonendos, *in quos sæculorum fines devenerunt.*

Ut nos Christiani, qui ad ultima mundi sæcula pervenimus, seu qui in extrema mundi ætate vivimus, alieno sapiamus exemplo.

OBSERVATIO MORALIS.

Attende quòd Hebræorum punitio, Christianorum sit admonitio, eruditio. Deus Hebræos punivit ad exemplum nostrum; ut eorum pœnà sapiamus, vitia fugiamus, vitam emendemus.

Sed attende quòd Hebræorum pœnæ, nostrarum sint figuræ tantùm et umbræ, rudia quasi lineamenta: sicut eos donorum magnitudine excedimus, sic pœnis atrocioribus afficiemur; illorum pœnæ temporariæ, nostræ erunt æternæ; hinc de fine sæculorum nos monet Apostolus, ubi terribilis exspectatio judicii.

Attende denique quòd secundò monet Apostolus, *omnia in figura contingebant illis.*

Deus, qui juxta Tertullianum, Adamum ipsum formans, Christum cogitabat; omnia veteris legis ordinans, Christum et Christianismum ante oculos habebat.

Omnia erant figuræ, præfigurationes, rudia lineamenta Christi, aut Ecclesiæ Christianæ: hinc disce, Scripturam legens, veritatem in figuris intueri, novum Testamentum in veteri considerare: in veteri, omnia umbra, pictura, figuræ nostræ; aut enim Christum respiciunt, aut Christianismum erudiunt.

Sed ne longiùs extra mentem Apostoli nobis hìc expressam excurras.

In Israele carnali, de Ægypto exeunte, et per mare Rubrum transeunte, spiritualem Israelem, fidelis Abrahæ filios

intuere, per Baptismum in Christi sanguine, exeuntes de mundo.

In Israelitici populi itinere per desertum ad terram promissam, intuere nostram, per hujus vitæ desertum, profectionem ad hæreditatem nobis promissam in cœlis.

In Moyse eorum duce, intuere Christum, nostrum ducem et legislatorem; in nube, gratiam Sancti Spiritûs; in manna, sacratissimam Eucharistiam; in aqua spiritali seu miraculosa, Ecclesiæ Sacramenta, Salvatoris fontes nos consequentes.

Peccavit variis modis Israel; fuge peccatum.

Ob peccata sua puniti sunt Hebræi, plerique prostrati sunt in deserto; time supplicium, si peccaveris; eò grandiùs erit et atrociùs, quò peccatum tuum enormius; utpote qui majoribus præventus es gratiis, et qui monitus, alieno debuisti sapere exemplo.

Eorum temporaria prostratio, tuæ prostrationis æternæ præfiguratio.

Omnes illi in deserto prostrati, innumeris Dei beneficiis præventi fuerant; iisdem, ac illi qui servati sunt, gratiis affecti.

Hinc disce, ob Dei gratias non efferri.

Disce quòd si, ut populus ille, concupiscentiis tuis obedieris, si gulosus et carnalis, si tuî nimius amator et idololatra, si impudicus, si Deo non subditus, fidelis et obtemperans, si adversùs præpositos rebellis, etc., tibi nec proderunt Baptismus in Christi sanguine, nec communio cum Christo, etc.

Ex sexcentis millibus, duo tantùm Josue et Caleb, promissam terram sunt ingressi. Hæcque propter eruditionem tuam scripta sunt.

His ergo eruditus, attende tibi, vigila, ora, treme et multo cum tremore salutem tuam operare.

℣. 12. *Itaque qui se existimat stare...* Recta ex præcedentibus conclusio. Cùm, ut patet ex dictis, tanta sit salutis difficultas, tantum lapsûs in hac vita periculum,

Qui putat stare, attendat sibi, et caveat ne cadat: steterunt

Hebræi, et ceciderunt tamen: alieno sapiens exemplo, time, cave, attende, ne cadas.

Hæc conclusio respondet ei quod dictum est initio capitis : Quidni timeam? quidni timeatis, ne reprobi fiamus? Diffidentia suî stabilit in bono; confidentia præcipitat ad lapsum.

℣. 13. *Tentatio vos non apprehendat....* Gr. non apprehendit. Syr. non invasit, *nisi humana,* id est, vulgaris, modica, communis et frequens inter homines.

Juxta nostram Vulgatam, Apostoli votum est, et quidem præcedentibus conforme; scilicet ob suprà dictam salutis difficultatem, et ob lapsûs periculum, opto, Deumque precor, ut tentatio vos non invadat, nisi levis, modica, vulgaris, et quæ facilè vinci potest: ne, si gravior, vos superet, et ad consentiendum inducat; sicque ei succumbentes, cadatis.

Vel consilium est, quo cautiores eos, et sibi ipsis attentiores reddat; quasi diceret: Ne sinatis à subrepente tentatione vos apprehendi et vinci, nisi fortè de his levibus peccatis, à quibus nullus homo liber est.

Juxta Græcum, quem sequitur Syrus; monitio est humiliantis, fastumque reprimentis, quasi diceret:

Ne quidquam de vobis præsumatis, modica tantùm et levia hucusque passi estis, sicut ad Heb. 12. 4. dixit: *Nondum ad sanguinem usque restitistis.* Ita D. Chrysostomus et ejus sequaces.

Fidelis autem Deus est... Ne nimis ob superiùs dicta dejiciantur, eorum animos spe in Deum erigit. *Fidelis est Deus* in promissis suis. Cùm ergo multis in locis promiserit se suis auxiliaturum, et post tentationem coronam eis gloriæ se daturum, Jacob. 1.

Confidite : non sinet vos supra vires vestras tentari : sed vos per suam gratiam roborando, faciet ut tentatio felicem habeat exitum.

Εκϐασις significat exitum, evasionem gloriosam, qualis est evasio militis, qui victor evadit è prælio.

Ut possitis sustinere. Ita ut possitis sustinere, imò et vin-

cere; non modò nullum ex tentatione detrimentum accipietis, sed et multum lucrum reportabitis.

Nota juxta hæc ultima verba, quòd de se ipso diffidere, suam timere fragilitatem, vigilare, sibique attendere, sint Christianæ quidem fortitudinis initiale fundamentum: at in Domino confidere, in solo ejus auxilio inniti, totumque ab eo solo sperare, nostræ fortitudinis est consummatio, et stabile fragilitatis humanæ firmamentum.

Nota, secundùm priora verba, quòd nullo modo peccare, angelicum est; per ignorantiam et infirmitatem peccare, humanum; scienter et voluntariè, diabolicum.

Homines quidem fragiles et ignari nunc sumus; at æquales Angelis aliquando futuri, scilicet in resurrectione.

Quoadusque autem ad Angelorum perveniamus sanctitatem, diabolicam saltem caveamus malitiam; omne quidem horreamus peccatum, at præsertim diabolicum, et ex malitia: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana,* nunquam diabolica.

℣. 14. *Propter quod, charissimi. . .* In superioribus Corinthios exterruit Apostolus; indicat hìc ad quid eos exterruerit, nimirum ut ab idolothytis averteret, de quibus à cap. 8. principaliter agit.

Propter quod, id est, propter ea quæ hactenus de Israelitis dixi vobis, ô charissimi mei! seu quapropter, hoc ut ita sit, ut vos adjuvet Deus, *fugite*, procul estote animo et corpore *ab idololatria,* id est, ab idolothytis, seu immolatarum carnium comestione, quæ quædam est idololatria; quia, ut dicet ℣. 20. participatio est sacrificiorum dæmoniis oblatorum.

℣. 15. *Ut prudentibus loquor. . .*

Quia idolothyta comedere, vocavit idololatriam, ne quempiam hâc dictione exasperaverit, lenit orationem, prudentes et sapientes eos vocans.

Quia tamen dictum non modò non retractat, sed et probare fusiùs intendit, priùs benevolam eorum attentionem sibi conciliat, non tantùm illos laudans ut prudentes et sapientes,

sed et ipsos sontes et noxios constituens judices à se dicendorum; quasi diceret:

Quia cum viris prudentibus et sapientibus mihi res est, hinc non alios expeto judices de iis, quæ dicturus sum: itaque vos ipsi judicate, num bene probem idolothyta cultum idolorum esse, et ideo vobis fugiendum esse ab illis.

℣. 16. *Calix benedictionis...*

Primò, ex ipsa religione Christiana probat assertum suum, scilicet immolatorum comestionem, cùm sit participatio sacrificiorum dæmoniis oblatorum, idololatriam esse.

Calix benedictionis, id est, cui Christus in cœna benedixit; cui Sacerdotes in Missa benedicunt; cujus haustu benedictio credentibus infunditur. D. Anselmus.

Nonne communicatio sanguinis Christi est, faciens nos unum cum ipso. D. Thomas? id est, nonne calicem Domini benedictum et consecratum bibentes, communicamus Domino? unimur Domino?

Ita sanè; quia, ut Theophylactus, post S. Chrysostomum, ait, quod in calice est, illud est quod ex Christi latere fluxit; et ex eo accipientes, communicamus, id est, unimur Christo.

Id quod est in calice, est id quod fluxit ex latere, et illius sumus participes. D. Chrysostomus.

Subintellige: ergo similiter calix maledictus idolorum, est communicatio cum idolis et dæmoniis.

Sicut participans calicem Domini, fit unum cum ipso; sic participans calicem dæmoniorum, fit unum cum eis. Dæmonis unitas est maximè fugienda: ergo et participatio idolothytorum in eorum veneratione. D. Thomas.

Et panis quem frangimus... id est, quem consecramus, offerimus Deo, et oblatum frangimus, et populo fideli distribuimus; *nonne communicatio corporis Domini est?* faciens nos unum cum Christo, quia sub specie panis sumitur corpus Christi, ait D. Thomas.

Notat hìc P. Cornelius ex Stukio, licèt heterodoxo, quòd Orientales habebant panes latos et subtiles, instar placentæ,

quos manibus facilè frangebant, ita ut cultro opus non haberent: hinc frangere panem.

℣. 17. *Quoniam unus panis...* Syr. quemadmodùm igitur unus est panis ille; ita et nos omnes unum sumus corpus: siquidem nos omnes ex uno illo pane accipimus.

Ita sanè communicatio est, et ita realis et vera, ut quemadmodum unus est panis ille, quem sumimus, et est Christi corpus; sic et nos omnes, unus panis, unum Christi corpus sumus; quia ex uno pane comedimus, qui est corpus Christi.

Quid dico communicationem? sumus illud ipsum corpus: quid est enim panis? corpus Christi; quid autem fiunt, qui sumunt? corpus Christi, non corpora multa, sed unum corpus Christi. D. Chrysostomus.

Sicut ex multis granis fit unus panis; ita ex multis fidelibus fit unus panis sacer et vivus, scilicet unum Christi corpus mysticum, quod est Ecclesia.

℣. 18. *Videte Israel secundùm carnem...*

Secundò, hoc ipsum probat ex religione Judaica; nimirum, quòd qui de victimis comedit, participat de sacrificio; et consequenter idolothyta idololatriam esse, quia participatio sacrilegi sacrificii.

Videte populum ex Israele secundùm carnem progenitum: sic vocat Judæos, ad Christianorum distinctionem, qui sunt spirituales Israelitæ, et per fidem, Abrahæ filii.

Nonne omnes apud illos, qui de immolatis victimis comedunt, oblati sacrificii sunt participes?

Hinc ergo et contra vosmetipsos, ô Corinthii! concludite, quòd qui de idolothytis comedunt, sacrilegi sacrificii sunt participes, suntque idololatræ: quia victimæ consumptio est sacrificii consummatio.

Hoc eis reliquit concludendum, quia perspicuum, et quia ipsos, ℣. 15., dicendorum à se constituit Judices.

Ratiocinatio D. Pauli, in his versibus probantis idolothytorum comestionem esse idololatriam, hæc est:

Omnis cum dæmonibus communicatio est idololatria: ido-

lothytorum comestio est cum dæmonibus communicatio: ergo idololatria.

Probatur minor. In omni prorsus religione, comestio victimarum est communicatio, et cum eo cui oblata est victima, et cum eo qui eam obtulit.

Patet in Christianismo, ubi potatio calicis sacri est communicatio sanguinis Christi; et ubi comestio panis consecrati, est communicatio et unio cum corpore Christi; imò et cum omnibus illud comedentibus, quippe qui omnes fiunt unus panis, unumque Christi corpus hâc comestione.

Patet in Judaismo, ubi participatio, seu comestio de hostiis oblatis, est participatio cum altari, et cum sacrificio oblato, et cum offerentibus.

Ergo pariter idolothytorum comestio, id est, comestio victimarum dæmoniis oblatarum, est communicatio cum dæmoniis, et communicatio cum iis qui colunt et adorant dæmones: ergo est idololatria.

OBSERVATIO DOGMATICA.

In hac Apostoli ratiocinatione nota,

Primò Eucharisticum sacrificium Divo Paulo ita certum esse et incontestatum, ut illud assumat tanquam argumentationis suæ principium ab omnibus notum.

Secundò quòd omnia Divi Pauli verba supponunt et indicant realem sanguinis et corporis Christi præsentiam, comestionem et communicationem. *Communicatio sanguinis*, ℣. 16.; *communicatio corporis*, ibidem.

Tertiò, quòd ipsa mens D. Pauli hanc realem corporis Christi comestionem, et sanguinis potationem supponit; sicut supponit realem apud Judæos et apud Ethnicos victimarum comestionem; aliàs ruit totum Apostoli argumentum.

Illius enim scopus est probare, eos qui de victimis dæmoni consecratis comedunt, realiter cum dæmoniis communicare; sicut apud Christianos, qui calicem sacrum bibunt, et panem consecratum manducant, realiter communicant corpori et sanguini Christi: et sicut apud Judæos, qui de

hostiis comedunt, participant realiter altari et sacrificio, et omni Judaico cultui.

Si autem tollatur realis communicatio corporis et sanguinis Christi, ut figurativa substituatur; tunc nulla paritas erit, et nullum argumentum.

Quartò, hæc Divi Pauli verba, hancque ejus mentem de reali communicatione corporis et sanguinis Domini, intellexêre sancti Patres. Audi S. Chrysostomum.

Calix benedictionis... Valde fideliter dixit et terribiliter; hoc est autem quod dicit: id quod est in calice, est id quod fluxit ex latere, et illius sumus participes.

Panis quem frangimus... Quod non passus est in cruce, hoc in oblatione patitur propter te, et patitur frangi, ut omnes impleat. S. Chrysostomus.

Idem D. Chrysostomus hìc ardentem in nos Christi charitatem miratur, quæ omnium hominum superat magnificentiam: hi enim in pecuniis, in possessionibus et vestibus suam ostendunt liberalitatem: in sanguine autem nullus unquam: Christus autem suum corpus dat et sanguinem.

Ipsius nunc verbis utor: ipsum mutavit sacrificium, et pro cæde brutorum se ipsum jussit offerri.

Paulò suprà dixerat: Si sanguinem cupis, non aram idolorum, brutorum cæde, sed meum altare, meo cruenta sanguine.

In morali fusiùs explicat quale sit Christi corpus in Eucharistia, scilicet idem quod in præsepi reveriti sunt Magi, etc.; quod in cruce fuit affixum, etc.; quod sol videns crucifixum, radios avertit, etc.

Sed, inquies, oratoriè hæc dicit Chrysostomus.

Insulsum est hoc effugium; primò, quia dogmaticè loquitur, et ut Doctor, ubi litteram interpretatur in Commentario.

Secundò, in morali fusiùs quidem explicat, sed ut Orator Christianus et verax: esset autem mendax, si diceret panem esse corpus in præsepi adoratum, à Judæis crucifixum, etc., et vinum esse sanguinem pro nobis effusum.

OBSERVATIO DOGMATICA ET MORALIS.

Ab ipso Apostolo discamus hìc quid sit Eucharistia, et quo animo ad eam accedere debeamus.

Communicatio est corporis Domini pro nobis crucifixi; *communicatio est sanguinis* Christi pro nobis effusi; consummatio est et applicatio sacrificii in cruce peracti.

Christus, Agnus Dei, in cruce pro nobis omnibus immolatus est.

Sacratissima autem Eucharistia, hujus Agni comestio, singulis Christianis applicatio, participatio, communicatio est corporis pro nobis immolati, et sanguinis pro nobis effusi.

Christus in cruce fons est immensus et inexhaustus meritorum et gratiarum.

Sanctissima Eucharistia, Salvatoris comestio, hoc meritorum pelagus applicat unicuique fideli, et applicabit usque ad finem mundi, pro uniuscujusque modo.

Sicut apud Judæos, imò et apud Ethnicos, victimarum comestio et consumptio, erat sacrificii peracti participatio et consummatio;

Sic apud nos sanctissimæ Eucharistiæ perceptio, Christi crucifixi Salvatoris comestio, est sacrificii in cruce pro nobis peracti communicatio, et pro singulis consummatio.

Itaque ad sanctissimam Eucharistiam accedens, Christum in cruce mortuum cogita, eumque tu tibi pro te mortuum applica, juxta Domini præceptum. *Hæc quotiescumque feceritis*, etc. Vide plura in corollario pietatis in fine.

℣. 19. *Quid ergo dico...*

Objicit sibimetipsi: An propterea dico, contra id quod c. 8. ℣. 4. dixi, idolum aut immolatum idolo aliquid esse? Minimè.

℣. 20. *Sed quæ immolant gentes...* Sed dico quòd illud quod Gentiles immolant, non verò Deo, sed dæmoniis immolant: et propterea qui Gentilium sacrificiis participant, de idolothytis comedentes, cum dæmoniis habent communicationem.

Nolo autem vos Christianos *fieri dæmoniorum socios* per participationem carnium illis oblatarum.

℣. 21. *Non potestis calicem Domini bibere.* Id est, non potestis calicem Domino sacrificatum bibere, et calicem dæmoniis oblatum, seu vinum diis libatum.

Non potestis mensæ, seu altaris Domini *participes esse, et mensæ*, seu altaris *dæmoniorum.*

Altare Christi, ubi sacrificatur Christus; *Mensa Domini*, ubi comeditur Christus, et ubi ipse quasi nobiscum convivatur, seipsum apponens comedendum.

In idoliis apponebantur mensæ, in quibus post sacrificium peractum transferebantur ex altari carnes immolatæ, ut ex eis comederent qui obtulerant, eorumque amici et invitati.

Contingebat autem aliquando, ut quidam è Corinthiis, postquam idolothyta comederant, ad sacratissimam Eucharistiam accederent; hoc arguens D. Paulus, ait: *Non potestis calicem Domini... Non potestis mensæ...*

℣. 22. *An æmulamur Dominum?...* Syr. an provocando, provocamus ad zelotypiam Dominum nostrum? num fortiores illo sumus?

Exaggerat ut pudefaciat eos; quasi diceret: An Dominum irritare, ad zelum et ad iram vultis provocare? dum sic ad ejus adversarios deficitis, et in acie cum illius hostibus statis; quasi illo fortiores sitis, et pœnas irati Dei possetis evadere.

Maluit tamen in prima persona loqui, ut tantisper leniret.

Eâdem dictione usus est, quâ Moyses in Judæos Deuter. 32. 21. *Ipsi me æmulati sunt in non Deo, ad iram me provocaverunt in idolis suis.* D. Chrys.

Probat itaque duarum communicationum, de quibus ℣. 21. incompatibilitatem; ex eo quòd à mensa Domini transire ad mensam diaboli, sit à Domino deficere, ad ejus hostes transfugere, sicque Dominum ad zelum irritare, illumque spernere, quasi vindictæ impotentem, et qui non timeatur.

Quot, heu! quot hodie Christiani sic à Domino deficiunt! ad ejus hostes transfugiunt, dum à mensa Domini, ad spectacula, ad pompas diaboli transeunt!

Quot alii Dominum ad zelum provocant! dum in ipso templo, et in ipsis oculis Domini, creaturam, non Creatorem adorant.

Numquid fortiores Deo sumus?

℣. 23. *Omnia mihi licent...*

Occurrit objectioni, dicens: Quòd res in se licita sit et indifferens. Resp. Esto liceat in se, *sed non expediunt omnia* quæcumque licent.

Omnia mihi licent, intellige omnia adiaphora, nullâ lege prohibita, quale est idolothytum comedere: *sed non omnia ædificant*, v. g., comedere idolothytum in idolio, vel coram infirmo; imò hæc comestio destruit; quia scandalizat, et ad ruinam impellit.

In se licet: per accidens non licet; si scandalizetur frater, si fiat quis ob id deterior.

Idolothyta materialiter, et ut cibum comedere licet tibi, si solus, si nihil aliud habeas.

Formaliter autem, ut idolothyta, et dæmoniis sacra, non licet, quia sic est idololatria.

℣. 24. *Nemo quod suum est quærat...* scilicet cum fratris sui scandalo aut incommodo: hujus enim utilitatem spiritualem debemus corporali nostræ utilitati aut voluptati præferre.

Licèt ergo non sit illicita idolothytorum comestio; hoc tamen solùm non debetis attendere, sed præterea consulere proximorum infirmitati et utilitati.

Considera num id quod fit, damnum afferat, num eversionem? S. Chrysostomus.

Itaque non jus, sed charitas actionum nostrarum est regula: non enim solummodo quod jure possumus, debemus considerare, sed etiam quod charitas postulat; jusque nostrum, per charitatem, proximi bono sæpe sacrificandum.

Qui proximum amat, Deum amat.

℣. 25. *Omne quod in macello.*

Totam hanc de idolothytis quæstionem, ab octavo capite agitatam, admirabili terminat temperamento; quo sic aliquid

doctis Corinthiis concedit, ut et infirmiorum saluti penitus consulat.

Temperamentum autem hoc est.

Primò, permittit ut emant et comedant indifferenter ex omni quod venale prostat, nullâ factâ priùs interrogatione, immolatumne sit, an non.

Macellum, locus Romæ, ubi vendebatur caro; sic dictus ab homine, cujus id fuerat solum, ait Grotius: itaque *macellum*, vòx Græca ex Latino.

Fieri poterat, ait idem Grotius, ut macellarius antequam ad macellum carnes deferret, aliquid de iis in aram dedisset; vel ut sacerdotes, partes quæ ipsis cedebant, vendidissent.

Et de hoc non vult inquiri, sed indifferenter emi, *propter conscientiam,* in qua scitis, et persuasi estis, idolum nihil esse, et idolothytum nihil impurum habere in se.

℣. 26. *Domini est terra...* Scitis enim quòd terra et omnia quæ in ea, Domini sunt, et ideo in se bona.

Nullus cibus ex se malus aut impurus, sed intemperantia, infidelitas, oblivio Dei, inobedientia, contemptus Ecclesiæ, conscientiam malè utentis reddunt impuram.

℣. 27. *Si quis vocat vos infidelium...*

Secundò, permittit ut, apud Ethnicos invitati ad comedendum, de appositis sine scrupulo comedant, nihil interrogantes, ut suprà ℣. præc. 25.

Et vultis ire. Nec jubet, nec prohibet, ait Divus Chrysostomus; sed hoc addit, fortè ut innuat meliùs se facturos, si non eant.

℣. 28. *Si quis autem vobis dixerit...*

Tertiò, *Si quis* è convivis *dixerit vobis: Hoc fuit immolatum*, prohibet ex eo ne comedant, idque propter monitoris conscientiam; ne lædatur, ait Chrysostomus; seu rationem habentes illius, qui monuit, conscientiæ infirmæ, et minùs instructæ.

Gr. addit hìc, Domini est terra, etc.; sed Syrus et Arabs non legerunt, nec interpres noster.

℣. 29. *Conscientiam dico, non tuam...* Nosti enim quòd

idolum nihil est, et quòd omnia Dei sunt : *sed alterius*, scilicet convivæ, qui monuit hoc immolatum esse, et qui videtur sentire, quòd hoc tibi non liceat : propter illum, inquam, abstine.

Ut quid enim libertas mea... Personam mutat, ut sæpe : cur enim, et cui bono utar libertate meâ, cum alterius scandalo; seu cur faciam id quod mihi quidem liberum est, sed ob quod alius in sua conscientia me damnat?

Fabula est, inquiet, Christianorum religio ; aiunt quidem idola sese exsecrari, et interim ea quæ eis oblata sunt, libenter comedunt. Theophylactus.

℣. 30. *Si ego cum gratia participo...* Si per beneficium Dei, dantis et concedentis, utor cibis; cur blasphemiæ, seu calumniæ occasionem dabo, pro re de qua Deo gratias ago, non dæmoniis.

Ut quid blasphemor, quasi sim idolo devotus, et non horream quæ sunt idoli, cùm reverà tamen et horream idola, et uni Deo gratias agam?

Itaque nec abutar meâ libertate, nec occasionem blasphemandi dabo ; ideo non comedam.

Duas itaque in suprà dicta circumstantia rationes dat non comedendi.

Primam quidem, quia abuterer meâ libertate, et proximo darem occasionem de me malè judicandi, illumque scandalizarem.

Secundam, quia darem occasionem etiam in me, et in Christianam religionem blasphemandi : idque, pro re de qua Deo gratias ago.

Unus è recentioribus auctor putat Apostolum hæc dicere in persona doctorum, *ut quid enim libertas mea, etc.; si ego, etc.;* vultque esse eorum querimonias, quas ut justas admittit Apostolus.

Sed conjunctio *enim* indicat quòd Apostolus probet id quod dixit : *Nolite manducare propter illum... et propter conscientiam illius... ut quid enim, etc.*

℣. 1. *Sive ergo manducatis...*

Conclusione generali hortatur eos, ut sive manducent, sive bibant, sive quid aliud faciant; omnia propter Dei gloriam faciant : et in omnibus caveant ne lædatur honor Dei, et offendatur proximus, sive Judæus, sive Gentilis, sive Christianus.

Omnia propter semetipsum operatus est Dominus; ergo et nos omnia propter illum facere debemus.

Omnia bona à Deo procedunt; ergo ad eum referenda; per amorem omnia nobis donat; per amorem omnia ei reddenda.

℣. 32. *Sine offensione estote...* Ne quemquam offendatis; à vobis nulla oriatur causa offensionis, scandali; sive *Judæis,* qui dum Christianos vident idolothyta comedentes, dicunt: Ecce quomodo Christiani unum Deum colunt.

Sive Græcis, id est, infidelibus, qui dicebant : Hoc cùm faciant Christiani, ergo nihil mali putant esse in idololatria.

Sive Christianis infirmis, qui scandalizantur, et urgentibus malis, ob hoc facilè deficiunt, idolis sacrificantes, aut idolothyta in illorum honorem comedentes.

℣. 33. *Sicut et ego per omnia...* Seipsum dat exemplum; imò exemplum Christi, cujus Paulus imitatorem se præbuit, studens nullum offendere, omnes ædificare, non quæ sua sunt quærere, sed æternam aliorum salutem commodis suis præferre.

Divus Chrysostomus hìc resumit omnes causas, ob quas ab idolothytis abstinendum esse dixit Apostolus.

Quia id inutile et supervacaneum, propter damnatum fratris, propter Judæi blasphemiam, propter Græci maledicentiam, quia ea res sit quidam cultus idolorum.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 10. *ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigen da.*

PRIMÒ.

Ex primis hujus capitis versibus discamus omnes quanto cum tremore salutem nostram debeamus operari; hac in re de nullo nobis unquam blandiendum, cùm etiam ob ipsa Dei dona nobis sit metuendum.

Quantis, et quàm portentosis beneficiis à Deo præventi fuerunt Israelitæ! et tamen in quàm paucissimis eorum Deo beneplacitum est! è sexcentis millibus duo tantùm in terram promissam sunt ingressi.

Hujus exempli verè terribilis, memor, freme; et eo profundiùs humiliare sub omnipotenti manu Dei, quò majoribus ab eo præventus es gratiis.

Ut autem hoc Israelitarum exemplum in te sit efficacius, tu temetipsum in ipsis intuere; quandoquidem ipsi revera erant tuî figuræ.

Israel carnalis de Ægypto exiens, et per mare Rubrum transiens, etc., spiritualis Israelis erat figura, ℣. 11.

Beneficia carnali Israeli collata, figurabant beneficia Christianis conferenda, ℣. 4.

Israelitarum ingratitudo, nostræ fuit ingratitudinis umbra, ℣. 5.

Temporalis Judæorum punitio, nostræ punitionis æternæ typus, et rudis delineatio, ℣. 5.

Hæc omnia sigillatim perpende; et alieno sapiens exemplo, vitia fuge, ob quæ Israelitæ terrâ promissâ sunt privati, ℣. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

SECUNDO.

Ex ℣. 16 et 17. discamus ad fidei nostræ confirmationem, quæ fuerit Apostoli nostri fides circa sanctissimam Eucharistiam.

Ita certò credebat illam esse sacrificium, ut hanc veritatem assumat tanquam indubitatum sui ratiocinii principium.

Apud nos Christianos, inquit Apostolus, comestio panis Eucharistici, et potatio calicis sacri, est unio et communicatio cum corpore et sanguine Christi sacrificatis.

Apud Judæos comestio victimarum, et communicatio cum oblato sacrificio.

Ergo pariter comestio idolothytorum est communicatio cum dæmoniis, et idololatria.

In hoc ratiocinio, vel supponitur ubique sacrificium, apud Christianos scilicet, Judæos et Paganos; vel nulla erit paritas, sicque, quod blasphemum cogitatu, nulla ratiocinatio.

Credamus itaque cum Apostolo sanctissimam Eucharistiam sacrificium esse, et quidem incruentum; at sacrificium cruentum, seu in cruce peractum, nobis applicans.

PRAXIS APOSTOLICA.

Eucharistia, communicatio est Corporis Domini pro nobis crucifixi; communicatio est Sanguinis Domini pro nobis effusi.

Ad eam itaque accedens, recordare Christi Domini, in cruce pro te mortui; ipsi pro tali morte gratias age; ama tantum et tam beneficum Redemptorem; indue copiosam Redemptionem, eamque fac tibi propriam; offer illam in peccatorum tuorum remissionem: spera; quiesce in Jesu crucifixo Salvatore tuo. Vide ℣. 16. 17. 18.

ANALYSIS CAPITIS UNDECIMI.

In hoc capite tria reformat mala, quæ in publicis Corinthiorum conventibus irrepserant.

Primò, contra decorum, viri operto capite, mulieres aperto, orabant et prophetabant.

Secundò, ditiores in ecclesia particulares sibi parabant mensas, ubi epulabantur lautè, pauperibus interim esurientibus.

Tertiò, multi indignè ad sanctissimam Eucharistiam accedebant.

Horum defectuum correptioni viam parat Apostolus, brevi Corinthiorum laude, ℣. 2. contentâ.

℣. 3. Ut primam aggrediatur reformationem, stabilit pro fundamento, quòd sicut Christus est omnis viri caput et Dominus; ita vir mulieris est caput: Deus autem omnis superioritatis fons.

Hinc ℣. 4. infert quòd omnis vir orans publicè, vel prophetans, debet esse aperto capite; quod signum est libertatis et superioritatis.

℣. 5. E contrà omnis mulier operto capite sit; quod subjectionis est signum. ℣. 6. Turpe est mulieri aperto capite orare: quia idem est ac si esset rasa; hoc probrosum ergo et alterum.

℣. 7. Utramque propositionem, et de viro et de muliere, confirmat aliis rationibus à natura ductis, usque ad ℣. 16, ubi Ecclesiæ consuetudine rem conficit adversùs contrariam sententiam propugnantes.

℣. 17. Transit ad aliam, et quidem majoris momenti reformationem: hinc non laudat, sed vituperat; quia eorum cœtus non proficiunt in melius, sed in deterius deficiunt.

Tangit vitia quæ in his cœtibus committunt. ℣. 18. Tangit eorum dissensiones, quas ex parte credit: quia, quod schismate pejus est, oportet et hæreses esse.

℣. 20. Divitum taxat ingluviem in Agapis celebrandis, et eorum in pauperes duritiem. ℣. 21 et 22. Hæc eorum crimina exaggerat.

Ut autem ea reformet, juxta Christi Domini exemplar, ℣. 23. 24, 25. Dominicæ cœnæ institutionem scribit, quam verbo docuerat eos.

℣. 26. Corinthios alloquitur Paulus, ut attendant ad re-

lata, et videant quantùm absint à cœna dominica, et quàm graviter in Christi Sacramentum peccent.

℣. 27. Transit ad indignæ communionis enormitatem, quam ex superioribus infert.

℣. 28. Ostenso malo, remedium præbet, prævium scilicet examen, et purificationem conscientiæ.

℣. 29. Ut hoc examen fiat attentiùs, pœnam indignæ communionis denuntiat, scilicet condemnationem.

℣. 30. Ut tangat sensibiliùs, hujus judicii executionem animadvertit in eorum pluribus infirmis et mortuis.

℣. 31. Docet modum vitandi hoc Dei judicium.

℣. 32. Solatur eos ob prædictas temporales pœnas.

℣. 33. Redit ad Agapes, à quibus ad communionem deflexit: et earum abusus corrigens, statuit quid in eis sit agendum, de cæteris dispositurus, cùm ad eos venerit.

CAPUT UNDECIMUM.

Textus.

1. Imitatores meî estote, sicut et ego Christi.

2. Laudo autem vos, fratres, quòd per omnia meî memores estis: et sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

3. Volo autem vos scire, quòd omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris, vir: caput verò Christi, Deus.

4. Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.

5. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est ac si decalvetur.

6. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7. Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam imago et gloria Dei est; mulier autem gloria viri est.

8. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

CAPUT UNDECIMUM.

Paraphrasis.

MEI, Apostoli vestri, imitatores estote, sicut et ego Christi Domini sum imitator.

Laudo autem vos, fratres mei, quòd per omnia meî memores sitis, et quæ vobis observanda tradidi, opere completis.

Sed præterea vos scire velim, quòd omnis viri caput ac superior est Christus; mulieris autem caput ac superior est vir: fons verò omnis superioritatis est Deus, qui etiam Christi Domini, ut hominis, Dominus ac superior est.

Hinc omnis vir orans publicè, vel Prophetiam legens et explicans, seu revelationes Dei populo exponens, velato capite, quod signum subjectionis est, sibimetipsi facit injuriam; quia liber et dominus est.

E contrà omnis mulier publicè orans aut prophetans, capite non velato, sibimetipsi facit injuriam, quia perinde est ac si decalvata ac rasa videretur.

(Capillitium longius et copiosius mulieri datum est, quasi naturale velamen, quod eam doceat sese præ modestia velare): si ergo velamen illud abjicit, quod modestia suggerit, abjiciat et illud quod natura dedit: si verò mulieri dedecorosum est radi ac tonderi, velamen ergo non abjiciat.

Præterea vir est gloriosa imago Dei, et suo in alias creaturas imperio, divinæ Majestatis effulgentia: ergo velari non debet; non tantùm quia suæ præjudicaret præeminentiæ, sed etiam quia non est occultanda, imò manifestanda gloria Dei. Mulier verò est viri gloria: ergo velari debet.

Qùòd sit gloria viri patet ex Genesi, ubi mulier ex viro facta videtur; non autem vir factus ex muliere.

9. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.

10. Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.

11. Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino.

12. Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem : omnia autem ex Deo.

13. Vos ipsi judicate : decet mulierem non velatam orare Deum?

14. Nec ipsa natura docet vos, quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi :

15. Mulier verò si comam nutriat, gloria est illi : quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16. Si quis autem videtur contentiosus esse : nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

17. Hoc autem præcipio : non laudans, quòd non in melius, sed in deterius convenitis.

18. Primùm quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, et ex parte credo.

19. Nam oportet et hæreses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

Patet et ex eo quòd ibidem dicitur mulier facta, ut esset viro in adjutorium, sicque propter eum; non verò vir propter mulierem factus: mulier ergo, cùm sit ex viro et propter virum, est gloria viri. Vide commentarium.

Hinc debet supra caput suum habere velamen, quod signum est viri potestatis in illam, et suæ viro subjectionis; maximè in ecclesia, propter Angelos, qui nostris orationibus præsunt et cœtibus adsunt.

Ne tamen ob ea quæ dixi, vir efferatur, aut mulier sibi displiceat: sed pacificè, et cum amore mutuo vivant; quia, Deo sic volente, neque vir sine muliere nascitur; neque mulier sine viro, sed unus ab altero dependet.

Sicut enim mulier olim ex viro prodiit; ita et vir nunc ex muliere nascitur; et hoc à Deo rerum vices sic ordinante.

Post allatas à me rationes, vos ipsi nunc judicate, an deceat mulierem non velatam publicis in cœtibus orare Deum.

Nonne ipsum naturæ dictamen docet vos, quòd viro probrosum sit, si feminarum more, comam nutriat?

E contrà verò mulieri decus accedit, si sit comata: quia capillitium longius et copiosius ei datum est, quasi naturale velamen.

Quòd si quis tamen contra hæc à me dicta contendat, nolim contra hujusmodi virum rixari: modò sciat, nec nostrum esse morem, nec Ecclesiarum consuetudinem; et hæc pro istis sufficiant.

In hoc autem quod nunc annuntio vobis, non laudo vos; non laudo, inquam, quòd non in melius, sed in pejus procedunt cœtus vestri.

Primò, contra finem conventuum, qui ad majorem animorum unionem instituti sunt, audio quòd cùm in ecclesiam convenitis, scissuræ sunt et dissidia inter vos, et hoc saltem ex parte credo.

Quidni enim credam inter vos esse circa mores dissidia, cùm sciam et inter vos futuras esse, circa fidei dogmata, hæreses, ut qui fideles sunt et probi, fiant omnibus manifesti?

20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare.

21. Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22. Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? Aut Ecclesiam Dei contemnitis? Et confunditis eos qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

23. Ego enim accepi à Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem,

24. Et gratias agens fregit et dixit: Accipite et manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem.

25. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.

26. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

Vos ergo, cùm sic dissidentes, in ecclesiam conveniatis, sane Dominicam cœnam non celebratis, sed quid ei contrarium.

Dominica enim cœna omnibus, etiam Judæ proditori, communis fuit: unusquisque autem vestrûm suam propriam cœnam anticipat, non exspectatis aliis; unde fit, ut alius esuriat, dum alius plusquam satis manducavit et bibit.

Si sic vestra soli vultis comedere, et vos ingurgitare, cur id domi non facitis, ubi minori cum peccato id ageretis?

An ergo sanctorum Congregationem vilipenditis, hæc in eorum conspectu et in loco sancto perpetrantes?

An pudore vultis suffundere pauperes, qui, quia nihil habent, nihil attulerunt?

Quid dicam vobis hæc facientibus? Laudabo vos? sanè nec laudo, nec laudabo.

Laudavi suprà ℣. 2., quia traditionum observatores: hìc autem non laudo, quia traditionum sic oblitis estis, ut et scripto cogar vobis tradere, quod verbo docui.

Ego igitur accepi, non ab hominibus, sed ab ipso Domino, hoc ipsum quòd vivâ voce tradidi vobis. Scilicet, quòd in ea ipsa nocte, quâ tradebatur ad mortem, Dominus Jesus accepit panem in manibus.

Et Deo Patri gratias agens, fregit in duodecim partes, et distribuens, dixit: Accipite et manducate, hoc est, corpus meum, quod pro vobis ad mortem tradetur: hoc ipsum, quod nunc ago, id vos et vestri successores, facite in meî memoriam.

Similiter et calicem accepit in manibus, postquam cœnavit dicens: Hic calix, seu contentum in hoc calice, novum testamentum est, seu novi fœderis instrumentum authenticum, in sanguine meo, hìc incluso, consignatum.

Hoc quod ego feci, vos facite, idque in memoriam.

Ex relata institutione et ex fine institutionis per Christum indicato, videtis quòd hoc Sacramentum sit Dominicæ passionis memoriale.

Quotiescumque ergo hunc panem sacrum comeditis, et calicem Domini bibitis, mortem Domini annuntiare debetis, donec ad judicium veniat. Heu quantùm abestis, à Dominica cœna

27. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis et sanguinis Domini.

28. Probet autem seipsum homo : et sic de pane illo edat, et de calice bibat.

29. Qui enim manducat et bibit indignè, judicium sibi manducat et bibit : non dijudicans corpus Domini.

30. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.

31. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

32. Dum judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

33. Itaque, fratres mei, cùm convenitis ad manducandum, invicem exspectate.

34. Si quis esurit, domi manducet : ut non in judicium conveniatis. Cætera autem, càm venero, disponam.

Hinc et discite indignæ communionis enormitatem, cùm hæc mysteria sint mortis Domini repræsentatio.

Ergo quicumque manducat, vel bibit ea indignè, reus est mortis Christi, parque crimen facit, ac si corpus Christi crucifigeret, ejusque sanguinem funderet.

Ne tanti criminis quis reus sit, unusquisque semetipsum probet, suamque conscientiam studiosè scrutetur: et sic probatus et præparatus, corpus Domini manducet, et sanguinem bibat.

Etenim illa indignè edendo et bibendo, damnationem in se accersit, propterea quòd corpus Domini non discernit à pane communi.

Propter hanc causam multi vestrûm languent et ægrotant, et immaturâ morte moriuntur.

Quòd si nosmetipsos probaremus examine prævio et peccatorum expiatione, sanè non sic puniremur.

Dum sic tamen punimur, hâc castigatione erudimur sicut pueri; ut emendati, non damnemur cum infidelibus.

Quapropter, fratres mei, cùm ad dominicam cœnam manducandam convenitis, ut verè sit dominica et communis omnibus, vos invicem exspectate.

Quòd si quis esuriat, nec possit jejunus exspectare, domi suæ comedat, ne conventus vestri vertantur in occasionem damnationis, ob gulam et ebrietatem, etc.

De cæteris, ubi venero, præscribam.

Commentarius in Cap. 11.

℣. 1. IMITATORES *meî estote...* Hæc verba secundùm sensum pertinent ad præcedens caput.

℣. 33. Dixi quòd *per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est...* et in hoc Christum Dominum imitor, qui sua commoda non quæsivit, sed nostram salutem.

Meî ergo, Apostoli vestri, *imitatores estote, sicut et ego Christi* Domini imitator sum, qui sese nobis infirmis, per omnia accommodavit, ut nos faceret salvos : ita et vos fratrum vestrorum salutem, etiam cum vestrorum utilitatum præjudicio, quærite.

Christus Filius Dei pro nostra salute è cœlis in terram descendit, per triginta tres annos laboravit, sudavit, tandem crucifigi dignatus est : et hoc sit omnium Prælatorum exemplar : hunc animarum zelum imitentur, et dein subditis suis dicant : *Imitatores meî estote, sicut et ego Christi.*

Solidè notat D. Thomas, quòd noster Apostolus non dicat simpliciter : *Imitatores meî estote,* sed addit, *sicut et ego Christi.*

Quia subditi, inquit, Prælatos suos imitari non debent in omnibus, sed in quibus illi Christum imitantur, qui est indeficiens sanctitatis exemplar.

Quod ut meliùs intelligas, sequere Divum Thomam, qui sublimiter et angelicè Jesum Christum Filium Dei, in diverso statu considerat, at semper et ubique exemplar.

Ut Verbum Dei et primordiale principium totius processionis rerum, per quod omnia facta sunt ; est primordiale exemplar, quod omnes creaturæ imitantur, tanquam veram et perfectam imaginem Patris.

Unde dicitur Coloss. 1. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ : quia in ipso condita sunt universa.*

Ut Filius Dei, in splendoribus sanctorum genitus, ex utero ante Luciferum; seu ut genitus est ante omnem creaturam, per gratiam lucentem, habens exemplariter in se splendores omnium sanctorum: ut sic speciali modo est exemplar specialium gratiarum, quibus spirituales creaturæ illustrantur.

Et quia hoc exemplar erat à nobis valde remotum, ideo homo fieri voluit, ut hominibus humanum exemplar præberet.

Hoc exemplar Prælatis Ecclesiæ, ut superioribus, principaliter imitandum proponitur. *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum, etc.* Joan. 15.

Secundariò verò ipsi Prælati, exemplo Christi informati, proponuntur exemplar vitæ subditis: *Forma facti gregis,* I. Petr. ultimo. *Ut nosmetipsos formam daremus, etc.* 1. Thess. 3. Hìc. *Imitatores meî estote, etc.*

Felicem illum Pastorem, qui Christi sanctitatem indutus, verè dicere potest: *Imitatores meî estote, etc.*

Felicem illum gregem, cui Christi Domini sanctitatem, in suo pastore, exemplariter intueri licet!

℣. 2. *Laudo autem vos....*

Transit ad reformationes, de quibus in analysi: et pro suo more, hâc brevi laude, Corinthiorum benevolentiam priùs occupat, ut correctionis duritiem tantisper emolliat.

Laudo vos, inquit, *quòd per omnia meî memores sitis.* Vide Paraphras.

Hæc laus de bonis et perfectioribus, quales erant multi, intelligenda; sic autem cordatiores laudat, ut et alios hâc laude provocet ad traditionum observantiam.

Hìc notant sancti Patres, Chrysostomus et alii, quòd multa sine scripto tradiderint Apostoli, et quæ tamen erant necessariò tenenda

℣. 3. *Volo autem vos scire...*

NOTANDA AD INTELLIGENTIAM.

Primam aggreditur reformationem, scilicet de velandis mulieribus in publicis conventibus.

Pro qua notandum primò, quòd valde verisimile sit, quòd cordatiores Corinthii quæsierint à D. Paulo, ut statueret de modo orandi publicè in templo; an aperto? an cooperto capite?

A capite enim septimo agit de iis, de quibus ad eum scripserunt.

Secundò, mirum non debere videri, si contra pudorem mulieres Corinthiæ aperto vultu et capite loquerentur in templo.

Corinthus, ut jam dictum est, civitas erat Veneri dicata, in qua turpitudinum erat, non tantùm omnis licentia, sed et honor. Vide cap 6. in fine.

Hinc Corinthiæ erant impudentes, apertis vultu, oculis et capite incedentes, suamque formam ostentantes.

Et quia hic mos erat patrius et Corinthi decens habebatur, hinc et Christianæ eum quasi patrium sibi retinendum putabant.

Sed D. Paulus virgo et puritatis amator, qui Corinthiorum scortationes tam acriter in cap. 6. insectatus est, hunc morem, impuritatis fructum et radicem, penitùs imputat, velamen imponendò mulieribus.

Notandum tertiò, quòd circa viros varius fuerit mos, in variis regionibus et temporibus; et unicuique consuetudini sua non deerat ratio.

Apud Judæos, sacerdotes et levitæ in templo erant tecto capite. Vide Exod. 28. 37; Ezechiel. 44. 18., fortè quia tunc omnia tecta et obscura.

Grotius variis citationibus hìc probat quòd Græci, aperto capite, sacra peragebant, idque, ut indicarent quòd palam, sine metu et pudore Deo servirent.

Theodoretus tamen Græcus dicit, quòd Christiani, græco

more, et comas habebant et operta capita habentes, Deum orabant. Idem ait Theophylactus.

Æneas in Italiam intulit morem sacra faciendi tecto et velato capite; ut Virgil. Æneid. 3., docet, sive, ne quod malum omen oculis aut auribus obveniret; sive, ut Plutarchus à Fromondo citatus ait, ut se humiliarent et subjectionem suam ad Deum testarentur.

Quidquid sit de nationum moribus, audiamus sanctum Paulum, Apostolicâ auctoritate, quid apud nos faciendum sit, statuentem.

Volo autem vos scire... id est, sed præterea vos scire velim, *quòd omnis viri caput*, id est, Dominus, superior et rector *est Christus*. Est etiam mulieris caput, sed per virum.

Mulieris autem caput dominus, superior et rector *est vir*. Intellige de omni muliere, seu de toto feminco sexu, secundùm ordinem naturæ.

Caput verò Christi Deus. Quod intellige de Christo homine. Sicut enim Pater ipso major est, ita et illius Dominus est.

Ad stabiliendum quod sequitur in ℣. 4 et 5., supponit hìc quasi principium, quòd vir sit omnis mulieris caput et dominus, sicut Christus Dominus est omnis viri caput; addit autem quòd Christi caput est Deus, ut fontem omnis superioritatis ostendat.

Ex hoc principio infert in sequentibus quòd omnis vir orans, aut prophetans publicè, debet aperto esse capite, quia liber et dominus est. Mulier verò orans aut prophetans publicè, debet esse operto capite, quia naturaliter subdita.

Apud antiquos, nuditas et apertio capitis, signum erat libertatis; velamen autem erat symbolum subjectionis: et secundùm has opiniones tunc receptas, hìc loquitur D. Paulus: nunc enim aperto capite loqui, signum est subjectionis, ut notat Tyrinus.

Noster ergo mos nudandi et aperiendi capita in signum reverentiæ, erat tunc incognitus Græcis et Italis.

℣. 4. Omnis vir orans aut prophetans...

Tunc nondum erat introductus mos decantandi psalmos, sed in conventibus publicis oratio ab uno publicè fiebat pro omnibus; sacra Scriptura legebatur et exponebatur. Vide cap. 14. ℣. 23. etc.

Id autem, apud Corinthios, viri velato capite præstabant: quibus, juxta principium suprà positum, sese opponit Apostolus, dicens:

Omnis vir orans publicè, aut Prophetiam legens et explicans, vel quidvis aliud ex Scriptura, si caput suum velet, *deturpat illud,* id est, afficit dedecore: quia tegit illud, quasi servile foret.

Caput tegere est potestatem capiti imponere; nam capitis tegumentum est dominatoris vice, signumque subjectionis, ait Theophylactus.

Tales ergo viri deturpant caput suum, id est, sibimetipsis faciunt injuriam, quia liberi cùm sint et domini, sese tegunt quasi servos et alteri subditos; sicque suæ derogant præcellentiæ.

Aliqui volunt id intelligi de capite morali, Christo Domino, de quo in versu præcedenti, quasi Christus Dominus injuriâ afficiatur hoc facto: sed ipse textus in versu sequenti, ubi de mulieribus, indicat quòd de naturali capite debeat intelligi, eo, quo dictum est, modo.

℣. 5. *Omnis autem mulier...*

Erant tunc et mulieres prophetantes, ut filiæ Philippi, de quibus Act. c. 21. 9. et aliæ, de quibus prædixit Joel. 2. 28.: id autem mulier aperto capite faciens, sibimetipsi facit injuriam, sese afficit ignominiâ.

Quia perinde est *ac si decalvetur.* Seu hoc illi æquè turpe est, ac si rasa et decalvata appareret, quòd sanè mulieribus probrosum.

℣. 6. *Nam si non velatur mulier.* Gr. etiam tondeatur. Si enim velamen illud abjicit quod modestia suggerit, abjiciat et illud quod natura dedit.

Supponit quòd capillitium longius et copiosius datum est mulieri, quasi quoddam naturale velamen, quod eam doceat,

sese præ modestia velare; ita ut primum capillorum velum sit quasi initium secundi velaminis, scilicet, modestiæ: unde infert: Si hoc ergo secundum abjicit, abjiciat et primum.

Si verò turpe est... Quòd si dedecorosum est tonderi et radi mulierem, velamen ergo non abjiciat.

Ut capitis decalvatio, sic capitis detectio, ait D. Athanasius. Quo fit, ut si capitis operimentum sustulerit mulier, et similis ei appareat, quæ comam detraxerit.

Modestia est mulieris decus. Itaque sese probro afficit, ubi modestiam abjicit. Hanc ergo servet ubique, ac præsertim in ecclesia, in publicis pietatis conventibus.

Si mulierem non velatam Paulus consideret ut decalvatam et rasam; quibus oculis intueretur scandalosas quarumdam nostratum nuditates? quibus exprimeret verbis theatrica multarum ornamenta, quæ usque ad aras deferunt?

Eheu! quasi saltatrices et comicæ, ecclesias ingrediuntur, minùs supplicaturæ, quàm Deo ipsi insultaturæ.

℣. 7. *Vir quidem non debet velare... quoniam...*

Novâ ratione probat quod jam asseruit.

Vir est imago gloriosa Dei; seu divinæ Majestatis effulgentia et irradiatio: suo scilicet in alias creaturas, etiam in mulierem imperio. Est quippe Dei Vicarius, et Dei vice dominus creaturarum.

Ergo velari non debet; non tantùm quia velamen hoc suæ præjudicaret præeminentiæ, sed etiam quia Dei gloria non est occultanda, imò manifestanda.

Non agitur hìc de imagine Dei ratione animæ, quia, ut sic, mulier est etiam imago Dei.

Mulier autem gloria viri est. Ergo velari debet.

℣. 8. *Non enim vir ex muliere...*

Probat mulierem esse gloriam viri, 1.° quia ex Genes. 2. ℣. 21., mulier facta est ex viro; sicque vir est mulieris principium ex quo.

℣. 9. *Etenim non est creatus vir...* 2.° Quia ibidem dicitur facta similis viro, facta in adjutorium viri; sicque propter

virum, scilicet, in adjutorium, tum ad societatem, tum ad prolis generationem.

Ratiocinare ex dictis: *Mulier ex viro* sumpta est, *et propter virum* facta est: ergo vir mulieris est principium ex quo, et mulieris finis.

Ergo cum quadam proportione mulier est à viro, sicut vir à Deo; et propter virum, sicut ipse propter Deum. Ergo *mulier gloria viri*, sicut *vir gloria Dei.*

Mulier est quædam viri extensio et communicatio, ejusque gloria: ergo velanda, tum ut hoc subjectionis signo virum suum, principium et finem honoret; tum quia occultanda gloria viri, præsertim ubi Deus honorandus. Et hæc est D. Pauli conclusio in versu sequenti.

℣. 10. *Ideo debet mulier potestatem...* id est, velum, quod signum est potestatis viri in uxorem.

Per metonymiam datur signo nomen rei significatæ: velum significat potestatem viri in uxorem; hinc illud vocat potestatem.

Ideo, propter superiùs dicta, tenetur mulier velamen, quod est illius subjectionis symbolum et potestatis viri in illam signum, supra caput habere.

Propter Angelos, qui, scilicet, nostris adsunt conventibus, ut nostris præsint orationibus.

Et hæc Angelorum præsentia, nova ratio est mulierum pudoris et modestiæ; ne, videlicet, Angeli sint earum impudentiæ testes, accusatores, et vindices.

S. Anselmus et D. Thomas per *Angelos* intelligunt etiam Sacerdotes et Episcopos; imò Clemens Alexandrinus intelligit quosvis viros pios et probos: ne, scilicet, eos ad turpia provocent. Hinc vult mulieres toto vultu velari. Parcant ergo terrenorum Angelorum puritati: timeant Angelorum cœlestium vindictam.

Verumtamen neque vir (gignitur) *sine muliere, neque mulier sine viro;* sed unus ab altero dependet *in Domino,* sic volente; vel per Dominum, rerum omnium auctorem et ordinatorem. Vide paraph.

℣. 12. *Nam sicut de viro mulier....* Nam sicut olim mulier ex viro prodiit; ita et nunc vir ex muliere nascitur : *Omnia autem à Deo*, id est, et hæc à Deo, primâ causâ, rerum vices sic ordinante, ut mutua sit dependentia et mutuus amor.

Deum ergo rerum auctorem adorent uterque : illius ordini subjaceant : sese diligentes adjuvent : cum affectu mulier obediat : cum charitate præsit et regat vir.

OBSERVATIO MORALIS.

Ordo Dei, seu à Deo præscriptus, Deum honorat; et se observantes ducit ad Deum.

Vir itaque Deum honorabit, atque semetipsum sanctificabit, si ratione mulieri præsit; si religione obedientiam, à muliere sibi præstitam, ad Deum referat; si sit Dei fidelis imago, omnia ad prototypum referens.

Mulier Deum honorabit et semetipsam sanctificabit, si propter Deum viro suo sit obediens, illum revereatur ut imaginem Dei, illum adjuvet, illique serviat cum affectu.

Secus autem erit, si vir mulieri passione mancipetur, si ratione et religione non dominetur, si eam quasi mancipium regat imperiosè.

Si mulier viro non subdatur, sed velit dominari, et Deus offendetur, et uterque culpabitur.

Ut hic ordo Dei servetur,

Tria notent capita, hìc à D. Paulo, ℣. 2., exhibita.

Deusomnis superioritatis fons, caput est Christi.

Christus, hominum redemptor, caput est viri.

Vir, mulieris principium et finis, illius est caput. Sicut ergo Christus Deo subditur, ut suæ vitæ et potestatis principio; sic et vir Christo subdatur, ut Domino, qui redemit, liberavit et salvavit. Sic et uxor marito subdatur ut suo principio, fini et capiti.

Et quia Deus omnis potestatis principium est et finis, hanc conjugis suæ reverentiam et submissionem vir referat ad Deum; suâque potestate utatur ad Dei gloriam et

ad suæ conjugis utilitatem temporalem et æternam salutem.

℣. 13. *Vos ipsi judicate...* post allatas à me rationes, vos ipsi nunc judicate an deceat mulierem non velatam in publicis cœtibus orare, contra ipsius naturæ dictamen.

℣. 14. *Nec ipsa natura docet vos...* Gr. an nec ipsa, etc. Syr. nonne ipsa natura, etc., intellige, communis sensus, usus ubique receptus, dictamen naturæ, docet vos quòd viro sit probro, si feminarum more, sit comatus. Hoc enim mollis animi argumentum est.

Intellige de usu apud gentes maximè cultas recepto, v. g., Græcos, Romanos. Etenim plerique barbari tunc temporis erant comati, v. g., Galli, Germani, Hispani, Britanni, etc.

℣. 15. *Mulier verò si comam nutriat...*

E contrà mulieri decus accedit, si comata sit, quia coma pro velamine data est ei, ut est in Græco.

Capillitium longum et copiosum à natura mulieri datum est, quasi naturale velamen.

℣. 16. *Si quis autem videtur esse contentiosus...* Syr. Cæterùm, si quis contendat adversùm hæc, id est, si quis contrariam sententiam contentiosiùs tueatur, nolim contra hujusmodi rixari; modò sciat nec nostrum esse morem, nec Ecclesiæ consuetudinem, quasi diceret : Oppono synagogæ consuetudinem; oppono Ecclesiæ morem, ibique sisto.

Alii per *nos* intelligunt, Apostolos, quasi diceret: Nos Apostoli talem consuetudinem, mulieres scilicet in ecclesia aperto capite tolerandi, non habemus; *neque Ecclesia Dei* ubique terrarum diffusa, hoc in suis conventibus tolerat.

Hinc Grotius ait: Duabus securibus disputationes amputat, Apostolico instituto et Ecclesiarum consuetudine. Reverà Apostolorum instituto et Ecclesiarum consuetudini obsistere, est disputare non veritatis, sed vanitatis et victoriæ studio : φιλόνεικος, amator victoriæ, *contentiosus*.

Duabus his securibus multas ab hæreticis intentatas disputationes amputare possumus.

℣. 17. *Hoc autem præcipio non laudans...* Gr. hoc autem annuntians non laudo, etc. Syr. hoc autem quod præcipio,

non tanquam vos laudans, quia non progressi estis, sed in detrimentum descendistis.

Aliqui *hoc* referunt ad superiùs dicta de velandis mulieribus, sicque interpretantur: *Hoc*, scilicet mulierem velato capite orare, *virum aperto,* præcipio, interim *non laudo quod non in melius.* . . . .

Alii verò probabiliùs ad jamjam dicenda de Agapis, explicantque, ut statim videbitur.

Sed omnes conveniunt quòd hoc versu transeat Apostolus ad aliud malum reformandum, et quidem priore pejus.

Quod ut meliùs intelligas,

NOTANDUM AD INTELLIGENTIAM.

Observa quòd primis illis Ecclesiæ temporibus, fideles, statutis diebus, præsertim verò Dominicis, conveniebant in ecclesiam, sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum percepturi.

Ibi ergo congregati, ut perfectiùs repræsentarent ultimam cœnam, postquam Dominus noster Jesus Christus proprium Corpus suum discipulis suis dedit manducandum, et Sanguinem potandum, primò commune omnibus ex æquo pauperibus et divitibus faciebant convivium; deinde ad sanctissimam Eucharistiam accedebant.

Supponitur hìc quod infra ℣. 20., ex ipso textu probabitur, Agapes priores fuisse sacratissimæ Eucharistiæ perceptione.

Hæc convivia, ob communem omnium charitatem, vocabant Agapes, *ἀγάπαι*, charitates.

Has Agapes Paulus apud Corinthios instituerat; at illo digresso, res sancta et sanctè instituta, abiit in abusum: ditiores enim, spretis pauperibus, particulares sibi cœnas parabant, ubi sese ingurgitabant, aliis interim esurientibus.

Et hunc abusum, aliosque duos ei connexos, quippe, quorum unus erat hujus abusûs causa, nempe dissensio; alter verò effectus, scilicet indigna communio, Paulus hìc redarguit acriter, dicens:

In hoc autem quod nunc annuntio vobis, non laudo vos, scilicet:

Non laudo quòd conventus vestri, non modò in melius non proficiunt, sed è contrà deficiunt in deterius. Seu non in melius, sed in pejus procedunt. Superioris abusûs correctionem incepit à laude, ℣. 2. *Laudo autem vos, fratres;* tum quia multi reverà traditionum Apostolicarum observatores erant; tum quia res, quam aliqui transgrediebantur, magni momenti non erat.

Hìc autem incipit expressè dicens, quòd eos non laudat. Intellige quòd, è contrà, valdè vituperat; ut statim ab initio ostendat rei, quam reprehendit, absurditatem.

Non in melius, sed in deterius convenitis. Bene notat hìc D. Thomas, quòd omne animal gregale naturali instinctu convenit, ut sit eis bonum aliquod corporale.

Hinc, inquit, homo, animal sociale, et secundùm rationem agens, convenit in unum, ut sit ei melius aliquod temporale, v. g. in unitatem civitatis conveniunt homines propter securitatem et sufficientiam vitæ; et ideo fideles in unum convenire debent propter aliquod melius spiritale.

Conventus ergo fidelium instituti sunt ad melius bonum spiritale, v. g. ad majorem inter se unionem et ad melius Deo serviendum. Quo posito, hæc est mens Apostoli:

His conventibus vestris progredi et ad virtutem pergere debueratis; è contrà retrogressi estis à virtute ad vitium.

His corporeis cœtibus, mentes et corda vestra magis ac magis uniri debebant; è contra mente et corde divisi estis.

His agapis charitas inter vos vehementer accendi debuit, è contra refriguit.

Sincerâ et ardenti charitate accensi et uniti, debuistis ad sanctissimam Eucharistiam unitatis symbolum et veræ charitatis fornacem accendere velut igniti; è contrà frigidi, divisi, invidi, malevoli, acceditis ad amorum amorem; sicque indignè et ad vestram perniciem communicatis.

Et hæc sunt conventuum vestrorum vitia, quæ nec laudo, nec laudare volo, sed in quæ acriter invehor : scilicet scissuræ, ingluvies, pauperum neglectus, malæ communiones.

OBSERVATIO MORALIS.

Eheu! à quo et à quanto tempore, ex bono malum oritur! et inde pejus nascitur, unde melius exspectabatur! Hoc in ipsis etiam sanctitatis temporibus contigit!

Quoties et apud nos, sicut apud antiquos, refriguit charitas, ubi vehementer accendi debuit! quoties res sanctæ et sanctè institutæ abierunt in abusum! quoties ibi nata sunt zizania, ubi exspectabatur triticum!

Inimicus homo hoc fecit, facit et faciet.

Et hoc vides, ô Deus bone, qui malum odisti! et hoc permittis, ô Deus omnipotens, qui malum omne potes impedire!

Imò permittis quia bonus et patiens es, et multæ misericordiæ, et peccatorem sinis, et ad pœnitentiam exspectas.

Imò permittis, quia omnipotens es, et ex malo vales elicere bonum, et ex deteriori malo majus bonum elicere, et ex pessimo optimum.

Quid ergò faciat homo Christianus hos humanæ societatis defectus intuens? si sit prælatus, eos corrigat, in eos invehatur, Dei zelo ductus, sicut Apostolus Paulus.

Si sit subditus, eos cum charitate et patientia toleret; divinam adorans Providentiam, quæ etiam dè peccatis ordinat, et ex omnibus novit aliquod elicere bonum.

Adoro te, ô Deus bone qui malum permittis! adoro te, ô Deus omnipotens, qui ex ipso malo bonum elicis, et de peccatis etiam ordinas ad tuî gloriam! da mihi malum ita tolerare, ut nunquam malo consentiam.

℣. 18. *Primùm quidem convenientibus... audio scissuras....* Corrigit 1.° animorum dissensionem, aliorum defectuum causam.

Ac primò quidem, contra finem conventuum, qui ad majorem animorum unionem instituti sunt, audio quòd, cùm in unum locum convenitis corpore, scissuræ sunt et animorum dissidia inter vos. Gr. Schismata.

Non exprimit ob quid dissidebant, sed ex præcedentibus, et ex sequentibus colligi potest. In præcedentibus visum est

quòd ob magistros erant divisi. Hinc, ut Gagnæus refert ex quibusdam Græcis, non in communi mensa, Christi corpus et sanguinem sumebant, sed privatim, prout variæ erant sectæ.

In sequentibus videbitur quòd pauperes à divitibus spernerentur, et ab illorum conviviis arcebantur. Hincque rursus divisio et scissuræ.

Et ex parte credo. Gr. partem aliquam credo, scilicet eorum quæ mihi de vobis dicuntur.

℣. 19. *Nam oportet et hæreses esse...* Gr. et in vobis hæreses esse. Vide paraphrasim.

Græci per hæreses intelligunt hìc dissensiones in moribus, sicut et per schisma; sed meliùs Latini intelligunt scissuras in fide, seu falsas opiniones circa dogmata. Ita ut D. Paulus argumentetur à majori. *Oportet et hæreses esse inter vos,* quod schismate pejus est; quidni credam ergo esse schismata?

Oportet. Moraliter necesse est, positâ scilicet hominum multorum superbiâ et pertinaciâ. *Et in vobis.* Nec est ulla ratio, cur vestra Ecclesia à tali malo potiùs eximatur, quàm aliæ.

Hæreses esse, id est, scissuras circa dogmata fidei.

Hæresis equidem olim, sicut et secta, vox fuit media, in bonam et malam partem; sed communi nunc usu, in malam sumitur, et significat scissuram in fidei dogmatibus.

Ut et qui probati sunt... ut qui fideles sunt et probi, seu constantes in fide et in moribus, agnoscantur, omnibusque fiant manifesti.

Ut, effectum notat, non causam, ait Divus Chrysostomus, ostenditque bonum, quod Deus ex hæresis malo elicit.

Per hæreses scoria separatur à corpore Ecclesiæ, et manet aurum purum.

℣. 20. *Convenientibus ergo vobis....* tactâ animorum dissensione, transit ad Agapes reformandas, aitque quòd à Domini cœna absint longissimè Corinthiorum Agapes.

Sanè, eo quo convenitis modo, dominicam cœnam non

celebratis, nec repræsentatis : sed potiùs contrarium ei quid agitis.

Domini quippe cœna, omnibus, etiam Judæ proditori, communis fuit; vestra vero non communis, sed particularis.

Dominicam ergo cœnam Apostolus vocat Agapes; quia repræsentabant ultimam Domini cœnam. Vide dicta, ℣. 17.

Agaparum, seu hujus charitativi convivii pars erat sanctissimæ Eucharistiæ perceptio. Et de hoc omnes conveniunt; sed an prima, an postrema pars fuerit, dubitatur.

D. Chrysostomus arbitratur priorem fuisse communionem, deinde post communionem, convivium. Baronius Divum Chrysostomum sequitur, an. 57.

D. Augustinus putat convivium præcessisse, deinde subsecutam fuisse communionem. Epist. 118. c. 6.

Et hæc opinio probabilior est, et textui Apostolico conformior. Hæc quippe cœna instituta erat ad imitandam et repræsentandam Domini cœnam ultimam; unde D. Paulus vocat illam Dominicam cœnam; Christus autem post cœnam agni Paschalis et communem, sanctam Eucharistiam instituit.

Adde quòd D. Paulus Corinthios arguit quòd malè et indignè communicent, quia cœnam præsumunt, quia ebrii, quia in pauperes duri : quæ omnia indicant quòd posterior erat communio; nec enim indigna foret, ob subsequentia peccata.

Denique, hoc confirmat mos qui per multa sæcula duravit in nonnullis Ecclesiis, in quibus post cœnam vulgarem, exemplo Christi, sumebant Eucharistiam. Sozomenus lib. 7. hist. cap. 29. narrat quòd suo tempore hoc adhuc fieret in Ægypto.

Hujus consuetudinis meminit concilium tertium Carthag. can. 29. cui interfuit D. Augustinus. Vide Estium et Cornel. à Lapide.

℣. 21. *Unusquisque enim suam cœnam præsumit*, seu priùs sumit. Syr. Antevertens comedit. Arab. anticipat, seu antè capit *ad manducandum*. Gr. in edendo, id est, unus-

quisque enim ditiorum suam propriam cœnam, seu edulia quæ attulit in Ecclesiam, sumit; non exspectatis, nec invitatis pauperibus; seu, solus, exclusis pauperibus, comedit quæ in commune conferre debebat.

Undè fit *ut alius esuriat*, dum *alius ebrius est*, ingurgitatus, id est, plus quàm satìs manducavit et bibit.

Duo taxat in divitibus vitia, ingluviem et pauperum neglectum.

℣. 22. *Numquid domos non habetis...?* Hæc divitum crimina exaggerat, ex parte loci, cujus sanctitas violatur; ex parte fidelium, quorum præsentia contemnitur; ex parte pauperum, quorum pauperies durior redditur.

Quasi diceret: Si vestra vultis soli comedere, et vos ingurgitare, cur id domi non facitis, ubi sine irreverentia, sine scandalo, sine pauperum rubore, id ageretis, sicque minori cum peccato?

Aut Ecclesiam Dei contemnitis? An locum orationi et charitati destinatum spernitis, in eo comessationibus et ebrietatibus vacantes; sicque locum sanctum polluentes?

Vel an sanctorum fidelium congregationem vilipenditis, hæc in eorum conspectum facientes?

Ecclesia utrumque significat, et congregationem fidelium, et locum ubi congregantur.

Et confunditis eos. Et pudore suffundere vultis pauperes; qui, quia nihil habent, nihil attulerunt; hincque coguntur esurientes et confusi, vos lautè et opiparè epulantes aspicere.

Durum est pauperi esurire; durius est pauperi esurienti, ob pauperiem et esuriem suam contemni: at durissimum est sic esurienti et contempto, alios in oculis suis epulantes intueri.

Recordamini mali Divitis et Lazari historiam, et quid ei simile videbitis inter vos. Cavete ergo ne finis vester hujus Divitis fini sit similis.

Quid dicam vobis? Scilicet, ita facientibus, locum sanctum polluentibus; fidelium congregationem spernentibus; pauperes pudefacientibus, eorumque pauperiem intolerabilem reddentibus.

Laudo vos? Gr. Laudabo vos in hoc? *In hoc non laudo.* Sanè nec laudo, nec laudabo: hæc quippe sunt enormia mala, non laude, sed omni vituperio digna.

Laudavi suprà, ℣. 2., quia traditionum mearum observatores: hìc non laudo, quia traditiones meas non solùm non servatis, sed contrarium agitis, quasi earum sitis penitùs obliti.

Hinc et hodie cogor scripto vobis tradere quod olim vivâ voce tradidi vobis.

℣. 23. *Ego enim accepi à Domino...* Quia ergo traditionum obliti, et eis contrarium agitis,

Ut in posterum eas meliùs retineatis et perfectiùs adimpleatis;

Ut clariùs cognoscatis quàm longissimè, ut versu 20., dixi, distatis à cœna dominica; et consequenter quàm gravissimè in hoc sanctissimæ Eucharistiæ sacramento celebrando peccatis;

Utque hos omnes vestros abusus quamprimùm reformetis, et omnia exemplar Christi Domini reducatis;

Vobis hodie trado scriptis quod aliquando vivâ voce tradidi.

Ego igitur accepi, non ab hominibus, sed ab ipso Jesu Christo, Domino nostro, per revelationem, scilicet, hoc ipsum quod verbo tenus tradidi vobis.

OBSERVATIO DOGMATICA.

Nota quòd per occasionem tantùm scripserit Apostolus, quod verbo docuerat. Si circa sanctissimam Eucharistiam non invaluisset Corinthiorum abusus, valde verisimile est quòd de ea D. Paulus nunquam scripsisset.

Et idem de aliis Apostolis intellige, quibus nunquam fuit propositum omnia ad fidem pertinentia scribendi; sed ea tantùm scripserunt, quæ pro rerum occasione duxerunt esse scribenda; cætera verò vivâ voce tradiderunt.

Hincque collige non Scripturam tantùm, sed et traditiones non scriptas, esse servandas.

Mirare tamen divinam in hoc facto Providentiam, quâ factum est ut sicut à Divo Petro, velut quarto Evangelista, relatum fuit illud Patris æterni de Christo testimonium : *Hic est Filius meus dilectus....* quod tres Evangelistæ scripserant : ita et à D. Paulo, quasi quarto Evangelista, describeretur sanctissimæ Eucharistiæ institutio, quam tres Evangelistæ retulerunt : idque propter utriusque mysterii, Incarnationis, scilicet, et sanctissimæ Eucharistiæ, quæ illius est extensio, præcellentiam.

Quia Dominus Jesus, in qua nocte... Accepi igitur ab ipso Domino, quòd in ea ipsa nocte, in qua tradebatur ad mortem, cùmque mors ei præsens esset.

O immensa charitas! cùm traditur ad mortem, semetipsum tradit per amorem.

Accepit panem. Scilicet triticeum et azymum. Quia juxta D. Matthæum, Marcum et Lucam, primâ die azymorum ad vesperam.

Ab hac autem vespera inclusivè per septem dies sequentes, non licebat Judæis alio pane uti, quàm azymo. Vide Exod. 12. 15.

Hinc credimus Christum in azymo consecrâsse.

Græci verò, decepti falsâ Joan. 18. 28. interpretatione, putant quòd Christus Pascha celebrârit uno die ante Judæos, seu ante diem Lege statutam. Hinc in fermentato consecrant.

℣. 24. *Et gratias agens.* Scilicet Deo Patri. Ab hac gratiarum actione dicitur Eucharistia.

Ecclesia in canone addit : *Et elevatis oculis in cœlum.* Quia Christus magnum quid acturus, oculos in cœlum solebat levare. Matth. 14; Joan. 11.

Addit etiam *benedixit.* Quod ex D. Matthæo et Marco sumpsit. Et meritò distinguitur benedictio à gratiarum actione. Hæc enim Deum respicit, cui agitur gratia : illa verò creaturam, super quam Dei virtus per benedictionem invocatur. Hinc benedictio præcèdit consecrationem.

Fregit in duodecim partes. *Et dixit*, distribuens. Dixit autem sermone operatorio et in instanti efficienti quod enuntiat.

Duplex notatur in Evangelio sermo Christi Domini operatorius. Unus quidem per imperativum modum, v. g., *mundare*, *surge*, *respice*, *Lazare*, *veni foras*. Aliter affirmativus præsentis temporis, Joannis 4. *Filius tuus vivit;* Luc. 13. *Mulier dimissa es ab infirmitate*. Et hujusmodi est propositio Christi : *Hoc est corpus meum*.

Accipite et manducate. Verba sunt invitantis, non imperantis. *Accipite*. Scilicet in manibus. Hinc mos erat antiquus in manibus Eucharistiam accipiendi, non in ore, de manu sacerdotis, ut modò.

Hoc est corpus meum. Gr. hoc meum est corpus. Probabile putatur quòd Christus dixerit : Hoc meum corpus. Quia Hebræi et Syri verbum substantivum non exprimunt : imò præsentis temporis non habent. Vide Estium et Cornelium à Lapide.

Videtur, et probabilius quòd, *hoc*, adjectivum sit. Sicut, *Hic calix... Hic est sanguis meus*. Non verò hoc est sanguis : cùm tamen in Græco utrumque sit in neutro genere, *τοῦτο τὸ σῶμα, τοῦτο τὸ ποτήριον*, sicque demonstrat corpus quod enuntiat : *Corpus meum est hoc*.

Quod pro vobis tradetur. Scilicet in mortem. Gr. Frangitur. Syr. etiam habet : Frangitur. Frangitur autem quoad species panis in Christi corpus conversi.

Hoc facite, id est, hoc ipsum quod ago, id vos et successores vestri facite.

His verbis Christus Apostolis suis contulit potestatem consecrandi : aliàs impossibile præcepisset.

In meam commemorationem. Id, inquam, facite, in meî memoriam. Maximè recolentes amorem quo memetipsum pro vobis in mortem tradidi.

OBSERVATIO MORALIS.

Incruentum sacrificium in memoriam cruenti institutum est. Hoc ergo cogitandum, hoc recolendum, hoc sentiendum. Hoc sentiamus in nobis, quod Christus Jesus sensit in se.

Optimus itaque celebrandi, communicandi, Missam au-

diendi, imò et coram sanctissimo Sacramento orandi modus, quem Christus, ut à se principaliter intentum, nobis semel hìc et iterum versu sequenti commendavit; est recolere memoriam passionis dominicæ:

Fide vivâ Christum Jesum Filium Dei, pro nobis crucifixum intueri; hâcque fide, omnia facere coram altari, quæ coram Jesu Christo crucifixo fecissemus; compati, peccata nostra detestari; Christi mortem pro peccatis nostris offerre, in eam sperare, illam nobis reddere propriam et quasi nostram, fide, spe, charitate commori; seu hanc mortem imitari; Christi mortificationem in anima et corpore circumferentes; pœnitentiam sincerè amplectentes, nostramque publicæ Christi pro nobis pœnitentiæ, id est, passioni et morti unientes, sicque Christum pro nobis crucifixum induentes.

℣. 25. *Similiter et calicem.* Scilicet accepit, in manus suas, *postquam cœnavit*, Gr. post cœnâsse, Syr. postquam cœnavisset, id est, postquam cœnavit cœnam communem, ad quam discubuisse refertur. Luc. 12. 14.

Primò enim Christus Agnum Paschalem cum suis discipulis, stans et renibus accinctus, et baculum in manibus tenens, comedit, juxta ritum Exod. 12. 11. præceptum.

Deinde ad cœnam communem discubuit in lectis, juxta morem illius temporis.

Hinc surrexit, ad lavandos pedes discipulorum, proximè ante institutionem sanctissimæ Eucharistiæ. Joan. 13. 4.

Post lotionem iterum discubuit ad sanctissimam Eucharistiam instituendam et distribuendam.

Et quia post Eucharistiæ distributionem, dicitur, Joan. 13. 26., quòd intinctam buccellam Judæ tradiderit; dicendum est quòd in mensa superessent adhuc cœnæ vulgaris reliquiæ.

Hinc D. Matth. 26. 26.; et Marc. 14. 22. dicunt *cœnantibus et manducantibus* Christum Dominum accepisse panem et Eucharistiam instituisse.

Denique *à cœna*, post prolixum sermonem, *surrexit, dicens: Surgite, eamus*, etc.

Hìc ergo de cœna communi agitur.

Dicens, hic calix, id est, hoc contentum in hoc calice; metonymicè, continens sumitur pro contento. Sed hæc metonymia communis et ordinaria est, et quæ præterea clarè explicatur in sequentibus: *Quotiescumque calicem bibetis.* Non enim calix ipse, sed contentum in calice bibitur.

Novum testamentum est, id est, instrumentum authenticum est novi Testamenti, seu fœderis novi quod Deus cum hominibus, legem suam servantibus init, et quo promittit eis, non terrena bona, sed spiritualia, fidem, spem, charitatem, veniam peccatorum, gratiam, denique gloriam, æternam in cœlis hæreditatem.

Non ultima tantùm voluntas testatoris vocatur testamentum, sed et signum, scriptura, instrumentum hujus ultimæ voluntatis.

In meo sanguine, id est, instrumentum, inquam, non atramento, sed sanguine meo hìc incluso, conscriptum et consignatum.

Mirabile testamentum, quod ipsius Dei sanguine conscriptum est.

Charum sanè nobis et amabile testamentum, quod Patris nostri sanguine signatum est!

Vetus Testamentum, ad quod profectò respicit Christus, per sanguinem vitulorum, super populum exteriùs aspersum initum est. Exod. 24. 8.

Novum verò per Christi sanguinem in fidelibus interiùs effusum, ad internam eorum sanctificationem, confirmatum est. Vide dicta in Epist. ad Heb. c. 9., ℣. 17. 18. etc.

Sed nota primò quòd ubique sanguis et sanguis verus; nullibi sanguinis tantummodo signum.

Secundò quòd sicut sanguis, quo fœdera sanciebantur, erat sanguis victimarum in sacrificio oblatarum, sicque verum sacrificium; ita et sanguis Christi in Eucharistia mysticè effusus, verum est sacrificium. Vide Exod. 24. 8.

Hoc facite, quotiescumque....

Quod ego jam feci, *hoc* et vos *facite*, id est, consecrate, offerte, sumite, distribuite. Sicut consecravi, etc. Hoc Apo-

stolis et eorum in sacerdotio successoribus dicit, ut notatum est in versu præcedenti, et ut Concilium Tridentinum explicat. Sess. 22. c. 1.

In meam commemorationem. Id, inquam, facite, in meî pro vobis mortui memoriam.

OBSERVATIO DOGMATICA.

Hæc memoria reali Christi præsentiæ non obstat. Christus enim in hoc Sacramento suî ipsius memoriale est; sicut in cœlis Christus stygmata conservans, suæ passionis æternum est memoriale.

Sed è contrà omnia indicant hæc à D. Paulo relata, simpliciter et ad litteram esse intelligenda, et consequenter omnia pro reali Christi præsentia pugnant.

Id volunt tempus, status, qualitas, actio, voluntas, potestas, ipsa verba Christi.

Tempus, *in qua nocte tradebatur*, cùmque mortem præsentem haberet, ubi tropis nullus utitur.

Status, in quo, quasi pater amantissimus, jamjam moriturus, suum testamentum condit; in quo simplicitas et claritas maximè requiruntur, et in quo nemo sapiens utetur figuris, imaginem, v. g. lapidis pretiosi legans, pro ipso lapide pretioso.

Qualitas, cùm Mediator Dei et hominum, fœdus æternum statuit, in quo clarè, non figuratè loquendum.

Ipsa actio, cùm Sacramentum maximum, et sacrificium augustissimum, usque ad finem mundi duraturum, instituitur; in quibus æquivocatio tanti erat periculi et momenti.

Voluntas, cùm filios suos ardentissimo prosequitur amore, eisque maximum vult bonum, quod possit: *cùm dilexisset suos.... in finem dilexit eos.*

Potestas, *sciens quia à Deo exivit, et ad Deum vadit, et omnia Pater ei dedit in manus;* omnia potest.

Ipsa denique verba, simplicia et clara, hisque supradictis respondentia.

Simplicia, qualia sunt Patris jamjam morituri, filios suos alloquentis, suumque testamentum condentis.

Simplicia, qualia sunt verba sinceri Mediatoris, æternum fœdus statuentis.

Simplicia, qualia sunt verba summi Pontificis, sanctissimi et veracissimi, falsum dogma, et omnem idololatriam maximo habentis odio; et quibus consequenter, ne minimam quidem vellet suis verbis occasionem dedisse; quod tamen reverà fecit, si figuratè locutus est.

Simplicia, qualia sunt verba Salvatoris, nostræ salutis zelantissimi, potentissimi, et maximum nobis bonum, omnium suorum mirabilium memoriale, facere volentis.

Rursus ipsa verba, seu verborum contextus: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur:* ergo verum corpus, quod de facto pro nobis in mortem traditum est, non figura.

Vel secundùm Gr. *quod frangitur.* Scilicet jam de præsenti, per fractionem specierum panis, in Christi corpus jam conversi: nec enim alibi fractum est corpus Christi.

Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur. Matth. 26. 28; Marc. 14. 24: *Effundetur.* Scilicet in cruce. Vel juxta Gr. *effunditur:* jam cùm singuli bibunt.

Sanguis verus effusus est in cruce; non figura.

Sanguis veteris Testamenti fuit verus: ergo et sanguis novi.

Quis mortalium volens id agere (suppono quòd divinitùs possit), quod Christum fecisse credimus; quis, inquam, posset verbis clarioribus uti? *Hoc est corpus meum; hic est sanguis meus.*

Quis ergo mortalium hæc Christi verba clara, et simplicia, non credens simpliciter, ante Christi tribunal audeat stare?

Quid enim respondebit Christo quærenti: Cur mihi non credidisti? cur me mentitum esse dixisti? affirmavi ego veritas: *Hoc est corpus meum, etc.* tu negâsti, dicens, Non est corpus, sed figura corporis.

Catholicus autem securus accedet, etsi, per impossibile, foret deceptus; diceret enim confidenter: Si deceptus sum, à temetipso, æternâ veritate, deceptus sum: ideo quippe decep-

tus fui, quia tibi, ô Christe, veritas ipsa, simpliciter credidi dicenti : *Hoc est corpus meum;* et quia Ecclesiæ, sponsæ tuæ, verba tua litteraliter intelligenti, credidi simpliciter.

Christo credidi, Ecclesiæ Christi credidi.

Christus autem *veritas* est : Ecclesia verò Christi *columna veritatis* est.

Securus credo ; et in fide Catholica permaneo.

℣. 26. *Quotiescumque enim manducabitis...*

Relatâ Christi Domini institutione, et ipsius institutionis fine indicato, scilicet in memoriam dominicæ passionis,

Corinthios nunc alloquitur Apostolus, ut attendant ad superiùs relata, et videant an hæc mysteria eo celebrent animo et fine, quo sunt instituta.

In memoriam dominicæ passionis celebranda sunt : hic est finis à Christo intentus et declaratus; imò hæc sunt ipsamet mysteria, repræsentatio, annuntiatio sunt passionis dominicæ.

Hunc sacrum panem comedere, et hunc pretiosum sanguinem bibere, annuntiare et repræsentare est Domini mortem.

Per mystica, scilicet sanguinis ejus à corpore separationem, quæ fit vi verborum per consecrationem ; vel etiam quæ fit per ipsam comestionem corporis sacri, quasi à sanguine separati, et potationem sanguinis pretiosi, ut effusi, et à corpore separati.

In unaquaque specie consecrata, est repræsentatio mortis dominicæ, sed perfectiùs in utraque simul.

Quotiescumque monducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini debetis cogitare, sentire, repræsentare et annuntiare.

Heu quantùm ergo abestis à dominica cœna ! *jam non est Dominicam cœnam manducare.*

Quantùm abestis à fine per Christum intento ! et quàm graviter et multipliciter in Christi sacramentum peccatis !

Cœna Christi fuit omnibus communis : vestra autem particularis.

Cœna Christi fuit annuntiatio suæ mortis : vos cœnam agentes, Christique mortem Sacramento repræsentantes, de hac morte non cogitatis, sed luxui vacatis et gulæ.

Cœna Christi fuit æterni fœderi symbolum : vestra cœna, invidiæ, dissensionis, et dissidiorum origo.

Donec veniat, scilicet judicaturus vivos et mortuos : hinc sequitur quòd ad finem usque mundi duratura sit sanctissima Eucharistia, seu incruentum Christi sacrificium, cruenti annuntiatio perpetua.

℣. 27. *Itaque quicumque manducaverit...*

Clariùs indicat ad quid superiora retulerit, nimirùm ad docendum eos, quàm graviter in sanctissimam Eucharistiam peccent, eosque corrigat.

Transit ergo ad indignæ communionis enormitatem, quam ex superioribus infert et exaggerat.

Quia hæc mysteria sunt annuntiatio, et ipsa realis repræsentatio dominicæ passionis.

Ergo, *quicumque* ea *manducat vel bibit indignè,* id est, conscius sibi peccati mortalis, aut irreverenter, v. g. semiebrius, contentiosus, in pauperes durus (ut vos, ô Corinthii), *reus erit corporis et sanguinis Domini;* supple, ab invicem separati, id est, reus erit mortis Domini : perinde ac ipse qui Domini sanguinem effuderit, ait Theophylactus ; par crimen facit, ac si Christum Dominum crucifigeret, ejusque sanguinem funderet ; à proportione peccat sicut Judas et Judæi ; tradit sicut Judas, insultat sicut Judæi, ait Theodoretus.

Itane de frustulo panis indignè manducato loqueretur Paulus veritatis Doctor ? itane sancti Patres interpretarentur ?

Hinc ergo bene infertur à Catholicis : Primò, quòd revera corpus et sanguis Christi sint in Sacramento ; secundò, quòd etiam à malis realiter sumuntur ; tertiò, quòd utrumque sub una tantùm specie, propter particulam *vel.*

Cæterùm, ex ipso contextu intelligitur quid sit indignè manducare, vel bibere ; scilicet irreverenter et in statu peccati mortalis, ut Corinthii multi, quos arguit Apostolus.

℣. 28. *Probet autem seipsum homo.*

Ostenso malo, remedium præbet, docetque quomodo ad sanctissimam Eucharistiam accedendum, ne tanti criminis quis reus sit.

Unusquisque semetipsum probet et examinet, suamque conscientiam studiosè scrutetur; attentè consideret an à peccatis sit pura.

Hinc antiquitus altâ voce dicebatur: Sancta sanctis.

Et taliter probatus, examinatus et præparatus per contritionem et confessionem sacramentalem (si fuerit peccati mortalis conscius), corpus Domini manducet, et sanguinem bibat.

℣. 29. *Qui enim manducat...* Ut attentiùs se quisque probet, indignæ communionis pœnam denuntiat.

Indignè edendo et bibendo damnationem suam in se accersit; condemnationem suam sibi manducat et bibit; id est, ad æternam suam damnationem manducat et bibit.

Propterea quòd corpus Domini à pane communi non discernit.

Ergone quemquam damnandum affirmat Apostolus propter indignam naturalis panis comestionem, et quia non discrevit illum à pane communi, si de facto panis tantum est, et non realiter corpus Domini?

Sed, inquit Calvinista, imago corporis dominici est: quid ergo de te fiet, sacrarum imaginum destructore? quocumquè te vertas, his Apostoli verbis confodieris.

℣. 30. *Ideo multi infirmi...* Ut eos sensibiliùs tangat ad pœnitentiam, hujus judicii exsecutionem in eorum infirmis et mortuis animadvertit et exhibet.

Ideo, quia indignè communicant et judicium sibi manducant, *multi inter vos* languent et ægrotant, et immaturâ morte moriuntur.

Sicut Ananias et Sapphira tunc temporis, ob furtum et mendacium morte puniti sunt, ad aliorum exemplum; sic et multi Corinthiorum temporaliter variis languoribus et morbis, imò et morte puniti fuerunt, ob indignam communionem; ad aliorum emendationem, et ad Christianæ Religionis veritatem confirmandam.

Sanctus Anselmus dicit quòd et adhuc propter hanc causam multi post Pascha variis infirmitatibus corripiuntur, quia corpus Redemptoris indignè perceperunt.

℣. 31. *Quòd si nosmetipsos...* Probationis et examinis supradicti necessitatem indicat, ad vitandum Dei judicium.

Quòd si nosmetipsos probaremus, conscientiam nostram discutiendo, et peccata, si quæ sint, damnando et expiando, non puniremur morbis et afflictionibus ob indignas communiones.

℣. 32. *Dum judicamur...* Solatur eos in temporalibus his pœnis à Deo inflictis, asserens medicinales esse, et à Deo tanquam patre immissas, ad eorum spirituale bonum.

Dum corporaliter à Domino punimur, castigatione, tanquam filii erudimur à patre et à pædagogo; ut emendati, non damnemur in æternum cum infidelibus.

℣. 33. *Itaque, fratres mei...*

Redit ad Agapes, à quibus ad communionem, quæ earum erat pars postrema, deflexerat. Vide suprà ℣. 20., et totam rem hanc concludens, statuit quid in eis agendum sit, ad supradictorum abusuum reformationem.

Scilicet, ut eorum cœna verè dominica sit, et omnibus communis, præscribit ut sese invicem exspectent : concedit tamen ut, si quis esuriat, nec possit ad vesperam jejunus exspectare, domi suæ comedat, non in ecclesia; ne quod ad salutem institutum est, fiat occasio damnationis, vel ob gulam, vel ob superbiam, et pauperum contemptum.

Et hæc, inquit, nunc sufficiant, cætera ad hæc pertinentia, cùm ad vos venero, præscribam.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 11. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

PRIMÒ.

NOTENT Prælati, quòd sicut Christus Dominus, summus altissimi Dei sacerdos, omnium Prælatorum est exemplar; ita et ipsi Prælati, hujus summi Sacerdotis Vicarii, hujusque exemplaris imitatores, subditorum suorum sunt exemplaria, *forma facti gregis.*

Videant itaque quomodo Christum Dominum, exemplar suum, imitentur; et an suis subditis cum Apostolo verè dicere possint: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Vide ℣. 1.

SECUNDÒ.

Notent omnes tria capita, ad quæ Divus Paulus omnem reducit subjectionem: Deum, Christum, virum: Deus caput est Christi; Christus caput est viri; vir caput mulieris. Vide ℣. 3.

Videat vir primò quomodo Christo, capiti suo, subdatur; Secundò, quomodo præsit uxori sibi subditæ,

Videat autem mulier quomodo viro, principio, fini, et capiti suo subdatur. Hæc fusiùs dicta. Vide ℣. 12.

TERTIÒ.

Nota quòd à primis etiam Ecclesiæ temporibus, res sanctæ et sanctè institutæ, abeunt sæpissime in abusum, ℣. 17. Quare Deus id permittit? ibidem. Quid in tali casu faciendum? ibidem ℣. 17.

QUARTÒ.

Nota ℣. 24. modum celebrandi et communicandi ab ipso Christo Domino intentum et institutum, in suæ scilicet passionis memoriam. Hanc praxim vide in fine ℣. 24.

QUINTÒ.

Nota quomodo omnia realem Christi in Eucharistia præsentiam probent. Vide ℣. 25.

Hincque collige quanta sit Catholici in sua fide securitas, ℣. 25., in fine.

Quantus, è contra, omni heterodoxo debeat esse tremor, ibidem. Vide observationem dogmaticam.

SEXTÒ.

Nota ℣. 27. et 29, quanta sit malæ communionis enormitas.

Unde oriatur hæc enormitas, juxta Apostolum?

Apostoli verba realem Christi præsentiam in Eucharistia confirmant.

Quid faciendum ad vitandam hanc malæ communionis enormitatem, ℣. 28.

ANALYSIS CAPITIS DUODECIMI.

PER tria sequentia capita Corinthios instruit de Spiritûs sancti donis : in hoc autem duodecimo capite de charismatibus, seu donis gratuitis agit, id est, gratiis gratìs datis.

Ante omnia brevem et facilem dat eis regulam, quâ dignoscant ea, seu quâ Spiritûs sancti dona discernant ab effectibus maligni spiritûs.

Hâc regulâ datâ ℣. 3, statim ℣. 4. aggreditur, spirituales Corinthiorum ægritudines circa charismata, et eorum usum, sanare.

Quia ergo apud Corinthios, in fide infirmos, charismata erant occasio superbiæ, invidiæ, dissidii; hinc in his Corinthiorum vitiis sanandis, et contrariis virtutibus insinuandis totus est Apostolus in reliquo capite.

Hinc ℣. 4. 5. 7. multoties repetit quòd hæc dona, licet varia, ab uno tamen fonte manant, quasi dicens : Cur dissidetis ob ea quæ ab unitate profluunt?

Hinc ℣. 7. asserit quòd ad communem utilitatem dantur; quasi dicens : Cur ergo ea habentes efferuntur? ipsis enim, non propter ipsos dantur : cur non habentes, invident, cùm propter ipsosmet aliis data sint?

Hinc ℣. 8. 9. 10. enumeratis omnibus charismatibus, et in novem genera distributis, statim ℣. 11. addit quod et infrà sæpe repetit, quia necessarium ad hæc Corinthiorum sananda vitia.

Ab uno et eodem sunt spiritu : cur ergo ob ea dissidetis? hæc Deus dat pro suo beneplacito : cur ergo aut efferimini, aut invidetis? nonne suorum munerum Dominus est Deus?

Hinc ℣. 12. egregia Ecclesiæ comparatio cum humano corpore; ut, omni superbiâ, invidiâ, dissidio destructis; cunctis Ecclesiæ Corinthiæ fidelibus, velut ejusdem corporis membris, pacem, concordiam, mutuum amorem, et studium sibi invicem serviendi inspiret.

Cætera specialiùs in Commentario vide.

CAPUT DUODECIMUM.

Textus.

1. De spiritualibus autem, nolo vos ignorare, fratres.

2. Scitis quoniam cùm Gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes.

3. Ideo notum vobis facio, quòd nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.

4. Divisiones verò gratiarum sunt, idem autem Spiritus:

5. Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus:

6. Et divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritûs ad utilitatem.

8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ:

CAPUT DUODECIMUM.

Paraphrasis.

INTERIM, fratres, nolo vos Spiritûs sancti dona latere.

Scitis quòd cùm idololatræ essetis, tunc prout ducebamini, seu vestrâ curiositate, seu aliorum exemplo, seu ipsius diaboli suggestione acti, ad idola muta assiduè et frequenter ibatis; (ibique à maligno spiritu afflatos videbatis.)

Ideo quia vidistis, et ne hos confundatis cum afflatis à Spiritu sancto; sed ut facilè discernatis sanctè afflatos, hanc vobis trado regulam: nemo per Spiritum Dei loquens, maledicit Jesu; et nemo potest cum debita cordis reverentia Jesum Dominum suum profiteri, nisi per Spiritum Dei.

Equidem donorum sunt differentiæ: idem autem Spiritus sanctus, omnium donorum fons.

Et ministeriorum differentiæ sunt: idem autem Dominus à quo dispensantur.

Et divinarum operationum differentiæ sunt, seu diversæ sunt facultates diversa miracula patrandi:

Idem verò Deus, Pater æternus, fons Deitatis et potentiæ,

Qui per suam intimam præsentiam et virtutem hæc omnia operatur in singulis illa patrantibus: uni igitur Deo, omnium charismatum auctori, gratiæ sunt agendæ; ob ea Deus laudandus, adorandus; non est autem quòd hinc quis sese efferat, nec est quòd alius invideat: quia

Cuicumque datur tale aliquod donum, per quod manifestatur Spiritûs sancti virtus; non ad suam ei gloriam datur, sed ad aliorum utilitatem.

Alii quidem à Deo Patre, per Spiritum sanctum ab eo

alii autem sermo scientiæ secundùm eumdem Spiritum :

9. Alteri fides in eodem Spiritu : alii gratia sanitatum in uno Spiritu :

10. Alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretioSpirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.

11. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

12. Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, unum tamen corpus sunt : ita et Christus.

13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi : et omnes in uno Spiritu potati sumus.

14. Nam et corpus non est unum membrum, sed multa.

procedentem, datur facultas altissima fidei mysteria, per altissima principia, explicandi; alii autem facultas res fidei explicandi per scientias humanas;

Alteri per eumdem Spiritum datur fides, miraculorum mater; alii donum languores et morbos sanandi.

Alii potestas insigniora faciendi miracula; alii donum prophetandi, seu futura prædicendo, seu Scripturarum abstrusa explicando; alii sagacitas discernendi afflatus hominum, à quo sint; alii donum variis loquendi linguis; alii, donum linguas peregrinas interpretandi.

Hæc autem omnia inoperatur unus et idem Spiritus sanctus, qui, pro sua voluntate, singulis sua dona distribuit, ad commune totius Ecclesiæ bonum. Hinc ergo non est quòd quis efferatur, aut invideat, aut dissideat: sed operæ pretium est ut omnes, juxta donum sibi datum, communi Ecclesiæ bono allaborent.

Sicut enim corpus physicum, v. g. hominis, unum quidem est: membra tamen habet multa, singula suis locis et usibus destinata; sed ita ut hæc omnia membra unum sint corpus:

Ita et mysticum Christi corpus, unum quidem est; multa tamen et diversa membra, singulos scilicet fideles, variis donis ditatos, habet; sed ita ut omnia illa membra, seu fideles omnes, unum sint tantummodo Christi corpus, una Ecclesia.

Dixi quòd omnes fideles unum sint corpus; etenim nos omnes in Baptismo per unum et eumdem Spiritum, in idem corpus compacti sumus, sive Judæi, sive Ethnici, sive servi, sive liberi, et omnes eumdem Spiritum hausimus.

Dixi quòd Ecclesiæ corpus multa habeat membra: etenim hoc de ratione corporis organici est, quod mancum, et ad omnia inutile foret, si unum esset tantummodo membrum; et quòd necessariò multa et varia situ et officio membra requirit: hinc in Ecclesia sunt superiora, media, inferiora membra; at omnia æqualiter Christi membra.

15. Si dixerit pes : Quoniam non sum manus, non sum de corpore : num ideo non est de corpore?

16. Et si dixerit auris : Quoniam non sum oculus, non sum de corpore : num ideo non est de corpore?

17. Si totum corpus oculus : ubi auditus? Si totum auditus : ubi odoratus?

18. Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.

19. Quòd si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21. Non potest autem oculus dicere manui : Operâ

Si pes, pars inferior corporis, dixerit, quia locum medium non habeo, sicut manus, non sum de corpore: an propterea de corpore non est? minimè: quia non situs membrum facit, sed unio cum corpore. Per pedem, intellige infimas Ecclesiæ Corinthiacæ partes, seu fideles infimis locis et officiis deputatos, quos sub hac figura arguit, quòd obmurmurabant; simul et solatur, asserens quòd æqualiter ac alii, sint de corpore Christi.

Et si auricula sortem suam deplorans, dicat: Non sum oculus, ideo à corpore sum extranea; an ideo non est pars corporis? minimè, propter rationem ℣. 15. dictam. Per aurem, intellige discipulos, dono sapientiæ et scientiæ privatos, sapientibus, doctis et Doctoribus invidentes: hos ergo arguit et solatur, sicut pedes, ℣. 15.

Si totum corpus ad oculum esset redactum, ubi id per quod audiendum? si nihil nisi aures, ubi nares? Eosdem docet specialim quòd necessaria sit membrorum varietas, quam docuit in genere, ℣. 14.

Propterea Deus varia membra posuit in corpore, quorum unicuique locum suum et munus, pro sua voluntate, non pro merito, dedit.

Hoc et de mystico Christi corpore intellige, quod Deus varietate membrorum instruxit, et unumquodque membrum suo loco et officio destinavit, ut illi placuit: eos ergo docet suo loco et dono contentos esse, et Dei voluntati submissos.

Quòd si nunc omnia membra in unum redigerentur, ubi corporis harmonia?

Non ita se res habet: sed per Dei voluntatem nunc multa quidem sunt membra, loco et officio diversa; sed ita tamen, ut omnia simul unum sint corpus. (Resumptio probatorum à ℣. 12.)

Non potest autem oculus, quia situ altior, et officio no-

tuâ non indigeo; aut iterum caput pedibus : Non estis mihi necessarii.

22. Sed multò magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt.

23. Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus : et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.

24. Honesta autem nostra nullius egent : sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem,

25. Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem sollicita sint membra.

26. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra : sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

27. Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro.

28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doc-

bilior, prudenter et verè dicere manui, situ minùs altæ et officio minùs nobili: Operâ tuâ non indigeo. Neque caput, pars corporis suprema, pedibus, velut extremis, dicere: Non estis mihi necessarii. Hìc sub figura oculi et capitis, pungit sublimiores, in sua sublimitate tumidos; quorum fastum deprimit, indicans, quòd eis necessarii sunt illi quos velut viles spernunt.

Tantùm abest ut ullum corporis membrum, tanquam inutile, despici possit; quinimò quæ videntur imbecilliora, sunt magìs ad vitam necessaria, quàm pleraque robustiora.

Hinc ea quæ vulgò putantur minùs honesta, majori et uberiori ornatu circumdamus extrinsecùs: et ea quæ pudenda vocantur, majori curâ tegimus. Sic infirmi, vilibus deputati, talentis, ut videtur, destituti; imò et aliquâ infamiâ notati, sed humiles, contriti, sanctificati per pœnitentiam, contemni non debent: sed cum charitate foveri, ornari et conservari, quia sæpe Deo chariores, et Ecclesiæ utiliores, suis scilicet precibus.

Quæ autem in nobis sunt per se decora et honesta, nullis egent ascititiis ornamentis: sed Deus hâc temperaturâ corporis nostri membra moderatus est, ut eis, quibus decus deerat, majorem ornatum tribueremus.

Idque, ut inter omnia corporis membra nullum sit dissidium, sed ut omnia pari sollicitudine sese vicissim tueantur et adjuvent.

Et ut tanta sit inter illa omnia dilectio et concordia, ut si quid patitur unum, compatiantur cætera; et si quando unum honore afficitur, cætera congaudeant.

Ita sit inter vos, ejusdem corporis membra; non sit dissidium, sed mutua dilectio, mutuum auxilium.

Vos omnes estis corpus Christi, et singuli vestrûm estis ejusdem corporis membra: at connexa, ab invicem dependentia; et ideo mutuis vos invicem officiis adjuvare debetis.

Et sicut in corpore naturali Deus pro sua voluntate varia membra posuit, eaque variis usibus destinavit; ita et in mys-

tores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum.

29. Numquid omnes Apostoli? numquid omne Prophetæ? numquid omnes Doctores?

30. Numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31. Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

tico Christi corpore voluit varia esse membra et varia charismata.

Ac primo quidem loco collocavit Apostolos, Christi legatos;

Secundo Prophetas, qui sutura prævident, et occulta detegunt;

Tertio Doctores, qui doctrinam Evangelicam exponunt populo;

Quarto, qui virtute divinâ præditi, mirabilia perpetrant;

Quinto, qui donum habent ægrotos divinitus sanandi;

Sexto, qui afflictis, auctoritate, consilio, operâ subveniunt;

Septimo, qui temporalium rerum regimini præsunt;

Octavo, qui variis loquuntur linguis;

Denique, qui eas interpretantur.

Numquid omnes Apostoli, etc. Numquid omnes? etc.

Minimè, quia sicut *si totum corpus oculus, etc.,* ℣. 17.; et sicut *si omnia* membra *in unum redigerentur, ubi corpus?* ℣. 19. Ita, si omnia Ecclesiæ membra et charismata ad unum redigerentur, ubi mystici corporis Christi harmonia? necessaria est membrorum, et donorum diversitas: hanc diversitatem Deus pro suo arbitratu distribuit; unusquisque sit suo loco et officio contentus, unusquisque pro suo dono commune bonum promoveat, juxta Dei beneplacitum.

Inter hæc autem charismata, zelate, et à Deo expetite, non majora, et ex vulgi judicio pluris æstimata, sed potiora et utiliora vobis et Ecclesiæ.

Sed et præter hæc à me hucusque enumerata, superest via quædam excellentior, et quam vobis jamjam monstrabo: hæc est charitas Dei, et proximi, propter Deum; quæ omnibus charismatibus supra modum præcellit, ad Deum ducit, et in cœlum evehit, et sine qua nihil prosunt cætera.

Commentarius in Cap. 12.

℣. 1. De *spiritualibus autem...*

Hujus capitis cum præcedente connexio hæc est. Caput præcedens finiit Apostolus, dicens : Cætera ad Agapes, et sanctissimam Eucharistiam spectantia, præsens præscribam.

Hoc autem incipit, dicens :

De spiritualibus autem... id est, interim dum ad vos venero, *nolo vos* de Spiritûs sancti donis *ignorare.*

Tunc in Baptismo, per Spiritum sanctum baptizatis, communiter dabantur charismata spiritualia, seu dona gratuita linguarum, prophetiæ, operationum, etc., de quibus infrà : et quia circa hæc dona, eorumque usum multipliciter peccabant Corinthii, ut ℣. 4. dicetur, ideo sine mora illos vult de iis instrui.

℣. 2. *Scitis quoniam cùm gentes essetis...*

Hic locus, propter suam brevitatem, est obscurus : brevior autem nobis videtur et obscurus, quia nescimus quod tunc fiebat, et quod notum erat Corinthiis quibus scribebat Apostolus.

Ad ejus ergo loci intelligentiam, nobis necessariò supplendum aliquid.

Equidem multi volunt hìc Apostolum indicare gratiæ necessitatem, tum in malo vitando, tum in bono faciendo ; sed quia hìc de donis gratuitis agitur, ut ex sequentibus patet, non verò de gratia sanctificante ;

Hinc probabilior, et Apostolico textui conformior mihi videtur eorum conjectura, qui putant Apostolum, ante omnia, velle fidelibus Corinthiis dare notam facilem, quâ Spiritûs sancti dona discernant ab effectibus maligni spiritûs. Ita Divus Chrysostomus.

Ut hujus notæ necessitatem intelligas, et textum clariùs percipias,

NOTANDA AD INTELLIGENTIAM.

Adverte quòd plerique Corinthiorum Ethnici et idolorum cultores aliquando fuerant; tuncque futurorum curiosi, sæpe sæpius ad vates ierant, qui idolis aderant.

Viderant ergo tunc sæpissime Pythones et Pythonissas.

Imò cùm ad eos scriberet Divus Paulus, Corinthi erant multi Satanæ spiritu afflati, qui futura prædicebant, variisque loquebantur linguis.

Poterant autem hujusmodi divinatores, et præstigiatores fidelium cœtibus interesse, et eos perturbare.

Hinc D. Apostolus Corinthios volens de spiritualibus instruere, ante omnia necessarium judicat, brevem et facilem eis notam dare, quâ afflatos à Spiritu sancto discernant ab afflatis à maligno spiritu. Nunc ad textum.

Scitis quòd cùm idololatræ essetis, tunc *prout ducebamini*. Scilicet seu vestrâ curiositate, seu aliorum exemplo et pravâ consuetudine, seu ipsius diaboli suggestione acti.

Ad simulacra muta, de quibus scriptum est: *Os habent, et non loquuntur.*

Euntes. Supple eratis, id est, assiduè et frequenter ibatis.

Vidistis ergo tunc, sicut et nunc videtis sæpè Pythones et Pythonissas, futura multa prædicentes, variis linguis loquentes, præstigias nonnullas operantes.

℣. 3. *Ideo.* Scilicet quia vidistis, et quotidie videtis: ne confundatis eos cum afflatis à Spiritu sancto, sed ut breviter et facilè discernatis verè et sanctè afflatos;

Notum vobis facio, quòd nemo per Spiritum Dei loquens, seu à Sancto Spiritu afflatus, *dicit anathema Jesu;* id est, maledicit Jesu, blasphemat in Jesum.

Anathema dicitur res exsecrabilis et exterminanda: igitur anathema dicere, est rem exsecrari, maledicere, et exterminandam pronuntiare.

Et quòd *nemo potest* Dominum Jesum cum debita vene-

ratione, et cordis affectu *dicere*, suumque Dominum profiteri, nisi per Spiritum Dei;

Facilis itaque, et brevis nota, ad discernendum à quo spiritu quis afflatus sit, hæc est: ipsum interrogate de Jesu.

Si promptè, si constanter confitetur Jesum Christum esse Filium Dei, Redemptorem hominum, et consequenter Dominum, cui parere debent omnes; hic à Spiritu sancto est.

Si verò dicit anathema Jesu. Gr. anathema Jesum, id est, anathematizandum. Si nomen ejus exsecratur, et blasphemat in ipsum; hic à spiritu maligno est.

Et hæc regula, à Divo Paulo hìc tradita, conformis est illi, quam dabat S. Joa... Epist. 1. c. 4. ℣. 2. *In hoc cognoscitur Spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, etc.*

Jesus Christus, Filius Dei, Mediator Dei et hominum, omniumque Dominus, totius est Religionis fundamentum, et quidem unicum: *Nec enim aliud est nomen sub cœlo datum, etc.; fundamentum aliud nemo potest ponere.* Hujus Epist. c. 3. 12.

Huic fundamento qui adhæret fide, spe, charitate; Deo adhæret, Deo placet, à Spiritu sancto est.

Huic qui non adhæret, qui non subest, qui non paret, ut Domino; Deo non adhæret, Dei non est, Spiritum Dei non habet.

Itaque cum D. Thoma credulo tandem et fideli, dicamus frequenter: *Dominus meus et Deus meus.*

Corde non manu, Christo uniti, amemus, adoremus eum, ut Dominum et Deum nostrum. *Dominus meus et Deus meus.*

℣. 4. Divisiones verò gratiarum....

Datâ brevi et facili regulà ad discernenda Spiritûs sancti charismata, jam quasi medicus accedit ad sanandas spirituales Corinthiorum ægritudines, circa hæc spiritualia dona, eorumque usum.

NOTA AD INTELLIGENTIAM.

Itaque nota quòd apud Corinthios, adhuc imperfectos, et in fide infirmos, charismata erant occasio superbiæ, invidiæ, dissidii.

Qui enim majora dona perceperant, adversùs alios efferebantur.

Qui nulla, aut minora tantùm habebant, adversùs eos qui majora receperant, ardebant invidiâ.

Hincque ob Spiritûs sancti dona dissidebant plerique Corinthiorum.

Et in his eorum vitiis sanandis, contrariisque eis virtutibus insinuandis, totus est Apostolus in hoc capite, id est,

Totus in retundenda priorum superbia;

Totus in exstinguenda aliorum invidia;

Totus in inspiranda omnibus Ecclesiæ Corinthiacæ fidelibus, velut ejusdem corporis membris, pace, concordiâ, mutuo amore, et studio sibi invicem inserviendi.

Quod sedulò notandum, et præ oculis assiduè habendum, ad perfectam textûs intelligentiam.

Ecce quod spectat ad Apostoli mentem; nunc ad verba.

Divisiones gratiarum. Gr. discrimina charismatum, seu donorum gratuitorum.

Id est, equidem donorum sunt differentiæ, diversis diversa dantur; hoc uni, illud alteri, etc.

Idem autem Spiritus, scilicet Spiritus sanctus, qui omnium illorum donorum fons est.

Quasi diceret: Multitudine quidem et varietate differunt, non auctore, qui unus et idem est Spiritus sanctus.

Ne sit ergo inter vos divisio ob ea quæ ab unitate manant, et quæ à Spiritu sancto, pacis auctore, procedunt.

Præterea gratiæ sunt, id est, dona gratuita, nemini debita, utquid ergo ea alter alteri invideat? cur ob ea quis angatur animo? ab omnibus gratiæ sunt habendæ; nemini dolendum, ex D. Chrysostomo.

℣. 5. *Et divisiones ministrationum....* Gr. discrimina mi-

nisteriorum; id est, varia quidem in Ecclesia distributa sunt ministeria, v. g. Apostolatus, Episcopatus, Presbyteratus, Diaconatus, etc.

Idem autem Dominus, scilicet Jesus Christus, Ecclesiæ Caput, Princeps, et Dominus, sub quo omnes illi varii Ministri militant et Deo serviunt: et à quo hæc omnia ministeria conferuntur.

Differentia igitur in ministerio, non in Domino.

Porrò attende ad verba, *ministrationem*, seu *ministerium*, laborem et sudorem indicant: quid ergo doles, si alterum jussit plus laborare, tibi parcens, ait D. Chrysostomus?

℣. 6. *Et divisiones operationum*. Gr. ἐνεργέματα, efficaciæ, operationes. Syr. et divisiones virtutum; id est, diversæ sunt facultates operandi diversa miraculorum genera.

Idem verò Deus, Pater æternus, fons Deitatis et omnipotentiæ, qui per suam intimam præsentiam, virtutem et efficaciam, hæc omnia supernaturalia operatur in singulis illa patrantibus.

Non est ergo quòd quis ob ea sese efferat, quia alienæ virtutis est id quod operatur, et alieni muneris est id quod habet.

Non est etiam quòd quis aliis invideat; quia habentibus dantur ad communem utilitatem.

Sed est quòd omnes uni Deo, omnium donorum auctori, gratias agant; ob ea Deum laudent, ament, adorent.

Sed est præterea quòd unusquisque suo dono contentus, juxta sibi datum, et Dei beneplacitum, communi Ecclesiæ bono ministret, laboret, insudet.

℣. 7. *Unicuique autem*... id est, cuicumque autem datur tale aliquod donum, per quod manifestatur Sancti Spiritûs virtus et præsentia; non ad suam ei vanam gloriam datur, sed *ad utilitatem*. Gr. πρὸς τὸ συμφέρον. Ad id quod expedit, ait D. Hieronymus; ad id quod confert, Erasmus.

Id est, datur ut conferat, aut exerceat aliquod fideli populo utile, v. g., ut per hoc convertat infideles ad fidem, vel ut fideles confirmet in fide; itaque ad utilitatem Ecclesiæ.

NOTÆ LITTERALES.

Nota in superioribus versibus totam sanctissimam Trinitatem insinuatam. ℣. 4. Spiritum sanctum. ℣. 5. Jesum Christum. ℣. 6. Patrem æternum.

Quòd si primo loco Spiritus sanctus nominatus est, et ultimo Pater æternus; hoc indicat inter divinas personas dignitatis ordinem non esse, sed perfectam æqualitatem.

Nota et quòd spiritualia dona unicuique personæ sub diversa ratione attribuuntur.

Spiritui sancto, qui bonitas et amor est, tribuuntur ut gratiæ, seu ut gratuita, quia ex gratuita Dei bonitate manant.

Jesu Christo, Filio Dei, Ecclesiæ Domino, quam suo sanguine acquisivit et sibi gloriosam exhibuit, attribuuntur ut ministeria.

Tum quia ipsius est, ut Domini, ministeria distribuere; tum quia ipsi, et sub ipso ministrat omnis ecclesiasticus ordo.

Patri omnipotenti, totiusque potentiæ fonti, attribuuntur ut operationes, seu efficaciæ, quia ab ipso omnis virtus et operatio.

OBSERVATIO MORALIS.

Hinc itaque discat omnis Ecclesiæ minister, quomodo semetipsum in suo ministerio debeat intueri.

Omnipotentis Dei instrumentum est, in operanda animarum salute.

Jesu Christi, Ecclesiæ principis et Domini minister est, in perficienda hominum redemptione.

Spiritûs sancti, gratiarum fontis, canalis est, per quem charitas diffunditur in fidelium cordibus.

Igitur, ut instrumentum omnipotentiæ divinæ, penitùs ei subjaceat, et omnia juxta Dei beneplacitum, inspirationem et motum operetur.

Ut minister Redemptoris animarum, cum zelo laboret, vigilet, insudet in salvandis hominibus sibi commissis,

Ut gratiarum Spiritûs sancti canalis, effundat votis, verbis, exemplis; nihil sit in illo non sanctum, nihil non sanctificans.

℣. 8. *Alii quidem datur....*

Enumerat omnia illa Spiritûs sancti dona, quibus vetus Ecclesia nobilitabatur, et in novem genera distribuit.

Alii quidem à Deo Patre per *Spiritum sanctum*, ab eo procedentem, datur facultas explicandi altissima fidei mysteria, idque per altissima principia, v. g., sanctissimam Trinitatem, Incarnationem, etc. eo modo, quo ipse Paulus sapientiam loquebatur inter perfectos. Vide dicta hujus Epist. cap. 2. ℣. 7.

Alii sermo scientiæ, id est, facultas explicandi res fidei, per scientias humanas, seu per ratiocinationem, exempla et comparationes. Sicut faciunt nunc Theologi.

Secundùm, id est, per eumdem Spiritum.

℣. 9. *Alteri fides.* Non dogmatum, sed miraculorum; id est, excellens in Deum fiducia, ad quidvis ab eo impetrandum.

Fiduciæ robur, quæ juxta Domini promissum, montes etiam transferat, ait Erasmus.

Hæc fides, miraculorum mater, nascitur quidem ex fide theologica, illamque includit; sed præterea constantem dicit in Deum fiduciam, quâ confidit homo Deum hoc facturum, ut colligi potest ex Marci 9. 23; Luc. 17. 5.

In eodem Spiritu, id est, per eumdem Spiritum, ait Syrus. *Alii gratia sanitatum.* Gr. Dona sanationum, id est, donum languores et morbos sanandi per eumdem Spiritum.

℣. 10. *Alii operatio virtutum*, id est, potestas illustriora et celebriora faciendi miracula, v. g. mortuos suscitandi; quin et vivos miraculosâ morte puniendi, ut Act. 5. ℣. 5.

Talia miracula specialiter dicuntur virtutes δυνάμεις, quia divina virtus et omnipotentia in illis maximè elucet.

Alii prophetia, id est, donum tum futura prædicendi, tum abstrusa Scripturarum explanandi.

Alii discretio spirituum, id est, sagacitas discernendi afflatus hominum: à quo sint, an à Deo, an non?

Alii genera linguarum, id est, donum variis linguis loquendi.

Alii interpretatio sermonum. Gr. linguarum; donum linguas peregrinas interpretandi, seu donum interpretandi quæ alii linguis peregrinis locuti sunt.

Non enim quisquis linguam tenet; idem arcanum sensum sermonis tenet, ait Erasmus.

Hinc duo dona sunt loquendi et interpretandi linguas. Vide Estium qui citat Cajetanum.

℣. 11. *Hæc autem omnia operatur...* id est, per vim in nobis occultam efficit *unus et idem Spiritus*, qui pro suo arbitratu et beneplacito singulis sua dona distribuit.

NOTA LITTERALIS ET MORALIS.

Sæpe repetit Apostolus et quòd hæc varia dona ab uno et eodem sunt Spiritu, et quòd ea Deus pro sua voluntate confert, quia hæ veritates necessariæ ad sanandas Corinthiorum supradictas ægritudines, id est, ad eorum retundendam superbiam et exstinguendam invidiam, et omne dissidium componendum.

Quoties ergo dicit, quòd ab uno Spiritu procedunt, toties eis exprobrat. Quare ergo dividimini ob ea quæ ab uno profluunt Spiritu, et quidem pacis auctore?

Quoties dicit quòd ea Deus gratuitò et pro sua bona voluntate confert, toties exprobrat superbo. Quare ergo ob alienum et merè gratuitum munus inflaris?

Quoties repetit quòd inæqualis hæc donorum distributio à Dei beneplacito pendet, qui sua singulis ad communem Ecclesiæ utilitatem confert, toties exprobrat invido. Quare ergo tu tibi displices? quare de Dei beneplacito conquereris? tu quis es, qui Dei tui beneplacitum ægrè feras?

Aliunde, cur aliis invides quod eis propter te datum est?

Nihil est ergo, aut quòd hìc quispiam sibi placeat, aut displiceat, aut ab aliis dissideat; sed est quòd omnes, suâ sorte

contenti, Deoque grati, juxta sibi datum, communi Ecclesiæ utilitati laborent.

℣. 12. *Sicut enim corpus unum est...*

Pulcherrimâ comparatione sensibiliter ostendit quòd nec majoribus ditati muneribus efferri debeant; nec qui minora tantùm habent sibi displicere, et aliis invidere, atque ab eis dissidere; sed quòd omnes pacificè vivere, sibi invicem inservire, et mutuum auxilium præstare: quia scilicet omnes ejusdem corporis membra et unum corpus.

Sicut enim corpus physicum, v. g., hominis, *unum* quidem *est* corpus, *membra* tamen *habet multa*, singula suis locis et suis usibus destinata; sed ita ut hæc membrorum multitudo unum sit tantummodo corpus.

Ita et Christus, seu Christianismus, unum est mysticum corpus; multa quidem et diversa habens membra, nimirum singulos fideles, suis variis donis ditatos et officiis destinatos; sed omnia illa mystica membra simul sumpta, id est, omnes simul fideles, unum sunt tantummodo mysticum Christi corpus, una Ecclesia.

Debent ergo non efferri, non invidere, non dissidere; sed uniri, sed mutuò diligere, mutuò compati, sibi invicem inservire.

℣. 13. *Etenim in uno Spiritu...*

Duo jam dixit de Ecclesia, mysticò Christi corpore; scilicet quòd unum sit corpus et quòd multa et varia habeat membra: hæc duo nunc successivè probat in sequentibus versibus.

At primò quidem ostendit hìc quòd sit unum corpus, simul et explicat quando et quomodo facta sit unum corpus, nempe in Baptismo.

Etenim nos omnes fideles, sive Judæi, sive Ethnici, sive servi, sive liberi, Baptismo insiti sumus et incorporati in Christo, factique sumus unum Christi corpus; idque per unum et eumdem Spiritum, qui nobis tunc infusus est.

Et omnes in uno Spiritu potati sumus. Gr. in unum Spiritum, etc. Syr. et nos omnes unum Spiritum hausimus. Ambrosius, unum Spiritumpotavimus.

Quod dupliciter intelligi potest : vel de spiritali potatione Spiritûs sancti, quo sumus omnes infusi et irrigati in Baptismo, vel de haustu gratiæ Spiritûs sancti, seu de haustu Spiritûs Christi, per potationem calicis eucharistici.

Utrumque sensum affert et approbat D. Chrysostomus.

Omnes in uno Spiritu potati sumus; id est, inquit Chrysostomus, venimus ad eamdem mysteriorum imitationem, eâdem mensâ fruimur.

In unum corpus baptizati sumus, et unam largitus est mensam, et unam dedit irrigationem. Idem sanctus Chrysostomus.

Sed cur non dixit : Eodem corpore nutrimur, et eumdem bibimus sanguinem?

Quia, cùm dixit de Spiritu, utrumque significavit et sanguinem et carnem; per utrumque enim uno Spiritu potamur. Idem sanctus Pater.

Juxta hanc interpretationem, quæ maximè naturalis videtur, de eucharistico potu hìc agitur, sicut priùs de Baptismo actum est; sensusque est, quòd nos omnes unum et eumdem Christi Spiritum potavimus; scilicet, cùm ex calice eucharistico sanguinem ejus bibimus.

Itaque non tantùm in unum Christi corpus nati et incorporati sumus per Baptismum; sed etiam eâdem escâ, putà carne et sanguine Christi, alimur omnes in Eucharistia.

Idem corpus sumus, eodem Christi Spiritu vivimus, eâdem alimur escâ, sanctissimâ Eucharistiâ; unum ergo sumus omnes; sumus tamen et multa.

℣. 14. *Nam et corpus non est unum membrum...* Ad perficiendam incœptam Ecclesiæ cum corpore humano comparationem, restat probandum quòd Ecclesiæ corpus, sicut et corpus humanum, multa et varia habet membra. At quia hoc per se clarum et evidens est, nec eget probatione, altiùs assurgit Apostolus, affirmans generaliter hoc de ratione corporis esse.

Nam corpus organicum *non est unum* tantummodo *membrum*, mancum enim et ad omnia inutile foret; sed necessa-

riò multa et varia requirit membra, distincta et differentia loco et munere, alia superiora, alia interiora; ita tamen ut omnia sint æqualiter corporis membra, æqualiter de corpore, et æqualiter omnia simul unum et idem corpus.

Hoc generaliter affirmans Apostolus, affirmat et speciatim quod probandum habet de Ecclesia, scilicet, quòd necessariò Ecclesiæ corpus habet multa et varia et diversa membra, situ et officio differentia, superiora, media, inferiora; ita tamen ut omnia sint æqualiter corporis Christi membra, de Christi corpore, et omnia simul unum Christi corpus.

Ecclesia ergo, Christianismus, sicut et corpus naturale, unum est et multa.

Hoc posito, recordare nunc scopi apostolici, scilicet, spirituales Corinthiorum ægritudines circa charismata sanare, aliorum superbiam retundere, aliorum invidiam exstinguere, omnibus concordiam, mutuum amorem, et studium sibi invicem inserviendi inspirare, ut jam dictum est ℣. 4.

Jam verò artem mirare, quâ hæc omnia perficit.

℣. 15. *Si dixerit pes : Quoniam...*

Aggreditur primò inferiorum Ecclesiæ Corinthiacæ membrorum sanationem.

Fideles qui nulla dona receperant, aut qui minoribus tantùm erant donati, suâ sorte non contenti, obmurmurabant, et conquerebantur quasi essent à corpore extranei.

Ut hos Apostolus arguat et simul instruat, atque soletur, per prosopopœiam inducit inferiores et minùs præcipuas corporis partes, suâ sorte non contentas, sed murmurantes, et sese conquerentes, quòd aliæ ipsis sint majores et præstantiores:

Si pes, pars corporis inferior; *si pes*, inquam, totius corporis onere gravatus, *dixerit :* Quia locum medium non habeo sicut manus; ideò non sum de corpore;

An propterea de corpore non est? minimè, quia non situs, nec officium faciunt membrum corporis, sed unio cum corpore, et informatio ab eadem anima.

Sub hac figura Paulus infimas Ecclesiæ Corinthiacæ par-

tes, id est, fideles inferioribus locis et ministeriis destinatos alloquitur.

Arguit eos, quòd animadvertentes alios superioribus locis et officiis deputatos, obmurmurabant; et suorum ministeriorum pertæsi, conquerebantur quòd essent quasi à Christ corpore extranei.

Hos autem sic arguit, ut doceat et soletur, affirmans quòd non minùs sint de Christi corpore, quàm qui superioribus locis et officiis sunt destinati, quia locus et munus non faciunt Christi membrum, sed unio cum Christo.

℣. 16. *Et si dixerit auris...* Hunc versum eodem modo ac superiorem explica; per aurem intellige audientes, discipulos, intelligentiâ et scientiâ privatos, obmurmurantes quòd docti, sapientes doctoresque non sint.

Itaque omnes hic invidos et obmurmurantes alloquitur sub hac figura, quasi diceret:

Obmurmuratis vos, qui nulla, aut qui minora tantùm dona recepistis; aliosque suspicientes, et ipsis invidentes, dejicimini, et vos quasi à Christi corpore alienos reputatis.

Sed bono estote animo; etenim nec situs, nec munus, sed unio cum Christo, facit membrum Christi.

Itaque hanc unitatem servantes fide, spe, charitate, non curate de loco et de officio; sed vestrâ sorte contenti, Deique voluntati submissi, vestro fungimini munere.

℣. 17. *Si totum corpus oculus...*

Eosdem pergit instruere et solari, ipsis speciatim dicens, quòd non possint omnes superiores et nobiliores partes esse, sed necessarium sit ad corporis utilitatem et decorum, ut aliæ sint.

Si totum corpus ad oculum redactum esset, ubi id per quod audiendum? si nihil nisi aures, ubi nares? Idem intellige de mystico Chisti corpore; si omnes essent doctores, ubi discipuli? si omnes docentes, ubi audientes? hoc foret incongruum.

℣. 18. *Nunc autem posuit Deus..:*

Ut doceat eos suo loco et officio contentos, commun

Ecclesiæ bono pro suis viribus laborare, recurrit ad Dei voluntatem jam sæpè allegatam.

Sicut Deus pro sua voluntate varia membra posuit in humano corpore, sicque collocavit ea omnia, et ad suum proprium destinavit officium, ut, si locum aut munus mutaveris, corpus universum perdideris;

Ita et de mystico Christi corpore: Deus illud varietate membrorum et diversitate donorum instruxit; unumquodque membrum suo loco et muneri destinavit.

Itaque ne examines cur sic? et cur non sic? sufficiat tibi scire quòd Deus ita voluit.

Dei voluntatem adora, penetrare ne tentaveris.

Dominus est: illi ergo subjicere; divina voluntas sit tuæ voluntatis regula; illi totaliter submissus, tuâque sorte contentus, labora pro tuo modulo.

Pes sit suo loco et munere contentus, quia sic voluit Deus, omnium Creator et Dominus.

Sic autem voluit, quia est conducibile.

Proderit tibi inferiorem fuisse, et ob id Deum laudabis n æternum.

℣. 19. *Quòd si essent omnia unum membrum...*

Repetit quod jam pluries dixit, scilicet in mystico Christi corpore, sicut et in corpore naturali, necessariam esse membrorum diversitatem: hoc dixit ℣. 14, ℣. 17.

Sed hìc novo modo et sensibiliori, suppositione factâ;

Quòd si nunc, per Dei omnipotentiam, omnia corporis membra in unum redigerentur, ubi foret corpus? ad quid utile? non esset corpus organicum, sed mancum et inutile.

Idem intellige de mystico Christi corpore.

Incongruum foret sanè maximum, si omnia charismata ad unum redigerentur, sive darentur omnibus omnia, sive uni tantùm darentur omnia.

℣. 20. *Nunc autem multa... Nunc autem* per Dei voluntatem non ita se res habet; sed Ecclesia, sicut et corpus naturale, *habet multa quidem membra,* sed sic multa, ut omnia simul sit *unum corpus* et omnia sigillatim sint unius

et ejusdem corporis membra, et æqualiter membra, sive superiora sint, sive media, sive inferiora.

Hic itaque versus est quasi resumptio propositionis ℣. 12. factæ, et hucusque per partes probatæ.

Unde concludendum restat, quòd parum refert quo in loco aut officio quis sit constitutus; sed maximè refert ut unusquisque, Dei voluntatem adimplens, suo munere, juxta Dei donum, fungatur.

Multa sunt unum, et unum multa : ubi est ergo differentia? ubi est quod exsuperat, et ubi est quod est minus? D. Chrysostomus.

℣. 21. *Non potest autem oculus...* Castigatis, instructis et solatio sublevatis Ecclesiæ Corinthiacæ minoribus, seu iis qui minoribus donis erant affecti; nunc sermonem dirigit ad eos qui, majoribus charismatibus acceptis, intumescebant et vanitate tumidi, adversùs inferiores insolescebant.

Ut autem horum fastum et arrogantiam deprimat, ostendit quòd hi, quos ut viles spernunt, sint et ipsismet majoribus et toti Ecclesiæ maximè necessarii.

Non potest prudenter et verè *oculus,* quia situ altior et officio nobilior, *dicere manui,* quia loco minùs alto, et officio minùs nobili : *Operâ tuâ non indigeo.*

Etenim manus multa et quidem necessaria oculo præstat obsequia, quæ sibi ipsi oculus non potest exhibere, v. g., tuetur eum, ne lædatur; læsum curat et sanat.

Sub hac oculi figura doctores et contemplativos, seu sapientiæ et scientiæ donis ditatos alloquitur, eosque monet, quòd, licèt officio sint activis sublimiores, horum tamen indigent operâ; sicut Maria sedens et audiens verbum Domini, indigebat ministerio Marthæ, ait D. Thomas.

Aut iterum caput, superiori loco collocatum, *non potest dicere pedibus,* in infimo positis: *Non estis mihi necessarii.* Etenim sine pedibus, caput de loco non posset dimovere; sine motu autem pleraque suà consilia non posset peragere.

Sub capitis figura prælatos alloquitur Apostolus, eosque monet, quòd inferiorum suorum operâ sic indigeant, ut sine

illis non possint pleraque sua opera adimplere; ita ut ipsimet forent inutiles.

Omnibus ergo sublimioribus, per caput et oculos figuratis, et in sua sublimitate tumentibus dicit:

Dignitatem spectatis, ad necessitatem non attenditis. Attendite itaque quòd à seipsis pendeant et mutuis auxiliis egeant omnia unius corporis membra.

Etiam vilissimorum membrorum operâ, imò etiam ornatu, tam caput, quàm totum corpus indiget; pede enim uno claudicante, claudicat plenitudo Ecclesiæ: supercilium unum abrasum totam faciem miro modo deformat. D. Chrysostomus.

Ferrum potest, quod non potest aurum, ait Ambrosius.

℣. 22. *Sed multò magis quæ videntur...*

Quasi non sufficiat dixisse, quòd inferiores sint ipsis superioribus necessarii, addit et quòd toti corpori Ecclesiæ sint maximè necessarii; et ideo non contemnendi, sed cum charitate fovendi.

Quæ videntur infirmiora, imbecilliora, utpote nullâ firmitate prædita, v. g., cerebrum, intestina, sunt multò magis ad vitam necessaria, quàm pleraque robustiora.

Sine ossibus multis conservatur vita, sine cerebro aut intestinis conservari non potest.

℣. 23. *Et quæ putamus ignobiliora.....*

Ad quam necessitatem attendentes, *ignobiliora.* Gr. magis inhonorata, seu honoris vacua, v. g., pedes, et quæ sub ventre, quæ inserviunt egestioni, honore uberiori, id est, ornatu majori extrinsecus circumdamus.

Honor, hìc, vestitus, ornatus.

Et quæ inhonesta.... indecora, quæ vocamus pudenda, genitalia. His plus decoris adjungimus, seu illâ majori curâ tegimus.

Rectè dixit, *quæ videntur, quæ putamus...* Nihil enim in nobis est ignobile et inhonestum; quia opus est Dei.

His verbis et similitudinibus docet Apostolus non modò minores, infirmos, senes, pauperes, omnibus, ut videtur,

donis et talentis destitutos; sed etiam aliquâ notâ infames, verùm pœnitentes, contritos, humiles; hos, inquam, omnes contemni non debere; sed foveri, conservari, ornari, quia sæpè Deo gratiores et ideo Ecclesiæ, suis precibus et meritis sunt maximè necessarii.

OBSERVATIO MORALIS.

Quæ videntur infirmiora...

Quæ putamus ignobiliora....

Homo videt ea quæ parent, Deus autem cor intuetur.

Hinc tam sæpè falsum et fallax judicium hominis.

Hinc quantùm cœlum distat à terra, tantùm cogitationes Dei differunt à nostris.

Deus sæpè pluris facit quos contemnimus, et spernit quos magni facimus.

Nullum itaque spernamus, omnes Dei judicio relinquamus; interim per charitatem et humilitatem foveamus, curemus, adjuvemus, honoremus, ornemus eos maximè, qui despecti et derelicti videntur.

Quàm sæpè qui viles et contemptibiles apparent hominibus, Deo sunt gratissimi!

Quàm sæpè quos ut infames aspiciunt homines, quia quâdam aliquando maculâ notati, sed nunc sanctificati, humiles et contriti, Deo sunt plerisque gratiores, et toti Ecclesiæ, suis meritis et precibus utiliores!

Qui minora dona Spiritûs sancti acceperunt visibilia, eis plerumquè Deus maximam largitus est invisibilem gratiam, ait Gagnæus.

℣. 24. *Honesta autem nostra...* facies, oculi, manus non egent ascititiis ornamentis, quia per se decora. Hoc addit, ne quis majorum lædatur ob dicta superiùs.

Sed Deus, rerum omnium auctor, *temperavit*. Gr. contemperavit. Italicè diceremus, *ha bilanciato è contrapesato,* ait Menochius : nos autem gallicè, *il a contrebalancé;* id est, hâc temperaturâ moderatus est *corpus nostrum,* seu corporis

nostri membra, ut eis, quibus à natura decus deerat, majorem tribueremus ornatum.

Dicitur autem Deus hoc fecisse, scilicet per instinctum quem nobis dedit, membra quæ minùs videntur dignitatis habere, et quorum officium vilius est, diligentiùs tegendi, et majori ornatu honorandi, ut quibus à natura deerat, daretur ab arte.

℣. 25. *Ut non sit schisma...*

Idque ut inter omnia corporis membra non sit dissidium, sed è contrà, mutua concordia, sollicitudo, dilectio, ad auxilium sibi mutuò præstandum. Omnia in unum conspirent, in commune consulant.

℣. 26. *Et si quid patitur unum membrum...*

Reverà quando unum patitur, compatiuntur cætera, et quando unum honore afficitur, cætera lætantur.

Hanc eamdem concordiam, unionem, affectum, sibi invicem inserviendi studium omnibus insinuat et superioribus et inferioribus.

Omnes ergo in his versibus alloquitur, ut patet ex sequentibus. Tria autem exigit, ut ait D. Chrysostomus; scilicet non abscindi, sed exactè esse unitos; alterum alterius similiter curam gerere; existimare communia ea quæ accidunt.

℣. 27. *Vos autem estis corpus Christi.....*

Ne quis ignoret ad quid hæc superiora dixerit, explicat expressè et comparationem applicat.

Vos omnes *estis corpus Christi* mysticum, et singuli vestrûm membra estis.

Membra de membro ἐκ μέλοις, id est, commembres, compartes ejusdem corporis, membra connexa et ab invicem dependentia, et ideo mutuis inter vos officiis adjuvandi.

Gr. Hodiernus habet, membra ex parte, ἐκ μέροις, id est, pars membrorum. Sicut enim vos, ô Corinthii, non estis soli corpus Christi, sic nec omnia Christi membra estis. Sunt enim et alii fideles membra Christi.

Syr. membra in loco vestro.

Juxta hanc lectionem quam sequitur D. Chrysostomus,

sensus est: singuli vestrûm estis membra particularia Christi suo loco et officio destinata, juxta diversa dona vobis à Deo collata.

℣. 28. *Et quosdam quidem posuit Deus.*

Sicut ℣. 18. dixit de corpore naturali: *Nunc autem posuit Deus membra...* sic et de mystico Christi corpore, seu Ecclesiâ, dicit: Et *quosdam quidem posuit Deus...* ut indicet quòd à Dei voluntate nata sit diversitas locorum et donorum; et ideo unusquisque Dei voluntati submissus, suo loco et officio sit contentus.

Primùm Apostolos. Hæc est prima dignitas Ecclesiæ: post Christum sunt Ecclesiæ fundamenta, Ecclesiarum principes, fidei satores, capita fidelium et duces, patres primarii, religionis fundatores.

Secundò Prophetas. Sunt quasi oculi, qui occulta detegunt et futura prævident.

Tertiò doctores; qui, quasi lingua, doctrinam ab Apostolis acceptam exponunt populo.

Deinde virtutes, seu miraculorum patratores, sunt quasi manus.

Exinde gratias curationum, id est, qui donum habent morbos sanandi.

Opitulationes. Qui fratribus suis in infirmitate, aut necessitate opitulantur, non miraculosè eos sanando, sed operâ, verbis, eleemosynis: sunt ergo qui opera misericordiæ corporalia et spiritualia exercent.

Gubernationes, id est, administratores rerum temporalium quæ à fidelibus offerebantur pro pauperibus.

Alii intelligunt rectores animarum seu directores.

Genera linguarum, id est, peritos variorum idiomatum, seu donum variis linguis loquendi. Notat D. Chrysostomus, quòd ubique dono linguarum, quod pluris faciebant Corinthii, D. Paulus ultimum locum dedit.

Interpretationes.... donum illas interpretandi. Vide dicta, ℣. 10 *p*,

℣. 29. *Numquid omnes Apostoli...*

Non tam est interrogatio, quàm negatio : interrogando enim negat.

Mens itaque Apostoli est affirmare de mystico Christi corpore, quod de naturali corpore dixit, necessariam esse membrorum et donorum diversitatem.

Si totum corpus oculus, ubi auditus? ℣. 17.

Si omnes essent Apostoli, ubi eorum discipuli? si omnes doctores, ubi audientes?

Sed nihilominus omnes æqualiter sunt Christi membra, de Christi corpore, Christi corpus.

Omnes sunt commembres, membra connexa, et à se invicem dependentia; quorum unumquodque mutuo aliorum auxilio opus habet.

Hæc autem dicuntur, ut unusquisque suo loco et officio contentus, pro suo dono commune bonum Ecclesiæ promovere studeat.

℣. 31. *Æmulamini autem charismata...*

Syr. quòd si zelo teneamini donorum ampliorum, ego adhuc ostendam vobis viam præstantiorem.

Sensus est : quoniam æmulamini charismata, studete meliora, id est, Ecclesiæ utiliora consequi.

Hunc sensum conditionatum præfert Estius.

Alii simpliciter; zelate, id est, desiderate, à Deo expetite non majora, sed meliora, id est, utiliora vobis et Ecclesiæ; ad hæc nitamini.

Et adhuc excellentiorem... sed omnibus his à me enarratis charismatibus, excellentiorem viam jamjam vobis demonstrabo, charitatem scilicet, quæ *via* est ad Deum, ad sanctitatem, ad gloriam æternam.

Hæc cæteris donis non modò præcellit, sed et ita illa omnia perficit, ut sine illa nihil prosint ad salutem.

Charitas *via* dicitur, quia per illam necessariò incedendum ad patriam, vel à scopo aberrandum : at *via* regia, communis, omnibus aperta, omnibus proposita.

Charismata aliquibus dantur, multis non dantur; charitas omnibus offertur, nobis perpetuò potest adesse.

Charismata propter alios dantur; non semper nos Deo gratos reddunt; charitas nobis propriè datur, nos sanctificat, nosque Deo semper gratos efficit.

Hinc *via* est, ut ait Apostolus, *καθ' ὑπερβολὴν*, supra modum, et per excessum, aliis excellentior.

Hic versus transitus est à charismatibus ad charitatem: hinc aliqui hìc incipiunt caput decimum tertium.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite 12. ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.

In hoc capite aliqua sunt speciatim ad Ecclesiæ Ministros attinentia; alia ad quoslibet Christianos; aliqua inferioribus convenientia; alia superioribus: itaque,

PRIMÒ.

Omnis Ecclesiæ Minister notet ægritudines quæ circa ministerium contingere possunt; hæ sunt, superbia, invidia, dissidium, inertia; easque vitet, ℣. 4.

Notet et earum ægritudinum medelam, ℣. 10.

Notet denique praxim apostolicam, quâ suo ministerio fungi debet, nimirum ut omnipotentis Dei instrumentum, ut Redemptoris hominum Minister, ut Spiritûs sanctificantis organum, et quasi canalis, ℣. 7.

SECUNDÒ.

Omnes baptizati ex pulchra similitudine, de qua à versu duodecimo usque ad finem capitis, discant,

Primò se æqualiter omnes esse membra Christi, licèt situ et officio diversa, ℣. 5, et ob hunc honorem unusquisque Deo gratias agat.

Secundò discant quòd nec locus, nec munus faciant Christi membrum, sed unio cum Christo: studeant ergo Christo uniri frequenter et intimè, non tantùm per habitum fidei, sed et per actus continuos fidei, spei et charitatis, ℣. 16.

Tertiò, sciat unusquisque quòd per Dei voluntatem suum locum et officium habet; hincque Dei, Creatoris omnium voluntati subditus, suo statu sit contentus, et in eo Deum glorificet, ℣. 18.

TERTIÒ.

Sciant inferiores, quòd eis proderit inferiores fuisse; aliis itaque non invideant, nec de suo statu obmurmurent: sed Dei voluntatem adorantes, et facientes, pro suo modulo serviant supremo rerum omnium Domino, ℣. 18, 19.

QUARTÒ.

Superiores ex ℣. 21, 22, 23, discant quòd nullum debeant spernere, nec adversùs inferiores intumescere.

Primò, quia à Deo sunt quod sunt.

Secundò, quia ad aliorum utilitatem sunt quod sunt.

Tertiò, quia aliorum operâ sic indigent, ut sine illis sua non possent officia peragere.

Quartò, quia sæpè illi, quos viles reputant, Deo sunt gratissimi, et Ecclesiæ utilissimi, ℣. 13.

Omnes itaque simus per charitatem uniti, alter alterius curam gerat, omnia arbitremur inter nos communia, tanquam ejusdem corporis membra.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI TERTII.

Charitatis, super omnia charismata, præcellentiam demonstrat ob tria : primò, quia maximè necessaria sine charitate cætera non possunt. Secundò, quia maximè utilis : cætera specialem aliquam utilitatem habent, charitas omnimodam. Tertiò, quia maximè durabilis : cætera in hac vita durant, charitas in æternitate permanet.

Tribus primis versibus maximam charitatis necessitatem probat : sine ipsa nec donum linguarum, etiam universalissimum, nec prophetiæ perfectissimum, nec scientiæ evidentissimum, nec fidei montes etiam transferentis, nec opitulationis beneficentissimum prosunt : tanta est charitatis necessitas.

℣. 4, 5, 6 et 7. omnimodam probat charitatis utilitatem; omnia vitia removet, omnia bona operatur : sic autem charitatem per effectus et officia depingit, ut et Corinthiis remedium præbeat suis infirmitatibus sanandis aptissimum.

In reliquo capite perpetuam charitatis durationem asserit : cæterorum autem destructionem et ratione et similitudinibus probat.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Textus.

1. Si linguis hominum loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.

2. Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam; et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam; charitatem autem non habuero, nihil sum.

3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4. Charitas patiens est, benigna est; charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur,

5. Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Paraphrasis.

Etsi linguis omnibus loquar, non solùm hominum, sed et Angelorum, id est, omnibus linguis quæ sunt, aut esse possunt, seu in terris, seu in cœlis; charitatem autem non habeam, factus sum sicut æs resonans, aut cymbalum inanite tinniens: hoc mihi inutile.

Supponamus aliquid dono linguarum præclarius: licèt habeam donum prophetandi perfectissimum;

Licèt et simul habeam sapientiæ donum, per quod omnia fidei mysteria, etiam altissima, noverim;

Licèt et habeam præterea scientiæ donum, per quod hæc mysteria, cæteris quasi palpanda, proponam;

Licèt denique tantam fidem habeam, ut montes per illam transferre possim, resque stupendas efficere;

Si tamen charitas mihi desit, nullius sum apud Deum meriti.

Omnibus supradictis addo: Etsi tanta mihi sit opitulationis dos, ut omnes meas facultates pauperibus nutriendis distribuam;

Imò si corpus meum, pro sublevandis miseris, flammis exposuero, ita ut vivus comburar:

Si hæc sine charitate faciam, aut patiar, nihil mihi proderunt ad salutem: charitas ergo est omnium maximè necessaria.

Est præterea omnium virtutum utilissima, quia omnia mala removet, omnia bona peragit.

Patiens est, benigna, nemini invidet, non est petulans e jactabunda; non arrogans et fastuosa; sed modesta et verecunda: non suis studet commodis, non irritatur injuriâ; imò nec malum cogitat, nec vindictam:

6. Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati;

7. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8. Charitas nunquam excidit, sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.

9. Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus.

10. Cùm autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.

11. Cùm essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus: Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.

12. Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum.

13. Nunc autem manent fides, spes, charitas: tria hæc; major autem horum est charitas.

Non gaudet iis quibus malefit, congaudet autem de justitia et probitate proximi, quasi de sua.

Nihil non suffert, nihil non credit; de nemine nunquam desperat; omnia, quantumcumquè molesta, sustinet.

Denique charitas perpetua est, nunquam cessabit, etiam in patria permanebit.

Tunc prophetia abolebitur, quia nullius usus, ubi omnia clarè videntur;

Linguarum donum cessabit, ubi nullus erudiendus;

Scientia fide innixa destruetur, adveniente claro lumine gloriæ.

Imperfecta est nunc omnis nostra cognitio, tum theologica, tum prophetica, quia parva et obscura:

Cùm autem advenerit perfecta et clara divinæ essentiæ visio, evanescet imperfecta theologiæ et prophetiæ cognitio.

Vitæ præsentis status est quasi infantia; vita futura est status virilis. Sicut ergo cùm essem infans, loquebar seu balbutiebam ut infans; sentiebam imprudenter ut infans; puerilia cogitabam ut infans: cùm autem factus sum vir, abjeci puerilia, animumque virilem indui. Ita, nunc quasi infantes de Deo et de rebus divinis pueriliter cogitamus; sentimus et loquimur: tunc autem in statu perfecto perfectè et clarè cogitabimus et loquemur.

Nunc per fidei speculum Deum et divina, obscurè, indistinctè videmus: tunc autem clarè, perfectè, in suà essentia videbimus. Nunc pauca, et imperfectè cognosco: tunc Deum intuebor in seipso, sicut Deus intuetur meam essentiam, cognitione scilicet simili, non æquali.

Nunc in præsenti vita manent fides, spes, charitas, utpote ad perfectam justitiam necessariæ: inter has autem maxima est charitas, et omnium donorum Dei præstantissima.

Commentarius in Cap. 13.

℣. 1. Si *linguis hominum...*

Viam aperit omnibus aliis excellentiorem, quam in fine præcedentis capitis promisit.

Hæc via charitas est, quam super omnia charismata præcellere probat: et quia donum linguarum Corinthii pluris faciebant, hinc Apostolus, qui in præcedenti capite quasi Corinthiorum judicium damnans, hoc linguarum donum in ultimo loco semper collocavit, in hoc capite, Corinthios pariter perstringens, à dono linguarum charitatis præcellentiam incipit ostendere.

Si linguis omnium hominum, seu nationum ubique terrarum degentium, loquar; imò *si linguis Angelorum*, id est, linguâ omnibus humanis præstantiore loquar.

Hyperbole est significans per exaggerationem linguas, seu idiomata quæ sunt, aut esse possunt, sive in terra, sive in cœlo.

Charitatem autem non habeam, factus sum velut æs resonans, aut cymbalum tinniens, ἀλαλάζον, vox ficta ex similitudine soni reciproci, et undantis æris concavi, sicut *tara tantara* ex sono tubæ, ait Fromondus.

Sicut hæc strepitum quidem edunt, forsan, et audientem delectant, sed inutiliter sibi laborant; nisi quòd seipsa, dum crepant, deterunt; ita et ego sine charitate omnibus loquens linguis, factus sum homo inanis et vanus, mihi infructuosus, licèt aliis forsitan non ingratus et inutilis.

Sola cordis lingua, charitas, auditur à Deo, ipsi grata est, et nobis utilis.

℣. 2. *Et si habuero prophetiam...*

Crescit oratio; prophetiæ donum pluris æstimandum est, quàm donum linguarum, ut in capite 14, ℣. 1, dicetur.

Supponamus itaque quòd prophetandi donum habeam per-

fectissimum, sive ad futura prædicenda, sive ad scripturas abstrusiores explicandas.

Adde quòd et per sapientiæ donum, omnia etiam altissima fidei mysteria intelligam:

Imò et quòd per scientiæ donum, illa aliis intelligenda et quasi palpanda proponam.

Adde tandem quòd tantam tamque intensam fidem habeam, ut montes transferre possim, resque insolitas et stupendas efficere:

Si tamen charitatem non habuero, nullius apud Deum ero pretii, nulliusque meriti.

Ista quidem magna sunt, sed ego nihil sum. Augustinus.

℣. 3. *Et si distribuero...*

Magnum sanè et rarum est omnia sua in pauperum usus erogare: majus et rarius est corpus suum rogo tradere comburendum.

Licèt tamen omnes meas facultates, non partem tantùm, sed omnes, pauperibus nutriendis distribuero.

Hoc opitulationes spectat.

Licèt ergo corpus meum (miserorum juvandorum gratiâ) flammis tradidero, ita ut vivus ardeam, quæ mors est omnium teterrima, ait D. Chrysostomus.

Si hæc sine charitate aut faciam aut patiar, nihil mihi proderunt ad vitam æternam.

Hæc possunt ob inanem gloriam fieri, sicut Apostolorum tempore *peregrinus* philosophus, publicè in ludis olympicis, pro inani gloria, sese flammis tradidit comburendum. Hoc refert Lucianus, qui præsens aderat.

Ex dictis concludenda restat, non modò charitatis præcellentia, sed et necessitas absoluta.

Sine charitate mihi inutilia sunt omnia charismata.

Sine charitate mihi non prosunt omnia virtutum opera, etiam rarissima et difficillima.

Omnia nostra exteriora Deus æstimat ex charitate; ipsum martyrium ex charitate pensat.

Debet ergo charitas ante omnia desiderari.

Et hoc Apostolus ita Corinthios, charismatum zelatores, docet, ut et idem nos doceat.

Hanc itaque æstimemus, hanc super omnia expetamus, sine qua nulla salus, sine qua omnia nihil.

O Deus charitas! da mihi charitatem, bonitatis tuæ participationem, sine qua nihil bonum, nihil tibi gratum; per quam bonus efficiar, tibi gratus, tuus verè filius, te super omnia diligens, ut tuæ divinæ nunc particeps factus, fiam aliquando divinæ tuæ beatitudinis particeps.

℣. 4. *Charitas patiens est...*

Demonstratâ charitatis præcellentiâ ob necessitatem, probat nunc ejusdem excellentiam ob omnimodam illius utilitatem.

Porro eam per dotes et proprietates ita describit, ut unusquisque, non Corinthiorum duntaxat, sed et nostrûm, possit agnoscere num habeat charitatem, super omnia necessariam et ad omnia utilem.

Charitas patiens est. Gr. et Syr. longanimis.

Benigna, id est, suavis, comis, commoda, benefica.

Morosos et contentiosos carpit, aitTheophylactus.

Charitas patiens est, non formaliter, sed causaliter, id est, patientiam parit.

Omnis virtus à charitate est, non elicitivè, sed imperativè.

Regina virtutum cùm sit, eorum actus imperat, dirigit, format et perficit.

Non æmulatur, id est, non invidet. Hoc propter invidos dixit.D. enim Paulus ita charitatis elogium et picturam hic facit, ut et medicinam Corinthiis præbeat, eorum ægritudinibus sanandis aptissimam.

Recordare dictorum, cap. 12, ℣. 4. de spiritualibus Corinthiorum infirmitatibus circa charismata et eorum usum; et hìc earum medelam observabis post D. Chrysostomum, hom. 34. et Theophylactum.

Charitas universale remedium, seu omnium spiritualium ægritudinum medicina et medela.

Non agit perperam. Syr. non est tumultuosa. Variè admodum explicatur hoc *perperam*, perversè, procaci

vè, temerariè, dissimulatioriè, petulanter et jactabundè, stultè, insulsè, stolidè.

Non est petulans et jactabunda, quod est primum genus superbiæ, ait Fromondus.

Non inflatur. Superbiæ vento ex suî existimatione nato, quod est alterum superbiæ genus.

Hoc ad arrogantes.

℣. 5. *Non est ambitiosa.* Gr. non indecorè agit. Syr. non patrat quod pudendum est, seu cavet quidquam agere quod turpe sit.

Menochius. Non se gerit indecorè et impudenter, sed est modesta et verecunda.

Hoc noster interpres expressit, dicens : *Non est ambitiosa.* Aspiciebat ad id quod faciunt ambitiosi, dum, honoris captandi gratiâ, ad vilia et pudenda obsequia sese demittunt.

Omnem superbiam à charitate removet.

Non quærit quæ sua sunt, id est, publicum potiùs quàm suum quærit commodum.

Non irritatur, id est, non exacerbatur, seu modum servat in ira : læsa vindictam non appetit, sed condonat offensas.

Non cogitat malum, id est, non facilè malum de quoquam suspicatur, sed omnia in bonam partem accipit.

℣. 6. *Non gaudet super iniquitate.* Gr. super injustitia. D. Chrysostomus, non lætatur iis quibus malè fit.

Non gaudet aut de peccato proximi, aut de malo quod ei accidit.

Hucusque mala recensuit charitati contraria, et quæ removet charitas.

℣. 6. *Congaudet autem veritati*, id est, de veritate. Veritas hìc probitatem, integritatem, justitiam significat.

Resumuntur hìc charitatis proprietates.

Itaque jungenda hæc : *Charitas patiens est benigna est, congaudet de bono proximi, quasi* de suo.

℣. 7. *Omnia suffert*, id est, aliorum defectus tolerat et silentio tegit. Gr. στέγει. Fulcit, tolerat, sustinet, instar trabis.

Omnia credit, scilicet, prudenter credenda, et quæ credita non nocent.

Omnia sperat, id est, omnia bona de proximo sperat, illius conversionem, etc. : de nullo desperat.

Omnia sustinet, calumnias, persecutiones, ipsam mortem.

Ex dictis collige quòd charitas omnium virtutum sit utilissima, quia omnia per eam mala vitantur ; omnia bona geruntur, ait D. Thomas.

OBSERVATIO MORALIS.

Ex dictis agnosce, an charitatem habeas, præstantissimum Dei donum.

Vide an vitia viceris, quæ procul à se repellit charitas? an nulli invideas? an perperam non agas? an fastu non intumescas? an ambitu non insolescas? non tua quæras? læsus non appetas vindictam? malum non facilè suspiceris? non læteris iis quibus malè fit?

Vide an bona geras quæ charitas imperat? an sis patiens, beneficus, de bono proximi gaudens, illius defectus tolerans, omnia de illo bona credens, omnia sperans, omnia sustinens?

Si ex effectibus in te charitatem, eminentissimum Dei donum agnoveris, Deo, ipsi charitati et charitatis auctori, gratias age ; Deoque gratus, et ut ejus filius dilectissimus, in dilectione ambula, cresce, profice actibus et operibus in charitate et ex charitate elicitis.

Sin verò ex effectibus contrarium agnoveris, ingemisce, ora, desidera, enitere, labora, ut virtutem habeas, omnium virtutum maximè necessariam, sine qua nulla virtus, omnium virtutum maximè utilem, quæ omnia mala removet, omnia bona gerit.

℣. 8. *Charitas nunquam excidit.*

Aliam charitatis super omnia alia dona præcellentiam aggreditur depingere, ob perpetuam ejus durationem.

Cætera temporalia sunt, in hac tantùm vita manent, charitas etiam in statu patriæ permanet.

Nunquam excidit, id est, quantùm est ex se, non cessat, non destruitur, non moritur: in cœlo enim perficitur, non destruitur.

Dicitur, quantùm est ex se, ut indicetur quòd sponte suâ hominem non deserat, nisi per peccatum mortale expellatur.

Secus est de plerisque cæteris donis et gratiis, quæ abolenda sunt.

Sive prophetiæ evacuabuntur. Gr. otiosæ reddentur; nullus in cœlo eorum erit usus.

Ibi non erit futurorum prædictio, nec obscurorum explicatio, sed omnes præsentissimam et clarissimam rerum cognitionem habebunt in Verbo.

Sive linguæ cessabunt. Hujus doni nullus tunc erit usus; quia nullus ibi erudiendus.

Linguæ ergo peregrinæ et variæ cessabunt in cœlo: omnes unâ voce Deum laudabunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Sive scientia destruetur. Scientia, scilicet, nostra theologica, obscuris fidei principiis innixa, et consequenter obscura, adveniente lumine gloriæ dissipabitur.

℣. 9. *Ex parte enim cognoscimus....*

Probat quod dixit, scientiam et prophetiam destruendas, de quibus major videtur esse dubitandi locus.

Probat autem 1°. ex imperfectione illarum.

Pars rationem habet imperfecti, ait D. Thomas. Reverâ in versu sequenti opponitur ei *perfectum*.

Hinc Syr. Modicum enim ex multo cognoscimus, et modicum ex multo prophetamus.

Omnis ergo nostra cognitio de Deo rebusque divinis imperfecta est, tum quia parva et modica, quanta enim ignorant doctissimi! tum quia obscura, utpote in fide fundata.

Prophetarum item cognitio imperfecta, quia pauca tantùm et aliqua, non omnia eis revelantur; et obscurè tantùm sub integumento symbolorum, verborum, idearum, imaginum et ænigmatum.

℣. 10. *Cùm autem venerit quod perfectum....*

Cùm ergo advenerit lumen gloriæ, et per illud clara divi-

næ essentiæ visio, evanescet scientia imperfecta et theologiæ et prophetiæ. Omnes tunc perfectè et clarè cognoscent veritatem.

℣. 11. *Cùm essem parvulus...*

Secundò, hoc idem probat et illustrat similitudine.

Status hujus vitæ præsentis est quasi peritia, imo infantia; vita futura est quasi status virilis.

Nunc quasi infantes balbutimus, pueriliter cogitamus et sentimus; tunc autem ut viri cogitabimus, loquemur, discurremus, judicabimus.

Cùm essem parvulus, seu infans, *loquebar* ut infans, balbutiendo; *sapiebam*, sentiebam ut parvulus, imprudenter; *cogitabam ut parvulus*, vana et puerilia.

Quando autem factus sum vir plenæ ætatis, abolevi, abjeci cogitationes, sensus et modos pueriles, oblitteravi puerilia, animumque virilem indui.

Ita et nunc quasi pueri de Deo rebusque divinis cogitamus, balbutimus; ubi verò statum perfectum attigerimus, cessabit imperfecta et obscura cognitio, succedet perfecta, claraque visio.

℣. 12. *Videmus nunc per speculum...*

Tertiò, probat alterâ similitudine.

Syr. Nunc quasi per speculum cernimus in ænigmate, etc.

Nunc in præsenti vita Deum *videmus*.

Per speculum non in se, non directè et immediatè; sed indirectè et per radios reflexos, ex creaturis, ex scripturis.

Per speculum, fidei obscurum; et ideo *in ænigmate*, in involucro ænigmatis, in umbrosis similitudinibus, difficulter et obscurè.

Ænigma. Propositio obscura, obvoluta et cognitu seu penetratu difficilis.

Tunc autem facie ad faciem, id est, in se clarè, distinctè, immediatè in sua essentia.

Nunc cognosco ex parte, id est, pauca et imperfectè; tunc autem perfectè, distinctè, latè mihi patebunt omnia.

Deum intuebor, sicut me Deus intuetur: ipsum videbo si-

cuti est, et in sua essentia, sicut me videt in mea essentia et ut sum à parte rei, clarissimè et distinctissimè. Intellige simili cognitione, non æquali. Nec enim comprehendam.

℣. 13. *Nunc autem manent fides...*

Denique Apostolus charitatem elevat supra fidem et spem.

Nunc quidem *fides*, *spes*, *charitas*. Ad justificationem necessariò requiruntur in omnibus *tria hæc*, non unum tantummodò, aut alterum; sed tria simul: non in aliquibus tantùm, ut, v. g., prophetia, donum linguarum; sed in omnibus.

In his autem maxima et præstantissima est charitas, regina, formaque virtutum, sine qua cæteræ sunt informes mortuæ et inutiles.

Pro Corollario pietatis sit conclusio sequens ex dictis.

Charitas ergo omnium virtutum maxima,

Tum quia maximè necessaria, ℣. 1, 2, 3;

Tum quia maximè utilis, ℣. 4, 5, 6, 7;

Tum quia maximè duratura, ℣. 8, 9, 10, 11, 12, 13.

Hinc omnibus præferenda, et ideo præ cæteris desideranda, quærenda, custodienda, colenda, perficienda. Vide in initio capitis sequentis.

An autem illam habeas, agnosce ex effectibus, de quibus in ℣. 4, 5, 6, 7 hujus capitis. Vide præsertim dicta in fine versûs septimi.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI QUARTI.

Ex dictis de charitatis excellentia in capite decimo tertio,

PRIMÒ.

Concludit charitatem ante omnia desiderandam esse, et ardenti conatu insectandam : charismata autem ex charitate appetenda, ac maximè prophetiam.

SECUNDÒ.

Multis rationibus et similitudinibus probat a ℣. 2. usque ad ℣. 25, prophetiam dono linguarum, quo maximè gloriabantur Corinthii, præferendam esse.

Quia utilior est ad ædificationem, ℣. 2. usque ad 13.

Utilior ad orationem, tum privatam, tum publicam, à ℣. 14 usque ad 17.

Ab utilitate Paulus dijudicat de donis, et Corinthios hortatur ut similiter judicent, ℣. 18, 19, 20.

Utilior denique, quia fidelibus prodest, et infidelibus, nullique nocet unquam : donum verò linguarum, quod propter infideles convertendos datum est Ecclesiæ, illis non semper prodest; imò aliquando nocet infidelibus et fidelibus idiotis, à versu 21. usque ad 26.

TERTIÒ.

Modum præscribit Apostolus, quo in Ecclesia donis illis uti debeant.

Primò statuit in genere, ut illis ad Ecclesiæ ædificationem utantur.

Secundò circa donum linguarum statuit, ut duo, aut tres ad summum, successivè loquantur, et unus interpretetur : quòd si desit interpres, taceat ille qui linguarum donum habet.

Tertiò circa donum prophetiæ statuit ut duo, aut tres prophetæ successivè loquantur : cæteri verò prophetæ discernant ac judicent de eo quod à prophetantibus dicitur, ℣. 27, 28, 29.

Quòd si tunc temporis nova fiat alicui audientium reve-

latio, taceat qui prophetabat, et huic det locum, nec dicat: Non possum tacere, siquidem spiritus prophetiæ subjectus est prophetis, ℣. 30, 31, 32, 33.

QUARTÒ.

Mulieribus in Ecclesia silentium penitùs indicit, ita ut nec possint interrogare: cujus statuti varias dat rationes, ℣. 34, 35; et quia contrarium fiebat apud Corinthios, illos acriter objurgat ℣. 36.

QUINTÒ.

Statuta sua asserit esse Domini mandata, quæ, ut talia, debent ab omnibus, etiam prophetis, suscipi et observari. ℣. 37, 38.

Illa omnia ad tria reducit: primum, ut donum prophetiæ præsertim expetant; secundum, ut donum linguarum non supprimant; tertium, ut omnia fiant honestè et ordinatè, ℣. 39, 40.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Textus.

1. SECTAMINI charitatem, æmulamini spiritualia: magis autem ut prophetetis:

2. Qui enim loquitur linguâ, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit; Spiritu autem loquitur mysteria.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, et exhortationem, et consolationem.

4. Qui loquitur linguâ, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.

5. Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam major est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Paraphrasis.

CUM tanta sit charitatis utilitas et excellentia, hanc super omnia ardenter desiderate, et omni vestro conatu insectamini.

Spiritualia nihilominus charismata ne negligatis, sed ex charitate appetite, maximè verò utiliora;

Ac ideo prophetiæ donum, quod multò utilius est dono linguarum:

Qui enim linguâ ignotâ loquitur, soli Deo loquitur, cujus laudes verbis peregrinis profert; hominibus verò non loquitur, qui eum non intelligunt: Sancto tamen afflatus Spiritu loquitur divina secreta, et ideo reverendus.

Qui verò prophetæ munere fungitur, non Deo tantùm loquitur, sed et hominibus, quos suis sermonibus ædificat, adhortatur et solatur: hominibus ergo utilior est propheta, quàm qui linguis loquitur.

Hic sibi soli prodest, semetipsum devotionis affectu, et eorum quæ dixit intelligentiâ, ædificando; ille toti prodest Ecclesiæ, quam sermonibus suis ædificat: quanta ergo inter utrumque utilitatis differentia!

Ne propter hæc tamen putetis quòd linguarum donum depretiare velim, illud tanti facio, ut optârim ego, si Deo placeret, vos omnes linguis loqui; hoc donum magnum est, et à Spiritu sancto est.

Sed, ut dixi ℣. 1., magis opto ut prophetiæ donum, quod utilius et præstantius est, habeatis:

Major enim est qui prophetam agit, quàm qui linguis loquitur:

Nisi is statim vulgari linguâ interpretetur quæ dixit, ut inde Ecclesia ædificationem accipiat; tunc enim ille par est prophetæ.

6. Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens : quid vobis prodero, nisi vobis loquar, aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7. Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint; quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur?

8. Etenim si incertam vocem det tuba; quis parabit se ad bellum?

9. Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis; quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes.

10. Tam multa, ut putà genera linguarum sunt in hoc mundo : et nihil sine voce est.

11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor, barbarus : et qui loquitur, mihi barbarus.

12. Sic et vos, quoniam æmulatores estis spirituum; ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis.

Ut hujus interpretationis necessitatem clariùs intelligatis supponamus quòd nunc primùm ad vos veniam, linguisque tantùm ignotis loquar;

Quid inde percipietis utilitatis? nisi sic loquar vobis, ut

Vel altas et arcanas quasdam veritates aperiam per sapientiæ donum;

Vel per scientiæ donum res fidei reddam vobis intelligibiles;

Vel per prophetiam abstrusiora Scripturæ loca vobis explicavero;

Vel quod proprio studio didici, vobis communicem methodico modo, seu catechistico?

Alia non desunt exempla, quibus rem eamdem reddam vobis sensibilem; videte instrumenta inanima, sonum tamen voci similem reddentia;

Sive tibia sit et alia hujusmodi, quæ flatu resonant, sive cithara et alia quæ tactu pulsantur et sonant:

Hæc omnia si tantùm sonent, et distinctos non dederint sonos;

Quid proderunt, cùm nullus agnoscat quid aut tibiâ, au citharâ canitur?

Similiter et tuba; quæ vox quædam est publica, si sonitum confusum et indistinctum dederit, quis miles ad pugnam sese præparaverit?

Sic igitur et vos linguis loquentes ignotis, nisi per interpretationem sermonem vestrum reddatis intelligibilem; quomodo quis percipiet quod dicitis? sanè vocem in aera spargitis inutiliter, nihil proficitis.

Et reverà tam multa et tam varia sunt idiomatum genera in mundo: nulla quippe natio sine suo idiomate proprio.

Si ergo nesciero vocum significationem, ero illi qui meam linguam non novit, barbarus, et ipse mihi barbarus erit.

Propterea vos, ô Corinthii, cùm spiritualium charismatum æmulatores sitis, optate ut ea habeatis, unde major Ecclesiæ proveniat utilitas.

13. Et ideo qui loquitur linguâ, oret ut interpretetur.

14. Nam si orem linguâ, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente.

16. Cæterùm si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet *Amen* super tuam benedictionem? quoniam quid dicas nescit.

17. Nam tu quidem bene gratias agis: sed alter non ædificatur.

18. Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrûm linguâ loquor.

19. Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam: quàm decem millia verborum in lingua.

20. Fratres, nolite pueri effici sensibus; sed malitiâ parvuli estote: sensibus autem perfecti estote.

21. In lege scriptum est: Quoniam in aliis linguis, et

Ac proinde qui donum habet linguis ignotis loquendi, à Deo petat gratiam interpretandi (tunc enim utilior erit, non ad exhortandum tantùm, sed et ad orandum).

Nam si ego, v. g.; orem linguâ mihi ignotâ;

Affectus quidem meus, à Spiritu sancto motus, orat;

Sed meus intellectus, quia verba non intelligit, sine fructu refectionis est : mereor quidem, sed non reficior.

Quid ergo faciendum? Dabo operam, ut non cordis affectu tantùm orem, sed et mentis intelligentiâ, ut Dei laudes canam, et devotionis affectu, et mentis attentione.

Alioquin; id est, nisi donum habeas interpretandi, si Deum publicè laudaveris, laudes ejus linguâ proferens aliis ignotâ;

Quomodo qui rudis populi locum tenet, ipseque rudis et illitteratus, in fine precum tuarum, quas non intellexit, respondebit *Amen?*

Tua quidem laus et Dei benedictio sancta est, Deo grata, et tibi meritoria; sed ex ea proximus non ædificatur, quia non percipit eam. Orandum ergo, ut cum dono linguarum detur et tibi gratia interpretationis, ut utilior sis et exhortationibus et orationibus.

Quod ad me, gratias ago Deo meo, quòd nullum sit apud vos sermonis genus, quod ego non intelligam et loquar; hoc Dei donum est, illudque pluris facio :

Sed nihilominus malo in fidelium cœtu pauca verba à me intellecta, et aliis à me explicata loqui ad eorum instructionem, quàm innumera proferre in lingua auditoribus meis ignota.

Huic nostro sensui et judicio conformamini, fratres charissimi : et ne in posterum, sicut pueri, de rebus judicetis ex apparentia; sed ex utilitate, sicut viri prudentes : et consequenter prophetiæ donum, utpote omni modo utilius dono linguarum præferte, illudque magis appetite.

Opto quidem vos repuerascere, non quoad inopiam judicii, sed quoad innocentiam animi : volo autem vos prudentiâ et judicio viros esse perfectos.

Hoc meum judicium et desiderium Scripturæ testimonio

labiis aliis loquar populo huic : et nec sic exaudient me, dicit Dominus.

22. Itaque linguæ in signum sunt, non fidelibus; sed infidelibus : prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.

23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum; et omnes linguis loquantur; intrent autem idiotæ aut infideles : nonne dicent quòd insanitis ?

24. Si autem omnes prophetent; intret autem quis infidelis vel idiota; convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus.

25. Occulta cordis ejus manifesta fiunt : et ita, cadens in faciem, adorabit Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit.

conforme est : Isaiæ enim 28, ℣. 11, 12. scriptum est : Variis linguis et diversis idiomatibus loquar populo huic Judæo, nec tamen ad me convertentur.

Hoc probat donum linguarum, quod Ecclesiæ datum est, non propter fideles præcipuè, sed præsertim propter infideles convertendos, non suum semper effectum habere :

Prophetiæ verò donum, quod datum est Ecclesiæ præcipuè propter fideles confirmandos, promovendos, et consolandos, hos effectus semper habet in illis : ergo utilius est, et magis appetendum; et eò maximè appetendum, quò sic pluribus prodest, ut nemini noceat. Non ita de linguarum dono, quod aliquando nocet fidelibus et infidelibus.

Hoc patebit suppositione factâ. Supponamus ergo quòd universa quædam Ecclesia particularis in unum conveniat cœtum ;

Et quòd omnes, nemine interpretante, linguis loquantur ignotis :

Supponamus et quòd tunc in hunc cœtum intrent idiotæ, linguarum ignari :

Vel quòd aliqui Pagani, curiositatis gratiâ, illuc subrepant :

Nonne omnes illi vos insanos reputabunt, qui loquimini quæ nullus intelligit? In hoc ergo casu, linguæ fidelibus et infidelibus nocebunt.

Contrarium prorsus eveniet, si soli prophetæ loquantur, et linguâ vulgari Christianas veritates explicent.

Tunc enim si quis vel infidelis, vel idiota intraverit, non vos arguet et damnabit, ut suprà :

Sed ipse à prophetantibus arguetur, et damnabilis demonstrabitur.

Etenim peccata quæ in corde suo occulta gerit, prophetæ divini verbi lumine detegent, eique manifestabunt ;

Unde fiet ut, peccatorum suorum conscientiâ tactus, cadat pronus in faciem, seque peccatorem agnoscens, Deum pro misericordia obtinenda, tremens et pœnitens adoret ;

Palàm confitens quòd verè Deus per sua dona sit in vobis. Quo casu, prophetia fidelibus et infidelibus prodest.

26. Quid ergo est, fratres? Cùm convenitis, unusquisque vestrûm psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.

27. Sive lingua quis loquitur; secundùm duos, aut ut multùm tres, et per partes, et unus interpretetur.

28. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia: sibi autem loquatur et Deo.

29. Prophetæ autem duo aut tres dicant, et cæteri dijudicent.

30. Quòd si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31. Potestis enim omnes per singulos prophetare: ut omnes discant et omnes exhortentur:

32. Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis; sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

Quid ergo faciendum est? Quoties ad cœtus publicos convenitis;

Quicumque ex vobis divinitùs habuerit vel psalmum, seu canticum spirituale ad Dei laudem,

Vel instructionem populo utilem,

Vel aliquam revelationem sibi factam,

Vel donum peregrinis linguis loquendi,

Vel interpretandi donum, nihil horum negligatur:

Sed hæc omnia decenti ordine, et ad publicam conventûs ædificationem fiant.

Quod ad linguarum donum spectat, detur et illi suus locus:

Sed ita, ut duo tantùm, aut ad summum tres successivè in quolibet conventu loquantur; et unus sit semper qui linguâ vulgari explicet populo quæ illi linguâ peregrinâ dixerunt.

Quòd si desit qui possit interpretari;

Taceat ille qui linguarum donum habet, expectetque tempus quo possit fructuosè uti suo dono:

Interim sibi soli secretò loquatur et Deo, cæteros verò non perturbet.

Quod autem ad Prophetas attinet, duo aut tres ex illis successivè loquantur:

Cæteri verò Prophetæ judicent verine sint an falsi prophetantium sermones.

Quòd si, uno prophetante, Deus alium ex Prophetis assidentibus afflaverit; tunc qui prior prophetabat, taceat, et det illi prophetandi locum.

Si hìc servetur modus et ordo, poteritis omnes ordine vestro prophetare,

Ut omnes instructionem et exhortationem à vobis accipiant.

Nec est quòd quis dicat: Divinitùs urgeor; ideo nec tacere nec differre possum; etenim spiritus prophetiæ subditus est Prophetis: liberè loquuntur et tacent.

Nam Deus est pacis spiritus, non tumultûs et dissidii: esset verò dissidii spiritus, si omnes ad simul loquendum sic impelleret, ut liberi non essent: unus ergo post alterum loquatur, sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant : non enim permittitur eis loqui : sed subditas esse, sicut et lex dicit

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent : turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36. An à vobis verbum Dei processit ? Aut in vos solos pervenit ?

37. Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39. Itaque, fratres, æmulamini prophetare : et loqui linguis nolite prohibere.

40. Omnia autem honestè et secundùm ordinem fiant.

Quod ad mulieres hac in re spectat, taceant omninò in Ecclesiis.

Nec enim illis alicubi in Scripturis permissum est publicè loqui aut concionari :

Sed in lege præceptum est eis ut viris suis subditæ sint : suam ergo subjectionem suo testentur silentio.

Quòd si quid non intellexerint, illudque velint addiscere, domi maritos suos interrogent : in Ecclesia verò nec doceant nec interrogent.

Quia prorsus indecorum est mulierem in cœtibus sanctorum loqui.

Quam ob causam, ô Corinthii! ritum ab omnibus observatum vos non servatis ? an à vobis processit Evangelii prædicatio, ut aliorum sitis exemplar, cæterique ad morem vestrum adstringantur ?

Aut ad vos solos pervenit Evangelium, ut pro vestro libitu, nullâ ad alios habitâ ratione, ritus ordinetis ?

Si quis apud vos videtur esse Propheta, vel à Sancto Spiritu afflatus, sciat et cognoscat quæ scribo vobis, et deprehendet quòd Christi Domini mandata sunt, non mea : etenim non ex me, sed ex ejus Spiritu et voluntate hæc statuo.

Si quis autem hoc ignorat aut ignorare vult, ut contradicat, sciat quòd vicissim à Christo Domino ignorabitur, in die scilicet qua, sibi dicenti : Domine, in nomine tuo prophetavimus, respondebit : Non novi vos.

Itaque ut tribus verbis totum hunc sermonem concludam, optate et expetite præcipuè prophetiæ donum, quia utilius.

Dono linguarum præditos ne prohibeatis loqui, eo quo statui ordine et modo.

Omnia in vestris cœtibus honestè et ordinatè fiant.

Commentarius in Cap. 14.

℣. 1. SECTAMINI *charitatem*. Gr. persequamini, etc. Succurrite post charitatem.

Conclusio sequens ex dictis in toto capite præcedenti.

Cùm charitas tantæ sit necessitatis, tantæque utilitatis, et ideo tantæ super omnia charismata excellentiæ: hanç, fratres, omni studio omnique conatu insectemini, donec apprehendatis eam.

Æmulamini. Gr. autem, id est, ne tamen negligatis, sed amate, appetite. *Spiritualia*, supple charismata. *Magis autem*, id est, maximè verò donum prophetandi, donum docendi et explicandi mysteria fidei, Scripturasque sacras et earum latentes sensus explanandi, ut dictum est cap. 12. ℣. 10, et ut patebit ex sequent. versib. 3 et 5.

Perfectam prophetiæ descriptionem vide apud Cornelium à Lapide et apud Estium.

MENS D. PAULI.

Paucis hìc multa conficit apostolus.

PRIMÒ.

Corinthios, donorum æmulatores, docet ante omnia charitatem ardenti studio appetendam esse, et omni conatu persequendam, donec habeatur: hæc sola sufficit, sine hac omnia nihil; ideo eam persequimini.

Qui persequitur, illud solum videt quod persequitur, et ad illud tendit et non desistit, donec ceperit, ait D. Chrysostomus; et ideo dicit Apostolus, *persequimini eam*. Hoc nos quoque faciamus, inquit idem Chrysostomus.

OBSERVATIO MORALIS.

Hoc ergo et nos quoque docet Apostolus *super omnia charitatem habete.* Coloss. 5.

Charitas, virtutum regina, vos Deo conjungit, Deo similes efficit, Dei filios constituit, ob eam et per eam omnia vobis proficiunt ad salutem; sine hac omnia nihil sunt.

Charitatem ergo toto vitæ tempore persequamini, custodite, colite, perficite.

Abscessit à vobis? toto nisu, totisque viribus currite post eam, nec desistite donec apprehendatis.

Assecuti estis illam? amplectimini, custodite diligenter, ne sitis ei rebelles unquam, sed semper obtemperantes.

Assiduè resilit à nobis, quia non ad id quod oportet eâ utimur, sed omnia ei præferimus, ait D. Chrysostomus.

Ut ergo non discedat, nec vos deserat unquam, eam nusquam deserite, sed semper colite, eam omnibus præferte, omnia vestra, juxta ejus motus et præscripta facite. *Omnia vestra in charitate fiant.*

Custodistis illam? perficite. *Ambulate in dilectione*, ai Apostolus. Non sufficit in charitate esse, sed ambulandum in charitate: crescendum continuè per bona opera, in charitate et ex charitate facta, per passiones ob Deum toleratas.

Hoc agere est esse verè Christianum, est agere christianè, est perpetuò mereri, continuè ditescere, instantanea et inania in solidas et plenas æternitates convertere.

Talibus enim convenit illud Apostoli: *Momentaneum et leve* (actionis et) *tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.*

SECUNDÒ.

Eosdem Corinthios docet spiritualia quidem charismata posse desiderari, non ex vanitate, sed ex charitate et ædificandi desiderio.

Hinc utiliora magis appetenda.

Hinc prophetandi seu docendi donum magis appetendum, quàm donum linguis extraneis loquendi.

Quia verò Corinthii hoc linguarum donum pluris faciebant, et de illo maximè gloriabantur, ut erroneum eorum judicium corrigat Apostolus, eosque ab hac inani jactantia purget, multis rationibus et similitudinibus probat prophetiam dono linguarum præcellere, ideoque præferendam et magis desiderandam.

℣. 2. *Qui enim loquitur...*

Prima ratio sumitur à majori utilitate à proximo ædificando.

Qui linguâ peregrinâ et ignotâ *loquitur,* Deo soli *loquitur,* seu Deum solum auditorem habet, qui non verba tantùm intelligit, sed et cordis affectum videt.

Seu *Deo loquitur*, cujus laudes verbis peregrinis profert, quemque glorificat.

Sed *hominibus non loquitur*, quia ipsum non intelligunt: supponitur enim quòd linguâ auditoribus ignotâ loquatur: illis ergo loquitur inutiliter.

Spiritu tamen loquitur mysteria, id est:

Spiritu sancto tamen afflatus loquitur mysteria fidei seu divina secreta. Hincque non est contemnendus, quinimò reverendus.

Quia hoc donum depressit Apostolus, ostendens non magnam ejus utilitatem esse; ideò rursùs extollit, ne videatur frustrà datam, ait D. Chrysostomus.

℣. 3. *Nam qui prophetat.* Gr. prophetans verò, id est, at qui prophetat, *hominibus loquitur*, et prodest *ad ædificationem...* Mysteria quippe fidei et veritates christianas sic explicat, ut auditores

Ædificet incipientes, hortetur proficientes, soletur afflictos, ait D. Thomas.

Hinc patet, quid per prophetam intelligat Apostolus: doctorem scilicet et concionatorem, qui suis sermonibus fideles confirmat in fide, hortatur ad bonum, avertit à malo, solatur in afflictionibus.

Equidem futuri prædictio ad prophetiam pertinet; sed et hæc etiam tria munia obierunt antiqui prophetæ.

Hinc etiam patet quod sit concionatoris munus, fidelium pietatem nutrire, eos ad bona opera hortari, in necessitatibus solari, hujusque vitæ miseriarum usum docere, ad æternam felicitat em promerendam.

Ratio, his duobus versibus contenta, potest sic in formam redigi : Utilius est Deum simul glorificare, et proximum ædificare, quàm Deum glorificare tantùm; at qui linguis loquitur ignotis, Deum quidem glorificat, sed proximum non ædificat; qui verò prophetat Deum glorificat, et proximum ædificat : ergoutilius est prophetare, quàm linguis peregrinis loqui tantum.

℣. 4. *Qui loquitur linguâ...*

Qui linguâ ignotâ *loquitur*, sibi soli prodest devotione, et affectu quo loquitur, *se solum ædificat* eorum intelligentiâ quæ dicit.

Loquitur hìc Apostolus de iis, qui sciunt quæ dicunt, sed aliis explicare non possunt. D. Chrysostomus.

Qui autem prophetat, fidelium conventus ædificat illisque prodest.

Quantùm autem interest inter unum et Ecclesiam, tanta est hujus et illius differentia. Divus Chrysostomus.

Hæc ratio quibusdam videtur eadem esse cum præcedenti, illiusque paucioribus resumptio; sed si benè attendatur, alia est, et primæ superaddit quòd prophetia non tantùm sit hominibus utilis, sed et maximè utilis, toti scilicet hominum cœtui.

℣. 5. *Volo autem...* Obviat et occurrit falsò præmissorum intellectui, quasi diceret :

Ne putetis quòd hæc vobis scribens, linguarum donum improbem; quinimò magni facio et quantùm ad me attinet, velim ego, si Deo placeret, vos omnes linguis loqui : sed hæc dico vobis, ut intelligatis quod magis optare debeatis, nimirum prophetiæ donum, ut 1. versu dixi.

Nam major est... id est, quia utilior, et ideo dignior est *qui prophetat*, ignarosque docet, *quàm qui linguis* externis

loquitur; nisi qui linguarum donum habet, habeat et interpretandi donum, ad ædificationem Ecclesiæ.

Ex hoc versu patet quòd aliquando separabantur hæc duo dona; aliquando etiam in eadem persona reperiebantur : id est, qui loquebatur linguis, quæ dixerat interpretabatur : et hic erat par prophetæ, ait D. Chrysostomus; et is erat propheta, ait D. Thomas, qui interpretatio cujuscumque ardui pertinet ad prophetiam.

Imò, ut addit D. Thomas, donum linguarum cum interpretatione, melius est quàm prophetia, quia utrumque donum simul conjungitur.

℣. 6. *Nunc autem, fratres, si venero...*

A semetipso sumit exemplum ad supradictorum confirmationem, nempe prophetiam dono linguarum utiliorem esse, nisi dono linguarum juncta sit interpretatio.

Semper in suî persona, quæ sunt gravia et molesta agitat, ait D. Chrysostomus.

Nunc, id est, et sanè si ego ipse, etc. Ecce egomet, etc. At verò si ego ipse vobis, fratres, linguis loquar ignotis; quid inde percipietis utilitatis?

Nisi vobis loquar, id est, nisi quæ dico, *linguâ vestrâ vobis exponam.*

Aut in revelatione, id est, aut per revelationem : veritates altas, sed obscuras vobis aperiendo dono sapientiæ.

Aut in scientia, aut per scientiam : eas vobis sensibiles et quasi palpandas reddendo per rationes humanas et per similitudines et exempla, dono scientiæ.

Aut in prophetia, id est, aut per prophetiam : difficiliora Scripturæ loca vobis explicando more concionatorio.

Aut in doctrina, id est, aut per doctrinam : veritates Evangelii modo simpliciori et catechistico vos docendo.

Quatuor ista possunt ad duo reduci sic : nisi vos instruam, aut per revelationem, seu per prophetiam; aut per scientiam, seu per doctrinam.

Id est, nisi quod mihi revelatum est, vobis enuntiem prophetico, seu concionatorio modo; vel nisi quod proprio

studio didici, vobis communicem methodico et catechistico modo.

℣. 7. *Tamen quæ sine anima...* Gr. inanima. Syr. res quæ sunt inanimæ. Eamdem rem eleganti illustrat similitudine, ductâ ab instrumentis, quæ sunt quædam artificiales et fictitiæ linguæ.

Tamen, id est, quin etiam. Nam et instrumenta, animâ sensuque carentia, quæ sonum tamen reddunt voci similem.

Sive tibia, et alia quæ flatu pulsantur et sonant.

Sive cithara, et alia hujusmodi quæ tactu pulsantur et resonant.

Hæc, inquam, et alia, nisi distinctos sonos dederint, non agnoscetur id quod aut tibiâ, aut citharâ canitur.

℣. 8. *Etenim si incertam...* Similiter si tuba, quæ publica quædam vox est et lingua, sonitum confusum et indistinctum dederit, quis miles ad pugnam, aut ad receptum se præparaverit?

Alius quippe sonus ad pugnam excitat, alius de recessu monet.

℣. 9. *Ita et vos...* linguâ scilicet peregrinâ loquentes, *nisi manifestum sermonem...* id est, nisi per interpretationem vestrum sermonem reddatis intelligibilem; quomodo ab aliis intelligemini? sanè vocem eritis in aera spargentes : inutiliter loquemini, nihilque proficietis.

Quot hodie in aera loquentes, quia loquuntur, non ut ab hominibus intelligantur, cunctisque proficiant; sed ut docti, sublimes videantur, et ut tales, admirationi habeantur.

Hi tempus terunt, otiosè loquuntur, pietatem lucrum putant; Dei donis et auditorum otio et patientiâ abutuntur : vanitatem suam æternæ suæ et auditorum saluti præferunt.

Quot in uno facinore reatus!

Ut illos vitet Doctor, suamque multiplicem damnationem : loquatur ut auditoribus proficiat, ideoque studeat à cunctis intelligi, omnium captui sese accommodans, utilia, ædificatoria, familiariter et clarè loquatur.

℣. 10. *Tam multa ut putà...*

Rationem dat ob quam inutiliter loquantur, *ut putà*, etenim, nempe, reverà. *Tam multa sunt linguarum*, seu idiomatum *genera in mundo*, *et nihil*, id est, nulla gens sine voce, sine suo idiomate proprio.

℣. 11. *Si ergo nesciero... virtutem*, id est, significationem seu vim, quam vox, seu verbum habet significandi, *ero ei*, qui meam linguam non novit, *barbarus*, et ipse mihi *barbarus* erit; alter alterum reputabit barbarum.

Barbarus à Græcis dictus est qui græcè loqui nesciebat: hic autem *barbarus* est qui linguâ loquitur, quam alius non intelligit.

Quot et in patria sua et apud suos barbari! quia subliminores, non familiares; quia alta, rara, curiosa, inintelligibilia dicunt, non simplicia, utilia et ædificatoria; quia modo sublimi, non simplici et auditoribus accommodato loquuntur.

Hi recordentur finis prophetici sermonis, ℣. 3, indicati: hominibus loquuntur *ad ædificationem, exhortationem et solatium.*

Hic est finis à Deo intentus: eumdem habeat Dei minister, ad eum suos sermones dirigat: ne, si apud fideles barbarus fuerit non intellectus et inutilis, ei aliquando dicenti: *In nomine tuo prophetavimus*, respondeatur: *Non novi vos.*

℣. 12. *Sic et vos.* Supple, linguis ignotis loquentes, eritis ad invicem barbari, quod ut non sit,

Quoniam æmulatores estis spirituum, id est, spiritualium donorum, *quærite* ut exuberetis ad ædificationem Ecclesiæ; seu appetite ea quæ vobis desunt, ut per ea perficiatis illa quæ habetis, et Ecclesia magis ædificetur.

Vel simpliciùs et fortè meliùs cum D. Chrysost.

Sic et vos, id est, propterea, cùm sitis charismatum æmulatores, optate ut ea habeatis, unde major proveniat Ecclesiæ utilitas.

Ex dictis hucusque concludit intentum, nimirum ut appetant utiliora ad ædificationem Ecclesiæ.

℣. 13. *Et ideo...* id est, ac proinde qui *linguâ loquitur* ignotâ, petat à Deo gratiam interpretandi.

Aliqui igitur donum habebant ignotis linguis loquendi, quas non intelligebant, aut quas saltem non poterant explicare; hocque à Spiritu sancto.

℣. 14. *Nam si orem...* Dat rationem ob quam debeant petere gratiam interpretandi; quæ interpretatio est actus prophetiæ, ut dictum est, ℣. 5.

Simulque novâ ratione probat prophetiam esse dono linguarum utiliorem, non tantùm ad exhortationem, ut hucusque probatum est, sed et ad orationem, ut hìc incipit ostendere.

Exhortatio et oratio per linguam exercetur, sed sine interpretatione quæ est actus prophetiæ, utraque minùs utilis: cum interpretatione verò utilior est utraque : ergo petenda interpretatio.

Quia autem oratio, vel privata est, quando quis orat in seipso et pro se; vel publica, quando quis orat coram populo et pro aliis, ut ait D. Thomas.

De utraque oratione agit successivè, de privata hìc, de publica, ℣. 16.

Itaque qui donum linguarum habet, petat et interpretandi donum : quia hæc interpretandi gratia ipsi habenti linguarum donum necessaria ad meliùs et utiliùs orandum.

Nam si, ego, v. g., privatim *orem linguâ* mihi ignotâ, seu preces bonas quidem, sed linguâ mihi ignotâ proferam;

Spiritus meus orat, id est, affectus meus, cor meum, voluntas mea à Spiritu sancto mota, orat quidem : seu anima mea ad Deum afficitur, Deo unitur, ad Deum elevatur per donum linguarum.

Sumitur hìc *spiritus*, ut Act. 18, 23, ubi Apollo dicitur spiritu fervens.

Mens autem mea, id est, intellectus meus, quia non intelligit, *sine fructu est*, id est, sine fructu refectionis, ait D. Thomas : seu non ædificatur.

Fructus mentis est intelligere, et intelligendo refici, ait Estius.

Mereor quidem sic orans, sed non reficior : melius est autem mereri et refici, quàm mereri tantùm.

Seu melius est refici et quoad intellectum, veritatis intelligentiâ, et quoad voluntatem, devotionis affectu, quàm refici tantùm quoad voluntatem, pietatis motu.

Uno verbo melius est orare mente et corde, quàm corde tantùm.

℣. 15. *Quid ergo est*, supple faciendum? *Orabo spiritu...* id est, dabo operam ut non affectu cordis tantùm orem, sed et mentis intelligentiâ; seu, ut non solùm devotionis instinctum in corde concipiam, sed et orationis sensum mente percipiam.

Psallam spiritu... id est, psalmos, cantica spiritualia, Dei laudes canam et devotionis affectu et mentis attentione.

Orare, est necessitates à Deo petere; psallere, est laudes Dei canere; utrumque autem animo et intellectu faciendum.

℣. 16. *Cæterùm...* Syr. alioqui.

Idem nunc ostendit de oratione publica, quod de privata jam dixit: scilicet, quòd utilior sit cum interpretatione: utilior, inquam, non tantùm ipsi oranti, sed etiam audienti.

Cæterùm, id est, alioquin, nisi donum habeas interpretandi; *si benedixeris*, id est, si Deum publicè laudaveris; *spiritu*, id est, corde tantùm; scilicet linguâ tibi et aliis ignotâ, laudes divinas proferens.

Agitur hîc de canticis spiritualibus, quæ fideles à Spiritu sancto moti, in medium proferebant in lingua aliena, ait Estius, et fusè probat Cornelius à Lapide.

Qui supplet locum idiotæ, *quomodo...* id est, quomodo qui rudis populi locum tenet, seu qui pro plebe respondet, ipseque rudis et illitteratus, seu laicus, ait D. Chrysost. et Theophylactus.

Quomodo, inquam, in fine precum tuarum, quas non intellexit, respondebit, *Amen?*

Amen, fiat, verum est. Est approbatio et adoptatio precum ab Episcopo seu Sacerdote factarum.

Ab Apostolorum temporibus, vel omnis populus, vel unus et singularis, populi locum tenens, dicebat, *Amen*, fiat, fiat. Verum est.

Quomodo preces approbabit et adoptabit, quas non intellexit?

Notat Cornelius à Lapide quòd *Amen*, cùm orationi præponitur, est affirmantis; cùm postponitur, est vel confirmantis, vel concedentis, vel optantis.

℣. 17. *Nam tu quidem...* id est, tua Dei laus et benedictio bona quidem est et Deo grata, et tibi meritoria, quia piæ voluntatis motu Deo gratias agis.

Sed proximus ex ea *non ædificatur*, quia eam non percipit.

Melior autem esset, si qui eam audiunt, intelligerent, et ex ea ædificarentur.

Orandum ergo ut cum dono linguarum detur et interpretationis gratia.

OBSERVATIO DOGMATICA.

His præcedentibus versibus 14 et 16 abutuntur novantes ad damnandum Ecclesiæ morem, linguâ latinâ plerisque nunc ignotâ, publicum officium celebrandi; sed immeritò.

Primò, quia nulla paritas est inter orationes et benedictiones, de quibus agit hìc D. Paulus, et publicum Ecclesiæ officium.

Agit enim Apostolus de quibusdam orationibus, quas aliqui particulares, dono linguarum præditi, sive privatim recitabant, sive publicè proferebant: et quia hæ orationes erant novæ, et à privatis erant hominibus, ideo poterat eis error subesse, hincque idiota non poterat eis securè respondere, *Amen*.

Publicum verò officium, ab Ecclesia approbatum et acceptum, et quod in nomine totius Ecclesiæ profertur, certissimè ab omni errore liberum est. Hinc etiam idiota potest ei cum securitate respondere, *Amen*.

Secundò D. Paulus in toto hoc capite non vetat, imò formaliter et expressè permittit orari in lingua peregrina, dummodo fiat interpretatio: at hoc observatur in Ecclesia, ubi vulgari sermone publica ab omnibus legi possunt officia, et ubi pastores ea publicè interpretantur.

Igitur immeritò objicitur nobis D. Pauli doctrina, quæ fideliter observatur in Ecclesia. Etenim et Biblia et officia divina in vulgari lingua habentur traducta et interpretata.

Denique morem immeritò sectarii damnant, quem omnes prorsus Ecclesiæ sequuntur, Syræ, Ægyptiacæ, Arabicæ, Græcæ, etc.

Omnes enim linguâ vulgariter ignotâ publicum celebrant officium; linguâ scilicet, antiquâ græcâ, syriacâ, ægyptiacâ, et quæ non sunt ampliùs in usu apud plebem, ut probat auctor historiæ criticæ novi Testamenti, tom. 1, cap. 1.

Equidem Ecclesia primis temporibus officium linguâ vulgari celebravit, et adhuc celebraret, nisi linguæ latinæ, per varias nationes Romanum imperium invadentes, multiplex facta fuisset immutatio : at nunc ob antiquitatis venerationem, et ob innumera vitanda incommoda, quæ ex infinitis prope nascerentur translationibus, primitivam linguam servat.

Et in hoc omnes prorsus Ecclesiæ sunt conformes, si Protestantes excipias, quæ in hoc, sicut et in multis aliis, verè fuerunt novantes.

Idem fecêre Judæi, quod Ecclesia Christiana : deperdito enim linguæ hebraicæ, in captivitate, usu, semper tamen legerunt hebraicè in synagogis.

Hunc morem tempore Christi servabant, quem tamen Dominus nunquam damnavit, et hunc morem etiam nunc servant adhuc. De his videri potest historia citata, loco citato.

℣. 18. *Gratias ago Deo meo...*

Rursus suam circa donum linguarum testatur existimationem, ob illud Deo gratias agens. *Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrûm* linguis loqui noverim. Gr. Plus quam omnes linguis loquor. Hoc Dei donum est, illudque pluris facio, tantùm abest ut contemnam.

℣. 19. *Sed in Ecclesia....* Nihilominus malo in fidelium conventu, *quinque*, id est, pauca verba. *Sensu meo*, id est sciens et intelligens quæ dico et ea valens interpretari. Sed pauca verba, à me intellecta, et aliis à me explicata, loqui ad illorum instructionem.

Quàm decem millia, id est, innumera proferre in lingua peregrina et ab auditoribus non intellecta.

Hoc exemplo suo docet eos quid debeant optare et facere.

Docet et paucis rectum concionandi modum. Primò sciat et intelligat doctor quæ vult docere. Secundò, studeat illud paucis et claris verbis exprimere.

℣. 20. *Fratres, nolite pueri...*

Ut hoc suum exemplum, suumque sensum et judicium jam declaratum imitentur Corinthii, eos alloquens interpellat; eorumque circa dona judicium ita corrigit, ut et puerilem illorum ob ea jactantiam humiliet.

Nolite pueri effici... puerorum est ex apparentia de rebus judicare; virorum verò prudentium, ex utilitate dijudicare: puerorum est de rebus speciosis, licèt inutilibus gloriari; virorum autem solida æstimare, appetere et de eis gloriari.

Itaque cavete, fratres, ne pueriliter, seu imprudenter ex apparentia de rebus judicetis; linguas æstimantes, quia quamdam excitant admirationem.

Sed malitia parvuli.... Gr. sed malitiâ puerascite, id est; quantùm ad malitiam estote infantes.

Quid est hoc? ne nosse quidem quid sit vitium, ait D. Chrysostomus, quasi diceret: Opto quidem vos repuerascere non quoad inopiam judicii, sed quoad innocentiam animi; seu ut sitis ita simplices, ut malitiam non sciatis.

Ne ergo sicut pueri ex apparentia moveamini ad pluris æstimanda quæ minùs æstimanda sunt, et ad ardentiùs appetenda quæ minùs utilia.

Sensibus autem perfecti estote. Syr. mentibus autem perfecti, etc.; id est, viri perfecti, seu perfectæ ætatis et prudentes.

Itaque, ut viri prudentes, attendite quid melius et quid utilius sit: illud æstimate, appetite, præferte; et consequenter prophetiæ donum, utpote utilius dono linguarum, præferte et illud magis appetite.

℣. 21. *In lege scriptum est...*

Ut, suo judicio conformes, Corinthii linguas minùs æs-

timent, ostendit ex Scripturarum testimonio, eas sæpè inutiles fuisse ad finem ad quem à Deo ordinatæ sunt; simulque suum supradictum sensum et judicium confirmat ipsius Dei testimonio.

In lège. Sub nomine legis comprehendit prophetas, sicut Christus Dominus Joan. 15. 13, comprehendit et psalmos. Itaque totum vetus Testamentum dicitur *lex*.

In lége, id est, Isai. 28. 11 et 12, quem citat eodem sensu, sed non iisdem verbis.

Hujus textûs sensum litteralem vide apud Cornelium à Lapide; allegoricus enim est is quem D. Paulus exponit.

In aliis linguis... id est, linguis peregrinis et diversis idiomatibus loquar eis, scilicet Judæis.

Et nec sic exaudient me, id est, nec tamen ad me convertentur, ait D. Chrysostomus.

Hoc signum spiritualiter datum fuit ad Judæorum conversionem, scilicet, in die Pentecostes; sed illi visis signis non crediderunt, ita D. Thomas. *Loquebantur variis linguis Apostoli....* Act. 2.; eos audierunt Judæi, increduli tamen plerique permanserunt; ad Jesum non sunt conversi.

Sed cur hoc fecit Deus, si non erant credituri? ut semper cerneretur facere quæ sua sunt, ait D. Chrysostomus.

Deus quæ sua sunt semper facit, et providentiam suam ostendit, etiamsi sciat eos non obtemperaturos,, ut inexcusabiles sint. Theophylactus.

℣. 22. *Itaque linguæ...* Hinc concludit quòd linguæ datæ sint Ecclesiæ, præsertim ad convertendos infideles, qui tamen sæpè non convertuntur, ut visum est in Judæis, ℣. 21.

Prophetiæ autem... prophetiæ verò donum, seu munus explicandi mysteria et veritates fidei, datum est præcipuè propter fideles confirmandos, promovendos, consolandos, omnimodo ædificandos. Hoc enim supponit fidem. Et hos effectus in plerisque semper habet prophetia.

Hinc tale donum magìs utile, hincque magìs æstimandum et appetendum. Hincque verum quod ℣. 19. dixit: *Malo quinque verba...*

℣. 23. *Si ergo conveniat...* Hoc idem probat ab inconvenienti quod ex dono linguarum potest evenire, et quod ex prophetia non accidit; scilicet, non modò non prodest semper donum linguarum, sed aliquando nocet infidelibus et fidelibus. Ut hoc pateat :

Si conveniat universa Ecclesia, supponamus quòd tota quædam particularis Ecclesia, seu vestra, seu alia in eumdem locum conveniat, et quòd *omnes linguis loquuntur* ignotis, nemine interpretante.

Intrent autem idiotæ aut infideles, id est,

Supponamus et quòd tunc in hanc Ecclesiam intrent idiotæ, linguarum ignari, vel etiam quòd aliquis infidelis, curiositatis gratiâ, huc subrepat.

Nonne dicent quòd insanitis, id est, nonne vos insanos reputabunt, quippe qui loquimini quæ nullus intelligit?

Quo casu, non modo non prosunt infidelibus, sed nocent linguæ infidelibus et fidelibus.

Porrò, sic suum probat intentum Apostolus, ut et Corinthios de dono linguarum gloriabundos humiliet, dicens : *Quia insanitis.*

℣. 24. *Si autem omnes prophetent...*

Omnino contrarium eveniet, si soli prophetæ loquantur, et linguâ vulgari Christianas veritates explicent : tunc enim non soli fideles ædificabuntur, ut dictum est in ℣. 22.

Sed et si quis infidelis intraverit, non vos arguet et condemnabit, ut suprà; sed ipse arguetur, convincetur et condemnabitur, id est, damnabilis demonstrabitur à prophetantibus.

Si autem omnes, unus scilicet post alterum, *prophetent*, id est, linguâ vulgari concionentur. *Intret autem, etc. convincitur ab omnibus*; scilicet prophetantibus. *Dijudicatur*, id est, condemnatur, seu damnabilis demonstratur.

℣. 25. *Occulta cordis ejus...* Nam prophetantes, lumine verbi Dei, peccata quæ in corde suo tecta gerit, detegent, eique manifestabunt.

Et ita cadens.... id est, unde peccatorum suorum con-

scientiâ tactus, cadet pronus in faciem, seque peccatorem agnoscens, Deum prostrato corpore reverebitur et adorabit pro misericordia obtinenda.

Pronuntians....

Palam affirmans quòd verè Deus est in vobis; cùm per vos mira et miranda operetur. *Digitus Dei est hìc.*

Hinc sequitur quòd prophetia omni modo et omni casu sit utilior dono linguarùm; hoc enim finem intentum sæpè non assequitur, scilicet infidelium conversionem: imò è contra nocet aliquando fidelibus et infidelibus idiotis; prophetia verò non solùm nunquam nocet, sed et ipsis infidelibus sæpè prodest.

Ex his prophetiæ effectibus patet quid per prophetiam intelligat Apostolus.

Sed et in iisdem effectibus videat evangelicus concionator finem ad quem debet tendere; scilicet, per claram veritatum evangelicarum expositionem, ipsi peccatori secreta, quæ gerit in corde, peccata reddere manifesta; eorumque enormitatem ita ipsius oculis exhibere, ut ob eam horreat et contremiscat; horrens et tremens ad Dei judicis sui pedes corruat, misericordiam et veniam imploraturus, sicque commutatus, conversus, humiliatus ac contritus, Deum deinceps confiteatur, adoret atque colat.

℣. 26. *Quid ergo est?* Tot argumentis stabilitâ prophetiæ excellentiâ, jam statuit Apostolus, ordinis amator, quomodo in cœtibus ecclesiasticis utendum sit Spiritûs sancti donis.

Primò, statuit in genere, ut illis ad Ecclesiæ ædificationem utantur. Hæc enim est omnium charismatum finis.

Vide hìc christianismi fundamentum et regulam. Quomodo enim est artificis officium ædificare; ita etiam Christiani proximis prodesse per omnia. Divus Chrysostomus.

Quid ergo est, scilicet, faciendum? interrogat, ut suis responsionibus instruat.

Respondens ergo dicit: *Cùm convenitis* ad cœtus publicos, *unusquisque vestrûm psalmum habet*, id est, quicumque ex vobis divinitus movetur, vel ad edendum, vel ad canendum psalmum.

Etenim, ait D. Chrysostomus, olim psalmos faciebant ex dono, et docebant ex dono.

Per psalmum, intellige canticum spirituale ad Dei laudem.

Doctrinam habet, id est, vel movetur interiùs ad docendum, seu faciendam instructionem populo utilem.

Apocalypsim.... vel ad explicandas latentes veritates per revelationem aliquam sibi factam.

Linguam.... vel ad loquendum linguis peregrinis.

Interpretationem.... vel ad interpretandum.

Omnia ad ædificationem. Hæc omnia decenti ordine, et ad publicam conventûs ædificationem fiant.

Hic est finis omnium donorum et talentorum à Deo datorum : qui aliud intendit, infidelis minister est, prævaricator est, fur et sacrilegus, qui Dei dona sibi facit propria, eaque ad semetipsum, quasi ad finem dirigit.

℣. 27. *Sive linguâ quis*... Syr. quòd si quis linguâ loquatur.

Secundò, statuit speciatim quomodo linguarum dono sit utendum in conventibus; scilicet :

Ut duo tantùm, aut tres ad summum, successivè loquantur, et unus sit interpres, qui vulgari sermone fideliter explicet quæ linguâ peregrinâ dicta fuerint.

Secundùm duos, id est, per duos hoc fiat, *aut ut multum, tres*, id est, ad summum tres, *per partes*; id est, successivè, unus post alterum.

Multi tunc dona Sancti Spiritûs habebant; Apostolus autem, ut vitetur confusio, vetat ne simul omnes loquantur; et ne plus quàm oportet, prolongetur cœtus, vetat ne plus quàm duo aut tres in eodem cœtu loquantur.

℣. 28. *Si autem non fuerit interpres.* Si non sit quis interpretandi donum habens, *taceat* qui linguarum donum habet, tempus exspectans, quo possit utiliter et cùm ædificatione loqui : interim *sibi soli et Deo loquatur.* Secretò, in corde, ne cæteros perturbet non intelligentes.

Syr. et inter semetipsum et Deum loquatur.

℣. 29. *Prophetæ autem duo*...

Tertiò, statuit circa prophetas, ut duo, vel tres successivè

loquantur : cæteri verò, prophetæ scilicet, judicent an id quod à prophetantibus dicitur, sit utilis et sanæ doctrinæ.

℣. 30. *Quòd si alii...* id est, si tunc temporis, seu uno prophetante, Deus alium ex prophetis sedentibus et audientibus afflaverit, et quid ei melius revelaverit; ille qui prior prophetabat, taceat et det huic locum prophetandi.

Hoc enim velle videtur Spiritus sanctus, novam suggerens revelationem.

℣. 31. *Potestis enim...* Syr. siquidem vos omnes potestis singulatim prophetare, ut quisque discat, et quisque consolationem accipiat.

Quasi diceret : Hâc ratione, nimirum si servetur modus et ordo quem præscribo, poterunt omnes Prophetæ ordine suo prophetare, ut omnes instructionem et exhortationem accipiant.

Exhortentur, passivè sumendum.

℣. 32. *Et spiritus Prophetarum...*

Occurrit objectioni quæ potest hìc fieri, quasi diceret : Nec est quòd quis dicat, sic moveor, et divinitùs urgeor, ut vel non possim tacere (hoc spectat ab actu prophetantem), vel non possim differre; hoc pertinet ad alios prophetas inspiratos.

Et, id est, etenim. Syr. siquidem spiritus prophetiæ subditus est Prophetis. Testis est Jonas, spiritui prophetico resistens.

Non est ergo de Dei Prophetis, sicut de fanaticis idolorum vatibus, seu pythonibus : hi enim à dæmonibus arrepti sic agebantur, ut suæ potestatis non essent; spiritus verò propheticus est in potestate Prophetarum : hinc tacere possunt, ubi voluerint, et consequenter sibi invicem cedere, et vices suas exspectare.

Lenis est Spiritus Dei, et leniter Prophetas agit : hinc sic afflat, eos ut non cogat.

Pacificus est Spiritus Dei : hinc pacem et ordinem amat, neutrum perturbat.

Spiritus propheticus à Deo quidem est; homini tamen prophetæ subditur, quoad actum, ordinem et modum.

℣. 33. *Non enim est dissensionis Deus* ... Deus est Spiritus pacis, non dissidii. Syr. tumultûs.

Esset autem spiritus dissidii et tumultûs, si omnes impelleret ad loquendum simul.

Unus ergo post alterum loquatur.

Sicut et in omnibus sanctorum Ecclesiis doceo.

℣. 34. *Mulieres in Ecclesiis* ... Ne de utroque sexu intelligatur quod dixit supra : *Potestis omnes prophetare;* silentium ita mulieribus indicit, ut nec interrogare permittat in ecclesia; sed si quid non intellexerint, vult à viris suis petant.

Debent ergo viri esse tam docti, ut suas uxores docere possint, ait Primasius ab Estio citatus.

Sicut et lex dicit ... Lex hìc, sicut et ℣. 21. sumitur pro Scriptura veteris Testamenti.

Scriptura ergo Genes. 32. 16. ait : *Sub viri potestate eris.* Hanc autem subjectionem vult Apostolus ut suo silentio testentur.

℣. 35. *Turpe est enim* ... Addit quòd et hoc contra verecundiam, sexui femineo naturaliter inditam, foret, scilicet *loqui* publicè.

℣. 36. *An à vobis verbum Dei processit* ...

Ex hoc versu et ex præcedentibus 34, 35, fit valde probabile, quòd Corinthi mulieres, sicut aperto capite orabant in ecclesiis, sic et publicè loquebantur, sive prophetantes, sive saltem interrogantes, et propterea D. Paulus Corinthios, ob hunc morem, omnium Ecclesiarum consuetudini contrarium, acriter objurgans, ait :

An à vobis? O Corinthii, prodiit sermo Dei ? vosne aliorum Doctores estis, ut mores et consuetudines stabiliatis ? *Aut in vos solos* ... An ad vos solos *pervenit ?* ut inconsultis aliis quidquam statuatis?

Nec primi credidistis, nec soli : alios ergo consulere debueratis, et eis conformari.

Alii tamen hanc D. Pauli objurgationem intelligunt de quibusdam refractariis, qui ejus statutis acquiescere nolebant.

Sed primus sensus naturalior videtur, et eum sequuntur D. Chrysostomus et Theophylactus.

℣. 37. *Si quis videtur...* Si quis inter vos creditur esse indubitatus Propheta, vel à Spiritu sancto afflatus, hic, per me licet, *cognoscat quæ scribo vobis.*

Quasi diceret: Cupio hoc ei ostendi, communicari, certus scilicet quòd non contradicet, sed deprehendet quòd Christi *Domini mandata sunt*, quia hæc non meo motu proprio, sed ex divina inspiratione dico et statuo.

℣. 38. *Si quis autem ignorat...* Si quis autem hoc vult ignorare, aut de hoc dubitare, *ignorabitur.* Gr. ignotus esto. Syr. ignoret seu ignorans esto; id est, ipse vicissim ignorabitur, improbabitur à Christo Domino.

Spreta enim ejus in me, legato suo, auctoritas Deum habebit vindicem. Dicenti: *Nonne in nomine tuo prophetavimus?* Christus Dominus respondebit: *Non novi vos.*

℣. 39. *Itaque, fratres mei...*

Redit ad id unde tantisper divertit, et concludens, omnia ad tria reducit.

Primum, ut expetant præcipuè donum prophetiæ, quia melius et utilius. *Æmulamini prophetare.*

Secundum, ut neminem dono linguarum præditum prohibeant loqui, eo quo dictum est ordine et modo. *Et loqui linguis nolite prohibere.*

℣. 40. *Omnia autem honestè...*

Tertium, ut omnia cum honestate et ordine fiant in eorum cœtibus.

Decore autem et ordine fient, si ii qui linguis loquuntur, cum interpretatione loquantur, et non velut insanientes, si Prophetæ sibi mutuò cedunt, si feminæ conticescant. Theophylactus.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 14. ad pietatem maximè notanda, et ad praxin redigenda.

PRIMÒ.

DISCAMUS singuli quomodo charitatem cæteris omnibus præferre, et super omnia desiderare debeamus.

Illam toto vitæ tempore debemus persequi, si abscesserit à nobis; custodire, si adsit; et non custodire tantùm, sed et augere, colere, perficere. Vide dicta ℣. 1. et observationem moralem.

SECUNDÒ.

Notet divini verbi concionator tria sui ministerii munia: ædificare, hortari, solari.

Ædificare incipientes, hortari proficientes, solari afflictos.

Recordetur quòd hæc tria sint finis prophetici sermonis, à Deo intentus, et ab Apostolo nobis indicatus, ℣. 3.

Ad hunc ergo finem suos sermones dirigat evangelicus Propheta.

Caveat autem vitia ℣. 9 et 11. notata.

Ne vocem in aera spargat, ℣. 9.

Ne sit apud suos barbarus, ℣. 11.

Sed bonæ concionis effectus intendat, ℣. 25. indicatos. Quos ibi videat.

TERTIÒ.

Omnis Dei et Ecclesiæ minister discat ex ℣. 26. quis sit omnium prorsus ministeriorum, omniumque donorum et talentorum à Deo acceptorum finis, scilicet ædificare.

Hunc ergo finem semper intendat, aliàs prævaricator, fur et sacrilegus erit. Vide ℣. 26.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI QUINTI.

Quidam Corinthii, paganæ philosophiæ opinionibus imbuti, et pseudoapostolorum erroribus impliciti, de futura mortuorum resurrectione dubitabant, aut illius dogma vertebant in allegoriam; et quia hoc erat religionem funditùs evertere, hæc enim mortuorum resurrectio unum est è præcipuis christianæ religionis capitibus, hinc Apostolus hanc Evangelii veritatem sollicitè probat toto hoc decimo quinto capite.

Quatuor primis versibus viam sibi sternit per refricatam Evangelii, Corinthiis à se prædicati, memoriam; cujus Evangelii tria præcipua capita sunt : Christi pro peccatis nostris mors, sepultura et resurrectio.

Hanc Christi resurrectionem probat à quarto versu usque ad duodecimum, testimoniis Prophetarum, Apostolorum et Discipulorum plus quàm quingentorum.

℣. 12. Incipit ex Christi resurrectione probare et nostram : tanta quippe Christi resurrectionis connexio cum nostra, ut ex Christi resurrectionis veritate sequatur et nostra resurrectio, et ex negatione nostræ resurrectionis sequatur et negatio resurrectionis Christi.

Ex negatione autem resurrectionis Christi horrenda sequuntur absurda; de quibus usque ad vigesimum versum.

℣. 20. Ex tot horridis absurdis, et ex Prophetarum et Apostolorum et Discipulorum testimoniis superiùs relatis, concludit certissimam esse debere resurrectionem Christi, et ex hac resurrectione certissima pergit et nostram probare, ℣. 21. 22.

℣. 23. Explicat quid nostræ resurrectioni connexum, scilicet ordinem quo Sancti resurgent.

℣. 24. Exponit quid resurrectionem Sanctorum sequens, nimirum Ecclesiæ militantis finem, illius à Christo oblationem Deo faciendam, dæmonum tyrannidis absolutam destructionem.

℣. 25. Transit ad aliud medium, quo nostram rursus probet resurrectionem; scilicet promisit Deus Filio suo perfectam omnium hostium suorum debellationem et subjectionem; ergo mors, una ex inimicis Christi, destruetur per generalem resurrectionem.

℣. 27 et 28. Explicat quod dixit de generali omnium subjectione sub pedibus Christi, ne quis malè interpretetur.

℣. 29. Nova subnectit argumenta ad resurrectionis nostræ

confirmationem usque ad ℣. 33, ubi Corinthiorum incredulitatis ostendit originem, scilicet cum impiis commercium, quod ut deinceps vitent hortatur.

℣. 35. Objectiones Philosophorum ità solvit, ut et nostræ resurrectionis veritatem confirmet, explicet et illustret per varias similitudines, usque ad ℣. 42.

℣. 43. Dotes corporis gloriosi describit : surget spiritale : sicut ab Adamo, animali et terreno, nunc animales et terreni sumus; ita tunc, à Christo spiritali et cœlesti, spiritales erimus et cœlestes, usque ad ℣. 50.

℣. 51. Modum docet quo fiet resurrectio, scilicet in instanti, etc.

Denique ℣. 58. Corinthios hortatur ut in fide stabiles sint, et in omni bono opere abundantes : cùm sciant quòd sit futura resurrectio et æterna merces bonorum operum.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Textus.

1. NOTUM autem vobis facio, fratres, Evangeliur
quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo e
statis.

2. Per quod et salvamini: quâ ratione prædicave
rim vobis, si tenetis, nisi frustrà credidistis.

3. Tradidi enim vobis in primis, quod et accepi
quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostri
secundùm Scripturas:

4. Et quia sepultus est, et quia resurrexit tertiâ di
secundùm Scripturas:

5. Et quia visus est Cephæ, et post hoc undecim

6. Deinde visus est plus quàm quingentis fratribu
simul: ex quibus multi manent usque adhuc, qui-
dam autem dormierunt:

7. Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis om
nibus:

8. Novissimè autem omnium, tanquam abortivo
visus est et mihi.

9. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui no
sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutu
sum Ecclesiam Dei.

10. Gratiâ autemDei sum id quod sum, et gratia eju

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Paraphrasis.

In memoriam vobis revoco, fratres, Evangelium quod vobis prædicavi, quod recepistis, in quo et perseverastis hactenus.

In cujus fide et professione salutem consequemini, si tamen illius doctrinam servatis, talem qualem vobis prædicavi : aliàs frustià credidistis.

Inter præcipua autem fidei capita, sermone vobis tradidi quod et ego accepi, nimirum quòd Christus Dominus pro peccatis nostris mortuus sit, ut in Scripturis prædictum erat;

Et quòd sepultus sit, in veræ mortis testimonium; et quòd tertiâ die revixerit, ut etiam in Scripturis prædictum et præfiguratum est.

Præterea docui vos quòd visus sit redivivus, primùm Petro, et postea undecim Apostolis.

Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul congregatis, quorum plurimi vivunt usque in hunc diem, quidam verò mortui sunt.

Præterea visus est Jacobo, fratri Domini, primo Jerosolymorum Episcopo, deinde et conspectus est Discipulis omnibus.

Ultimo et post omnes, visus est et mihi informi et imperfecto Apostolo, quique aliorum respectu sum abortivus.

Etenim ego sum minimus (infimus) Apostolus, qui nec sum dignus ut dicar Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei.

Merâ autem Dei gratiâ et misericordiâ apostolico dignatus

in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

11. Sive enim ego, sive illi; sic prædicamus, et sic credidistis.

12. Si autem Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13. Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.

14. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides vestra.

15. Invenimur autem et falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversùs Deum, quòd suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.

17. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris.

18. Ergo et qui dormierunt in Christo; perierunt.

19. Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium:

sum honore : hanc tamen Dei beneficentiam non passus sum in me otiosam ; quinimò licèt omnium minimus, copiosiùs tamen laboravi quàm singuli omnes : hoc mihi non adscribo, sed Dei gratiæ, quæ mecum, seu (quâ feci quidquid feci.)

Ad rem redeo. Itaque sive ego, sive omnes alii Apostoli, qui Christum vidimus, omnes idem, et eodem modo prædicamus, Christum scilicet realiter et verè resurrexisse, idem et vos credidistis.

Qnòd si ab omnibus Apostolis prædicatur quòd Christus verè surrexerit à mortuis, quomodo quidam apud vos audent dicere quòd non sit resurrectio mortuorum?

Si enim nulla mortuorum est resurrectio, sequitur quòd nec Christus resurrexit.

Quòd si autem Christus à mortuis non resurrexit, ergo inanis et falsa est prædicatio nostra ; ergo inanis et falsa fides vestra.

Ac proinde nos Apostoli sumus falsi testes Dei, et in Deum injurii ; quandoquidem in ejus nomine, et velut ab eo missi diximus quòd Christum suscitaverit, quem tamen non excitavit, si cæteri mortui non resurgunt.

Etenim si non est in genere mortuorum resurrectio, nec est Christi resurrectio.

Quòd si Christus non resurrexit, vana fides vestra ; quâ baptismum suscepistis : adhuc enim estis in peccatis vestris, nec per Baptismum remissa sunt.

Quin etiam et illi qui in hac fide, et pro hac fide mortui sunt, prorsus interierunt.

Quòd si in hac tantùm vita, et ob hanc tantùm vitam speramus in Christo, et ultrà spes nostra non porrigitur ; sanè omnium hominum miserrimi sumus.

A talibus et tantis absurdis unquam credendis avertat nos Deus : è contra certissimè credamus quòd Christus à mortuis resurrexit, et quòd resurrexit, ut primus fructus è mortis sinu abstractus, ad immortalitatem Deò oblatus, et generalem suscitandorum messem consecrans et promittens.

21. Quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum.

22. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.

23. Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus : deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

24. Deinde finis; cùm tradiderit regnum Deo et Patri, cùm evacuaverit omnem principatum et potestatem et virtutem.

25. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.

26. Novissima autem inimica destruetur mors : omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cùm autem dicat :

27. Omnia subjecta sunt ei; sine dubio præter eum, qui subjecit ei omnia.

28. Cùm autem subjecta fuerint illi omnia ; tunc et ipse Filius subjectus erit ei qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

29. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid et baptizantur pro illis?

30. Ut quid et nos periclitamur omni horâ ?

Et sanè æquum erat ut, sicut per unum hominem peccantem mors intravit in mundum, sic per unum hominem sanctum mors destrueretur, et fieret resurrectio mortuorum.

Et sicut ob unius Adæ peccatum omnes morti sunt obnoxii, ita ob unius Christi innocentiam immortalitati restituerentur omnes.

Unusquisque autem sanctorum in ordine suo vivificabitur, plus aut minùs gloriosus, juxta sua merita. Christus primus omnium, tempore et dignitate jam surrexit; deinde qui Christo adhærent, ceu membra capiti, in secundo ejus adventu resurgent in ordine suo.

Peractâ autem totius corporis resurrectione, finis erit regni, seu Ecclesiæ Christi super terram; tuncque Christus eam Deo Patri suo exhibebit et offeret planè sanctam et pacatam, abolitâ scilicet omnium hostium tyrannide.

Interim autem oportet illum, à dextris Dei sedentem regnare, eo quo cœpit modo, devictis quidem hostibus suis, sed nondum planè subditis; usquedum Pater æternus, suum adimplens promissum, ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.

Tunc enim novissima, post peccatum, post diabolum, mors, una ex ejus inimicis, destruetur per generalem resurrectionem : scriptum est enim psalmo 8. omnia subjecit, etc., et consequenter ipsam mortem.

Cùm autem Scriptura dicit, omnia Filio subjicienda, sine dubio ab hac expressione generali excipiendus est Deus ipse, qui omnia Filio suo subjicit.

Tantùm enim abest ut Christo subdatur Deus, quinimò, cùm omnia filio subjecta fuerint, tunc et ipse Filius Christus, caput Ecclesiæ, cum omnibus suis membris, subjicietur Deo; tuncque Deus erit omnia in omnibus.

Alioquin quid faciunt qui pro mortuis baptizantur? si mortui non resurgunt, quare pro illis baptizantur?

Quin et nos, Evangelii præcones, ut quid quotidie de vita periclitamur, si non sit exspectanda merces?

31. Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32. Si (secundùm hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus et bibamus, cras enim moriemur.

33. Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

34. Evigilate, justi, et nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.

35. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36. Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi priùs moriatur.

37. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, utputa tritici, aut alicujus cæterorum.

38. Deus autem dat illi corpus sicut vult, et unicuique seminum proprium corpus.

39. Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

40. Et corpora cœlestia, et corpora terrestria: sed

Non periclitor modò, sed et quodam modo morior quotidie, novis semper periculis expositus, ut gloriari possim de vobis, Jesu Christo, Domino nostro, per me conversis. Si propter hominum gloriam Ephesi ad bestias pugnavi, quid hoc mihi prodest, si mortui non resurgunt? quin potiùs cum Epicureis, edamus et bibamus, cras enim moriemur.

Cavete ne pravâ cum talibus conversatione seducamini; memores quòd mores bonos mala colloquia corrumpunt.

Expergiscimini ab errore ad justitiam, et à peccato abstinete: quidam enim inter vos cognitionem non habent: hoc ad vestrum pudorem dicere cogor.

Sed stabilitâ resurrectione, quæret aliquis, quomodo fieri potest ut mortui et putrefacti revocentur ad vitam, et qualia erunt resurgentium corpora?

Falsò sapiens vocaris, qui talia quæris: granum quod tu in agro tuo seminas, corruptum reviviscit, et non reviviscit nisi mortuum et corruptum fuerit: hoc vides quotidie fieri naturaliter; et dubitas quòd Deus possit supernaturaliter corpora mortua et corrupta resuscitare.

Et quod seminas, non id corpus est quod nasciturum est; seminas enim nudum granum, v. g. tritici, vel alterius speciei.

Huic autem grano putrefacto Deus corpus pulchrius dat, ut illi visum est assignare, et unicuique semini proprium et conveniens corpus assignat: ita fiet de corporibus mortuis et in terra seminatis; per divinam omnipotentiam resurgent, eadem numero quidem et substantiâ, sed in qualitatibus perfectiora; et unusquisque Sanctorum proprium corpus habebit specialiter renovatum, pro suis meritis.

Sicut omnium mortalium animalium caro differt pro diversitate animantium: alia siquidem est caro hominis, etc. ita caro immortalium differt pro diverso singulorum merito.

Et sicut alia est cœlestium corporum, v. g. astrorum pul-

alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium.

41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum : Stella enim à stella differt in claritate :

42. Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria : seminatur in infirmitate, surget in virtute :

44. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est et spiritale, sicut scriptum est :

45. Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.

46. Sed non priùs quod spiritale est, sed quod animale : deinde quod spiritale.

47. Primus homo de terra, terrenus : secundus homo de cœlo, cœlestis.

48. Qualis terrenus, tales et terreni : et qualis cœlestis, tales et cœlestes.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis.

chritudo; et alia terrestrium, v. g. gemmarum, idque pro qualitatum diversitate; ita diversa erit suscitatorum gloria pro diversitate meritorum.

Et sicut astrorum ipsorum alia et diversa est claritas : alia enim claritas solis, alia lunæ, etc., ita uniuscujusque sancti diversa erit gloria ab alterius gloria.

Sic unicuique sua erit gloria propria in resurrectione mortuorum.

Hoc autem quod sequitur erit omnibus commune : sepelitur in terra corruptibile, et ut corrumpatur; surget incorruptibile.

Sepelitur vile, abjectum et difforme; resurget pulchrum et splendidum : seminatur infirmum, invalidum et sine motu; surget potens, forte et agile.

Sepelitur tale quale est animalium corpus; surget spirituale, subtile, leve, ab animalium indigentiis independens.

Ne miremini quòd corpus spirituale dixerim : etenim sicut est corpus animale, quod habemus ab Adamo, ita et corpus spirituale quod habebimus à Christo.

De primo scriptum est : Factus est animal vivens, vitâ scilicet subditâ indigentiis animalium, et hanc vitam tribuit nobis.

Christus autem in sua resurrectione factus est spiritus vivificans, carni suæ vitam tribuens, qualem habent spiritus : et hanc vitam tribuit nobis.

Sed spirituale corpus non est in nobis prius tempore; sed prius habemus animale corpus, quale Adamus : deinde spirituale habebimus, quale Christus.

Primus homo, quia de terræ limo, ideo terrenus et animalis; secundus, quia de cœlo natus, ideo cœlestis et spiritualis.

Qualis fuit terrenus ille parens, tales et nunc sumus, scilicet terreni et animales : qualis est Christus pater noster cœlestis, tales erimus cœlestes et spirituales.

Quemadmodum igitur ante Baptismum Adamo terreno et peccatori, improbis moribus nostris, similes fuimus; ita et nunc in Christo renati, sanctis moribus, Patris nostri cœlestis imaginem portemus.

50. Hoc autem dico, fratres: quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit.

51. Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

52. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti: et nos immutabimur

53. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: et mortale hoc induere immortalitatem.

54. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria.

55. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus?

56. Stimulus autem mortis, peccatum est: virtus verò peccati lex.

57. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.

58. Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote et immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

De hoc autem, fratres, ideo vos moneo, quia carnis et sanguinis opera regnum Dei possidere non possunt, neque vita vitiis corrupta immortalitatis hæreditate fruetur.

Ecce rem arcanam vobis aperio, ne vos lateat resurgendi modus : omnes quidem resurgemus; sed non omnes ad gloriam immutabimur.

Hæc autem resurrectio non fiet paulatim, et cum mora, sed in invisibili temporis puncto, in ictu oculi;

Ad sonumextremæ tubæ, personabit enim tuba :

Et tunc mortui omnes, etiam reprobi, resurgent immortales;

Et nos justi, ad felicem statum reformabimur; ex animalibus spirituales fiemus.

Oportet enim ut hoc corpus corruptioni obnoxium fiat incorruptibile; et hoc mortale corpus quod habemus, immortale reddatur.

Cùm igitur hoc mortale corpus factum fuerit immortale, tunc adimplebitur Scriptura, quæ dicit : Mors absorpta est, id est, in totum absumpta, et in æternum destructa per victoriam quâ superata est à Christo.

Ubi est mors, victoria tua? ubi stimulus quo soles homines perfodere? confractus est.

Porrò mortis aculeus est peccatum; hoc nos confodit : peccati robur lex, quæ peccandi libidinem irritat, et aliunde peccatum gravius reddit.

Deo autem agamus gratias, qui nobis dedit peccatum et mortem vincere per Dominum nostrum Jesum Christum.

Itaque, fratres mei charissimi, stabiles estote in resurrectionis fide, et in ea ne vacilletis :

Sed estote semper progredientes in operibus bonis, quibus vos ad resurrectionem præparetis;

Cùm sciatis quòd labor vester non erit inanis, sed quòd magna futura sit ejus merces; etenim resurgemus, et in æternum beatè vivemus.

Commentarius in Cap. 15.

℣. 1. NOTUM *autem vobis facio*, id est, reminisci vos facio, seu in vestram memoriam revoco.

Nihil vobis nunc trado novum.

Evangelium, id est, bonum de Christo Salvatore nuntium, cujus summa, quòd Deus factus sit homo, et cruci affixus fuerit et resurrexerit. Divus Chrysostomus.

Quod prædicavi vobis, *quod et* ut verum *recepistis*, *etc.*, nihil vobis incognitum aut peregrinum trado, sed ad principium recurro.

In quo et statis, id est, in cujus etiam professione, saltem plerique, perseveratis.

Promiscuis loquitur, ut et hi qui in fide fixi sunt, gaudeant; et qui nutant, corripi se doleant, ut corrigantur. Ambrosius.

℣. 2. *Per quod et salvamini*, id est, in cujus fide et professione salutem consequimini.

Quâ ratione ... Est hìc transpositio, sic ergo construendùm: si tamen servatis illius Evangelii doctrinam, talem qualem vobis prædicavi.

Quâ ratione. Gr. τίνι λόγῳ, quo sermone, id est, quomodo, seu, talem qualem vos eam docui.

Hoc autem ideo dicit, quia resurrectionis dogma quidam apud Corinthios in allegoriam verterant, dicentes quòd per novitatem vitæ, jam essent illius compotes. Vide dicta de Hymeneo et Phileto, II. ad Tim. 2, ℣. 17.

Hi ergo pseudodoctores per resurrectionem intelligebant spiritualem animæ resurrectionem, seu transitum à vita prava, quæ mors est, ad sanctitatem, quæ vita est; seu ut eorum nomine D. Chrysostomus ait: Resurrectio est animæ purgatio.

Et hos doctores falsos statim ab initio percutit Apostolus, dicens Corinthiis:

In fide resurrectionis salvabimini, si eam creditis talem qualem vobis prædicavi, scilicet realem et corporalem resurrectionem in fine mundi futuram.

Nisi frustrà credidistis, id est, aliàs frustrà credidistis. Ostendit quòd in capite fidei accepta sit plaga, ait D. Chrysostomus.

Fides veræ et realis corporum resurrectionis est basis et fundamentum Christianæ religionis; ergo et basis salutis æternæ; ergo, nisi credatur, frustrà quidvis aliud creditur.

℣. 3. *Tradidi enim vobis...* Scriptis itaque repeto quæ verbis astruxi.

In primis; id est, inter præcipua Christianæ fidei capita,

Tradidi vobis, verbis scilicet, quasi depositum, *quod et accepi* à Domino, pariter quasi depositum.

Fidei doctrina depositum est, à Christo Domino datum Apostolis; et per illos eorumque in Apostolatu successores ad nos transmissum, ad æternam nostram salutem.

Hoc depositum fideliter servatum et observatum, salvabit nos in æternum: servemus ergo ut salvet.

In his autem D. Pauli verbis duplicem nota traditionem sine scripto: tradidit verbis, quod verbo sine scriptura recepit Apostolus.

Tradidi... quoniam Christus mortuus est, verè scilicet, et non apparenter tantùm: ideo mortis Christi historia tam accuratè in Evangeliis descripta, ut certò sciremus quòd verè mortuus sit *pro peccatis nostris*, non pro suis, quia innocens, impollutus, et Sanctus sanctorum; sed *pro nostris*, quasi Agnus Dei in Paschate fuit immolatus.

Secundùm Scripturas. Mortis Christi duritiem lenit auctoritate Scripturarum, ait Tertullianus.

Nam et Apostolus non sine onere pronuntians Christum mortuum, adjecit secundùm Scripturas, ut duritiam pronuntiationis Scripturarum auctoritate molliret, et scandalum auditori averteret. Tertullianus, lib. ad Prax. cap. 29.

Non citat Apostolus, quia Corinthiis notas supponit. Isai. 53. ℣. 8., de quo Tertullianus. Hoc et Isaias prior pronun-

tiavit : *Et Dominus tradidit eum pro delictis nostris.*

℣. 4. *Et quia sepultus est* in veræ mortis testimonium.

Et quia resurrexit. Gr. excitatus est, quia mors somnus : hinc resurrectio dicitur excitatio. Verè autem resurrexit, sicut verè mortuus est.

Quia autem Christi resurrectio est resurrectionis nostræ causa, ideo probat illam Apostolus.

Primò prophetarum testimoniis dicens, *secundùm Scripturas* : hoc enim in Jona præfiguratum, hoc ab Isaia prædictum : *Erit sepulcrum ejus gloriosum.*

Hoc ab Osea 6, ℣. 7. *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos ;* ipse, scilicet, tertiâ die resurgens : ipsius enim resurrectio nostræ causa est.

℣. 5. *Et quia visus est Cephæ.*

Secundò probat Apostolorum testimoniis.

Fides nostra superædificata supra fundamenta prophetarum et Apostolorum : hinc post prophetarum scripturas, citat Apostolorum visiones seu testimonia.

Incipit autem à principe Apostolorum, de quo Luc. 24. 34. creditur hæc visio facta, cùm Petrus à monumento recessit ipso die resurrectionis.

D. Paulus non refert omnes apparitiones de quibus Evangelistæ : non loquitur enim de mulieribus, quibus apparuit Christus, nec de Cleopha ejusque socio euntibus in Emmaus.

Refert autem aliquas, quas non refert Evangelium, scilicet apparitionem *D. Jacobo* factam, et alteram *plus quàm quingentis fratribus.*

Et post hoc undecim. Gr. duodecim. Sic vocabatur Apostolorum collegium, quia duodenario numero institutum.

Hæc visio facta est in Jerusalem bis : primò absente Thomâ in die resurrectionis ; secundò præsente Thomâ post dies octo. De prima D. Joannes cap. 20, ℣. 19. De secunda D. etiam Joan. 20. 26.

℣. 6. *Deinde visus est plus quàm quingentis.....* Tertiò probat discipulorum testimoniis. *Visus est* in Galilæa, ubi plu-

res erant Christiani, *et ubi constituerat illis Jesus*, Matth. 28. 16. Traditio habet quòd in monte Thabor.

Plus quàm quingentis fratribus simul congregatis. *Ex quibus...* ita ut ab eis testimonium peti possit, si quis ex vobis dubitet.

Primus ergo Petrus solus vidit, deinde Petrus cum aliis discipulis, tum et cum quamplurimis fidelibus, quorum multi vivunt, aliqui mortui sunt.

℣. 7. *Deinde..* id est, præterea *visus est Jacobo*, fratri Domini, primo Jerosolymorum Episcopo, et cujus magna erat apud fideles auctoritas.

De hac visione nihil refert Evangelium. Divus quidem Hieronymus de illa loquitur ex Evangelio Hebræorum; sed cùm sit apocryphum, et apocrypha est ejus auctoritas, licèt res ipsa narrata vera sit.

Certum est ergo quòd Christus D. Jacobo apparuit, quia de hoc D. Paulus; incertum verò quando apparuit, quia de hoc nihil D. Paulus.

Deinde Apostolis omnibus. Per Apostolos hìc intellige et septuaginta discipulos, seu omnes Christi discipulos. In Ascensione, cùm *eduxit eos foras in Bethaniâ*. Luc. 25. 50.

℣. 8. *Novissimè autem..* ultimò et mihi, informi et imperfecto Apostolo, quales sunt fœtus abortivi; quasi diceret: Qui respectu Apostolorum sum quasi abortivum.

Hinc colligitur quòd à D. Paulo Christus visus sit corporaliter, oculisque corporeis; aliàs malè se conferret cum aliis, qui corporaliter eum conspexerunt; et malè ex hac sua visione corporalem probaret Christi resurrectionem.

Vidit autem cùm in Damascum iret, Act. 9. post Ascensionem.

Ex Apostoli humilitate, abortivum se dicentis, disce quòd quò major in nobis est Dei gratia, eò major et profundior esse debet humilitas.

Hæc humilitatis lucta, Deo grata et nobis utilis.

℣. 9. *Ego enim sum...* dat rationem cur se dixerit abortivum, scilicet ob vitæ prioris demeritum, quasi diceret: In-

dignus sum vocari Apostolus, seu et re et nomine Apostoli sum indignus.

Quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Apostolorum est Ecclesiam fundare; ego autem Ecclesiam persecutus sum.

Ignota erat et deleta culpa, sed sufficit ad Pauli contritionem et humiliationem coram Deo et coram hominibus.

Sic et nos semel peccâsse sufficit ad perpetuam humilitatem et pœnitentiam. *Et peccatum meum contra me est semper.*

℣. 10. *Gratiâ autem Dei...* Dei autem merâ gratiâ et misericordiâ sum Apostolus.

Et gratia ejus.. hæc tamen Dei gratia in me non fuit inanis, *vacua,* infructuosa, sine opere et fructu. Vel, ut ait Ambrosius, pauper in me non fuit.

Novit humiliari, novit et relevari; ita tamen ut humilitas humanæ sit infirmitatis, et sublimitas divinæ sit potestatis.

Sed abundantiùs... imò copiosiùs laboravi quàm singuli omnes, vel quàm unusquisque Apostolorum.

Nullus tot spatia percurrit, tot populis prædicavit, tot persecutiones pertulit; nullus labore manuum suarum prædicando vitam comparavit.

Non ego autem... id est, ait D. Augustinus, non solus ego, sed gratia Dei mecum. Ac per hoc nec gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo. D. Aug. lib. de gratia et libero arbitrio, cap. 5. *Sed gratia Dei mecum...* Gr. quæ mecum, supple laboravit. Cùm enim præcesserit hoc verbum, *Laboravi,* naturalius est ut hoc idem subaudiatur.

Si tamen malis subintelligi, *est;* seu *quæ mecum est,* intellige quæ mihi fuit auxilio, mihi favit, et opitulata est.

Itaque D. Paulus gratiæ Dei potissimam partem tribuit; sed non negat liberi arbitrii cooperationem; imò illam astruit, dicens: *Laboravi, non ego* solus, sed Dei gratiâ adjutus et confortatus. Auxilium autem non excludit, imò includit operationem illius qui adjuvatur.

OBSERVATIO MORALIS.

Hinc discamus cum Dei gratia cooperari, et juxta Apostoli monitum, gratiam Dei non in vacuum recipere. *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.*

Gratia nobis datur ad opus bonum, ad fructus pœnitentiæ dignos producendos.

Attende ergo tibi, et vide num in te sint opera bona? num fructus pœnitentiæ dignos producas? heu! quàm pauper est in te gratia Dei! quàm vacua et infructuosa!

Si Christus nunc ad te veniret fructum quærens, quid de te fieret? Contremisco, quoties recordor ficûs infructuosæ sortem: *Nunquam ex te fructus nascatur*, ait illi Christus: et statim *arida facta est.*

Justior in me foret talis sententia. Etenim non erat tempus ficuum, ut notat evangelista.

Et ecce venit finis, finis venit, tempus præcisionis meæ *pedalis*, tempus messis, tempus colligendi fructus; et in me non sunt fructus!

Adjuva nos, Deus salutaris noster, et propter gloriam nominis tui libera nos. Da tandem facere fructus pœnitentiæ dignos.

℣. 11. *Sive enim ego...* à ℣. 9. ob epithetum abortivi, digressus est ab incœpto sermone, ℣. 4; nunc autem sermonem interruptum resumit.

Sive ego, sive illi, alii scilicet omnes Apostoli, qui Christum vidimus, nos omnes eodem modo, realem, scilicet, et corporalem Christi resurrectionem prædicamus, talem et vos credidistis.

Constat itaque et ex Scripturis prophetarum, et ex variis apparitionibus factis Apostolis et discipulis, et ex communi omnium Apostolorum doctrina, quòd Christus verè et realiter à mortuis resurrexit.

Et vos, ô Corinthii, talem fidem suscepistis. Veritas itaque est apud vos indubitata, fundata supra fundamenta Prophetarum et Apostolorum.

℣. 12. *Si autem Christus...* Hâc veritate sic stabilitâ utit nunc Apostolus, tanquam principio ad probandam nostra resurrectionem futuram.

Cùm resurrexerit Christus, cùm hoc ab omnibus Aposto ubique prædicetur, cùm et hoc à vobis sit creditum, ut ind bitatum; *quomodo* et quâ fronte *quidam* apud vos aude dicere, *quòd non sit mortuorum resurrectio?*

Sive possibilis, à facto enim ad posse valet consequent Christus resurrexit, ergo mortuorum resurrectio possibilis e

Sive futura, à capite ad membra valet ratio conformitat Christus, caput nostrum, surrexit; ergo et nos, ejus membr resurgemus.

℣. 13. *Si autem resurrectio...* quomodo, inquam, aude dicere quòd non est mortuorum resurrectio; si enim non e mortuorum resurrectio, ergo *neque Christus resurrexit.*

Sublato genere, tollitur et species.

Tanta est connexio Christi resurrectionis cum nost resurrectione, ut ex veritate resurrectionis Christi sequatur veritas nostræ; et ex negatione nostræ resurrectionis sequat negatio Christi resurrectionis.

Ex negatione autem Christi resurrectionis sequuntur absu ditates horrendæ, quas vide in sequentibus versibus.

℣. 14. *Si autem Christus...* Si enim Christus non resu rexit, *inanis*, vana et falsa est Apostolorum *prædicatio.*

Totum Christianæ religionis ædificium fundatur in verita resurrectionis Christi: hoc everso fundamento, ruit Christiar religio et Apostolorum prædicatio.

Inanis quoque et *vana est fides vestra*, ô Corinthii! qu in Christi resurrectione fundata.

Tota Christianorum spes in fide resurrectionis Christi fun datur; hâc eversâ, ruit ædificium.

℣. 15. *Invenimur...* et nos Apostoli mendaces, et falsa deprehendimur, idque in Dei ignominiam.

Etenim in ejus nomine et tanquam ab eo missi, prædicavi mus, quòd reverà Christum à mortuis suscitavit; si hc falsum, ergo impii et sacrilegi sumus, nos qui Deo summ

veraci falsitatem imponimus, et qui ejus auctoritate et verbo abutimur ad errorem et mendacium apud homines inducendum.

℣. 16. *Nam si mortui...* Etenim si non est in genere resurrectio, nec et Christi resurrectio, quia, ut dictum est, sublato genere, tollitur et species et individuum.

℣. 17. *Quòd si Christus...* Fides nostra inanis est, non tantùm per respectum ad futurum, ut dictum est ℣. 14; sed et per respectum ad præteritum, quia adhuc sumus in peccatis nostris, quæ per Baptismum nobis remissa non sunt.

Baptismus sepulturam et resurrectionem Christi repræsentat, ut Rom. 6, sepulturam quidem per immersionem; resurrectionem verò per emersionem et erectionem ex aquis: si autem Christus non surrexit, baptismus falsum repræsentat; ergo fides quâ baptismum suscepistis, vana et falsa est; ergo peccata vestra non sunt remissa; nec enim baptismus falsus et falsum repræsentans potest justificare.

Nostra justificatio est effectus resurrectionis Christi: resurrexit propter nostram justificationem. Si ergo non resurrexit Christus, justificati non sumus: sublatâ enim causâ, tollitur effectus.

℣. 18. *Ergo et qui dormierunt...* Ergo qui in fide et pro fide resurrectionis mortui sunt, v. g., sanctus Stephanus, perierunt. Quia sicut vana fuit eorum fides, ita et mors vana et sine fructu; sicut falsa fuit illorum justificatio, ita et nulla salus,

℣. 19. *Si in hac vita tantùm...* Quòd si in hac tantùm vita speramus, et aliam feliciorem non speramus; sanè nos Christiani sumus omnium hominum miserrimi.

Alii namque hujus vitæ commodis utcumquè fruuntur; nos autem nunc affligimur et mortificatione christianâ, et persecutionibus ob Christum, et post hanc vitam nulla nobis merces erit.

Ad quid mortificatio, jejunia, vigiliæ, castitas, justitia, misericordia, si pro his nulla merces sit in futuro?

Ad quid cruces, mors propter Evangelium? si nullus in æternitate fructus?

℣. 20. *Nunc autem...* Ex tot horrendis absurdis suprà memoratis, sicut etiam ex Prophetarum et Apostolorum testimoniis superiùs relatis à ℣. 4. hucusque;

Concludit Apostolus certissimam esse debere Christi resurrectionem à mortuis.

Hanc autem certissimam conclusionem statim assumit tanquam principium, quo nostram probet à mortuis resurrectionem futuram.

Itaque ex resurrectione Christi hucusque probata, et ut certissima nunc assumpta, probat quòd et nos, Christi membra, resurgemus.

Et hoc medio, seu argumento utitur à ℣. 20. ad ℣. 24. ubi viam sibi sternit ad aliud medium, scilicet, ad promissam Christo, à Patre æterno, perfectam hostium suorum subjectionem, ex qua promissione, seu potiùs, ex cujus promissionis executione infert Apostolus mortem destruendam, per nostram scilicet resurrectionem.

NOTA AD INTELLIGENTIAM.

Itaque ad intelligentiam subsequentium versuum, ubi rerum copia et permixtio quamdam parit obscuritatem:

Adverte duo præsertim media, seu argumenta, quibus Apostolus suum probat intentum, nostram nimirum resurrectionem futuram.

Primum medium, quo hìc incipit uti, est certissima Christi, ut primitiarum dormientium, resurrectio.

Christus, primitiæ dormientium, resurrexit: ergo et nos et cæteri dormientes resurgemus.

Secundum medium, quo ℣. 24. incipit uti, est perfecta rerum omnium inimicarum subjectio imperio Christi, ex qua subjectione infert mortis destructionem et nostram resurrectionem.

Juxta Patris æterni promissionem Filio suo factam, omnes Christi hostes, Christo perfectè subdentur: ergo mors, una è Christi hostibus, aliquando subdetur per suî destructionem et per nostram resurrectionem; ergo et nos resurgemus.

Cætera his duobus mediis permixta, aut sunt horum duorum explicationes, aut sequelæ, aut quædam eis naturaliter connexa, ut concomitantia.

Hæc clariùs patebunt in suis locis. Itaque ad litteræ explicationem.

Nunc autem... id est, atqui *Christus* certissimè *resurrexit*, et resurrexit, *ut primitiæ* ex dormientibus suscitandis. Seu quasi primus fructus, ex mortis sinu abstractus, ad immortalitatem Deo oblatus, et totam suscitandorum messem consecrans.

Sicut primitiæ erant frugum priores tempore et excellentiâ; ita Christus omnium justorum suscitandorum ad æternam felicitatem, primus tempore et dignitate surrexit immortalis.

Equidem aliqui sunt à Prophetis et ab ipso Christo ad vitam suscitati, sed rursus morituri; Christus primus omnium surrexit immortalis.

Hinc infer quòd vel per temporis anticipationem D. Matthæus cap. 27. 52. dicit multos in passione Christi suscitatos, vel illi rursùs mortui sunt: Christus enim primus revixit immortalis, et velut primitiæ omnium qui cum resurrectionis spe moriuntur. Vel ergo illi tùm Christo resurgente surrexerunt, vel rursùs mortui sunt.

Sicut primitiæ Deo oblatæ generalem omnium frugum messem brevi futuram prætendebant, quam et consecrabant;

Ita Christus, ut primitiæ resurgentium ad immortalitatem, generalem promittit omnium electorum, fratrum et membrorum suorum, felicem resurrectionem, eamque Deo dicat et consecrat.

OBSERVATIO MORALIS.

Resurrectionem Christus, caput nostrum, dux noster, princeps noster, primitiæ nostræ, auspicatus est; alii multi, ejus membra, fideles, sancti, cum eo surrexerunt, velut ejus resurrectionis comites et asseclæ: ergo et nos ejus membra, subditi, filii, resurgemus aliquando.

Et de hac fide sæpè formandi sunt actus.

Credo quòd Redemptor meus vivit, surrexit immortalis.

Credo quòd et in carne mea videbo Salvatorem meum. Resurgam immortalis, et in *hac carne mea videbo Salvatorem meum.*

Hæc spes in sinu meo requiescet etiam in pulverem redacto.

Christi resurrectio nostræ basis, est forma et exemplar.

Quoniam quidem per hominum mors...

Probat Christum esse primitias resurrectionis, et suâ resurrectione nobis spem dare ad immortalitatem resurgendi, et hujus dat rationem, *quoniam, etc.*

Etenim æquum erat, ut sicut per unum hominem, seu unius hominis peccato, mors intravit in mundum; sic per unum hominem, seu unius hominis justitiâ mors destrueretur, et fieret mortuorum resurrectio.

Ut sicut per unum Adamum mors ad omnes ejus naturæ participes pertingit; ita per unum hominem Christum vita et resurrectio beata ad omnes ejus gratiæ participes pertingeret.

℣. 22. *Et sicut in Adam...* Et sicut in Adamo, seu per et propter Adamum moriuntur quicumque moriuntur; ita in Christo, per Christum, et propter Christum vivent beati, quicumque vivent in æternum.

In his versibus resurrectio et vita in bonam partem sumuntur, seu pro resurrectione gloriosa et ad vitam beatam, ut patet ex præcedentibus, ubi Christus dicitur primitiæ suscitandorum; et ex sequenti versu, ubi D. Paulus suscitandos indicans, loquitur tantùm de iis qui sunt Christi.

Itaque de sola sanctorum resurrectione hìc agitur, cæterorum resurrectione habitâ pro nihilo, quia non resurgent ad vitam.

Christi tamen meritum omnino sufficiens est, ut omnes per ipsum vitam beatam acquirant.

℣. 23. *Unusquisque autem in ordine suo...*

Probatâ resurrectione nostrâ, ex resurrectione Christi principis, ducis, ac capitis nostri,

Explicat hujus nostræ resurrectionis ordinem, tanquam

uid ei naturaliter annexum: de hoc autem agit, ut hanc anctorum resurrectionem clariùs explanet.

Quasi diceret: Christus itaque vitæ gloriosæ principium st, sicut Adamus mortis est principium; ne putetis tamen uòd omnes ad vitam suscitandi, in hac vita gloriosa futuri int æquales, sicut omnes morientes nunc in morte sunt æquales.

Equidem omnium nunc hominum unus est introitus et nus exitus; sed non erit omnium suscitandorum æqualis d vitam gloriosam suscitatio.

Unusquisque in ordine suo vivificabitur, id est, in suo gradu et dignitate secundùm suorum meritorum exigentiam; eu plùs aut minùs gloriosus juxta uniuscujusque merita.

Duplex est ordo, temporis, scilicet, et dignitatis; in anctorum suscitatione non erit ordo temporis, quia omnes ancti, ut dicetur ℣. 52, *in momento, in ictu oculi* suscitabuntur.

Restat ergo dicendum quòd futurus sit ordo dignitatis et meritorum, seu quòd unusquisque eò gloriosior et in anima et in corpore surrecturus sit, quò fuerit, in hac mortali vita, Christo similior; seu quò magìs gratiæ Christi fuerit particeps.

Gratia Christi principium nobis est futuræ resurrectionis in gloria: ergo quò major fuerit in unoquoque hæc Christi gratiæ participatio, eò dignior et gloriosior erit uniuscujusque participantis resurrectio.

Hic igitur erit ordo.

Primitiæ Christus. Christus Dominus, omnium omninò primus et tempôre et dignitate, utpote auctor gratiæ, et fons vitæ. *Ego sum resurrectio et vita, etc.: sicut Pater habet vitam in semetipso, ita dedit et filio, etc.*

Is jam resurrexit, ipse resurrectio et vita et aliorum resurrectionis exemplar. Et alii multi cum eo surrexerunt, ejus gloriosæ resurrectionis comites et asseclæ. De quibus D. Matth. 27. 52. 53.

Deinde ii qui sunt Christi... id est, justi omnes, Christi

gratiæ participes, Christi fratres et membra, qui per fidem, spem et charitatem Christo colligati, Deoque fideles permanserunt; illi, inquam, in secundo Christi adventu, resurgent in instanti quidem omnes, *sed unusquisque in ordine suo* martyr ut martyr, doctor ut doctor, etc. Et rursus *unusquisque in ordine suo,* cò gloriosior, quò fuerit Christo similior et Deo fidelior.

Gratia semen est gloriæ.

Charitas mensura beatitudinis.

Utraque ergo nostrum sit desiderium, studium, (avaritia et ambitio nostra.)

Quid mihi est in cœlo, et à te quid volui super terram? Deus cordis mei et pars mea, Deus in æternum.

Gr. *Qui Christi sunt, in adventu ejus.*

Christi appellat non solùm eos, qui post ejus incarnationem in ipsum crediderunt; sed eos etiam qui in lege, et ante legem, pietate et virtute insignes fuerunt. Theodoretus.

℣. 24. *Deinde finis,* id est, post hanc gloriosam sanctorum resurrectionem, finis erit regni, seu Ecclesiæ Christi super terram, et consequenter erit consummatio sæculi.

Cùm tradiderit regnum Deo et Patri... Adjungit hìc Apostolus id quod generalem Sanctorum resurrectionem sequetur, scilicet oblationem Ecclesiæ Deo Patri à Christo.

Cùm tradiderit, id est, obtulerit, repræsentaverit *regnum,* id est, Ecclesiam suo sanguine acquisitam, quam scilicet cum gratiarum actione et submissione *Deo Patri* suo tunc Christus Dominus offeret, ut bonorum omnium auctori et fini.

NOTANDA AD INTELLIGENTIAM.

Christus post suam resurrectionem, semetipsum à mortuis suscitatum, ut primitias sanctorum suscitandorum obtulit Deo Patri.

Idem Christus post generalem omnium sanctorum suscitationem, totam suam Ecclesiam, sanctos omnes, ut plenam messem offeret eidem Deo Patri.

In sua resurrectione semetipsum caput Ecclesiæ obtulit; tunc semetipsum integrum, id est, caput et corpus, omniaque

membra sua gloriosa offeret, dedicabit et subjiciet Deo, omnium bonorum principio et fini, ut eum laudet, adoret, amet in æternum.

Vel etiam præsentabit Ecclesiam, id est, eam in Dei conspectu constituet, non ut eam Deus incipiat aspicere; sed ut Deum sancti intueantur, et ipso fruantur.

Adimplebit quod promisit. *Venite, benedicti Patris mei*, videte, intuemini, videntes et intuentes *possidete paratum vobis regnum...*

Equidem Christus, caput nostrum, Ecclesiam suam Deo nunc offert continuè; at nondum à morte et à mortalitatis miseria liberam, nondum à dæmonum insidiis tutam, nondum perfectè sanctam.

Adhuc enim ex aliqua parte, id est, in quibusdam ejus membris dominatur peccatum: adhuc in ejus membris grassatur diabolus, mors et mortis miseriæ sæviunt.

Tunc autem offeret eam ab omni prorsus hoste liberam, planè sanctam, omninò beatam et penitùs gloriosam exhibebit Deo.

Cùm evacuaverit omnem principatum... id est, cùm aboleverit omnem potestatem dæmonum qui ex his ordinibus ceciderunt et nunc fideles lacessunt; quasi diceret: Cùm sibi perfectè subjecerit omnes suos et Ecclesiæ suæ hostes.

Hic sibi viam parat ad aliud argumentum, quo nostram Apostolus resurrectionem probaturus est, nimirum ex perfecta omnium Christi hostium debellatione et subjectione.

℣. 25. *Oportet autem illum regnare...* D. Paulus manifestè respicit psal. 109. *Dixit Dominus Domino meo...*

SUPPONENDA AD INTELLIGENTIAM.

Supponit ergo et habet in mente omnia in hoc psalmi loco contenta; et eadem nobis in mente sunt habenda, ad plenam Paulinæ argumentationis intelligentiam.

Supponit primò quòd Christus, à mortuis suscitatus et in cœlum exaltatus, sedet à dextris Dei, ibique gloriosus regnat,

devictis quidem hostibus suis, morte, peccato, diabolo; sed nondum planè subditis.

Quia diabolus, quem in semetipso triumphavit Coloss. 2. 15. adhuc in suis membris mysticis sævit; peccatum, cujus chirographum tulit de medio, affigens illud cruci, ibid. 14., adhuc in multis fidelibus dominatur; mors, quam in semetipso devicit resurgens, adhuc in sanctis vincit et regnat.

Supponit secundò Christo sic à dextris Dei sedenti et sic regnanti Pater æternus promittit perfectam omnium hostium suorum, diaboli, peccati et mortis victoriam et subjectionem.

His suppositis,

Oportet autem illum regnare... id est, oportet Christum à dextris Dei sedentem regnare eo quo cœpit modo, et de quo in suppositione prima.

Donec, seu usquequo Pater æternus, suum adimplens promissum, *ponet omnes ejus inimicos sub pedibus ejus*, id est, usque ad finem mundi.

℣. 26. *Novissima autem...* tunc enim novissima, id est, post diabolum victum, post peccatum destructum, mors una ex inimicis Christi, annihilabitur, per generalem scilicet, et gloriosam sanctorum resurrectionem.

Illam equidem in semetipso devicit à mortuis ipse resurgens; at eam perfectè et omnino destruet, omnes electos suos, omniaque membra sua à morte suscitans, nunquam morituros, sed in æternum gloriosè victuros.

Non sine causa mors destruitur novissima. Etenim, ut ait D. Chrysostomus, in initio mors intravit novissima; prius enim diaboli consilium, et inobedientia, et tunc mors.

Hinc etiam novissima destruetur post peccatum, post diaboli tyrannidem abolitam. *Cùm evacuaverit...* ut versu superiori.

Omnia enim subjecit... hanc eamdem mortis destructionem, et nostram consequenter resurrectionem confirmat ex alio psal. scilicet octavo, mysticè intellecto; est enim de Adamo, ut figurâ Christi.

Omnia subjecit, præteritum pro futuro, subjiciet. Prophetarum more ad majorem certitudinem.

Hoc autem verum non foret, nisi et mors destrueretur et planè Christo subjiceretur, etiam in ejus mystico corpore.

℣. 27. *Cùm autem dicat*, supple Scriptura vel propheta. *Omnia subjecta...* Ne quis aut Judæus, aut quivis alius malè interpretetur quod jam dixit de generali omnium subjectione Christo futurâ, explicat Scripturam dicens: Quòd sine dubio ab hac enuntiatione generali excipiendus sit Deus ipse, qui omnia Filio suo subjecit. At excepto Deo, omnia prorsus ei subjicientur.

℣. 28. *Cùm autem subjecta...* Tantùm enim abest, ut Deus Christo subdatur; quinimò, ubi mors destructa fuerit et omnia Filio fuerint subdita, *Tunc et ipse Filius,* ut homo, cum omnibus suis, id est, Christus caput Ecclesiæ, cum omnibus membris suis, subjicietur Deo; Deumque gratus adorabit, laudabit et glorificabit in æternum.

Ut sit Deus omnia in omnibus.

Ut, eventum dicit; atque ita Deus omnium bonorum auctor et finis, Rexque sanctorum in Christo et in omnibus illius membris plenissimè regnabit et glorificabitur.

Illos possidebit et ab illis possidebitur; Deusque sic à fidelibus possessus, erit illis omnia, eorum perfecta beatitudo, omniumque desideriorum finis et adimpletio.

Deus erit omnia in omnibus sanctis: in illis plenissimè regnabit, ab illis perfectè glorificabitur.

Deus erit omnia in omnibus sanctis illum glorificantibus, id est, perfecta illorum beatitudo.

Deum sancti ex toto corde, totâ mente, totis viribus amabunt: sanctos Deus suâ fruitione replebit et summè beatificabit.

Quæcumque ab hominibus honestè desiderantur, et vita, et salus, et victus, et copia, et gloria, et honor, et pax, et omnia bona, ipse finis erit desideriorum nostrorum, quia tunc nihil deerit satietati nostrorum desideriorum. D. Anselmus.

OBSERVATIO MORALIS.

Nota hìc et mirare beatum æternitatis commercium.

Sancti subjiciuntur Deo ut patri; Deum laudant, amant, glorificant ut omnium bonorum auctorem.

Deus sanctos diligit ut filios, omnium suorum bonorum possessione replet et beatificat, ut suæ felicitatis hæredes. O beatum commercium! ô felicem sanctorum Deo subjectionem!

Ergo Deo subjici et servire, regnare est: nec est alia sanctorum beatitudo, aut aliud regnum æternum quàm Deo subjici, servire, Deum amare, adorare, laudare, etc.

Ergo et nunc Deo subjici et servire, regnare est, nec est hìc alia beatitudo, aliud bonum optandum.

Nonne ergo Deo subjecta erit anima mea, ab ipso enim salutare?

℣. 29. *Alioquin quid facient...* Probatâ mortuorum resurrectione, tum ex Christi ipsius resurrectione, tum ex perfecta rerum omnium submissione imperio Christi, nova nunc argumenta subnectit, ad illius veritatis confirmationem.

Ac primò argumentatur ab exemplo eorum qui pro mortuis baptizabantur.

Quid sit autem pro mortuis baptizari, notum erat Corinthiis; hinc et eis clarus erat hic Apostoli locus: quia verò nobis id ignotum, hinc et locus obscurus.

Porrò loci obscuritatem indicat interpretationum diversitas, quæ vix alibi major, ut videre est apud Estium, Cornelium, etc.

Omnes interpretationes vidi et expendi, nullamque sine difficultate reperi.

Una è communioribus est quòd Apostolus loquatur de Clinicis, seu iis qui ægroti et jamjam morituri Baptismum suscipiebant.

Sed præterquam quòd textus apostolicus de mortuis loquitur, non de morituris; hic abusus nondum erat introductus Apostolorum tempore; de eo nihil legimus in Scripturis, imò

vix in historiis, ante quartum sæculum. Erat ergo Corinthiis ignotus.

Altera etiam valde communis interpretatio vult Apostolum loqui de Baptismo metaphorico afflictionum pro mortuis toleratarum.

Sed hæc acceptio Baptismi in sacris Scripturis est valde rara et pro afflictione tantùm gravissima, quale est martyrium; et quæ debet forinsecus, seu ab aliis advenire, non autem voluntariè imponi.

Aliæ multæ offeruntur expositiones, sed quæ Baptismum spectant in genere; et ideo alienæ sunt à mente D. Pauli, qui de quorumdam tantùm Baptismo, non de quolibet loquitur.

Itaque Apostolicæ simpliciter hæreo litteræ, et Baptismum et mortuos ad litteram intelligo.

NOTANDUM AD INTELLIGENTIAM.

Tunc temporis quidam pro suis consanguineis, aut amicis, sine Baptismo defunctis, baptizabantur, putantes hoc mortuis prodesse. Narrat D. Chrysostomus, irridens tamen quomodo id faciebant.

Errabant illi, quatenus credebant unum pro aliis posse baptizari; in aliquo tamen commendari poterant, scilicet, in hoc quòd fidem resurrectionis videbantur habere, ait D. Thomas.

Errorem illorum non probat Apostolus, sed eorum facto et fide utitur ad suum intentum.

Igitur sicut Athenis, arâ Deo ignoto sacrâ usus est ad notitiam Dei prædicandam Atheniensibus; ita hìc quorumdam facto, licet superstitioso, utitur ad fidem resurrectionis apud Corinthios confirmandam.

Sensus ergo est: Nisi resurgant mortui, quid proficiunt illi, qui baptizantur pro mortuis amicis suis? quam utilitatem per Baptismum conferent eis? Ita Divus Anselmus Ambrosium secutus; hic enim sic habet.

In tantùm ratam et stabilem vult ostendere, ut resurrec-

tionem mortuorum, ut exemplum eorum, qui tam securi erant de futura resurrectione, ut etiam pro mortuis baptizarentur, si quem fortè mors prævenisset: timentes ne aut malè, aut non resurgeret qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur.

Unde subjecit, Ut quid baptizantur pro illis? Exemplo hoc factum non probat, sed fixam fidem in resurrectione ostendit. Ambrosiaster.

Grotius qui hunc sensum sequitur, sicut et Erasmus, ait: Mirari hunc ritum eò minùs debemus, quòd nonnullis in locis ipsa mortuorum corpora sint baptizata, ut apparet ex canone qui aliis est 18, aliis 19 Concilii Carthaginensis. Nec minùs mortuis corporibus data Eucharistia, ut nos docet idem canon Carthaginensis, et octogesimus tertius synodi in Trullo habitæ.

Utquid et nos.... quin et nos ipsi Apostoli et Evangelii præcones, si non sit resurrectio mortuorum, et merces exspectanda, ut quid omni tempore, mediis non objicimus periculis?

℣. 31. *Quotidie morior...* Taceo, sed de aliis: quod ad me spectat, non tantùm dico, sed et juro per sanctam, quam de vobis habeo gloriam, quòd quotidie in variis et continuis vitæ periculis versor.

Quis autem id faciat, nisi qui meliorem sperat vitam et exspectat resurrectionem?

Per vestram gloriam, supple juro. Hoc in græco indicat particula, *νὴ* Hinc Syrus. Juro per gloriam vestram.

Divus tamen Chrysostomus, Theodoretus et Theophylactus juramentum hìc non agnoscunt, sed simpliciter vertunt, propter vestrum profectum.

Per gloriam. Gr. per gloriationem, seu per materiam quam habeo de vobis gloriandi, ob fidem et conversionem vestram.

Quam habeo in Christo... non ex me, sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi, qui me fecit idoneum ministrum, et qui vestra corda movit.

℣. 32. *Si secundùm hominem...* si humano tantùm studio,

spe et fine temporalis gloriæ, et non ob spem resurrectionis et mercedis æternæ;

Ad bestias pugnavi Ephesi. D. Chrysostomus, Ambrosius, Erasmus in paraph. Cajetanus, id ad litteram de veris bestiis intelligunt: et id Nicephorus refert histor. Eccles. lib. 2, cap. 25.

Baronius et alii communiter per bestias intelligunt homines efferatos, et refellit Baronius Annal. tom. 1. ad annum Christi 55 historiam Nicephori ex apocryphis desumptam.

De hac pugna, sive cum feris, sive cum efferatis hominibus, non est locutus D. Lucas in Actis, ut ostendit Baronius et post eum Estius.

Quid mihi prodest... Quid mihi proderunt tot labores et pericula? Quin potiùs cum Epicureis, *edamus...* Isai... 22? Hoc verbum est irridentis, ait Divus Chrysostomus. Sic eorum objurgat insaniam, qui vel in corde credunt non fore resurrectionem, ostenditque qualis hinc consequentia.

Christianismus destruitur, ut Epicureismus stabiliatur.

℣. 33. *Nolite seduci...* seriò nunc illos admonet ut sibi caveant.

Nolite seduci, pravâ scilicet cum ejusmodi hominibus conversatione.

Corrumpunt enim *mores bonos colloquia mala.* Hoc à Menandro poeta sumptum.

Periculosa cum impiis commercia.

℣. 34. *Evigilitate justi.* Gr. justè, id est, ad justitiam, seu in posterum justè victuri.

Tanquam ebriis et furentibus hoc dicit, ait Divus Chrysostomus, aberrantibus et infidelitate ebriis, ait Theodoretus.

Exspergiscimini ab erroris et voluptatum ebrietate, ut justi sitis.

Et nolite peccare, à peccato abstinete, à voluptatibus abstinete, ostendit quòd hæc sint semina incredulitatis. D. Chrysostomus.

Ignorantiam enim... id est, quidam enim inter vos Dei cognitionem non habent: *ad reverentiam vobis loquor*, hoc

ad vestrum pudorem dicere cogor; ut, scilicet, pudefacti redeant ad sapientiam, et ut vos erubescatis, quòd tales aliqui sint inter vos.

Justis etiam erubescendum de malorum vitiis et erroribus; præsertim verò prælatis, in quos redundat inferiorum error et defectus.

Ex his Apostoli verbis inferri potest quòd quidam pravis impiorum colloquiis seducti fuerant, et ita hujus vitæ curis et studiis incumbebant, ut viderentur alterius vitæ spem abjecisse.

Tunc *quidam:* nunc autem quot!

Sed dicet aliquis... stabilitâ resurrectionis veritate, duas aut tres Apostolus resolvit objectiones, seu quæstiones, quæ à Philosophis fiebant contra resurrectionis dogma.

Prima quæstio: *Quomodo resurgunt mortui*, id est, quomodo et quâ virtute fieri potest ut homines mortui, putrefacti et in pulverem redacti revocentur ad vitam?

Secunda quæstio: *Quali corpore venient ad vitam?* id est, suppositâ illorum resurrectione possibili, qualia erunt resurgentium corpora?

Hujus secundæ quæstionis duplex est sensus, juxta duplicem illius respectum.

Primus, qualia erunt hæc corpora considerata per respectum ad id quod fuerunt dum viverent? an talia qualia tunc?

Secundus, qualia erunt hæc corpora considerata per respectum ad se invicem in illo resurrectionis statu? seu an omnia resurgentium corpora erunt inter se paria?

His tribus quæstionibus successivè respondet Apostolus, et quia philosopho, seu physico quærenti respondet, hinc responsiones suas physicis exprimit et illustrat comparationibus.

℣. 36. *Insipiens tu, quod seminas...*

Primæ quæstioni, id est, quomodo fieri potest ut mortui resurgant? respondet Apostolus; et quia hoc quærit philosophus sapiens et amator sapientiæ, hinc, ait illi, *insipiens*, id est, falso sapiens diceris, sed verius insipiens, qui non reflectens ad ea quæ, te ministro, quotidie fiunt, quæris quomodo resurgunt mortui?

Tu, hoc energiam et emphasim habet. Comparat enim, aut potiùs opponit quærentis personam cum Deo omnipotente. *Tu*, qui mortalis es et peris, resurrectionis tamen quotidie es opifex, et de Dei potentia dubitans, quæris *quomodo...?* *Quod seminas...* granum quod in agro tuo seminas, mortuum et corruptum, reviviscit et nisi priùs mortuum fuerit et corruptum, non reviviscit.

Hoc vides quotidie, te ministro, fieri naturaliter, et hoc videns dubitas tamen quin Deus, per suam omnipotentiam, possit corpora mortua et corrupta restituere et ad vitam revocare.

Si granum mortuum et corruptum, te ministro, reviviscit naturaliter, quomodo sapiens es, et dubitas quòd Deus supernaturaliter possit corpora mortua et corrupta ressuscitare?

His ergo verbis tria exprimit Apostolus.

Primò, indicat id fieri per Dei omnipotentiam.

Secundò, id facilè fieri posse demonstrat exemplo grani, etc. argumento à minori ad majus : si hoc fit naturaliter, etc. quid per omnipotentiam?

Denique demonstrat quòd tantùm abest ut mors et corruptio sint resurrectionis obstacula; quinimò sunt ad illam præparationes prærequisitæ : sicut granum propterea vivit, quia corruptum; sic excitabimur, quia mortui.

Nisi granum frumenti cadens in terram... Mors ergo non timenda, sed ut præparatio ad æternitatem accipienda.

℣. 37. *Et quod seminas, non corpus, quod futurum est...* Secundæ quæstioni per primum respectum consideratæ respondet, scilicet, *quali corpore venient?* seu qualia erunt resurgentium corpora? an talia qualia priùs?

Respondet igitur Apostolus, quòd erunt perfectiora; et id per grani reviviscentis comparationem demonstrat. *Quod seminas* in agro tuo, non id corpus est quod nasciturum est : seminas enim purum granum, v. g. tritici, hordei, vel alterius speciei, et cum pulchris indumentis germinat, ait Theodoretus.

℣. 38. *Deus autem dat illi corpus sicut vult.* Huic autem

semini putrefacto; Deus, per elementorum ministerium, dat corpus congruum et conveniens, prout illi placuit unicuique semini proprium corpus assignare.

Dei ergo virtute exsurgit corpus ornatu suo alterum; spica scilicet cum culmo et foliis, etc., corpus grano seminato pulchrius et decentius.

Supple, ita per divinam omnipotentiam de corporibus mortuis et in terra seminatis; resurgent eadem quidem quoad substantiam, sed in qualitatibus valde diversa, multò pulchriora atque perfectiora.

Sicut ergo corpus ex grano mortuo et putrefacto nascens, ipso grano pulchrius et perfectius est; ita et corpus resurgens pulchrius erit et in suis qualitatibus perfectius, ut explicab. ℣. 42.

Et in hoc tantùm fit comparatio, quæ aliàs claudicat, in eo quòd spica sit aliud numero et substantiâ corpus, quàm granum quod seminatum sit.

Nostrum verò corpus resurgens erit idem numero et in substantia; sed in qualitatibus perfectius, seu, ut ait Ambrosius, et post eum D. Anselmus, meliorata substantiâ, non numero multiplicatâ.

Hunc autem esse Apostoli sensum probat, ℣. 42, 43, etc. mortalia seminata sunt, resurgent immortalitate vestita, ℣. 53, 54, etc.

Et unicuique seminum proprium corpus... sic respondet hìc secundæ quæstioni per primum respectum consideratæ, ut et incipiat eidem quæstioni per secundum respectum considerate respondere: scilicet, an resurgentium corpora erunt inter se paria? sicut unicuique seminis grano Deus dat novum corpus proprium; ita unicuique sancto Deus in resurrectione dabit corpus proprium, id est, specialiter renovatum pro suis meritis.

Hanc specialem uniuscujusque sancti pulchritudinem clariùs aliis illustrabit similitudinibus, in sequentibus versibus.

Sed interim nota quomodo Apostolus physicum physicâ aggreditur ratione, et ex mundi sapientia, de qua sibi blanditur philosophus, non sapientem, sed insipientem esse de-

monstrat : id bene notavit Ambrosius, et post eum S. Anselmus.

Quot adhuc hujusmodi insipientes, qui opera naturæ vident, et altiùs non assurgunt, ad Creatoris, scilicet ac ipsius gratiæ notitiam !

Hinc ergo discamus sapienter philosophari ; ex operibus naturæ, gratiæ miracula agnoscere et revereri.

Sicut ex naturali seminis corrupti reviviscentia, supernaturalem corporum nostrorum resurrectionem futuram agnovit Apostolus.

Sicut in pulchritudine et decentia corporis ex grano corrupto nascentis, sanctorum resurgentium corpoream etiam pulchritudinem demonstrat.

Sicut ex propria unicuique grano planta, propriam unicuique sancto pulchritudinem, juxta merita singulorum.

℣. 39. *Non omnis caro, eadem caro...* per alias multas comparationes clariùs adhuc manifestat corporum resurgentium inter se invicem differentiam.

Licèt enim, ut ait D. Chrysostomus, etiam in seminibus non sit unus ordo, sed alia sint præstantiora et honestiora, alia verò deteriora.

Licèt, inquam, inter spicas quædam sit differentia, et aliæ sint aliis præstantiores ; hàc tamen differentià non contentus Apostolus, majorem et manifestiorem exhibet inter sanctorum corpora.

Ne putaremus ergo quòd omnia resurgentium corpora futura sint inter se ad invicem paria, sicut omnes spicæ ejusdem speciei ferè pares sunt et æquales.

Sed sicut diversorum animalium caro differt pro diversitate animantium. *Alia siquidem*, id est, alterius conditionis et dispositionis est *caro hominis*, alia caro bovis, etc.

Ita caro diversorum hominum immortalium differet in gloria pro uniuscujusque diverso merito.

Seu, ut ait Ambrosius, ita unius carnis homines diversi erunt dignitate, in resurrectione.

℣. 40. *Et corpora cœlestia...* et sicut cœlestium corporum,

v. g. astrorum pulchritudo, alia est quàm pulchritudo corporum terrestrium, v. g. gemmarum, lapidum pretiosorum et metallorum; idque pro diversitate locorum et qualitatum: ita diversa erit resurgentium corporum gloria, pro diversis sanctorum meritis.

℣. 41. *Alia claritas solis...* et sicut astrorum ipsorum alia et diversa est claritas; *alia* quippe *solis*, *alia lunæ...*

Ita uniuscujusque sancti diversa erit gloria ab alterius sancti gloria: unicuique sua erit propria.

Omnes lucebunt, sed diversè lucebunt. Illis omnibus cœlum est commune, sed unicuique splendor proprius.

SUPRADICTORUM APPLICATIO.

℣. 42. *Sic et resurrectio mortuorum.* Est certissimè applicatio ultimarum saltem similitudinum ad resurrectionem: sicut animalium diversa caro; sicut cœlestium et terrestrium corporum diversa pulchritudo; sicut solis, lunæ et stellarum diversa claritas;

Sic sanctorum corpora diversis qualitatibus dotata resurgent; ita ut magnum inter illa futurum sit gloriæ discrimen.

Verùm puto et quòd sit omnium supradictarum à ℣. 36. comparationum applicatio, quarum nulla hactenus facta est applicatio ab Apostolo: et idem sensisse videtur Theodoretus, qui, citatis Apostoli verbis, addit: nempe sicut est comparatio seminum.

Igitur, sicut granum mortuum et corruptum reviviscit naturaliter, quia mortuum et corruptum;

Ita corpora nostra mortua et corrupta resurgent per Dei omnipotentiam, quia mortua et corrupta.

Sicut corpus in grano corrupto nascens, pulchrius est et perfectius grano corrupto;

Ita corpus resurgentium, licèt idem numero et substantiâ, multò tamen erit pulchrius et perfectius in suis qualitatibus.

Et sicut unicuique grano Deus dat corpus proprium; ita unicuique corpori sancto Deus propriam et singularem pulchritudinem dabit pro uniuscujusque merito

Et hanc pulchritudinis singularitatem clariùs demonstrat Apostolus allatis similitudinibus, ℣. 39, 40, 41.

EX SUPRADICTIS COLLIGENDA.

Quòd si corporum varia et diversa sit gloria, quantò major et magìs diversus animarum splendor! quandoquidem ex beatitudinis animæ redundantia profluet hæc corporum gloria.

Quò plus fuerit meriti, eò major erit et in anima et in corpore gloria.

Quò profundior fuerit cordis humilitas, et major demissio animæ, eò splendidior erit exaltatio in gloria.

Ama ergo nesciri nunc et pro nihilo reputari.

Porrò in hac diversa corporis et animæ sanctorum gloria, intuere et diversa damnatorum supplicia, tum in anima, tum in corpore.

Nec enim, ut D. Chrysostomus ait, omnia in eodem igne, eâdem supplicii crudelitate torquebuntur.

Ignis ille sapiens sapienter et justè pro demeritis unumquemque torquebit.

Sicut sancti omnes, licèt in cœlorum regno, non omnes eamdem consequentur gloriam : ita licèt peccatores omnes sint in gehenna, non omnes tamen eadem sustinebunt. Chrysost.

Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

Post D. Chrysostomum puto quòd Apostolus, dimissâ oratione de differentia corporum gloriosorum, redit ad resurrectionis modum, quasi diceret Apostolus : Sua quidem, in resurrectione mortuorum, unicuique erit gloria propria, ut in superioribus versibus dixi : hoc autem quod sequitur, erit omnibus beatis corporibus commune, et in hoc unumquodque illorum suscitatum differt à semetipso mortali.

Primò, quod *seminatur*, id est, sepelitur in terra (insistit in similitudine cœpta de grano). *Seminatur*, ergo corruptibile, corruptioni obnoxium et ut corrumpatur : resurget incorruptibile et impassibile.

℣. 43. *Seminatur in ignobilitate...* Secundò, quod sepelitur vile, difforme, abjectum, fœtidum, et vermibus scatens; resurget cum splendore, claritate et gloria. *Seminatur in infirmitate.* Tertiò, sepelitur infirmum, invalidum, sine sensu et motu; surget in virtute, cum potentia et summa agilitate.

℣. 44. *Seminatur corpus animale...* Quartò sepelitur tale quale est animalium corpus, crassum, durum, impenetrabile, indigens, aut quod indiguit cibo et potu et aliis ad animalium vitam necessariis : *surget spirituale*, instar spiritûs, nec cibo nec potu indigens, subtile, leve, penetrabile, spiritui omnino subditum et conformatum.

COLLIGENDA.

Hinc sancti Patres colligunt quatuor corporis gloriosi dotes, impassibilitatem, claritatem, agilitatem et subtilitatem.

Hinc etiam infertur quòd corpora nostra nec specie, nec numero different à semetipsis, sed tantùm in qualitatibus. Ex corruptibilibus fient incorruptibilia; ex difformibus et abjectis, clara et splendida; ex gravibus et crassis et vix se movere valentibus, agilia; ex animalibus, subtilia et spiritualia.

Porrò spiritualia erunt, non spiritus, sicut nunc animalia sunt, non anima, ait sanctus Anselmus.

Idem dixit D. Thomas contra hæreticos, opinantes quòd caro nostra in spiritum convertetur.

Sicut nunc corpus nostrum est animale, non anima : sic et tunc erit spirituale, non spiritus. D. Thomas.

Si est corpus animale... in Græco non est, *si*, nec in Syriaco. Explicat Apostolus quod dixit, *corpus spirituale*, quasi diceret : Ne miremini quòd *corpus spirituale* dixerim; etenim sicut est *animale corpus*, ita et *corpus est spirituale;* unum quod habemus à primo parente nostro secundùm carnem; alterum quod habebimus à nostro secundùm spiritum parente Christo Jesu Domino nostro.

Corpus animale vocat corpus obnoxium indigentiæ animalium, scilicet cibi et potûs, et actionibus animalibus implicitum.

Corpus spirituale vocat corpus spiritui perfectè subditum, et ab indigentiis animalium independens; seu, ut bene et paucis Ambrosius: Animale corpus est dum cibis sustentatur, ut vivat. Spirituale autem cùm horum nihil indiget, conversum in vitam.

Probat igitur quod asseruit, surget spiritale; seu quòd in resurrectione spiritales erimus: et id paritate probat.

Sicut nunc animales sumus, quia primus parens noster secundùm carnem animalis fuit; ita in resurrectione spiritales erimus, quia Christus, noster secundùm spiritum parens, fuit in sua resurrectione spirítalis.

Quòd primus noster pater fuerit animalis, probat ex Scripturis.

℣. 45. *Sicut scriptum est*, id est, de primo scriptum est Genes. 2. 7: *Factus est primus homo*, Adam *in animam viventem*, id est, anima vivens, vel animal vivens, seu habuit animam viventem, et quæ suo corpori vitam tribueret vegetativam, quæ ad suî conservationem indigeret alimentis, sicut indigent animalia.

De animalibus etiam scriptum est Genes. 1. 24. *Producat terra animam viventem.*

Talis fuit Adæ vita, animalium indigentiis subdita, et aliam nobis dare non potuit: hinc animales sumus.

Novissimus Adam, id est, Christus Dominus.

Christus dicitur *Adam*, quia sicut ex Adamo secundùm carnem nascuntur omnes, ita ex Christo secundùm spiritum renascuntur omnes.

Dicitur *Novissimus Adam*, quia post eum nemo succedet, qui sit Caput et Auctor fidelium.

Dicitur etiam secundus, quia inter Adamum et Christum non fuit medius, qui sit hominum Caput et Principium.

In spiritum vivificantem, id est, Christus Dominus in sua resurrectione factus est spiritus, carnem suam ita vivificans, ut animalium indigentiis non sit ampliùs subdita.

Seu anima gloriosa Christi tunc facta est spiritus, carnem suam spiritualiter vivificans, id est, vitam ei tribuens i

mortalem, impassibilem, claram, agilem; vitam ab omnibus animalium indigentiis independentem, et talem qualem habent spiritus.

Equidem sancti Patres Græci per spiritum vivificantem intelligunt Spiritum sanctum, Christo substantialiter unitum, per quem et propriam carnem vivificat, et nobis per ipsum incorruptibilitatem donavit, ut ait Theophylactus post Divum Chrysostomum.

Sed prior explicatio, quæ plerorumque Latinorum est, accuratior videtur, et Apostolico textui conformior.

Etenim, juxta Divi Pauli mentem, sicut in versu præcedenti opponuntur *corpus animale* et *corpus spirituale;* ita hìc opponuntur, fieri *in animam viventem,* et fieri *in spiritum vivificantem.*

Sicut ergo *corpus animale* ab Apostolo dicitur corpus quod ad suî conservationem indiget alimento, velut animalium corpora: *corpus* verò *spirituale* vocat illud, cui spiritus ita dominatur, ut solus ei sufficiat ad perpetuam vitam, et ad omnem actionem;

Ita per *animam viventem,* à quo corpus animale dicitur, intelligit animam humanam, quatenus animat et vegetat; quæ vegetatio fit per nutritionem.

Et per spiritum vivificantem intelligit ipsam animam humanam, quatenus per se valet et sufficit ad conservandum, movendum, et regendum corpus suum, independenter ab omni alimento.

Adamus itaque *factus est in animam viventem,* id est, habuit animam, quæ corpori suo vitam tribuit per vegetationem; hinc corpus habuit animale; et hoc corpus nobis, suis secundùm carnem filiis, tribuit.

Christus autem Dominus, qui in suo quidem conceptu, corpus recepit animale, factus enim fuit etiam *in animam viventem,* sicut Adamus, ex quo secundùm carnem natus est;

In sua resurrectione factus est *in spiritum vivificantem.* Tunc illius anima gloriosa carnem suam incœpit spiritualiter vivificare, vitam ei tribuens impassibilem, etc.

Et hanc carnis spiritualitatem, seu hanc vitam immortalem, impassibilem, ab animalium indigentiis independentem, corporibus nostris impertietur in nostra resurrectione.

Tunc Christus suam et nostram carnem vivificabit; corpus nostrum, sicut et illius, erit spirituale, impassibile, clarum, agile, subtile.

Sicut nunc ab Adamo corpus habemus animale; ita tunc à Christo, et à Christi meritis habebimus corpus spirituale: Nos ipsi spiritum habebimus nostra corpora vivificantem.

IN EUMDEM ℣. 45. ANIMADVERSIO.

Communiorem exposui explicationem, et quam primò secutus sum: unum tamen in ea mihi semper displicuit, scilicet quòd de unaquaque anima beata dici possit, quòd soli Deo Scriptura tribuit: *Spiritus vivificans.*

Hinc, re attentiùs examinatâ, simpliciorem, ac D. Pauli et sanctarum Scripturarum stylo, imò et antiquorum Patrum interpretationi conformiorem puto hanc, quæ sequitur, interpretationem.

Factus est primus homo Adam in animam viventem.

Duo in his verbis animadverto. Primum, quòd Adamus per suam animam vixit ipse, et quidem solus.

Secundum, quòd vixit vitâ animalium, indigentiis obnoxiâ.

Factus est in animam viventem, id est, animal vivens; seu habuit animam, quæ suo proprio corpori vitam tribueret; at vitam quæ ad suî conservationem alimentis indigebat, sicut aliorum animalium vita.

Novissimus Adam in spiritum vivificantem. Duo pariter in his verbis contenta reperio, et quidem duobus superioribus opposita.

Primum, in sua resurrectione Christus spirituali vitâ vivit, non animalium, sicut Adamus.

Secundum, Christus vivit, non ipse solus, sed et alios vivificat; non item Adamus.

Factus est in spiritum, seu quasi spiritus, vitâ vivens spiritali, immortali, impassibili, etc.

Factus est in spiritu vivificantem, seu *in spiritum*, quo non tantùm vivit ipse, sed quo vivificet spiritualiter alios; seu quo vitam aliis tribuat spiritualem, immortalem, æternam.

Potestatem habet alios vivificandi; reverà tunc multos secum spiritualiter vivificabit, sanctos omnes in fine mundi vivificaturus.

Equidem ab instanti conceptionis suæ Christus fuit vita, fons vitæ, et, ut ait ipsemet, *resurrectio et vita:* potuit, imò connaturaliter debuit spiritualiter vivere: potuit et alios spiritualiter vivificare: at id actu, et in se et in aliis præstitit in sua resurrectione.

Tunc ergo propriè factus est spiritus vivificans; semetipsum spiritualiter vivificavit; multos suæ resurrectionis comites spiritualiter vivificabit, nos omnes in fine sæculorum spiritualiter vivificabit.

Tunc ergo spirituales erimus, seu corpus à Christo habebimus spirituale, sicut nunc ab Adamo corpus habemus animale: et hoc probat Apostolus.

NOTANDA AD INTELLIGENTIAM.

Pro pleniore hujus loci intelligentia, et pro præveniendis et explicandis omnibus difficultatibus quæ ex utraque illius parte possunt oriri,

Notandum primò cum D. Thoma, quòd forma humana dicitur anima et spiritus.

Anima, quatenus animat et vegetat; seu ut ait D. Thomas, in quantùm intendit curæ corporis; vegetando, nutriendo, generando.

Spiritus dicitur, quatenus intendit cognitioni, intelligendo, volendo, et alia spiritualia operando.

Positâ hâc distinctione, quæ in ipsis Scripturæ verbis fundatur;

Divus Paulus hoc Genesis loco subtiliter utitur ad suum intentum, scilicet ad ostendendum discrimen vitæ quam nunc habemus ab Adamo, et vitæ quam in resurrectione habebimus à Christo Domino.

Adamus in sua creatione, seu per animæ suæ infusionem, vixit ipse, at vitâ dependente à cibo, potu, somno, sicut animalia, quæ etiam in Genesi dicuntur facta in animam viventem; et quia talis fuit Adæ vita, talis est et vita quam ab eo traximus.

Christus autem Dominus in sua resurrectione, quæ est illius quasi gloriosa nativitas, *factus est in spiritum vivificantem.*

Primò, factus est spiritus, seu vitâ vivit spiritali, impassibili, immortali, æternâ, etc.

Secundò, factus est spiritus vivificans; hanc eamdem vitam spiritalem aliis communicare cœpit: et hanc eamdem vitam spiritalem nobis in resurrectione communicabit.

Hinc spirituales erimus, corpus habebimus à Christo spirituale, sicut nunc ab Adamo corpus habemus animale.

Notandum secundò, quòd D. Paulus his Genesis verbis, ad suum intentum utens, et dicens de Adamo, quòd *factus est in animam viventem*, seu animal vivens; non propterea negat quòd Adæ anima sit spiritualis, seu spiritus, et consequenter ab animalium animabus valde diversa, eisque longè superior; imò hoc supponit Apostolus, utpote in eodem Genesis loco contentum: unde hæc verba desumit.

Ibi enim Moyses de creatione animæ Adami loquens, mirabili utitur metaphorâ, dicens: *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ;*

Ut indicaret eam non ex materia, sicut animas animalium; sed quasi ex divinis præcordiis eductam esse, et ideo divinam, spiritualem, et Deo similem.

De piscium creatione loquens Moyses, dixerat 1.° Gen. 2. *Producant aquæ reptile animæ viventis.*

De animalium creatione dixit quoque Deus: *Producat terra animam viventem in genere suo;* ibidem 24. his verbis manifestè ostendens quòd hæ animalium animæ sint è materia eductæ; piscium scilicet ex aquis; animalium verò terrestrium è terra.

At verò cùm de hominis agit creatione, longè aliter loquitur Genes. 2. 7. *Formavit Deus hominem*, id est, corpus homi-

nis, *de limo terræ.* Ecce corporis humani formationem per Dei manus : *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ;* ecce infusionem animæ. Hanc Deus *inspiravit*, insufflavit ; id est, non ex aquis, non è terra, non ex ulla materia, sed ex suis præcordiis Deus eduxit. Quasi diceret : Divini cordis halitus est anima hominis, et ideo divina, Deo similis, spiritualis.

Et hoc Divus Paulus Scripturarum peritissimus supponit, imò asserit, cùm alia verba his annexa citat : *Et factus est in animam viventem.*

Notandum tertiò quòd Divus Paulus asserens de Christo, quòd factus sit *in spiritum vivificantem*, non negat quòd in suo conceptu Christus animale corpus receperit, seu corpus animalium indigentiis subditum ; tunc enim sicut Adamus, de quo secundùm carnem natus est, *factus est in animam viventem*.

Sed de Christo resurgente debet intelligi Divus Paulus, juxta quem Christi resurrectio est gloriosa illius nativitas, de qua ipsemet Act. 13, 33. intelligit quod in psalm. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Resuscitans Jesum, dixit : Filius meus es tu, Act. 13. 33.

In hac ergo nativitate gloriosa Christus *factus* est *spiritus vivificans;* spiritus quidem, quia vitam duxit spiritualem, beatam et divinam, seu, ut alibi idem Apostolus ait : *Nunc vivit ex virtute Dei;* vivificans autem, quia hanc vitam spiritualem, beatam et divinam dedit sanctis resurrectionis suæ comitibus, et hanc nobis vitam dabit aliquando.

℣. 46. *Sed non priùs quod spiritale....* supple corpus ; id est, sed spirituale corpus non est in nobis prius tempore, sed corpus animale : hoc enim in illud convertetur.

Seu, priùs habemus animale corpus, quale habuit Adam, imò et ipse Christus, suæ vitæ mortalis tempore ; postea verò, in resurrectione scilicet, spirituale corpus habebimus, quale nunc Christus habet.

Ab imperfectioribus ad perfectiora fit progressus ; sic priùs sumus pueri, quàm viri.

℣. 47. *Primus homo de terra, terrenus.* Gr. limaceus, seu de limo. Alteram assignat nostrorum principiorum differentiam, et istius differentiæ rationem congruitatis.

Primus homo, quia de terra factus, ideo *terrenus* et animalis.

Secundus homo, quia *de cœlo* (etenim de sinu Patris, in Virginis sinum descendit), et quia origine cœlestis, ideo in sua resurrectione factus est planè *cœlestis*, gloriosus et incorruptibilis.

Equidem Christo, Filio Dei, connaturaliter corpus gloriosum, ab instanti conceptionis suæ debebatur; sed quia passurus veniebat, et nos suâ passione redempturus; et quia aliunde hæc corporis gloria cum passionibus erat incompossibilis, ideo eam non admisit nisi in sua resurrectione, ubi factus est planè cœlestis, et omnino gloriosus.

℣. 48. *Qualis terrenus, tales et terreni...* id est, quale corpus habuit pater noster terrenus, tale et nobis, suis secundùm carnem filiis, communicavit: hinc terreni sumus, animales, fragiles, mortales, etc.

Et qualis cœlestis, tales et cœlestes, id est, et quale corpus habet noster cœlestis Pater, tale et nobis, suis secundùm spiritum filiis, communicabit in resurrectione, corpus scilicet spirituale, cœleste, immortale, impassibile, dignum prorsus habitaculo cœlesti.

Corporis Christi gloria est exemplar futuræ gloriæ corporum nostrorum. *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori charitatis suæ.*

Circa corpus Adami, nota quòd in statu innocentiæ erat quidem, ratione suæ materiæ, in terram resolubile et mortale: sed ob gratiam erat immortale; mori poterat ex natura, ex gratia non erat moriturum, at post peccatum mori debuit.

℣. 49. *Igitur sicut portavimus...* A littera transit ad moralitatem, et modum docet, quo nos ad hanc cum Christo glorioso conformitatem præparemus.

Ut ergo cœlestes, sicut Christus, efficiamur, quemadmodum ante Baptismum, nostris moribus improbis, Adamo

terreno et peccatori similes ſuimus, animales, terræ affixi, peccatores, inobedientes,

Ita nunc in Christo renati, et ad ejus gloriæ societatem vocati, sanctis moribus nostris, Christo Patri nostro cœlesti et divino similes simus, sancti, cœlestes et divini.

Nunc ipsius imaginem in corde portemus, affectibus, moribus et operatione, ut illam aliquando portemus etiam in corpore.

Et hic est hujus loci sensus, juxta nostram vulgatam, qui juxta Græcum hodiernum paulò alius est.

Quia ubi legimus *portemus*, Gr. habet *portabimus.* Syr. etiam in ſuturo, *induemus.* Theodoretus etiam, portabimus, prædicentis est, ait, non adhortantis, portemus.

D. tamen Chrysostomus habet, portemus. Theophylactus utrumque.

Juxta lectionem in ſuturo hic sensus est: sicut habuimus corpus simile corpori Adæ terreni, id est, corpus miseriis et mortalitati obnoxium; ita et habebimus corpus simile corpori Adami cœlestis, gloriosum, spirituale, etc.

Sive legas, *portabimus*, per modum prædicentis; sive, *portemus,* per modum adhortantis; in re parum refert: utrumque enim verum est. Portabimus enim aliquando, si modò portemus.

Hoc ergo ut realiter eveniat nobis, nunc moraliter portemus imaginem Christi, in corde, in ore, in opere.

℣. 50. *Hoc autem dico....* Hic versus, sicut et præcedens, et physicè et moraliter potest intelligi; et in utroque verus est.

Si moraliter sumatur, explicat præcedentem versum, juxta nostram vulgatam intellectum.

Quasi diceret: De hoc non frustrà vos moneo, scilicet, ut in mente et in corde portemus imaginem nostri Parentis spiritualis et cœlestis.

Quia caro et sanguis, id est, opera carnis, homines carnales; carnis affectibus subditi, regnum Dei hæreditate possidere non possunt.

Cœlo non potietur, qui non desierit secundùm desideria carnis et sanguinis vivere.

Neque corruptio.... clariùs adhuc explicat quid per carnem et sanguinem intellexerit ; scilicet opera carnis, libidinem, etc.

Quisquis ergo desiderat ad incorruptionis gloriam pervenire, festinet opera carnis deponere, et cœlestis hominis imaginem, sanctè vivendo, portare, ait D. Anselmus.

Si sumatur physicè, explicat præcedentem versum juxta Græcum hodiernum, estque sensus :

Caro et sanguis naturalis, corruptibilis, seu corpus animale et terrenum, quale nunc habemus ab Adamo, regnum Dei possidere non possunt : cum illo gloriæ statu non conveniunt.

Neque corruptio... id est, caro animalis et corruptibilis statum incorruptibilem et immortalem possidebit.

In cœlo non erit animale corpus, sed spirituale, eo quo suprà ℣. 38 et 42. explicatum est sensu.

Erit enim caro vera et eadem cum nostra ; eadem, inquam, quoad substantiam, sed in qualitatibus meliorata et multò perfectior, ut dictum est ℣. 44, et ut rursum dicetur ℣. 53.

℣. 51. *Ecce mysterium vobis dico...*

Post solutas philosophorum objectiones, Apostolus Corinthios alloquitur, et eos, ut nihil hac in re lateat, docet modum quo fiet resurrectio.

Ecce. Vult illos attentos, magnum quid et arcanum et hactenus inauditum, eis dicturus *Mysterium.*

Omnes quidem resurgemus (boni scilicet et mali). *Sed non omnes immutabimur,* ad gloriam, seu non omnes ex animalibus fiemus spirituales (eo quo suprà dictum est modo), sed tantùm justi.

Græcus hodiernus habet omnino contrarium. Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur. Syrus etiam : Non omnes obdormiemus, omnes autem immutabimur.

Hanc litteram sequuntur et explicant D. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus. Et propter hunc textum et propter verba Apostoli, primæ ad Thess. 4, ℣. 14. Græci

putant quòd non omnes justi morituri sint; sed quòd illi, quos adventus Domini vivos deprehenderit, sint, nullâ intercedente morte, induturi dotes gloriosi corporis, seu ex animalibus spirituales evasuri, ut ait Theophylactus, ex D. Chrysostomo.

Hanc Græcorum opinionem sequitur Cajetanus, qui putat hoc esse magnum mysterium, quod Apostolus hìc docet: Non dormiemus omnes, sed omnes tamen immutabimur.

Sequitur et Erasmus. Imò Estius veriorem putat et fusè probat, putatque Apostolico scopo convenientiorem.

Hæc igitur opinio propter auctorum gravitatem, nec erroris, nec temeritatis notari potest.

Opposita tamen, quæ censet omnes morituros et resurrecturos, est probabilior, certior, et aptiùs cohærens generalibus D. Pauli locutionibus ad Heb. 9, *statutum est hominibus semel mori.* Hic ℣. 12: *Sicut in Adam omnes moriuntur, etc.*

Vide dicta cap. 4. primæ epist. ad Thess. ℣. 16.

Omnes ergo morientur, et omnes resurgent.

℣. 52. *In momento...*

Explicat ergo mirabilem resurrectionis modum: ad tantum opus, scilicet ad omnes prorsus homines, qui usquam fuerunt, suscitandos, non longa requiritur temporis mora, sed

In momento. Gr. in atomo, id est, in indivisibili temporis puncto perficietur omnium omninò hominum resurrectio.

In ictu oculi. Syr. quasi in ictu oculi. Arab. in nictatione oculi, seu motu, seu citiùs quàm fiat ictus oculi, summâ celeritate.

Ad ostendendam Dei omnipotentiam contra eos, quibus suprà ℣. 35. impossibilis videbatur mortuorum resurrectio. Ambrosius et post eum Anselmus.

Et hoc arcanum puto quod Corinthios hìc docet Apostolus sicut et idem docuit Thessalonicenses. Vide ibi dicta cap. 4, primæ epist. ℣. 14.

Ipse D. Chrysostomus pag. 471 sub finem, hoc putat esse

arcanum quod docet hìc Apostolus. Idem dicit et Theophylactus; licèt sentiant non omnes esse morituros.

In novissima tuba, id est, ad clangorem tubæ, quâ dabitur ultimum signum.

Solebant Judæi tubâ populum convocare. Vide num. 10, ℣. 27.

Canet enim tuba, id est, personabit tuba extremi judicii prænuntia; sive sit vera et realis tuba, sive sit vox Archangeli sonora, potens et efficax, de qua in epist. ad Thess. 4, ℣. 15.

Et mortui.... tunc mortui omnes, etiam reprobi, *resurgent* immortales, ad corruptionis statum nunquam reversuri.

Etiam reprobi resurgent incorrupti integritate membrorum, sed tamen corrumpendi dolore pœnarum, ait Anselmus post D. Aug. epist. 146: totum quod pertinet ad ordinem naturæ, conferetur etiam reprobis, D. Thomas.

Et nos... justi, scilicet, exponit quod dixit. *Non omnes immutabimur*, sed nos justi tantùm ad felicem statum reformabimur; ex animalibus fiemus spirituales.

Secundùm Græcos *et nos justi*, qui nunc vivemus, in dotes gloriosas, sine morte, transformabimur.

Non dicit de seipso, sed de iis qui invenientur vivi. D. Chrysostomus.

Sed cur hoc in prima persona sæpe dicit, vide I. ad Thess. cap. 4, ℣. 15, ut nos exemplo suo doceat de incerta et terribili die judicii cogitare, loqui, tremere et ad illam nos continuè præparare.

℣. 53. *Oportet enim corruptibile hoc*...

Oportet, quia Deus decrevit.

Corruptibile hoc, manu palpans et nutu indicans corpus suum. Hoc idem numero corpus, carnem et corruptioni nunc obnoxium.

Corpus idem manet, mortalitas autem et corruptio aboletur et evanescit. Theophylactus.

Induere, tanquam vestem pretiosam; *incorruptionem*;

seu *incorruptibilitatem*, quæ morbum, dolorem et mortem prorsus excludat.

Et mortale hoc... hoc idem numero corpus, ob peccatum morti obnoxium, *induere immortalitatem*. Erit eadem caro, nunc mortalis, tunc immortalis. Sicut idem est corpus vestitum, non vestitum.

℣. 54. *Cùm autem mortale hoc...*

Cùm igitur hoc corpus factum fuerit, ex mortali et corruptibili, immortale et incorruptibile;

Tunc fiet, id est, tunc adimplebitur Scrptura quæ dicit: *Absorpta est mors in victoria.*

Aliqui volunt hoc ex Isaiæ 25, 8. sumi, ubi D. Hieronymus vertit: præcipitabit mortem. Alii volunt ex Osea, non ad verbum, sed ad sensum. Osee 13. 14: *de manu mortis liberabo eos, etc.*, quod, inquiunt, idem est. Vide Cornel. à Lapide.

Absorpta est, absumpta in totum et in æternum destructa; sicque nihil ab ea timendum erit sanctis. *In victoria*, id est, per victoriam, quâ superata est à Christo.

Christus à mortuis resurgens vicit mortem; idem Christus sanctos suos in fine mundi suscitans à morte, mortem absorbebit in æternum, illam ad nihilum redіget (nusquam comparebit, sicut aqua cùm absorpta fuerit, ait D. Anselmus).

℣. 55. *Ubi est mors, victoria...*

Propheta et post eum Apostolus in persona Justorum, triumphum canit de morte et inferno, seu de statu mortuorum.

Tanquam Deo sacrificans pro victoria, ait D. Chrysostomus, et Deo afflatus et futura videns quasi jam facta, jacenti morti insultat.

Ubi est, mors, victoria tua? Victoria tua, quâ absorbueras corpora morientium, temporalis fuit; victoria nostra, quâ absorpta es in corporibus resurgentium, æterna constabit. D. Anselmus.

Ubi est, mors, stimulus tuus? Aculeus quo solebas homines confodere? periit, confractus est.

℣. 56. *Stimulus autem mortis peccatum est.* Osee dictum explicat evangelico sensu.

Stimulus mortis, quo nos confodit, *peccatum est;* sicut scorpio, mors in aculeo robur habet. Theoph.

Peccatum est stimulus mortis; et consequenter illâ gravius, et ea in ipso vim habet. D. Chrysostomus.

Aculeus autem mortis dicitur, quo mors facta est, non quem mors fecit : peccato enim morimur, non morte peccamus. Aculeus mortis est peccatum originale, per cujus vulnus mors intravit. Divus Anselmus.

Virtus verò peccati lex, id est, potentia, vis, robur peccati est lex, quia per occasionem legis, peccatum vetantis, revixit et vires accepit peccatum.

Nitimur in vetitum.

Deinde *virtus peccati lex*, quia peccatum eò gravius est, quò magìs patte peccanti voluntas Dei peccatum vetantis : patet autem clarissimè per legem voluntas Dei.

Sicut lex contulit ad cognoscendum peccatum, ita etiam ad augendum supplicium. D. Chrysostomus.

Majus et fortius est peccatum per scientiam. D. Ambrosius, seu, ut creditur, Hilarius diaconus.

Ante legem peccatores erant homines, post legem prævaricatores, id est, graviùs peccaverunt, scilicet, contra legem ostendentem et damnantem peccatum, ut docet D. Aug. serm. 45, de tempore.

Si autem dum vellet prohibere, id reddidit gravius, non est culpa in remedium conferenda, sed in eum qui malè usus est medicamento. Divus Chrysostomus.

℣. 57. *Deo autem gratias...* agamus, qui nobis dedit gratis et liberaliter vincere peccatum, et consequenter mortem, quæ est pœna peccati.

Per Dominum nostrum Jesum Christum, id est, per merita Domini nostri Jesu Christi, à quo nobis omnis gratia, quâ peccatum vincimus.

Sed Deo gratias agimus, qui dedit nobis victoriam de morte et aculeo ejus; ut vinceremus mortem per immortalem

resurrectionem, et aculeum ejus, peccatum, per gratuitam justificationem.

Per Jesum Christum Dominum nostrum, per quem mediatorem omnia bona quæ habemus, dantur nobis à Patre. S. Anselmus.

℣. 58. *Itaque, fratres mei...* hortando concludit. Cùm sciatis quòd resurrectio futura sit, et consequenter merces bonorum et malorum, deinceps *estote stabiles* in fide resurrectionis, et *immobiles*, ita ut nemo vos de hoc statu fidei et spei futuræ dimovere possit.

Stabiles et immobiles dicit, ut per hanc repetitionem, firmitatis et constantiæ necessitatem ostendat, quasi diceret: Ne tantisper in hac fide vacilletis.

Fides resurrectionis est ædificii christiani fundamentum; hoc fundamento vacillante, nutat ædificium.

Abundantes... Syr. Sed estote semper progredientes *in opere Domini*, id est, in bonis et sanctis operibus, quibus vos ad resurrectionem præparetis.

Scientes... cùm per fidem sciatis laborem vestrum non fore vobis inanem, et à mercede vacuum; sed magnam vobis fore mercedem in Domino.

Etenim resurgemus et in æternum vivemus beati in Domino et cum Domino; hæredes Dei, cohæredes Christi immensis Dei bonis fruemur in æternum.

Hanc itaque mercedem possumus et debemus intueri, quâ nos ad laborem animemus.

Si labor terret, merces invitet, ait Divus Bernardus.

Nota cùm D. Chrysostomo, non tantùm bona operantes, sed libenter et abundanter, et quidem semper; quod fiet, si omnia in charitate fiant.

Corollarium est resurrectio mortuorum.

CREDO *quòd Redemptor meus vivit*, à mortuis surrexit, vivit, sedet, regnat beatus ad dexteram Dei, ℣. 3, 4, 5, etc.

Credo quòd Redemptor meus, Spiritus vivificans, resur-

rectio ipsa, vita et fons vitæ, me vivificabit mortuum, à mortuis surrecturus sum, in æternum spiritualiter victurus, ℣. 12, 20, 23, 24.

Credo quòd in hac carne mea vivificatus, sed et spiritualis, impassibilis, immortalis, clarus, agilis, subtilis factus, videbo Deum, Salvatorem meum, beatus, hæres Dei, cohæres Christi, ℣. 28, 42, 43, 44, 53.

Hoc credens, hocque sperans, gemo, desidero, exspecto, memetipsum præparare volo.

Gemo, ob hujus vitæ miserias, ob hujus animalis et mortalis corporis aggravationes. *Quis me liberabit à corpore mortis hujus?*

Desidero pacificum Christi regnum, beatam societatem, perfectam cum Christo conformitatem, humilitatis corporis nostri reformationem, per configurationem cum corpore claritatis Christi, hocque desiderans, dico : *Adveniat regnum tuum.*

Exspecto Christi regnum; exspecto igitur gaudens et lætus; utquid timeam mortem, quæ est transitus et præparatio ad vitam? interim Deo subjecta erit anima mea, quod et regnare est, ℣. 28.

Ad æternum regnum me præparo imitatione Christi, mortificatione, patientiâ, humilitate, charitate.

Utinam Salvatoris mei imaginem in anima mea modò portem, per gratiam ejus, per virtutes christianas; ut et ejus imaginem per gloriam in æternitate portem, 49, 50.

ANALYSIS CAPITIS DECIMI SEXTI.

Quatuor primis versiculis Corinthios monet de collecta pro pauperibus Jerosolymitanis facienda, eisque modum præscribit hanc eleemosynam et colligendi et mittendi.

℣. 5. De seipso loquitur Apostolus Corinthiis, quasi amicis, familiariter nuntians quæ sit facturus, quò iturus, quando ad eos venturus, et quandiu apud eos permansurus.

℣. 10. Timotheum commendans, tria pro illo petit ab eis : ut sit apud eos securus, habeatur in honore, deducatur pacificè.

℣, 12. Sic excusat Apollo quòd nunc ad Corinthios non vadat, ut eos tamen soletur spe futuræ Apollo apud eos præsentiæ, ubi vacuum fuerit.

Reliqua insumit in commendationibus et salutationibus. Non diligentes Dominum nostrum Jesum Christum anathematizat, diligentes amplectitur.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Textus.

1. De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite.

2. Per unam sabbati unusquisque vestrûm apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non, cùm venero, tunc collectæ fiant.

3. Cùm autem præsens fuero, quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.

4. Quòd si dignum fuerit ut et ego eam, mecum ibunt.

5. Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam pertransiero; nam Macedoniam pertransibo.

6. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo, ut vos me deducatis quocumque iero.

7. Nolo enim vos modò in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.

8. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9. Ostium enim mihi apertum est magnum et evidens, et adversarii multi.

10. Si autem venerit Timotheus, videte ut sine ti-

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Paraphrasis.

QUOD spectat ad collectionem pecuniarum pro eleemosynis quæ fiunt pro sublevandis pauperibus christianis, habitantibus Jerusalem; idem vos facite quod Ecclesiæ Galatiæ faciendum præcepi.

Die dominicâ, unusquisque vestrûm apud se reponat, ac recondat quod ei bene visum fuerit: et hoc moneo, ut in promptu sit pecunia, et non cùm venero, tunc colligenda:

Cùm autem ad vos venero, quoscumque ex vobis elegeritis, ego hos cum meis litteris mittam Jerosolymam, ut vestram perferant beneficentiam.

Quòd si operæ pretium fuerit ut ego illuc vadam, mecum ibunt.

Ad vos autem veniam, cùm pertransiero Macedoniam: siquidem Macedoniam obiter pertransibo.

Apud vos autem forsan permanebo, quin etiam fortassis hyemabo, ut post hyemem, vos me deducatis quocumquè proficiscar.

Nolo nunc obiter et viam transiturus vos invisere; spero etenim me aliquantulum tempus apud vos commoraturum, si Dominus id permiserit.

Interim Ephesi commorabor usque ad Pentecosten.

Siquidem spes magna et evidens affulget fructûs uberis, sed non sine negotio, quia adversarii multi, qui conantur impedire.

Quòd si venerit ad vos Timotheus, videte ne quid illi con-

more sit apud vos : opus enim Domini operatur sicut et ego.

11. Ne quis ergo illum spernat; deducite autem illum in pace, ut veniat ad me : expecto enim illum cum fratribus.

12. De Apollo autem fratre, vobis notum facio, quoniam multùm rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus, et utique non fuit voluntas ut nunc veniret; veniet autem, cùm ei vacuum fuerit.

13. Vigilate, state in fide, viriliter agite et confortamini.

14. Omnia vestra in charitate fiant.

15. Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, et Fortunati, et Achaici, quoniam sunt primitiæ Achaiæ, et in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos.

16. Ut et vos subditi sitis ejusmodi et omni cooperanti et laboranti.

17. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici, quoniam id quod vobis deerat, ipsi suppleverunt.

18. Refecerunt enim et meum spiritum et vestrum : cognoscite ergo qui hujusmodi sunt.

19. Salutant vos Ecclesiæ aliæ. Salutant vos in Domino multùm Aquila et Priscilla, cum domestica sua Ecclesia, apud quos et hospitor.

tingat apud vos periculi; opus enim Domini in Evangelio promovendo mecum operatur, estque meus collega et cooperarius.

Ne quis ergo illum, ut juvenem ætate spernat; sed ut Apostolum illum honorate, abeuntem comitantes, et officiosè deducentes, ut ad me veniat: nam illum exspecto cum fratribus.

Quod attinet ad Apollo, quem desideratis; notum vobis facio quòd illum vehementer hortatus sum ut ad vos iret cum aliquot fratribus; at certas ob causas non fuit illi voluntas ad vos nunc eundi; ibit autem cùm erit opportunitas et otium.

Interim dum ad vos venio, vigilate, vestræ saluti attenti, state in fide suscepta, infracto sitis animo contra malè suadentes, et fortes vosmet præstate.

Omnia vestra fiant in charitate et cum charitate.

Nostis, fratres, quæ et qualis sit domus Stephanæ, et Fortunati, et Achaici; scitis quia primi ex Achaia crediderunt Domino, et sese totos fidelium ministerio dederunt solita in eos charitatis exhibentes officia: hinc ego vos obsecro

Ut illos revereamini, eisque et omnibus hujusmodi cooperantibus, et ad Evangelii propagationem laborantibus, honorem et obsequia præstetis.

Grata mihi fuit hìc præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici, quia præsentiæ vestræ defectum suppleverunt.

Suo contubernio et colloquio refocillârunt spiritum meum, imò et vestrum, quia totus vester. Tales ergo peculiari honore prosequamini.

Salutant vos omnes Ecclesiæ quæ sunt in Asia; minori scilicet; salutant vos plurimùm in Domino Aquila et Priscilla cum ea, quæ in domo eorum est, Ecclesia, apud quos e, ego hospitor Ephesi.

20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto.

21. Salutatio, meâ manu Pauli.

22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema : Maran, Atha.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

Salutant vos omnes fideles; et vos salutate invicem in osculo pietatis, symbolo charitatis.

Saluto vos ego Paulus, atque id meâ propriâ manu subscribo.

Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema: Maran, Atha.

Gratia Domini nostri Jesu Christi sit vobiscum.

Vos omnes sincerè diligo et amplector in Christo Jesu, Domino nostrò: ita et vos invicem diligite in Christo Jesu. Amen.

Commentarius in Cap. 16.

℣. 1. DE *collectis autem...* Gr. de collecta, seu de collectione pecuniarum pro eleemosynis.

Quæ fiunt in sanctos. Gr. quæ in sanctos, verbum non exprimitur, sed subintelligitur, vel quæ fit, vel quæ facienda est, *in sanctos,* id est, pro sublevandis pauperibus christianis habitantibus Jerusalem, vel in Judæa.

Hi à suis contribulibus, ob Christi fidem, fuerant omnibus exuti bonis. Heb. 10. 34, et eos Apostoli in concilio Jerosolymitano commendârunt Paulo et Barnabæ ad gentes missis, ad Galat. 2. 10: *Tantùm ut pauperum memores essemus, quod sollicitus fui facere.*

Sicut ordinavi. Syr. quemadmodum præcepi.

Sensus ergo est: quòd spectat ad collectionem pecuniarum pro sanctis, seu fidelibus Jerosolymitanis sublevandis faciendam, vos idem facite, quod Ecclesiis Galatiæ faciendum præcepi: seu eumdem servate modum, quem illis constitui.

Modum præcipit, rem non præcipit, sed liberam relinquit.

℣. 2. *Per unam sabbati...* Gr. sabbatorum.

Duplex hìc Hebraismus. Primus, *una,* pro prima, apud Judæos numerus cardinalis ponebatur pro numerali, ut Gen. 1. ℣. 5: *Factumque est vespere et mane, dies unus,* id est primus.

Secundus Hebraismus, *sabbati,* pro hebdomadæ. Apud eosdem Judæos sabbatum erat septima dies, hæcque dies erat sacra et tota Deo devota.

Ab hac autem die, tanquam à nobiliori parte, et ipsa hebdomada dicebatur sabbatum, ut *jejuno bis in sabbato*, id est, in hebdomada; et omnes alii dies dicebantur etiam sabbata, sed cum addito. Prima sabbati, secunda sabbati, etc., id est, prima à sabbato, seu post sabbatum, etc., secunda post sabbatum.

Itaque septima dies dicebatur absolutè sabbatum, cæteræ cum addito.

Per unam ergo *sabbati*, id est, primâ die à sabbato, seu die dominicâ, primâ die hebdomadæ. *Per unam sabbatorum*, id est, primâ dierum hebdomadæ.

Unusquisque vestrûm apud se seponat, *recondens*. Gr. thesaurizans, id est, paulatim accumulans, tribuendum postea in collectione publica.

Quod ei bene placuerit. Libera est eleemosyna. Gr. quod prosperatum fuerit, seu quod, Deo prospero, benè successerit.

A Deo est prosperitas; hinc et ad Deum referenda: facultates à Deo suppeditantur; ideo in Deum refundendæ: seu quasi primitiæ, seu quasi decimæ.

Itaque sensus est: *Unusquisque vestrûm*, die dominicâ apud se (in arcula quadam domestica, ait D. Chrysostomus) *seponat*, paulatim thesaurizans, seu cumulum faciens, tribuendum in collectione publica, quod ei bene visum fuerit, pro modo facultatum et lucri, prout Deus ei benedixerit; ut cùm venero, non fiant tunc collectæ, sed paratæ sint, tantùmque restet summam ex eis conflatam mittere Jerosolymam.

NOTA DOCTRINALIS.

Ex hoc loco benè colligitur quòd jam tum ab Apostolis septimæ diei solemnitas translata fuerit in diem dominicam: ideo enim Apostolus vult primâ die post sabbatum collectas fieri, quia eâ die, utpote dominicâ, conveniebant fideles divina celebraturi mysteria, sicque opportunitas erat eleemosynas colligendi.

Hinc etiam bene colligitur quòd non omnia scripta sint, quæ servari jusserunt Apostoli; sed quædam vivâ voce tradita, quæ traditiones Apostolicæ dicuntur.

OBSERVATIO MORALIS.

Ex hoc eodem loco, et ex praxi quam in hac die docet Apostolus, discat quilibet Christianus quòd dies dominica dies orationis sit et eleemosynæ dies; et ideo eleemosynæ, quia dies orationis.

Oraturus, et ideo quasi mendicus, accedis ad Deum, da mendicis ut exaudiaris: da et dabitur tibi: quâ mensurâ mensus fueris, remetietur tibi.

Eleemosynis redime peccata tua, ut dimissis peccatis tuis, gratus ores et exaudiaris.

Eleemosyna diei dominicæ erit redemptio peccatorum in hebdomada præterita commissorum; erit et præservatio à peccatis in hebdomada sequenti: sicque hæc eleemosyna redimet à præteritis et præservabit à futuris.

D. Chrysostomus hanc fidelibus oraturis dabat praxim.

PRAXIS CHRISTIANA.

Pauperum arculam domi faciamus, et juxta locum in quo stas orans sita sit, et quoties ad orandum fueris ingressus, depone primùm eleemosynam, et tunc emitte precationem, etc.

Hanc habens arculam, habes arma adversùs diabolum; precationem reddis alatam; sanctam domum construis, quæ habet alimenta regis intus recondita.

Ideo et juxta lectum sita sit arcula, noxque nullis perturbabitur visis et insomniis: tantùm in ea nihil injiciatur ex injustitia. Chrysostomus in morali.

Superiùs dixerat: Domum tuam fac ecclesiam, arculam, gazophilacium; esto custos sacræ pecuniæ, à te ipso ordinatus dispensator pauperum: benignitas et humanitas dat tibi hoc sacerdotium.

℣. 3. *Cùm autem præsens fuero.* Gr. cùm affuero. Syr. cùm advenero.

Quos probaveritis... seu quos ex vobis elegeritis, ut fi-

deles, et ad hoc opus aptos, ego eos mittam cum litteris meis, quibus scilicet et vestram liberalitatem commendem, et de eorum fidelitate testimonium perhibeam.

Perferre gratiam vestram, id est, beneficentiam. Divus Chrysostomus notat quod Divus Paulus abstinet à nomine eleemosynæ; utitur autem nomine gratiæ; ut ostendat eos magna operari; ut ostendat eos lucrari.

℣. 4. *Quòd si dignum fuerit...* Quòd si collecta tanta sit, ut æquum sit me ire, eos comitabor.

Corinthios paulò tenaciores excitat ad largitatem; sed nota quàm sollicitè Paulus vitet minima scandala, minimamque suspicionem.

Quos probaveritis. Liberam relinquit electionem.

Mecum ibunt. Ne videatur aliquid sibi velle decerpere.

℣. *Veniam autem ad vos...* Aperit illis, quasi amicis suis, quid sit facturus, etc.

An hæc omnia inferiùs dicenda, compleverit Apostolus, controvertitur.

Sed nota quòd hæc similia verba significant voluntatem et animi propositum; unde licèt non succedat rei eventus, nihil propterea falsi in verbis, quia ex animo et bonâ fide dicta sunt.

℣. 6. *Hyemabo*, hybernabo, totam hyemem transigam.

Ut vos me... Fideles solebant Apostolum suum à se discedentem deducere, in via comitari, et viatico juvare.

℣. 7. *Nolo enim modò...* Nolo nunc, id est, in hac occasione, obiter tantùm, et aliò properans vos invisere.

℣. 8. *Permanebo autem Ephesi...* Hinc colligunt hanc epistolam Ephesi scriptam esse.

℣. 9. *Ostium enim magnum...* Duas dat rationes cur Ephesi sit permansurus. Prima, quia spes, occasio magna et evidens sese offert multos convertendi. Secunda, quia ibi *adversarii multi,* qui resistunt et conantur impedire.

Nihil terret Apostolum; ideo permanet, quia adversarii multi.

Evidens, ἐναργής, nunc textus græcus habet efficax,

ενεργὴς, sed evidens magis convenit ostio. Syrus habet; plenum operosis factis.

℣. 10. *Si autem venerit Timotheus...*

Paulus, qui sibi nihil timet, pro Timotheo discipulo suc timet. Timebat ne quis aut nobilitate, aut opibus, aut sapientiâ tumens, illum ut juvenem sperneret.

Hinc rogat primò ut sit apud eos sine periculo, nullus sit ei molestus.

Opus enim Domini... Meus est in Evangelio promovendo cooperarius et collega. *Opus Domini.* Evangelii promotio, seu propagatio.

Maximum hìc habes Timothei elogium; D. Pauli fuit collega et cooperarius, *sicut et ego.*

℣. 11. *Ne quis ergo...* Hinc rogat secundò, ne quis eum, ut ætate juvenem spernat, sed ut Apostolum et Pauli collegam honoret: et in honoris testimonium, eum abeuntem deducant in pace, et lauto prosequantur viatico. Hoc confirmat quod ℣. 6, dictum est, scilicet, fideles Evangelii præconem deducebant honorificè, et viatico recreabant.

℣. 12. *De Apollo autem fratre...* Notus erat Corinthiis, et apud eos desideratus.

Hinc Apostolus sese excusat quòd eum non miserit.

Quod attinet ad Apollo (*Notum vobis facio, quoniam multùm rogavi eum.*

Hæc verba non sunt in Græco nec in Syro, et putantur addita: *multùm rogavi illum ut advos iret*, sed certas ob causas non potuit, *non fuit illi voluntas.*

Veniet autem... solatur Corinthios per spem.

℣. 13. *Vigilate...* Paucis multa. Dum ad vos veniam, de vestra salute solliciti, *vigilate* contra diaboli astutias, et contra malè suadentium insidias. *State*, vigilantis enim situs est, et stanti difficilè somnus obrepit.

Viriliter agite. Syr. probate vos viros: muliebrem fugite inconstantiam et levitatem, *et confortamini*, forti et infracto sitis animo.

℣. 14. *Omnia vestra...* Speciatim verò omnia facite, non

ex contentione, aut ambitione, sed ex charitate, sicque nulla erunt apud vos schismata.

℣. 15. *Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, Fortunati, et Achaici.* Gr. et Syr. solum habet, Stephanæ.

Nostis familiam Stephanæ, quæ et qualis sit, et quanti meriti. Prima est quæ in Ecclesia fidem suscepit, *primitiæ.*

Et in ministerium... Et præterea ex charitate sese ultrò sanctorum ministerio addixerunt, hospitalitatem et beneficentiam in illos exercentes; *Obsecro itaque*

℣. 16. *Ut et vos subditi...* Eos reverendo, honorando eisque obsequendo. *Et omni cooperanti...* Idem præstate honoris et obsequii *omni* et cuilibet *cooperanti* ad Evangelii propagationem, et ad fideles sublevandos allaboranti.

℣. 27. *Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici.* Hi tres Corintho venerant Ephesum Pauli visendi gratiâ; testatur autem Apostolus quòd illorum præsentia fuerit sibi gratissima, quia scilicet suâ præsentiâ omnium Corinthiorum præsentiam, quam Paulus desiderabat, suppleverunt.

℣. 18. *Refecerunt...* Suâ enim præsentiâ et colloquio refocillârunt spiritum meum, qui et vester est, quia vobis sum totus, et charitate conjunctissimus, nihilque nisi vestrùm bonum cogitans et volens.

Cognoscite... honorate, colite, etc. Illos commendat Apostolus, timens ne Corinthii infenso sint in eos animo, quia eorum vitia sibi manifestâssent.

℣. 19. *Salutant vos Ecclesiæ Asiæ*, scilicet minoris, in qua erat Ephesus, unde hanc epistolam misit.

Cum domestica sua ecclesia, id est, cum reliquis fidelibus, qui in eadem familia vivunt.

℣. 20. *In osculo sancto,* id est, quod sanctos decet, estque sancti amoris symbolum.

℣. 21. *Salutatio, meâ manu*, subauditur scripta. Hucusque dictavit Apostolus, scripsitque amanuensis; hìc verò calamum sumpsit Paulus, et propriâ manu scripsit quæ sequuntur.

℣. 22. *Si quis non amat....* Domini sui amore pressus,

stylum abrumpit ex quadam animi commotione, et ante salutationem interjicit anathema in eos qui non amant Dominum nostrum Jesum Christum.

Sit anathema. Cum exsecratione separetur et abjiciatur exitio destitutus.

Maran, Atha. Vox Hebræo-Syriaca, significans Dominus noster venit. Supple, Judex et Vindex, ut talem puniat: quasi imprecatio, quâ peccatorem ad Dei judicium remittit.

Sicut illis qui eum amant, Redemptio venturus est Christus; ita iis qui eum non amant anathema sit, id est, ut illo abominetur et perdat. Ambrosius.

Per unum hoc verbum omnes terruit; eos qui membra sua faciebant membra meretricis; eos qui fratres offendebant per immolata idolis; eos qui nominabantur ex hominibus; eos qui non credebant resurrectioni. D. Chrysostomus.

Non solùm autem terruit, sed etiam ostendit viam virtutis et fontem vitii: quomodo enim quæ vehemens fuerit charitas extinguit et expellit omnes peccatorum species; ita etiam quando fuerit imbecillior, facit ea germinare. Idem Chrysostomus.

Charitas Christi, omnis virtus, fons omnis virtutis, extinctio omnis peccati.

Non diligere Christum, mors omnis virtutis, fons, origo vita omnis peccati.

Attende tibi, et hoc terribili tonitru expergefactus: *Quisquis non amat Jesum, sit anathema, etc.*

Vide num eum verè et sincerè diligas? num ejus mandata ex amore serves? num illius Evangelii veritates diligas? num ejus membra, pauperes, in quibus habitat, et quos tibi, ut semetipsum commendat; honores, diligas, adjuves? num Ecclesiam, ipsius corpus, reverearis? num crucem, Christi sponsam, honores, ames, cum reverentia suscipias?

Quàm pauci Christum Dominum verè diligunt! quot ergo perterrere debet hoc anathema! *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, etc.*

Diligam te, Domine, fortitudo mea, firmamentum meum

et refugium meum; diligam te verè, sincerè, efficaciter; tuæ voluntati in omnibus cum affectu subditus; tuas veritates, tuos mores diligens et amplectens; temetipsum in tuis ministris reverens, in pauperibus amans, in cruce adorans, te unum diligens, et omnia propter te.

℣. 23. *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.* Hæc est salutatio quam propriâ manu ℣. 21. dicit se scripsisse, estque quasi sigillum, quo suas epistolas claudit Apostolus.

Salutatio sanè tanto Apostolo digna.

Gratia... Omne bonum salutare illis à Deo precatur per Jesum Christum, vitam, sanitatem, fortitudinem animæ, gratiam, gloriæ semen.

Charitas mea... Vos sincerâ charitate diligo *in Christo Jesu*, affectu, licèt absens corpore, sum vobis conjunctissimus, affectu, inquam, non humano, aut carnali, sed toto spirituali et christiano. Amen.

Corollarium pietatis, seu in hoc Capite 16. *ad pietatem maximè notanda, et ad praxim redigenda.*

PRIMÒ.

Ex versu secundo nota quòd dies dominica sit dies orationis et eleemosynæ; et ideo eleemosynæ dies, quia dies orationis. Vide ibi dicta in Commentario.

Hincque collige quòd hæc dies transigi debeat in orationibus et in operibus misericordiæ faciendis, quibus Deus glorificetur, et anima nostra sanctificetur.

Attende ergo tibi, et vide quomodo hunc diem transigas, an in oratione? in verbi divini meditatione? in operibus misericordiæ, seu corporalibus, seu spiritualibus?

Cave ab hodierno abusu, seu à perverso modo dies festos celebrandi, post Missam particularem utcumque auditam, h dies integri peraguntur in ludis, in deambulationibus, in potationibus, in choræis, in lasciviis.

Heu sabbata mendacia, in quibus maximè offenditur Deus,

qui maximè debebat honorari; in quibus maximè conspurcatu Christianus, qui debebat maximè sanctificari.

Cave et ab hodierna in pauperes duritia, et dominicis e aliis diebus assuetâ; praxim autem disce à D. Chrysostom omnibus fidelibus oraturis datam. Vide in Commentario ℣. 2

SECUNDÒ.

Audiens terribile tonitru ab ore Divi Pauli prolatum: *S quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit ana thema*, ℣. 22, attende tibi, et vide num verè diligas ipsum habitu, mandata Dei servans ex amore; actu, frequente charitatis actus exercens.

Sin autem sis in actu, vel in habitu peccati mortalis, mandatorum Dei actualiter et habitualiter transgressor, freme, jam enim tua judicialis sententia prolata est. *Maran*, *Atha*. Dominus noster venit, Judex et Vindex, tibi dicturus: *Discede à me, maledicte*, *etc.*

Ad tam terribile tonitru, qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est.

FINIS EPISTOLÆ AD CORINTHIOS ET TOMI SECUNDI.

INDEX TOMI SECUNDI.

FINIS INDICIS TOMI SECUNDI.